

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Bir Zamanlar İstanbul

Konstantinopolis'te Bir Dram

Harem ve Bir Sultan'ın Ölümü

Leïla-Hanoum

Önsöz: Gisele Durero Köseoğlu

Fransızca Aslından Çeviren: Aysen Altinel

GiTa

Ücretsiz PDF Kitap Arsi: <https://irantey.org>

Roman

Leila Hanoum

Konstantinopolis'te Bir Dram

Harem Ve Bir Sultanın Ölümlü

**GiTa
Yayınları**

Kapak Resmi: Emile Eisman Semenovski
Kapak Tasarım: Esra Öndev (İdea Marketing)
Genel Koordinatör: Mine Sarıkaya
Yayına Hazırlayan: Aksel Köseoğlu
Yayın Yönetmeni: Taceddin Köseoğlu
1. basım: Mayıs 2014

GiTa Yayınları

ISBN: 975-8915-30-9
GiTa Yayınları (Boy-San İnşaat Taahhüt Turizm Sanayi Yayım ve Ticaret Ltd. Şti.)
Dolapdere Caddesi, Yunus Bey Sokak, No: 28/A Pangaltı-İstanbul
Tel: (0212) 219 09 58 Faks: (0212) 225 94 39
gita@boysantr.com
www.gitayayinlari.com
www.gitakitap.com

Bu kitap İstanbul Özal Matbaası'nda basılmış ve ciltlenmiştir. Mayıs 2014

Leïla Hanoum

Konstantinopolis'te Bir Dram

Harem Ve Bir Sultanın Ölümü

Fransızca aslından çeviren

Aysen Altınel

GiTa
Yayınları

Önsöz

Leyla Hanım, bir Osmanlı kadını maskesi altında yazan bir Fransız kadın...

XIX. yüzyıldan Birinci Dünya Savaşı'na kadar Fransız edebiyatı ya da Fransızca edebiyat içinde Osmanlı kadınlarını konu edinen anlatılar çok fazladır. Bu yapıtlar çoğu zaman ustaca yapılmış edebî kurnazlıklar sayesinde kendilerini Doğulu gibi gösteren yazar adları alan Avrupalı kadınlar tarafından yazılmıştır. Leyla Hanım'ın durumu da böyledir, o da kendisini Osmanlı kadını gibi gösteren bir yazar adı almıştır.

O halde aslında Leyla Hanım kimdir? Jules Lermina tarafından yönetilen Boulanger kitabevinde 1885 yılında yayınlanan Çağdaş Fransa'nın resimli evrensel biyografi ve bibliyografi sözlüğü onu şu sözcüklerle tanımlıyor: "Adrienne Piazzi, Madam Marie Delcambre'in kızı, 1834'de doğmuş bir edebiyatçı. Küçük yaşta Konstantinopolis'e gitmiş orada dil öğrenimi yapmıştır. On beş yaşında Leyla Hanım takma adıyla *Des Nouvelles Turques* (Türk öyküleri) yazmış, bunlar *La Turquie* (Türkiye) gazetesinde yayınlanmıştır. 19 Yaşında M. Carlo Piazzi adlı İtalyan bir deniz subayı ile evlenmiş ve iki yıl Napoli'de yaşamış, daha sonra 1879'da Paris'e yerleşmiştir." Dentu yayınlarında Georges Heylli tarafından 1887'de yayınlanmış *Dictionnaire des Pseudonymes* (Takma adlar sözlüğü)

de Leyla Hanım'ı "Adrienne Delcambre, evlendikten sonraki adı Madam Piazzı" olarak tanıtıyor. Marc Hély, *Le Jardin Fermé* (Kapalı Bahçe) kitabında ondan şöyle söz ediyor: "O sırada Sultanın sarayında Leyla Hanım adlı bir kadın vardı, daha sonra Doğu hayatından kaçmış, Hristiyan olmuş ve *Un drame à Constantinople* romanını yazmıştır." Bu da onun Sultanın hizmetindeki bir hekimin kızı olduğu ve çocukluğunu İstanbul'da geçirdiği varsayımını doğrulamaktadır. Ne olursa olsun bu çok üretken, kimi zaman yapıtlarını "Adriana Piazzı" olarak imzalayan yazar çok sayıda egzotik romanın, Türkiye ile ilgili birçok yapıtın, *Konstantinopolis'te Bir Dram*'ın, aynı zamanda da 1887'de *La Librairie d'Education Nationale*'in yayınladığı (Milli Eğitim Kitaplığı) *La Baigneuse de Brousse* (Bursa'da Yıkanan Kadın), *La Nouvelle Shéhérazade*, (Yeni Şehrazat) ve *Les Mésaventures d'Afif* (Afif'in Başına Gelen Aksilikler) gibi çocuk kitaplarının da yazarıdır.

XXI. yüzyıl okuyucusu için 1879'da, Pierre Loti'nin Aziyade'si ile aynı yıl yayınlanmış *Konstantinopolis'te Bir Dram* romanı hangi açıdan ilginçtir?

Tarihî bir roman

Her şeyden önce "Harem ve bir sultanın ölümü" alt başlığı taşıyan roman aslında 1876'da Sultan Abdülaziz'in ölümünü anlatan tarihî bir öykü olarak aynı dönemde yayınlanmış birçok yapıt gibi Osmanlı hükümdarının intihar süsü verilmiş öldürülmesinin Avrupada uyandırdığı büyük heyecanın yankısı olmuştur. Leyla Hanım, Abdülaziz'in tahta çıkışından tahttan indirilişine kadar geçen zaman içinde Sultanın Fransa seyahatine, İmparatoriçe Eugénie'nin İstanbul ziyaretine, Abdülaziz'in politikasındaki tartışmalara ve sonunda öldürülüşüne uzanan olayları titizlikle yeniden ele almaya çalışmıştır.

Fransızca konuşan çevrelerle ilgili bazı görüntüler

Leyla Hanım'ın romanda Fransızca konuşulurlukla ilgili verdiği görüntüler de XXI. yüzyıl okuyucusunun ilgisini çekebilir. Yazar Abdülaziz'in hükümdarlığının başında başlayan Avrupalılaşmadan sık sık söz ediyor: "Eski Türk giysileri [...] olabildiği ölçüde Avrupalıların giysileri taklit edilerek onlara uygun biçimde değiştiriliyordu [...] Müslüman kadınların peçeleri şeffaflaşıyordu [...] Arabalar, takım taklavatlar, saray mobilyaları ve bakanların eşyaları Avrupalılarınki gibi yapılıyordu [...] Genç Türk kuşağının Avrupa'yı taklit etme eğilimi, düşü değil ama isteği, Sultanın yurt dışına çıkmak için Konstantinopolis'ten ayrıldığıнын öğrenildiği gün en üst aşamasına ulaştı," diyor yazar. Özellikle Abdülaziz'in Fransadan dönüşünde Fransız kültürüne karşı duyulan hayranlık üzerinde duruyor. Herhangi bir yabancı dili iyi bilmemesine karşın kitap raflarını dışarıdan getirttiği kitaplarla süsleyen Mehmet Paşa'nın durumunda olduğu gibi, bu eğilim kuşkusuz kimi zaman basit bir moda olarak sınırlı kalıyor. "Kitaplığına bakarak bir değerlendirme yapılırsa," diyor yazar, "Mehmet'in eğitilmiş bir adam olduğu düşünülebilirdi çünkü en iyi Fransız, İngiliz ve İtalyan yazarlarının yapıtları kitaplığı doldurmuştu ama aslında Dante'nin Shakespeare'in ve Corneille'in yazdığı bu üç dilden tek sözcük bile bilmiyordu." 1869'da Sultan Abdülaziz'in İmparatoriçe Eugénie için verdiği ziyafeti ayrıntılarıyla anlatan Leyla Hanım "akşam yemeği menüsünün Fransız usulü" olduğunu söylüyor. Ama Fransızca konuşma pek de anlamsız değil. Modanın ötesinde Fransızca öğrenmek Fransız edebiyatına ve onun getirdiği değerlere de ulaşmaktır. "Dört yılını Saint-Cyr askerî okulunda" geçirmiş olan roman kahramanımız Selahattin'de olduğu gibi, bu durum Osmanlı aile yapısı içindeki tartışmalarla elle tutulur gözle görülür hale gelir."

Bu nedenle yazar geleneklerle Batılılaşma isteğini bağdaştırmanın zorlukları üzerinde duruyor. Böylece kadının statüsünün geliştiğini görmeyi reddetme, Fransız dilini ve kültürünü açık açık kınama olarak karşımıza çıkıyor. Anlatı, “Eski Türkiye” denen geleneksel Türkiye yandaşlarını “Genç Türkiye” sözcükleriyle adlandırdığı modernleşme isteğinin sözcükleriyle karşı karşıya getiriyor. Yabancı ülkelere seyahati gerçekleştiren ilk hükümdar olmasına karşın Abdülaziz Avrupa âdetlerini benimsemeyi reddeden gericilerin başı olarak ortaya çıkıyor: “Seyahatin-den, gidişinden daha fanatik ve daha despot olarak döndü,” diye yorum yapıyor subaylarından biri. Leyla Hanım da şöyle bir ekleme yapıyor: “Valide Sultanın etkisiyle reformcular görevden uzaklaştırılıyor, onların yerine fanatikler getiriliyor.” Hükümdarın şöyle bir açıklama yaptığını da söylüyor: “Ben ziyaret ettiğim Fransızlardan, İngilizlerden ve Prusyalılardan daha uygarım, onlardan öğreneceğim hiçbir şeye ihtiyacım yok.” Hükümdar, kadınların özgürlüğünü onaylamıyor ve Müslüman bir genç kızın elini öperken gördüğü subayına, III. Napolyon’a at götürme görevi veriyor ve bu bahaneyle onu sürgüne gönderiyor çünkü “kızların özgürlüğünden hoşlanmıyor”. Kadınlara gelince tüm roman Sultanın açıklamasıyla tam bir uyum içinde kadınları neredeyse sistemli bir biçimde “Eski Türkiye’nin” içine yerleştiriyor. Büyük bir abartıyla çizilmiş Aliye Sultan portresi özellikle tüm Avrupalılaşmaya duyduğu kinle belirtiliyor. Modernleşmenin şiddetli düşmanı olan Aliye Sultan, özel hizmetçilerini kalın bir peçe arkasına gizlenmek zorunda bırakıyor. Aynı şekilde kitabın kadın kahramanlarından biri, Avrupa eğitimi almış olan Selahattin’e “hepsi yeni ve uygulanamaz düşüncelerle dolu olarak Avrupadan dönmüş genç reformculara asla katılmamasını” öğütlüyor.

Osmanlı kadınından yana bir görüş

Bununla birlikte romanın en ilginç yanı şudur: Avrupalılar tarafından çok tutulan zengin “harem edebiyatı” içinde yer alan roman, XIX. yüzyıldan XX. yüzyılın başına kadar gelişen ve kimi zaman tanıklıkla kurmaca arasındaki sınırı ortadan kaldıran, romancının sınırsız hayal gücü ile betimlenmiş Osmanlı kadını görüntüsü ile dönemin heyecan verici bir belgesini oluşturur. Gerçekten de dönemin okuyucusunun birçok kültürel beklentisine ustalıkla yanıt veren Leyla Hanım, oryantalist tüm aşırılıkları tek bir kitapta toplamış gibidir.

Şatafat, işsiz güçsüzlük ve nefsine düşkünlük yazarın gördüğü kadınların ilk belirgin özellikleridir. Hayat her şeyden önce evin içinde, Doğu debdebesini ortaya koyduğu düşünülen haremın görkemli ve incelikli dekorları arasında geçer. Aliye Sultan “ipek Bursa halılarının serildiği [...] yedi mumlu şamdanların aydınlattığı” bir odada oturur, “firuze kakılmış yaldızlı gümüş tabaklar, çevresine kadife minderler yerleştirilmiş bu masanın üzerine bol bol yerleştirilmiştir”. İç mekânın debdebesi anlatının egzotizmini güçlendirmek amacıyla çoğu zaman Türkçe adlarıyla belirtilmiş giysilerin ve takıların lüksüyle ikiye katlanır: “Kadın” ya da “Hanım” denen kadınlar “ferace” giyer ve “hamamda kırmızı çizgili peşkir” kullanırlar. Sultan olan Mihri “altı milyon değerinde inci ve elmastan yapılmış takı” ile caka satar, Aliye Sultan yaşını gizleme umuduyla aşırı derecede makyaj yapar. Odalık adı verilen kadınların dansa ve müziğe yetenekleri vardır. Birçok sahne onları şarkı söylerken ya da ud çalarken gösterir. Bu yetenek onların çekiciliklerinin bir parçasıdır, zaten genç Mihri de “Le départ de l'Amante” (Âşık kadının gidişi) adlı romansı söyleyerek Hükümdarın kalbini kazanacaktır. Kadınlar işsiz güçsüz, çok sigara içen dış dünya ile tek ilişkilerini simgeleyen hamam

sefalarını sabırsızlıkla bekleyen kişiler olarak betimlenmiştir. Kitabın bir bölümü aşk iksiri ya da çocuk düşürücü maddeler elde etmek için gelişen entrikalarla Türk kadınının yaşam koşullarını simgesel sahnelerle çağrıştırmaya yöneliktir.

Bu incelikli nefse düşkünlük ortamı Leyla Hanım'ın hayal ettiği kadınların gül reçeli gibi ince ve egzotik yemekler hazırlayan kusursuz ev kadınları olmalarını engellemez. Bu arada dince yasak olmasına karşın erkeklerin ve kadınların alkollü içki içtiklerinin belirtilmesi ilginçtir. Kocasını paşa sarhoş bir halde eve döndüğü için Aliye Sultan ona sırrını itiraf ettirmiştir. Dışarıdan melek gibi görünen bu ev kadınları, çoğu zaman içlerinde korkunç yaratıklar gizlerler.

Leyla Hanım gerçekten de oldukça manikeist bir biçimde kadınları iki türe ayırır. Bunlar zararsız kadınlar ve şeytansı kadınlardır, birinciler her zaman ikincilerin kurbanı olur. Birinciler âşık olurlar ya da aşka inanırlar. Bu durum romanda Selahattin'in Ayşe'yi bir erik bahçesinde gördükten sonra her gün ona bir demet çiçek atması gibi aşırı romantik sahnelerde anlatılıyor. Ama başka kadınlarda aşk bir duygu değil daha çok iktidarı elde etme aracı oluyor. Betimlenen kadınların bir bölümü kendilerine yapılan aşağılanmanın intikamını almak için sabırsızlanan eski esirlerdir. Romanın arka planında esir kadınların özellikle de Çerkez kızlarının satılması ve onlara karşı davranışlar gözler önüne seriliyor. Toplumsal alandaki yükselişleri onları katılığa itiyor çünkü başlangıçta içinde bulundukları koşulların öcünü almak istiyorlar, toplum içinde oldukça güvensiz olan konumları ancak kocalarının önemli görevlerde kalmaları ile sürebiliyor. Romanda Abdülaziz'in gözdesi Mihri'nin de güçsüzlüğüne, doğum yapmak üzereyken Hükümdarın ölümünden hemen sonra gizemli koşullar içinde ölümüne tanık oluyoruz.

Bu nedenledir ki güvensizlik ve kıskançlık entrikanın görülmez temel nedenlerinden birini oluşturuyor. Ya kocalar o kadınlardan bıkıyor ya da bir rakibe erkeğin dikkatini çekmeyi başarıyor, bu da durumları değiştiriyor. “Biz öbür sultanlar neyiz?” diye haykırıyor Hükümdarın gözlerini Ayşe’ye çevirdiğini görüp şaşırان Mihri, “hükümdarın oyuncağı, bir anlık geçici hevesiz, onların büyüklükleri karşısında bir gölge bile değiliz”. Leyla Hanım’ın Avrupalı kadınların özgürlüğüne imrendiklerini düşündüğü Sultan Hanımların resmî olarak elde edemedikleri erki hile ile kazandıkları sonucuna varıyoruz. Aliye Sultan affedeceğı sözünü vererek kocasına hizmetkârı ile olan ilişkisini itiraf ettirdiğinde Paşa, Sultan Hanımın kurnazlığı karşısında çok zayıf kalıyor gibidir; Sultan Abdülaziz de Mihri’nin elinde bir oyuncak değil midir?

Tuhaf ve abartılı bir çevre

Leyla Hanım, Sultan Hanımları acımasızlıkları sınırsız gibi görünen şeytanî varlıklar gibi tanıtıyor. İşte anlatının çekiciliklerinden birini de bu düzmece sertlik oluşturuyor. Güçlerini korumak için kıya karşısında asla geri adım atmayan kadınlar kendilerini öfke seline kaptırıyorlar. Roman Abdülaziz’in halası Aliye Sultan’ın intikâmını anlatıyor. Aliye Sultan’ın kocası Mehmet Paşa’nın, hükümdar ailesinin kadınlarının kocaları için tekeşlilik zorunlu iken, genç hizmetkârlardan biriyle ilişkisi olmuştur. Kısır olan Aliye Sultan’ın öfkesi, hizmetkârı İkbâl’in bir kız çocuğı doğurduğunu, adı Ayşe olan bu çocuğı gizlice büyütmesi için yoksul bir aileye emanet ettiğini öğrendiğinde on katına çıkar. Aliye Sultan İkbâl’i ortadan kaldırmak için durmadan entrikalar düzenlemekten geri kalmaz, daha sonra on beş yıl boyunca da genç Ayşe’den intikâm alabilmek için sonu gelmez uğraş verir. Bir başka kadın kahraman olan Mihri, hükümdarın bir başka kadınla il-

gilendiğini fark ettiğinde cinayete başvurmakta bir an duraklamaz. Şunu da belirtmeliyiz ki Sultan Hanımların öldürme eylemlerinde haremağaları da yanlarındadır. Leyla Hanım kendi önyargılarıyla, bu insanların her birini vahşi hayvanlarla kıyaslayarak insan niteliklerinden arındırır sanki. “Sudan’ın kaplanları gibi uykuları hafif”, “taze kan kokusu alan ve ölü kokusu seven” insanlardır bunlar.

Kısacası neredeyse kaba bir ölçsüzlük bu romanın örüsünü oluşturur. Dönüp dönüp gelen acımasızlık teması kan, kin, intikâm ve zor ölümü anlatan sözcüklerin desteğiyle abartılı bir biçimde gelişir.

Heyecan uyandırıcı bir entrika

Sonuçta romandaki entrikalar oradan oraya sıçrayarak çoğalır. Leyla Hanım gizemleri ancak geriye dönüşlerle, anıştırmalarla ya da öncelemelerle aydınlanan bir gerilim yaratarak okuyucusunu soluk soluğa bırakır. On sekiz bölümden oluşan roman Abdülmecit’in hükümdarlığı sırasında 1851 yılının kurban bayramını anlatan bir öndeyişle başlar, korkunç bir kıyam ile sona erer. Daha sonra Abdülaziz’in hükümdarlığının başlangıcına gitmek, yeni padişahın gerçekleştirdiği reformları açıklamak, İmparatoriçe Eugénie’nin İstanbul ziyaretini anlatmak ama aynı zamanda Mihri ile Hünkârın, Selahattin ile Ayşe’nin aşklarını betimlemek ve anlatıyı bir intihar ile sonlandırmak için olaylar on altı yıllık bir öyküleme içinde art arda sıralanır. Üçüncü bölüme gelince bu kısım Sultan Abdülaziz’e karşı isyanı canlandırır ve hükümdarın trajik ölümü ile sona erer. Öykü şiddeti gittikçe artan üç evreden oluşur, bunlardan her biri okuyucuyu şaşkınlık içinde bırakan heyecan verici bir ölümle doruk noktasına ulaşır.

İşte Leyla Hanım'ın romanının genel atmosferi kitaptaki kişilerden birinin dile getirdiği şu değerlendirme ile özetlenebilir: “Ve siz beyefendi, gençsiniz, her şeyi toz pembe görüyorsunuz çünkü sarayın duvarları İzmir halılarıyla değil Avrupa atlasları ile kaplı [...]. Ama görünüşe aldanmayınız, bu duvarlar ipek katları arasından sızan çığlıkların ya da boğulan solukların duyulamayacağı kadar kalındır.”

*Gisèle Durero-Köseoğlu,
Eylül 2013, İstanbul.*

KONSTANTİNOPOLİS'TE BİR DRAM

Harem Ve Bir Sultanın Ölümü

I

BİR BAYRAM ARMAĞANI

Öndeyiş

Hicrî 1265 yılının kurban bayramını müminlere haber veren top, neşeyle gürlüyordu.

Konstantinopolis limanında gemiler binlerce parlak renkli bayrakla donanmıştı, Osmanlı bayrağı Galata Kulesi'nin ve Harbiye Nazırlığı'nın çatısında gururla dalgalanıyordu. Ama kış ve yağmur beklenmedik iki konuk gibi biri kırağını saçarak, öbürü bulutlarının gri gölgesini kentin üzerine atarak bayrama katılmaya gelmişlerdi.

Bununla birlikte günün ilerlemiş saati olmasına, son namaz zamanının yaklaşmasına karşın İstanbul sokakları son derece hareketliydi. Sırtlarında geniş kuyruklu iri Anadolu koyunlarını taşıyan hamallar, içleri meyve dolu, üzerleri Anadolu usulü pembe tülle örtülü büyük sepetler taşıyanlarla karşılaşıyorlardı; ya da uzun kürk paltosunun eteklerini yukarı kaldıran birkaç molla, halk arasında Şeker Bayramı da denen Kurban Bayramının¹ geleneksel armağanları olan lokum ya da şeker kutularını ellerinde özenle tutarak hızlı adımlarla yürüyordu.

Tüm bu farklı armağanları getirenler güler yüzle karşılanıyorlardı.

¹ Yazar burada Şeker ve Kurban Bayramını birbirine karıştırmıştır. Özgün metne bağlı kalarak çeviri yapılmıştır. (Y.N.)

Kapı tokmağı birkaç kez vurulur vurulmaz içerden bir mutluluk yankılanması gibi binlerce neşeli çılgık duyuluyor ve üzerindeki tüller ve kurdeleler çabucak çıkartılan armağan, sahibi tarafından hayran hayran seyrediliyordu.

Her haremde hanım ziyaretçiler olurdu; her selamlık kendi misafirlerini beklerdi. Yeni entarilerini giymiş hanımlar kocaları tarafından verilmiş mücevherleri birbirlerine gösterirlerdi, öte yandan cariyeler sofada birbirlerine efendilerinin cömertliklerini anlatırlardı.

İşte Türklerin en neşeli günleri olan bayramlar böyleydi; erkekler her zamanki ağırbaşlılıklarını bir yana bırakarak rakı içip çubuklarını tütürürken, eğlenceli bir dostun her zaman anlatmaya hazır olduğu soytarılıklara kahkahalarla gülmekten korkmazlardı.

En gösterişsiz konaklarda da en zengin saraylarda da, sabah avluda koyunlar kestiren ve gelen yoksullara dumanı tüten kurban etleri dağıtan paşaların cömertliği sayesinde tam bir mutluluk egemen olurdu.

Her yerde sadece iyi dilekler duyulur, evden ancak bayramlaştıktan sonra sokağa çıkılırdı.

Tersanenin üst kısmında bulunan Tophane mahallesinin yüksek tepelerinden birinin üzerinde, çatlaklarından kasım rüzgârının ve yağmur neminin içeri girdiği tahtadan eski bir viranenin içinde iki ihtiyar yan yana oturuyordu. Duvarları çatlamış geniş ve büyük bir odada mobilya olarak sadece yırtık pırtık yünlü kumaştan bir sedir ve birkaç kızarmış külün ılık tuttuğu eski demir bir mangal vardı. İnci gibi yağmur damlaları yarısı kırık pencere camlarından içeri giriyordu. Beyaz sakallı, yeşil sarıklı yaşlı Türk, yanında duran sönmüş ve içinde tütün kalmamış çubuğuna kaygılı bir gözle bakıyordu,

o sırada yüzü yaşlılıktan ve mutsuzluktan çökmüş karısı ince kumaştan basit entarisinin eteklerini, her yanını saran soğuğa karşı kendini boşuna korumaya çalışarak göğsünün üstünde topluyordu.

Bu iki ihtiyar konuşmuyorlardı ve batmak üzere olan güneş, evi hâlâ zayıf ışıklarıyla aydınlatıyordu.

“Fatma, Fatma,” dedi aniden yaşlı adam karısının ellerini tutarak, “bu kadar yoksulluk ve sefalet içine düşeceğimizi kim bilebilirdi? İşte neredeyse yakacağımız olmadan, yiyecek olarak da sadece bir fincan çayla geçirdiğimiz bu ikinci gün. Gururun benim Reşit Paşa’nın bahçesinde toplanan yoksulların arasına karışmamı neden engelledi ki? En azından bu akşam yiyeceğin olurdu. Gençliğimizin çok uzaklarda kaldığını, bizim artık bu tür yoksunluklara dayanamayacağımızı unutuyor musun kadın? Seni bu kadar solgun ve bitkin görmekten ne kadar acı çektiğimi bilmiyor musun?”

“Benim için üzülme Osman,” dedi yaşlı kadın; “senin dilendiğini görmektense ölmeyi yeğlerim. Hayır, Yusuf Paşa’nın kızının yardımseverlerin dağıttığı ekmeği yediğini, kocasının bir konağın kapısında sokak köpeği gibi bir lokma et bekleyecek kadar onurunu yitirdiğini söyleyemeyecekler.”

“Çılgınlık bu, aşk gibi çılgınlık,” diye içini çekti ihtiyar adam; “işte şimdi gençliğimizde yaptığımız düşüncesizliklerin cezasını çekiyoruz. Ah! Neden seni tanıdım? Ne kadar zengin, ne kadar güzel, ne kadar mutluydun! Düğün armağanı olarak sana sadece aşkının ateşini verebilecek bir bahtsız izlemek için her şeyi terk ettin, şimdi senin açlıktan ölmeni engelleyemeyen ihtiyar olarak geri gelmeyecek geçmişin cezasını pişmanlıkla ödemek zorundayım.”

“Ne diyorsun Osman?” diye onun sözünü kesti yaşlı kadın canlanarak; “Bizi bir araya getiren güne lânet okuma çünkü eğer kader bize darbe üzerine darbe vurmasaydı biz en mutlu çift olurduk. Kaderimiz böyle yazılmış; Allah’ın dediğine karşı

çıkabilir misin? O çocuklarımızı bizden aldı, servetimizin olmasını engelledi ama yine de bu gece bile onun adını şükranla anmamız gerekir... Dinle Osman, günün sonunu haber veren top sesini duyuyor musun? Hadi namazımızı kılalım, mademki herkes bizi unuttu, mademki tek bir Allah'ın kulu bize bayramlaşmaya gelmedi, mademki komşular bize bir parça et vermek için, paşanın hizmetkârları sadaka vermek için yağmurda dışarı çıkmaya cesaret edemedi, Allah katına bir kez daha yükselmek için felâketlerin en umutsuzuna en korkuncuna dayanmaktan korkmayalım: büyük olan sadece Allah'tır. Sadece o bize acıyabilir!"

Bu erdemli sözleri söyleyen iyi yürekli kadın sedirden kalktı, alışkın olduğu gibi soğuk suyla abdest aldıktan sonra başına bir tülbent sardı, Kibleye dönerek namaz kılmak için diz çöktü.

Ruhu için etkili ama bedeni için yararsız bu teselli sözlerini birçok kez duymuş olan Osman daha yavaş bir biçimde ayağa kalktı ve belki de her zaman alışık olduğundan daha az dinsel bir saygıyla namaz kılmaya başladı.

İki ihtiyarın namazları bittiğinde güneş batmıştı. Fatma Kadın mangalın yanına geldi ve külleri canlandırmaya çalıştı, bir kıvılcım aradı ama boşuna, ateş de güneş gibi sönüp gitmişti.

Karanlıkta durmak zorunda kalan çift sedirin üstünde birbirlerine sokulup oturdu. Osman yıpranmış kürk palatosunu, buz kesmiş vücudunu biraz ısıtabilmek için ona yaslanmış karısının omuzlarına koydu.

Bir saat böyle geçti. Konaklarda tüm pencereler aydınlanmıştı, paşanın sarayı önünde Türk marşları çalan Tophane Topçu Sınıfının müziği net bir biçimde duyuluyordu. Sokağın gürültüsü yavaş yavaş azalıyordu çünkü bu saatte herkes usta Türk aşçıların ve becerikli halayıkların özenle hazırladığı lezzetli yemekleri yemek için toplanıyordu.

Birden evin kapısı sertçe alındı, iki ihtiyar sıçrayarak uyuşukluklarından kurtuldular.

“Kapı alındı Osman,” diye bağırdı Fatma, karşı konmaz bir umut dileğiyle, “abuk git aç!”

Yaşlı adam sendeleyerek evin girişine yöneldi, elinin parmakları o kadar zayıf ve uyuştu ki kapının tokmağını zor kaldırdı. Kimseyi göremeyince çok şaşırdı sadece eşiğe bırakılmış şekilsiz bir nesneyi şöyle böyle fark etti.

Kocasının arkasına sokulan Fatma alçak sesle ona sordu: “Ne var?”

“Bilmiyorum”, dedi Osman ama eğilirken aydınlık komşu pencerelerin sokağa yansıttıkları loş ışıktaki büyük bir bayram armağanı, tüller, kurdeleler ve çiçeklerle sarılmış gerçek bir armağan gördü.

İki ihtiyarın şaşkınlığı o kadar büyüktü ki önce gece ziyaretçisinin adreste yanıldığını düşündüler. Zenginler arasında dostları olmayan, yoksullar arasında da sadece önemsiz kişileri tanıyan bu iki yaşlı insana, bu kadar güzel görümlü bu kadar büyük bir armağanı kim gönderebilirdi? Sonra bu armağanın belki de izlenmekte olan bir hırsızın onların kapısına bıraktığı bir alıntı mal olduğunu düşündüler ama yol bomboştu ve karanlıktı, hiçbir şey böyle bir tahminin doğru olmasına olanak tanııyordu. Osman sepeti yukarı kaldırdı, ipekli kumaşın üzerine içinde kuşkusuz gönderenlerin adı ve dilekleri bulunan küçük bir kâğıt iliştilmişti. İhtiyarlar çabucak büyük odaya girdiler. Henüz birkaç ıraları kalmıştı; hemen yaktıkları bu ıralardan birinin yardımıyla Fatma şöyle bir yazı içeren notu okuyabildi:

“Dürüst ve bilge Fatma Kadına mutlu bayramlar, her yıl size benzer bir armağan getirecek, yeter ki armağanın içinde bulunan, iyi yüreğine ve dikkatine emanet edilmiş bu değerli şeye özen göstereceksin.”

İhtiyarların merakı iyice artmıştı: Fatma'nın becerikli parmakları ipek kumaşın sardığı şeyin üstünü aralayabilmek için kurdeleleri ve çiçekleri hemen çözdü. Yeni doğmuş bir bebeği görür görmez aynı anda ikisi de şaşkınlıktan çılgık attılar, bebeğin çıranın ışığını görür görmez viyaklamaya başlamayınca, Fatma onun olsa olsa birkaç saat önce doğmuş olabileceğini anladı. Çocuğun yanında, içinde yüz altın bulunan bir de kese vardı; bir yıl yaşamalarını sağlayacak para! Yoksunluklara ve yoksulluğa alışmış iki ihtiyar için ne kadar rahat bir yaşam!

Karşılaştığı sürprizden sonra kendine gelen Fatma'nın yaptığı ilk şey çılgınlık atarak yemeğini istemeye başlayan terk edilmiş çocuğu düşünmek oldu. Hemen birkaç ay önce anne olmuş genç komşusunu çağırdı, o sırada Osman, biraz önce çok soğuk ve çok karanlık olan bu eve, adı para olan en güvenilir tılsımla ışık ve ateş getirmeye gitmişti.

Bir saatten kısa bir sürede odanın görünüşü, kutsal cenneti dolduran en güçlü hurilerden biri gelip güzelleştirmiş gibi biçim değiştirmişti. Külleri kızarmış ateşle dolu mangal iki kollu bir şamdanın aydınlattığı odaya yumuşak ısıyı yayıyordu. Sedire oturmuş bebeği emziren genç bir kadın, Fatma Hanım'ın inanılmaz demekten kendini alıkoyamadığı öyküyü şaşkınlıkla dinliyordu. Fatma Hanım'ın yeni servetinin belki de (kadınlarda özellikle Doğulu kadınlarda doğuştan var olan bir duygu olan) meraktan daha fazla ilgilerini çektiği üç dört yaşlı komşu kadın mangalın çevresinde toplanmış, odanın ortasına özenle yerleştirilmiş bayram armağanından gözlerini alamıyorlardı.

Yaşlı Osman'a gelince yandaki küçük odada düşünceli düşünceli çubuğunu içiyor ve komşularının ona yönelttiği binlerce soruyu karısından daha isteksiz yanıtlıyordu. Yine de bu komşular yaşlı Osman için bu kadar üzüntülü geçmiş günü ona unutturmak için büyük çaba göstermek ister gibiydiler.

Kıpkırmızı fesli, renkli gömlekli küçük bir oğlan Fatma'nın odasına giremeyen erkek ziyaretçiler için hazırlanmış ikinci bir mangalın ateşini üflüyor, bir başkası bir parça koyun etini hazırlıyor, bir üçüncü kişi de pilav için ayrılmış pirinci özenle ayıklıyordu.

Osman, yoksulluğu sırasında o kadar ilgisiz ve onu terk etmeye hazır, zengin olunca ona yardım etmek için bu kadar çaba gösteren yeni dostlarının yaptıklarına bakıyordu ama şu anda yaşlı adamı ilgilendiren kuşkusuz bu felsefesel düşünceler değildi. Şimdi yetmiş yaşındaydı, yarım yüzyılını yoksul geçirmişti; derinlere inildiğinde insanı ürküten insan yüreğinin bu aldatıcı görünüşünü tam olarak değerlendirmeyi bilecek, anlayacak kadar yeterli bir zamandı bu. Hemcinslerini önemsememeyi öğreneli uzun zaman olmuştu; zenginlerin sadakasının sadece bir kez verildiğini, yoksullarıninkinin ise ikiden fazla verilmediğini biliyordu.

Askerî fabrikada yüksek bir kademede memurluk yaparken yönetime yeni gelen bir paşa tarafından, kendi koruması altındakilere yer bulma amacıyla haksız yere işten çıkarılmıştı. Birçok üzüntü, sıkıntıdan sonra hamamcılara kahve, sigaraları için ateş hazırlıyor, onlardan birkaç kuruş kazanıyor ve günlerini böyle geçiriyordu.

Yeni servetine Fatma'dan daha az sevinen Osman ipek kumaşlardan çok, yeni doğan bebeği saran gizemin ne olabileceğini kendi kendine soruyordu. Fatma'yı sevindiren şey, yani evine neşe ve ferahlık getiren küçük bir varlığı yetiştirme düşüncesi, karısının tam tersine yaşlı adamın aklını karıştırıyordu. İnsanları çok iyi tanıdığı için bu beklenmedik servetten korkuyordu ve belki de bunun için nedenleri vardı. Komşu kadınlar bu benzersiz bayram armağanını görmek için karısının yanına sokulurken Osman bir takım ivedi gereksinimleri almak için dışarı çıktı; viran evinin bulunduğu dar ve karanlık küçük sokağa girdiği sırada haremın çok iyi

tanınan ve Kızlar ağası denen Araplarından birini fark etti. Kızlar ağası zengin koşum takımları olan çok güzel bir ata binmişti, altın işlemeli giysisini örten uzun bir paltoyu taşıyan seyis yaya olarak onu izliyordu. Uzun olduğu kadar güçlü kuvvetli olan Kızlar ağası Müslümanların pencere kafesinin mutsuz kölelerinin ödöl olarak verildiği, siyah ve sarkık dudaklı, basık burunlu, dar alınlı, gözlerinde ehlileştirilmiş kaplanınkiyle kıyaslanabilecek sinsi bakışlar olan iğrenç kişilerden biriydi. Tüm zengin yerleşim merkezlerinden uzak bölgelerde Kızlar ağasının varlığı Osman'a hemen bu Arap'la terk edilmiş çocuk arasında bir bağ olduğunu düşündürdü. Çevresine araştıran gözlerle bakan haremağasının yakınından geçti ve onun sinirli bir sesle seysisine, "Sanırım yanıldın, gavur Ahmet'in izini yitirdin; o bu berbat sokağa gelmedi!" dediğini duyunca titredti. Osman bayılacağını hissettiği sırada Arap Kızlar ağası atını mahmuzlayarak uzaklaştı.

Demek ki yeni doğan çocuğu getiren gerçekten izlenmişti, daha da kötüsü İmparatorluk sarayının bir haremağası tarafından izlenmişti. Osman bundan emindi çünkü seysisin özel giysilerini tanımişti. Bu nedenle sokakta duyduğu her gürültüden, korkunç zencinin kapısını çalıp çocuğu geri istemesinden, onu ve karısını hiç hak etmedikleri bir cezaya çarptırmasından korkarak düşünceli düşünceli evine döndü. Dışarının dikkatini çekmekten öyle kaygı duyuyordu ki bu ürküntü içinde odasının yıpranmış perdelerini sıkı sıkıya kapadıktan sonra konuklarından da seslerini alçaltmalarını istedi.

Fatma'nın yaşlı kocasının korkusunu anlayabilmek için Osmanlı olmak ve saklanan bir hatanın ya da gizli bir doğumun suç ortaklığının çarptırılabilceği cezayı bilmek gerekir. Söz gelimi eğer gizem imparatorluk haremi ile ilgiliyse cezanın sona ermesi için çok daha fazla zaman gerekir. Bununla birlikte polis, halk arasında çok iyi örgütlenmiştir, haremelerin içine

saygın yaşı bir kadın ya da saf bir genç cariye kılığında girer: kadınlar sırlarını ortaya dökmekten o kadar hoşlanırlar ki ziyaretçilerin önünde hiç çekinmeden konuşurlar. Ama bunlar sadece kendi sırları mıdır? Komşularının, dostlarının sırlarını da bilirler ve sadece her şeyden haberi görünmek isteğiyle konuşurlar. Her ailede olup bitenleri bilmeyen bir Türk kadını çok sıradandır. Böylece saflık nedeniyle bu kadar tehlikeli bu kadın gevezelikleri sayesinde kocaların gizli duyguları, erkek kardeşlerin biraz gözüpek tasarıları, babanın hükümetle ilgili yakınmaları öğrenilir.

Osman'ın en korktuğu şey Fatma'nın odasında duyduğu bitmek tükenmek bilmeyen fısıltı halindeki konuşmaları çünkü gerçek tehlike oradaydı...

“Kadınlar lanet gevezelikleriyle her zaman çevrelerini yitirirler,” diye homurdanıyordu yaşlı adam dişlerinin arasından, bir yandan da sinirli parmağıyla nemli tütününü uzun çubuğunun içine bastırarak sıkıştırıyordu.

“Bu akşam pek kaygılısınız Hacı Osman,” dedi komşularından biri onun karamsar görünüşüne bakarak; “bayram sanki ramazandaki oruçtan daha çok neşenizi kaçırdı.”

“Uzun zamandır çubuk içmemiştim,” dedi Osman özür dilemek için. “Duman kolayca başımı döndürüyor, ne de olsa artık genç değilim.”

Ekmeği konuk sayısı kadar dilimlere bölmüş olan bir genç, kestiklerini sandalyenin üzerinde masa yerine kullanılan büyük bir tepsinin üzerine koydu ve yemekte başköşeye oturmasını rica etmek için Osman'ın yanına geldi.

Tüm komşular ihtiyarın yanına oturdular, Osman önce bir kaşık aldı, “Buyurun,” diyerek çorbaya daldırdı, tüm konuklar da sırayla onu gibi yaptılar.

Türk âdetlerini bilmeyen ve Osman'ın komşularının, kendi yemeklerini yeni yemişken gelip teklifsizce onun akşam yemeğini paylaştıklarına şaşırان okurlarımızı göz önüne alarak

burada bir parantez açmalıyım: komşular masada sadece Müslümanların konukseverlik kurallarına uymak için yer alırlar çünkü ziyaret edilen evde sunulan yemekten en az bir lokma almak gerekir. Bu “hoş geldin” demek olan ikramı reddetmek ancak bir düşman ya da Doğu geleneklerine yabancı biri tarafından yapılmış olabilir.

Bir Türk yemeğinin sonunda her zaman yapılan acı kahveyi tadını çıkara çıkara içtikten sonra Osman’ın konukları ondan ayrılmayı düşündüler.

Küçük Ayşe’yi beslemek amacıyla bir yaşındaki çocuğuna süt vermeyi kesmeye razı olmuş olan genç Kaniye Hanım yalnız kaldı.

Ayşe, Fatma Kadın’ın evlat edindiği çocuğuna hemen verdiği addı. Türkler arasında çok sevilen bu ad aynı zamanda Fatma’nın yitirmiş olduğu kızının adıydı.

Elli beş yaşına karşın Fatma zinde ve canlıydı. Bir kız çocuğuna sahip olma sevinci düşlerini dolduruyor ve hayatının son dönemini aydınlatıyordu. Küçük Ayşe de hiçbir zaman sevgi dolu okşamalardan, özenli ilgiden yoksun kalmadı. Yabancı bir çocuk için duyulan sevgi altı ay önce ansızın meydana gelen bir olay nedeniyle iki katına çıktı. Öyküyü aydınlatmak için bunu okuyucularımıza anlatmalıyız.

II

TOPHANE HAMAMI

Müslüman kadınlar için hamama gitmek büyük eğlencelerden biri, sabırsızlıkla beklenen bir gün, onları yarayan, Hristiyan kadınların özgürlüğüne imrendiren sürekli gözetimden kurtulmak için bir bahanedir.

Bir harem hamama, şenlik gibi hazırlanır. Sabah olur olmaz halayıklar, hamama gidecek kadın sayısı kadar hazırlanmış göz alıcı kumaştan ya da ipekten yapılmış bohçalara gül ya da yasemin esansı kokan çamaşırları ayrı ayrı katlayıp koyarlar. Bakır ya da üstü işlemeli gümüş hamam tasları, sonra meyveler, güzel yemekler, pilav tabakları, testiler ya da pişmiş topraktan suyu soğuk tutan testiler ve elbette tütün unutulmaz çünkü sigara bu güzel tembellerin tek eğlencesidir, onların ancak kafesteki kuşun tutsaklık şarkıları söylemek için sahip olduğu kadar aylıklık edecek zamanları vardır.

Hamam hazırlıkları sona erince genç hanımlar ve yaşlı kadınlar en güzel feracelerini, en şık entarilerini giyerler ve dükkânların önünde çocuklar gibi oyalanarak, onlara yeni ve ilginç görünen her şey karşısında çılgınlık atarak hiçbir acelelerinin olmadığını gösteren ağır bir uyuşukluk içinde yürüyerek gruplar halinde hamama giderler.

Yirmi yıl önce Konstantinopolis'te yapılmış birçok hamam arasında en özenlilerden biri kuşkusuz Tophane hamamıydı. Bol ve yumuşak suyu, yıkanılan yerin büyüklüğü neredeyse Pera mahallesinde bulunan Galatasaray hamamınıninkine benzer bir ün yapmıştı. Tophane müşterisini özellikle çeken şey,

hamamcı kadınların, natırların sözümona bildikleriydi. Bu kadınların çarpık el ve ayakları düzeltmek, hasta ve hamile kadınlara öğütler vermek gibi ayrıcalıkları vardı, tüm beden ve ruh hastalıkları için bir sürü ilaç biliyorlardı.

Doğulu kadınlar bu kadın şarlatanlara öyle çok güvenirdi ki sağlıklarına, mücadele ettikleri hastalıklardan daha zararlı olan ilaçların neden olduğu felâketleri engellemeye ve onları bunlardan vazgeçirmeye çalışana iyi gözle bakmıyorlardı. Natırlar sadece doktor değildi, onların aynı zamanda güzellik için, nazara karşı bir takım sırları vardı. Yıkanan kadınların saçlarını, kaşlarını, tırnaklarını boyayan kınayı, midye kabuğu içine kapatılmış yüzdeki esmerliği yok eden koyu beyaz maddeyi, Türk kadınlarının kullandığı çeşitli far-ları satanlar da onlardı.

Bedenlerinin ve ruhlarının tüm yaralarını açmaktan korkmadıkları bu becerikli yıkayıcılar sayesinde Doğulu kadınlar onların kendilerini aldattıklarından hiç kuşku duymaksızın sağlıklarını ve güzelliklerini koruduklarını sanırlar.

Tophane hamamı çok görkemlidir: Arap mimarisi, uzmanların hoşuna gidecek duruluktadır. Sultan Mahmut'un annesinin emri üzerine Arap bir sanatçının çizimlerine göre inşa edilmiş hamamda zarafet ve rahatlık için hiçbir şey göz ardı edilmemiştir.

Beyaz mermer döşeli giriş bölümü, ortada güzel bir çeşme ile süslenmiştir; üç sıra sütunlu bir koridor, altında yıkanmaya gelenlerin soyunduğu hafif kemerleriyle bu bölümü çevreler.

Kurban bayramından tam üç ay önce, Cemaziyülevvel² ayının sabahlarından birinde bu hamama şöyle dikkatlice bir göz atalım: bir sürü yarı çıplak kadın çeşmenin çevresinde şakalar yapıp eğleniyor, bazıları iki direk arasına hemen o

2 Ay takviminin beşinci ayı, büyük tövbe ayı. (Cemaziyülahir altıncı aydır, küçük tövbe ayıdır.) (Ç.N.)

anda kurdukları bir salıncağa koydukları çocuklarını sallıyorlardı. Genç Rum kızları Avrupalılarınkine benzeyen giysilerini salonun duvarlarına asıyor, o sırada Türk cariyeler hanımlarına ait halıları ve minderleri daha uzağa yerleştiriyorlardı.

Fatma Kadın Tophanede ki natırlardan biriydi, ötekilerden daha yoksul ama daha gururlu olduğu için en son çağrılan hep o olurdu ve ona ikinci sınıf hanımlar kalırdı.

Hamamın saatinin zili alaturka saatle sekizi çalmıştı ve Fatma o gün iş yapmaktan umudunu kesmişti. Tek kazancı yıkananlardan aldığı paralar olduğu için imrenen gözlerle hamamı koşar adımlarla dolaşan, biri baş ağrısı çeken şişman bir Ermeni kadının ayağından kan alırken, bir başkası çok sağlıklı bir Müslüman kadının sırtına kupa çeken öbür natırlara bakarak sessizce iç geçiriyordu.

O sırada hamamın perdesi yukarı kalktı, arkasında genç bir hanımla zenci bir kadın göründü. Siyah ipek feracesinin sadeliği, özellikle de tek halayığının olması –çünkü Türk kadınlarının beraberlerinde olabildiğince çok hizmetkâr getirme alışkanlıkları vardır– onun sıradan koşullarda bir efendinin karısı olduğunu düşündürebilirdi. Hamamın yöneticisi hanıma selam verdikten sonra genç kadın koridorlardan birine yöneldi ama bütün yerler doluydu. Biraz para kazanma umuduyla kalkıp onun yanına giden Fatma, birinci kata çıkmak isterse boş koridorlar bulabileceğini söyledi. Genç hanım hemen kabul etti. Genellikle yıkanmak için her yeni gelenin çevrede uyandırdığı meraktan kurtulduğu için mutlu görünüyordu. Fatma iki kadının önüne geçti, hasırların üzerine bir halı serdi, hanımın peçesini ve feracesini çıkarmasına yardım etti.

“Bir natır ister misiniz hanımefendi,” diye sordu Fatma kadın kaygılı bir sesle çünkü genç kadına bu hizmeti zencinin yapacağından korkuyordu.

“Sadece bir natır değil ilaç da istiyorum...” dedi ge kadını yüzü kızarak.

Fatma soyunmakta olan kadının en büyük yontucuya modellik yapabilecek kaymak gibi bedenini görünce bu kadar ge, bu kadar sağlıklı bu güzel insanın nasıl bir ilaca gereksinimi olabileceğini bir türlü anlayamadı.

Ge kadın kırmızı kalın çizgili beyaz kumaştan peşkisine sarıldıktan sonra zenciye giysilerini koruması için bırakıp Fatma’nın koluna yaslandı. Hanımı aşağı inerken zenci kadın Doğu detleri gereği onun elini öptü ve Arapça bir şeyler söyledi. Bu sözleri duyan Fatma koluna yaslanan ge kadının başını kabul ettiğini belirtmek için öne eğerken elinin titrediğini hissetti.

Fatma, ge hanıma karşı bir yakınlık hissetti. Acı çekenlere özgü bir sezgiyle bu kırışksız güzel alnın arkasında bir düşünce olduğunu anladı, yere bakan gözlerde bir damla gözyaşı fark etti, bu yüreğe çarpıntı veren acılı ve gizemli bir heyecan olduğunu hissetti.

Yaşlı kadın, ge müşterisini halvetin önünde bulunan ve kubbede açılmış camdan iri merceklerle yukarıdan aydınlanan beyaz mermerli odadan geçirdi; bir tür bekleme odası olan bu alan soyunmalıkla halvet arasında geçişi sağlıyordu. Burası halvetin yakıcı havasının soluklarını kestiği yıkanan hanımların dinlenmeye geldikleri ılık denenen yerdir; yıkananlar kalpleri hızlı hızlı çarparak ılık mermerin üzerine uzanırlar; daha alışık olan kimileri yemeklerini getirirler ve helva ya da dolma tabaklarının çevresinde melirler, bu sırada natırlar birkaç lokma yemek yiye bilmek amacıyla onların çevrelerinde dolanırlar.

Bu ara oda keyfe ayrılmıştır. Bu Türkçe sözcük, tembel tembel uzanıp sigara içen, buzlu limonatasını yudumlayan, gözleri açıkken uykunun gözkapakları üzerinde dolaşmasına ve sadece bir şeye aldırmadığı saatlerin rahatlatıcı hayalini ge-

tirmesine izin veren erkeğin büyük mutluluğunu o kadar iyi anlatır ki.

Tophane hamamının halveti, tüm döşemesi ve duvarları beyaz mermerle kaplı sekizgen biçiminde geniş bir odadır. Yüksek kubbeler ışığı hiç kesmeden süzerek geçiren büyük yuvarlak camlarla içeriği aydınlatır. Gene mermerden on iki çeşme duvarların içine yontu gibi yerleştirilmiştir. Üst üste konmuş bakır musluklar küçük bir ayaklığın desteklediği büyük kurnalara isteğe göre sıcak ve soğuk su akıtır. Dört kapı, daha küçük ve iki çeşmeyle süslenmiş odalara açılır. Odaların her biri daha fazla para ödeme olanağı olan ve genel halvetten ayrı olmayı isteyen hanımlara ayrılmıştır.³

Fatma'nın, yalnız kalmak istediğini belirten hanımı götürdüğü yer bu odalardan biriydi.

Fatma kadın kapı pervazına perde yerine büyük bir peşkir gerdikten sonra mermer taşları yıkar ve kurnayı doldururken genç kadın çeşmenin bir basamağına çömelmiş, ellerini göğsünde kavuşturmuş, başını bezginlik içinde öne eğmiş düşünceli düşünceli duruyordu.

“Hay Allah! Neden bu kadar üzgünsünüz?” diye sordu Fatma kadın, asla sevimsiz görünmeden en gereksiz soruları yöneltmeye olanak sağlayan Türk teklifsizliğiyle. “Bu kadar harika bir güzelliğin, bu kadar taze bir gençliğin, Tanrı'nın ona verdiği mutluluk payını mutsuzluğa dönüştürdüğünü görmek mümkün mü?”

“Hangi mutluluktan söz ediyorsunuz?” diye içini çekti hanım; “Benim için hayat, cehennem ağacının dallarının, onun uğursuz gölgesinin üzerine örtmüş kadar kara... Bana öyle geliyor ki cehennemde yürüyorum ve ömrüm oradan çıkmama yetmeyecek!”

³ Halvet hücresi. (Ç.N.)

“Zavallı çocuk!” diye iç geçirdi kadın, büyük bir merhamet duygusuyla, “Acılarınızın benimkilerin yanında hiçbir şey olmadığını göstermek için onları size anlatmamı ister misiniz?”

“Bundan kuşkuluyum ama yine de anlatın,” diye mırıldandı hanım, “dertli olan herkese acırım çünkü acı yüreğimde hep bir karşılık bulur.”

Acılarını anlatmaktan hep derin bir teselli bulan Fatma, müşterisinin uzun saçlarını yıkarken geçen zamandan yararlandı ve geçirdiği üzüntülerin hiçbirini unutmadan dile getirdi.

“Doğru! Zavallı! Ne kadar acı çekmişsiniz! Ah! Size tüm kalbimle acıyorum,” diye haykırdı genç kadın, ihtiyar öyküsünü bitirdiğinde. “Siz soylu bir kadınsınız ve bugün bir köleye hizmet ediyorsunuz çünkü ben sadece bir köleyim. Allah’ım! Yazgılarımızı samyelinin getirdiği bir avuç kum gibi rastlantının rüzgârına ataktan hoşlanmanız için güçlü ellerinizde nasıl da birer oyuncakız biz?”

Hanım bu sözleri söyledikten sonra ayağa kalktı. Saçlarını yaldızlı işlemeleri olan kadife bir havluya sardıktan sonra bedenine peşkirini doladı ve dinlenmek için bekleme odasına geçti. Orada zenci kadın ona serin içecekler ve tütün getirdi, o da bunları zarif bir biçimde Fatma ile paylaştı.

Zavallı Fatma kadın müşterisinin iyiliğinden çok duyulanmıştı. Hangi soylunun konağında köle olduğunu sormadan dolaylı yoldan onun nerede oturduğunu öğrenmeye çalıştı ama hanım her seferinde konuşmayı öyle ustalıkla başka yöne çevirdi ki Fatma kadının meraklı çabaları boşa çıktı.

Vakit geç olmaya başladığı için genç hanım yıkanmasını bitirmek için halvete geri döndü.

Odaya girer girmez Fatma ile yalnız kaldığında onun ellerini tuttu ve yüzü kızarak ağzını kadının kulağına yaklaştırdı ona şunları söyledi:

“İlaçlar konusunda çok bilgili olmakla ün yapmışsınız. Sizden bana bir ilaç vermenizi rica edeceğim...”

Sözlerini sürdürmeye cesaret edemiyordu ama Fatma kuşkusuz onu anladı çünkü şöyle yanıt verdi: “Size içtenlikle söyleyeceğim, doğanın hazırladığı şeyi engellemek istemek tehlikelidir ve ben bu hamamda Türk kadınlarının anneliğe karşı koyma gibi ölümcül alışkanlıklarını kınayan belki de tek kişiyim!”

Bu sözleri duyan genç kadın çok utandı ve elleriyle yüzünü kapadı.

“Ah! Sevgili çocuk,” dedi Fatma kadın iyilikle, “sözlerimde size karşı en küçük bir kınama olduğunu sanmayın. Sizin sıkıntınızı ve kararsızlığınızı, size bunu yaptıranın kendi iradeniz değil sizinkinden daha büyük bir iradenin olduğunu, sizin buna boyun eğdiğinizi çok iyi anladım.”

“Doğru,” dedi genç kadın, “ama bu gerekiyor, anlıyor musunuz hanım? Şu lânet içeceği bana hazırlamakta acele edin çünkü biraz sonra bunu içecek cesaretim olup olamayacağını kim bilebilir!”

Ve bu sözleri söylerken gözyaşlarına boğuldu.

“Bu gözyaşları ne anlama geliyor?” diye sordu Fatma. “Saygısızlığımı bağışlayın... Sadece ilgi, sevgi bana bunları...”

“Anlıyorum,” diye onun sözünü kesti genç kadın, “bunu hissediyorum, bana karşı çok iyisiniz, size teşekkür ederim. Uzun zamandır arkadaşlarımla paylaşmaya cesaret edemedim, üzüntümün sırrını dost bir kulağa açamadan kendimi acılarına gömdüm. Ama şimdi yüreğim dopdolu, kabına sığmıyor... Dinleyin beni öyleyse Fatma kadın, her şeyden önce benim hanımım olan ünlü kadına karşı, (burada köle birden kendine geldi), beni yetiştiren hanıma karşı, her şeyi borçlu olduğum insana karşı suçlu olduğumu bilin. Her şeyin nedeni uğursuz bir rastlantı. Paşa burada yok, benim hatamı fark eden ve kocasının dönüşünden önce bunun izlerini ortadan kaldırmak isteyen hanımın gazabına karşı beni koruyamaz.”

“Hanımınızın çocukları var mı?

“Hayır, onun öfkesini artıran da bu.”

Yaşlı kadın düşünür gibi göründü.

“Ah!” diye yeniden konuştu köle, “Bana bir günah gibi görünen bu güç durumdan kurtulmanın tüm çarelerini aradım... Bir günah bir cinayetle silinmiyor... Heyhat! Ardından koşulup elde edildikten sonra hemen yüzüstü bırakılan biz zavallı Çerkez kızları için güzelliğimiz ilk çocukla parıltısını yitirir, bize kalan tek mutluluk anne olmanın mutluluğudur. Anne babasının olmadığını ve göğsünde bir varlığın ön belirtisini hissetmenin ne olduğunu düşünün! Doğduğunu gören ağaçtan hemen koparılan çiçek gibi üzerimizde, yıpranmış bir dalda bir umut goncasının yeniden çiçeklendiğini görüyoruz... Mutsuzluğumun içinde nasıl bir mutluluk duyduğumu anlatamam. Beni anlıyorsunuz değil mi hanım? Çünkü gözlerinizin yaşla dolduğunu görüyorum. Merhametiniz için teşekkür ederim ama beni düşüncemden caydırın... Ne kadar zavallı olduğumu söyleyin ve bana cesaret verin çünkü benimki yok oldu!”

Heyecanından bitkin düşmüş genç kadın Fatma'nın kolları arasına düştü, Fatma onu alnından öptü, sevecen ve neredeyse çok ciddi bir tonla ona şöyle dedi:

“Ne hanımınızın kim olduğunu, ne paşanızın adını, daha fazla hiçbir şey bilmek istemiyorum. Sadece vicdanımın bana yasakladığı bir içkiyi elimin asla hazırlamayacağını size şimdiden söylemeliyim. Sabırlı ve cesur olun. Allah büyüktür ve merhametlidir. Paşanız geri gelebilir, hanımınızın gözetiminden kurtulabilirsiniz, özellikle de ona boyun eğdiğinizde inanırsa. Bana gelince, ben Tophane mahallesinde, Çubukçu çıkmazındaki en eski evde oturuyorum. Evim ne kadar viran olsa da her zaman sizi barındıracak kadar büyüktür. Bugünden başlayarak Fatma'nın yüreğinde sevilen bir yeriniz olduğuna inanabilirsiniz.”

“Teşekkürler, teşekkürler,” diye neşeyle haykırdı genç kadın, Fatma’nın ellerini kendinden geçercesine öperek, “bu nazik teklifinizi unutmayacağım, öğütlerinizi dinleyeceğim hanım. Zavallı İkbâl’in isteklerini reddetmediğiniz için Allah sizden razı olsun.”

Genç köle kendisine akli başında öğütler veren, onu yumuşaklıkla avutan yaşlı dostuna sevgiyle teşekkür etmeyi sürdürüyordu.

Hamamdan ayrılacakları sırada zenci kadın Fatma’ya içinde çamaşırların bulunduğu paketi kapıda bekleyen Ahmet’e vermesini ve ona İkbâl Hanım’ın arabasını kapıya getirmesini söylemesini rica etti.

Fatma kadın hamamdan çıkmak için eski feracesini aceleyle üstüne geçirdi. Sokakta, birkaç adım ötede güzel bir araba bekliyordu; bir hizmetkâr arabacıyla konuşa konuşa ileri geri geziniyordu, her ikisi de sade takımlar giymişti; ama Fatma büyük konakların gizemli âdetlerini, bunun sadece bir kılık değiştirme olduğundan kuşku duymayacak kadar iyi biliyordu. Sonuçta kuşkularında haklıydı; atların koşum takımlarında imparatorluk bayrağını fark etti.

Bu keşif onu ürpertti. İkbâl, sarayda bir cariyeye! Bunu kim tahmin edebilirdi? Ama cariyeye dönüp onun neşe ve minnet dolu bakışlarıyla karşılaşınca ihtiyatsızlığının belki de genç kadını atacağı uçurumu hesaplayamadı ve avucuna bir altın lira sıkıştıran küçük eli güçlü bir biçimde sıkarak “cesaret” diye fışıldadı.

İkbâl, zenci kadının ipek perdelerini yarıya kadar indirdiği arabaya bindi, yaşlı dostunu son bir kez selamlayarak atların hızla götürdüğü arabayla gözden kayboldu.

Akşam olunca Fatma kadın olan biteni Osman’a anlatmaktan geri kalmadı, ikisi de İkbâl’in hangi büyük Sultan’a ait olabileceğini bulmak için boşuna çaba harcadılar, meraklarını gideremediler. Sonra günler, haftalar, aylar geçti ve Fatma ya-

vaş yavaş bu serüveni unuttu. Güzel havaların arkasından kış, soğuğuyla birlikte iki ihtiyar için bir başka sıkıntı kaynağını da getirdi. Beklenmedik bayram armağanı, Kızlar ağasının söylediği sözler, İkbal'in hizmetçisinin adına uyan şu Ahmet adı Fatma'ya cesur öğütlerinin tutulduğunu, kölenin onun isteklerini yerine geldiğini kanıtladı.

Yaşlı karı koca küçük Ayşe'nin ancak İkbal'in kızı olabileceğinden emin olduklarında çok doğal bir ihtiyat duygusu, onlara günün birinde onları bulabilecekleri Tophane mahallesinden ayrılmalarını, Boğaz'ın yukarı bölümünde, uzak bir köyde saklanmak için gitmelerini öğütledi. Uzun uzun düşündükten sonra Fatma Beykoz'da karar kıldı. Burası yoksul Müslümanların yaşadığı bir Anadolu köyüydü, sadece iki, üç zengin konak bulunduğu için kimsenin tanımadığı Osman ve Fatma burada evlat edindikleri kızlarını annesinin gelip alacağı güne kadar gizlice burada büyütebilirlerdi. Fatma kadını annenin İkbal olduğuna tam olarak inandıran şey, genç kölenin parmağında görmüş olduğu yakut taşıyla süslü yüzüğün bebeğin başlığına dikilmiş olmasıydı.

Kuşkuları başka yöne çevirmek ve aranmaları durumunda izlerini yok etmek için Osman herkese İstanbul'da, Şehzadebaşı mahallesinde oturacağını söyledi; gerçeği sadece sütanne biliyordu.

Bununla birlikte Beykoz'da bir tepenin üzerinde benzer başka evler arasında neşeli bir renk olan pembeye boyanmış küçük evde iyice gizlendiklerinde Fatma, İkbal'e yeni adresini bildirmeyi düşündü oysa bu çok kolay değildi, önce İkbal'in nerede oturduğunu öğrenmek gerekiyordu.

İyi bir davranış söz konusu olduğunda her zaman karısına sadık ve yardıma hazır olan Osman, imparatorluk sarayının çevresinde dolaşmaya gitti. Bayram gecesi gördüğü kız ağasını ya da seyisi bulup onlardan köle kadını ele vermeden onun hakkında bir şeyler öğrenmeyi umut ediyordu.

Yaşlı adam belinden rengârenk bir kemerle sıkılmış geniş bir pantolonu, siyah şeritle işlemeli bir ceketı olan Mısır ku- maşından mavi bir takım giydi. İçine şeker ve lokum dolduru- lan, konakların kapılarında her zaman alıcısı bulunan taşına- bilir camlı kutulardan bir tane satın aldı. Böylece Osman Bey bir şekerçi görünümünde, Sultan Abdülmecit'in oturmaktan hoşlandığı, yapımı daha yeni bitmiş göz kamaştırıcı saraya, Dolmabahçe Sarayı'na doğru yürümeye başladı.

Sarayın Beşiktaş Ortaköy yoluna açılan dış kapılarının önünde Osman'ın devamlı müşterisi olan hizmetkârlar ve ha- remağaları geziniyorlardı. Ama birkaç gün sonra sahte satıcı aradığı Arap'ın Padişahın hareminden olmadığına kesin karar verdi. Bir haremağasının ona otuz para şeker borcu olduğu gibi bir bahaneyle aradığı kişinin dış görünüşünü tarif ediyor ve böylece hepsini gözden geçiriyordu ama haremağalarının hepsi çirkinlik açısından birbirlerine benziyorlardı öyle ki bi- rini tarif ederken tüm diğerlerini de tarif etmiş oluyordunuz. Orantısız bedenlerinin ve iğrenç yüzlerinin belirginleştirdiğı aynı yapmacık zarafet, altın ve gümüşlü eğer takımları koşul- muş aynı güzel binek hayvanları, zengin giysili aynı seyis. Osman kimi zaman o akşam küçük bir sokağın karanlığında bir an şöyle bir gördüğü Arap'ı tanıyamamaktan korkuyordu ama bu adamın yüzü daha doğrusu korkunç yüz ifadesi yaşlı adamı öylesine et- kilemişti ki sarayın ön avlusuna gelişine neden olan bu kin dolu ifade yerini aptal ve saf bir görünüme bıraksa da onu gene tanırdı.

Üç hafta bir sonuca ulaşamayan araştırmalarla gelip geçti, Osman her seferinde sert kışa ve kimi zaman çalkantılı denize meydan okuyarak eve döndüğünde Fatma bu arayışlarından vazgeçmesi için ona yalvarıyordu. Ama Osman görevini sonu- na kadar yerine getirmek istiyordu, bu nedenle de Fatma'nın akıllıca önerilerini geri çevirdi ve incelemelerini sürdürdü ama artık Dolmabahçe'ye doğru değil, Padişah ailesinden olan herkesin saraylarının ön avlularını sırayla dolaşmaya başladı.

Osman'ın bekleyişi boşa çıkmadı, direnme neredeyse her zaman karşılığını bulur.

Şubat ayında bir akşam yeni şekerçi Beykoz'a neşe içinde döndü, şeker kutusunu odanın bir köşesine attı ve karısına “İşte artık işe yaramayacak bir eşya; şimdi sıra sende Fatma, sonunda kapısını bulduğum hareme sen gireceksin,” dedi.

“Bunu başaracağım,” dedi Fatma; “bahane çabuk bulunur. İkbâl'in hanımı kimmiş hemen söyle bana.”

“Saygıdeğer Aliye Sultan, büyük padişahımızın teyzesi, Mehmet Paşa'nın karısı.”

“Aman Allah'ım!” diye çığlık attı Fatma, gizli bir korku ifadesi anlatan bu sözler üzerine. “İşte en korktuğum isim. Çünkü daha çok gençken, Sultan Mahmut'un bu soylu kız kardeşi acımasızlığıyla ün yapmıştı. Yaşlandıkça değişmiştir inşallah. Ama önemi yok. Onun evine gideceğim canım pahasına İkbâl'e ulaşacağım.”

“İnşallah,” diye yanıt verdi sadece yaşlı adam çubuğunu tüttürerek.

III

SULTANIN YEMEK LİSTESİ

Salı Pazarı'ndaki saray Konstantinopolis limanının girişinin tam karşısında deniz kenarında hayran olunacak biçimde yapılmıştır. Cephesi Tophane'den Dolmabahçe Sarayı'na giden yola bakar; Marmara'ya bakan bir cephesi daha vardır. Son pagan tanrılarının beyaz hayaletleri gibi karlarla örtülü Olympos'un⁴ doruğu uzaktan görünür. Sağda camilerinin kubbeleriyle, aralarına yüksek servilerin karıştığı minarelerinin sivri tepeleriyle Eski saray yükselir, solda Asya ve Avrupa'nın Boğaz'ı Karadenize bağlayan iki kıyısı arasında, doğanın şaşılacak kadar güzel işlediği, güneşin pırıl pırıl aydınlattığı bu çerçeve içinde birçok sandal ve kayık, beyaz yelkenli gemiler suyun üzerinde kayar gibi gider.

Düş ve düşüncelere dalan bir insan için ne güzel bir tablo! Bu sarayın parmaklıkları pencerelerinin arkasında oturan ve gözleri oradan dünyada eşi bulunmayan bu manzarayı kucaklayan kadınlar kuşkusuz mutlu olmalılar.

Bir karabatak olmadan, Boğaz'da yaşayan, sarayların yontularının içine yuva yapan, pencerelerin kornişlerine konan o ayrıcalıklı kuş olmadan da okuyucuyu Salı Pazarı'nın soylu ev sahibi Aliye Sultan'ın odasına kadar sokabiliriz. Şubat ayında bir akşam Aliye Sultan uyuşuk parmaklarıyla amber tespihini çekerek düşünceli düşünceli oturuyordu. Bazıları ayakta, kol-

4 Uludağ.

larını kavuşturmuş, kapı kasalarına dayanmış bazıları İzmir halısı üzerinde iş yapmak için çömelmiş birkaç cariye soylu hanımlarının sessizliğini bozmaya cesaret edemiyorlardı.

İpek Bursa halılarının serildiği, sanat eseri gibi işlenmiş, bir ayak üzerine yerleştirilmiş kubbe biçiminde, içinden hâlâ güzel kokulu tütsülerin dumanlarının çıktığı bakır mangalla ısıtılmış bu büyük odada kışın kötü etkileri pek hissedilmiyordu. Dışarıda rüzgâr Salı Pazarı'ndaki sarayın camlarına çarparak uğulduyor ama kalın ipek perdelerin arasından içeri sızamıyordu. Korkutucu sesi, sadece yedi mumlu şamdanların aydınlattığı bu evin lüksünü ve rahatlığını daha fazla hissettirerek kırmızı flanelden dallı çiçekli işlemeli kalın giysiler giymiş genç kadınlara kadar geliyordu.

Bununla birlikte Aliye Sultan esen her sert rüzgâra, kalenin önüne kükreyerek gelip çarpan her dalgaya kulak veriyordu, akşam olduğunu haber veren saat ağır ağır çaldığında ancak Aliye Sultan cariyelerine çekilmelerini emretmek için uyuşukluğundan sıyrıldı...

Cariyelerin içinden biri, ince uzun boylu, hoş görünümlü genç ve güzel bir Çerkez kızı Sultan'ın soyunmak için yardıma gereksinimi olup olmadığını sormaya cesaret etti.

“İstemem, İkbal,” dedi Sultan soğuk bir sesle başını köleye çevirmeden, “kimseyi istemiyorum, Paşa'yı tek başıma beklemek istiyorum.”

İkbal hiçbir şey söylemeden saygıyla selam verdi ve Sultanı, alnını ellerine dayamış, bakışları odanın duvarlarını süsleyen Arap tarzı bezeklere dalmış olarak bırakıp arkadaşlarıyla birlikte dışarı çıktı.

Fatma'nın da söylemiş olduğu gibi Sultan artık genç değildi, zaten hiçbir zaman güzel olmamıştı ama yaşlanırken yüzüne yaptığı beyaz makyaj sayesinde siyah gözleri daha iri, daha derin görünüyordu, ağzı her zaman, ince ve küçümseyen dudaklarını ortaya çıkaran lâl rengi boyalıydı. Siyah saçları,

içinde elmas iğnelerin parladığı işlemeli bir tül eşarpıla şık bir biçimde sarılmıştı. İçine kürk geçirilmiş pembe atlastan bir manto sadece ipek entarisini ve geniş şalvarının alt bölümünü biraz açıkta bırakarak her tarafını örtüyordu. Tüm bu özenli süslenmede, Sultanın, hayatının sonbaharının son evrelerinin geçip gittiğini hissettikçe daha fazla duyduğu hoş gitme arzusu anlaşılıyordu.

Cariyeler Acem halısından ağır kapı perdesinin arkasında kaybolur kaybolmaz perdenin yanındaki kapı açıldı ve Aliye Sultan'ın en sevdiği haremağası yavaşça odaya girdi. O kadar sessiz yürüyordu ki halının kalınlığının azalttığı ayak sesleri ancak karşısına geldiğinde Aliye Sultan'ın dikkatini çekti.

“Ah! Sen misin Ali,” diye Arap'ı güldüren bir sevinç ifadesiyle çığlık attı Aliye Sultan. “Pekâlâ, ne haberler getirdin bakalım.”

“Paşa doğru söylüyor Sultanım, akşam yemeği için sadrazama gitmiş.”

“Ya! Hepsi bu mu?” diye devam etti Sultan gözlerini Ali'ye dikerek.

“Sultanımızın emirleri üzerine bilmek istediğiniz konuda bilgi edindim,” diye belirtti Ali, “iki aydır araştırmalarımı sürdürüyorum ve bunu sürdürmenin yararsız olduğunu düşünüyorum.”

“Şu anda benim yanıldığımdan eminsin öyle mi?”

“Neredeyse tam tersinden eminim ama hasımlarımız, yani Sultanımın hasımları demek istiyorum, Sultanım bu konuyu ilgili kişiye sorma cesaretini göstermedikçe, hiçbir aydınlatıcı bilgi elde edemeyeceğimiz kadar iyi hizmet alıyorlar.”

“Bu ne demek oluyor Ali? Kırılan onurumun intikâmını almak söz konusu olduğunda hiç korktuğum oldu mu?”

“Bunu söylemiyorum Sultanım, beni yanlış anladınız.”

Sonra Aliye Sultan'a teklifsizce yaklaşarak:

“İkbal'den hiçbir şey öğrenemeyeceksiniz,” diye devam etti alçak sesle. “Ona karşı öfkenizin de sevginizin de yararı

yok, bunu siz de biliyorsunuz. Gerçeği ancak Mehmet Paşadan öğrenebilirsiniz.”

“Paşadan mı? Böyle mi düşünüyorsun?”

Ali’nin yüzünde yapmacık bir gülümseme belirdi, simsiyah gözlerinden bir parıltı geçti.

“Paşamızın sakın olduğu zamandan söz etmiyorum,” diye devam etti haremağası alçak sesle. “İkbal’e çok yakınlık duyuyor, hiçbir şey açıklamayacaktır... Ama bugünkü gibi bir akşam, örneğin Paşa iyi bir akşam yemeğinden sonra eve döndüğünde... Paşa duygularını gizleyemez halde olacaktır, Sultanım da daha yumuşak davrandığında, isterse bir krallık elde edebilir.”

Aliye Sultan başını kaldırdı, iki suç ortağının yüzüne de aynı kin ve ikiyüzlülük yansıdı.

“Sen zeki bir adamsın Ali, sana teşekkür ederim, öğüdünden yararlanacağım. Hareme git, kızlardan hiçbirinin gelip beni rahatsız etmemesini sağla, kızlar ağasının da efendisi Paşa’ya hangi saatte eve dönerse dönsün hemen benim yanıma gelmesini istediğimi söylemesini emrediyorum.”

Okuyucuların belki de Osman’ın boşu boşuna aradığı haremağası olduğunu anladıkları Ali, Aliye Sultan’ı yerlere kadar eğilerek selamlayıp geri geri giderek çekildi Sultanın umutsuzluğu yerini hoşnut bir gülümsemeye bırakmıştı.

Aliye Sultan çok beklemedi. Paşanın arabası avlunun taşları üzerinde ilerlediğinde saat gece yarısından bir saat önceyi gösteriyordu. Birkaç dakika sonra Ali’nin çıktığı kapı açıldı ve Mehmet Paşa içeri girdi. Sultan’ın yanına gelirken kaygılı görünüyordu ama karısının onu hoşgörölü bir bakışla karşıladığını görünce sakinleşti. Aliye Sultan onu tam da istediği durumda bulmuştu.

Gerçekten de Mehmet Paşa biraz şişkin göbeğinin titrettiği bacakları üzerinde dengede durmakta zorlanıyordu, gözlerinde sarhoşluğun verdiği tatlı bir ölgünlük vardı.

“Oturunuz Paşa Efendi,” diye başladı Aliye Sultan ona se-
dirde bir yer göstererek.

Paşa, hep biraz heyecanlı, ayakta duruyordu ve dili dola-
şıyordu:

“Sultanım beni çağırtnmış... Kızlar Ağası’na eve hangi saatte
dönersem döneyim yanınıza gelmem gerektiğini söylemesi em-
redilmiş... Sultanımızın rahatsız olmalarından korktum...”

“Sevgili Mehmet,” dedi Sultan, Paşayı yavaşça bir koltuğa
doğru iterek; koltuk Paşanın ağırlığıyla sarsıldı; “ziyaretinizi
umut etmem için ancak bir hastalık mı gerekiyor? Sizi kor-
kutmadan görme isteğinde bulunamaz mıyım? Sizin için bu
kadar mı iğrenç oldum?”

Sonra söylediklerini anlamaya çalışan Paşanın gözlerini
kırpıştırdığını ve boncuk boncuk terlediğini görerek,

“Size karşı haksızlık ettim Mehmet,” dedi sevecen bir sesle
ve kocasının yanına giderek. “İşte altı aydır size surat asıyo-
rum. Bu kadar iyi, bu kadar sevecen olan sizi suçladığım için
vicdan azabı çekiyorum. Cariyelerimin pişmanlığımın tanığı
olmalarını istemediğim için bu akşam sizi şunları söylemek
için çağırtnm: Mehmet, zorbaca davrandığım için beni affe-
der misiniz? Beni her zaman sevecek misiniz?”

Aliye Sultan, Paşanın iki elini de tutmuştu, şaşırın ve he-
yecanlanan koca mırıldanıyordu:

“Sizi affetmek mi Sultanım, tam tersine tüm haksızlıkları
yapan benim...”

“Siz de haksızlık yaptığınızı kabul ediyorsunuz demek.
Bunun için sizi daha çok seviyorum. Demek ben sandığımdan
daha az suçluyum öyle mi? Söyleyin bana Mehmet, görüyor-
sunuz ağlıyorum!”

Sultan sahte gözyaşlarını siliyordu ve sarhoşluğun daha
sevecen yaptığı Paşa, her zaman o kadar kibirli o kadar gurur-
lu olan karısının bu kadar pişmanlık duymasından son derece
duygulandı.

“Sakin olun Sultanım,” diye mırıldandı Mehmet konuşmak için büyük çaba harcayarak. “Benim sizin dizlerinize kapanmam gerekirken siz neredeyse benim dizlerime kapınıyorsunuz. Kıskançlığınız yerinde değil miydi? Böyle ağlamayınız... Öfkenizde haklıydınız... Haydi, Aliye, ayağa kalkın ve beni affedin çünkü sadece ben suçluyum, siz tatlı bir meleksiniz...”

Aliye Sultan bir öfke çılgılığını bastırdı, Mehmet bunu son hıçkırık sandı. Karısı ateşler içindeki başını kaldırdı, kocasının iki elini başına dayadı ve cansız bir sesle:

“Benimle hep böyle konuş efendim, ruhuma öyle iyi geliyorsun ki! Ah! Yaptığın her şeyi, seni ve onu affediyorum yeter ki benden hiçbir şey gizleme,” dedi ellerini Paşaya uzatarak, Paşa da gerçek bir heyecanla onun ellerini öptü.

“Niye senden bir şey saklayayım?” dedi... “Bunu sana itiraf etmek zorunda değil miyim? Sadece senin gururun beni doğru yoldan saptırdı. Eğer o zavallı kadının durumu ona bir yarar sağlarsa bu serüveni sonsuza kadar unutacağım.”

Sultan ürperdi ama bu konuşmanın tükettiği Mehmet’in omzuna biraz daha sevimli biçimde eğildi.

“Şu sözüm ona bayram armağanını nereye gönderdiniz? O zavallı çocuğu neden bana emanet etmediniz? Ben onu büyük bir özenle yetiştirdim... Çocuğu olmayan ben...”

“Nasıl? Böyle bir lütufta bulunur muydunuz? Size bunu kim söyledi?”

“Her şeyi biliyorum Mehmet ve seni bunun için affediyorum. Öfkemden korktun, İkbal’in çocuğu bir bayram sepetine koymasına yardım ettin... Onu Tophane’ye gönderdin...”

Karşı koyamadığı yarı uyku haline direnmeye çalışan Paşa, kabul eder gibi başını eğdi.

“Ve sonra... Ahmet onu birine emanet etti...”

“Anımsamaya çalış Mehmetçiğim,” diye fısıldadı Sultan, Paşanın bastıran uykuya boşuna karşı koyduğunu ve gözlerinin kapandığını görerek.

“Artık hiçbir şey anımsamıyorum... Sana yemin ederim, galiba ihtiyar kadının adı...”

Paşa anlaşılması olanaksız bir ad mırıldandı ve başı göğsüne düştü... Sultan geriye çekildi ve birkaç dakika ona dik-katle baktı, sonra düzenli ve gürültülü soluk alışından Paşanın derin bir uykuya daldığını anlayınca hızla kendini sadık Ali’nin uğursuz bir gölge ya da kötü bir cin gibi beklediği yandaki odaya attı.

“Haklıydın!” diye haykırdı Sultan solgun ve çökmüş halde içeri girerken ve kendini bir sedirin üstüne attı, o sırada ihtiyatlı Ali, hanımının bu durumda görülmemesi için kapıları kapıyordu.

Uzun süre açığa vurulmamış öfke Aliye Sultan’ın burun deliklerini şişiriyordu, elleri titriyor, burun delikleri çırpınır gibi sıkışıyordu.

“Allah’ım! Sultanımız ne kadar heyecanlı! Paşa, Sultanına bir saygısızlık mı yaptı?”

“Bir saygısızlık mı? Sen delisin budala Arap! Paşa uyuyor, sarhoş ama bana her şeyi itiraf etti: İkbâl bana oyun oynadı, onu Tophane hamamına gönderdiğimde orada ilaç almadı... Ah! Benim öfkemi hiçe saydı, buna uzun süre sevinme fırsatı bulamayacak.”

Sonra korkunç bir kahkaha attı:

“Bu alçak kadının bir çocuğu var ve ben çocuk sahibi olamam!”

“Sultanımız bu çocuğun nerede olduğunu biliyor mu?”

“Yanılmamışsın. Ahmet onu da Paşanın gönderdiği öbür bayram armağanları ile birlikte götürmüş. Allah sanki bu kalleş cariyeyi koruyor: bayramı imparatorluk sarayında geçirdiğim sırada İkbâl doğum yapmış ve çocuğu Tophane’de bir kadına göndermişler.”

“Bu kadını bulacağız ve Sultanımız intikâmını almış olacak,” dedi Ali iç karartıcı bir sesle.

“Ah! Evet! İntikâm! Korkunç bir intikâm istiyorum... Biz Sultanlar rakibimiz olmaması hakkına sahibiz. Dul kalan kocamız yeniden evlenemez. Aşkımız nedeniyle bize kadar yükselen bir adam bir cariyeyi sevmeye cesaret ediyor. Allah benim bir erkek çocuğum olmasını istemedi,” diye haykırdı Aliye Sultan, tehditkâr elini Paşanın sakın sakın uyuduğu odanın kapısına doğru çevirerek, “ben de intikâmımı senin çocuğundan alacağım Mehmet!”

* * *

Mehmet uyandığında sabah olmuştu. Akşamki rüzgâr(?) durmuştu ama buna karşılık toprak karla örtülmüştü, binaların çatıları beyaz mermerden yapılmış gibiydi. Deniz ve gökyüzü aynı gri renkteydi: biri hafif çalkantılıydı, öbürü ağır bulutlarla geçerken tepelerin üstünü sıırıyordu.

Salı Pazarı’ndaki sarayın önünde, bir iş istemek ya da Sultan Abdülmecit’in gözünden düşmüş bir yakınının yeniden saygınlığına kavuşmasını sağlamak için Paşa hazretlerinin uyanmasını bekleyen ziyaretçileri getiren birçok kayak duruyordu. Çünkü şimdiden hasta olan Abdülmecit, imparatorluğunun yönetimiyle pek ilgilenemiyordu ve Mehmet Paşa Yüce Divan’a girme hakkına sahip ayrıcalıklı kişiler arasındaydı, bu nedenle de büyük bir saygınlığa sahipti.

Mehmet Paşa artık çok genç değildi; elli beş yaşındaydı, neredeyse sürekli bir gut hastalığının çökertip bitirdiği bozuk bir sağlığı vardı, güzelliğe gelince bir zamanlar Sultan Abdülmecit’in kız kardeşlerinden birinin gönlünü çeldiyse de sık sık rakı içmesi bu güzelliğin tüm izlerini silmişti.

Mehmet Paşa selamlağı alaturka saatle beşte iniyordu, bir Avrupalı bakan için geç bir saat ama Osmanlılar için zaman çabuk geçmez gibidir, (?)herkese söyledikleri ünlü “bakalım” sözcüğü onlarla yapılması düşünülen işlerin sadece belirsiz bir ertelenmesidir.

Paşanın, yaptıkları başvuruların işlerini hemen bir sonuca ulaştırmayacağını önceden bilen ziyaretçileri de her çeyrek saatte bir fincan acı kahve içerek, siyasetten söz edip sigara tütürerek sarsılmaz bir sabırla bekliyorlardı.

Tanrı'ya ve alınyazısına mutlak bir inançla yetişmiş bu Asyalı insanlar için mutlak hak ancak mutlak güçte vardır. Gücü yazgıyla karıştırırlar. Bu onlarda doğuştan var olan bir düşüncedir öyle ki onların bir meslek seçtiklerini değil bunlardan birini kabul etmek zorunda kaldıklarını görürsünüz. “Bir erkek hayatta her görevi yerine getirmeyi başarabilmelidir,” derler; eğitim iyi bir şeydir ama eğer karşıt bir yazgı rüzgârı onu söndürüp yok edecekse düşüncelerimizde bu zekâ ışığını yakmak neye yarar?

Benzer ilkelerle basit bir seyyar satıcının Bahriye ya da Harbiye Nazırı olduğunu oysa usta denizcilerin ve yürekli askerlerin Anadolu'nun içlerine gönderildiklerini, birincilerin süvari kıtalarını denetlemek, ikincilerin tıp okullarını yönetmek için görevlendirildiklerini görürsünüz.

Ne soylu bir aileden gelme ne sıra dışı bir zekâ Türkleri kimi zaman hayatları boyunca süren bir talihsizliğe karşı koruyamaz. Bir anlık rastlantı bir insanın servet kazanmasına ya da yitirmesine yeter. Bugün orunu gereği saygı gören bir paşa ertesi gün aynı oruna sahip olup olmayacağından asla emin değildir bu nedenle de hükümete en masraflı girişimleri kabul ettirerek onu çökerten işte bu paşaların ve nazırların kötü bahşiş alışkanlığıdır çünkü nazıra verilen bahşiş daha sonra imparatorluğun ödemek zorunda kalacağı inanılmaz büyük borçla orantılıdır. Türkiye'de erk bazı nazırlar için devletin çıkarlarına zarar vererek kendilerini zenginleştirme fırsatıdır; bu da bulundukları konumun sürekli olmaması nedeniyle haklı görülen bir yolsuzluktur.

Ama bir Türk saygınlığını yitirmeyi nasıl ses çıkarmadan kabul eder! Bir sadrazam padişahın bir kaprisiyle değiştiril-

diğinde onunla birlikte çalışma arkadaşları olan nazırların ve onların koruduğu tüm görevlilerin de işlerinden uzaklaştırıldığı görülür. Bu genel bir yıkımdır: gidenin arkasından ardılı işe yerleştirilecek birçok dostuyla birlikte gelir. Bir önceki sadrazamın ilk görevi ardılına saygılarını sunmaya gitmektir. Bu ziyaret baskıyla yapılmaz, iltifatlar kin duyulmadan dile getirilir, karşı grupların cesareti kırılmaz; altı ay, en çok bir yıl sonra yeni bir değişiklik olacaktır. Yeni nazıra Avrupalı elçilerin keyfini kaçırarak birkaç işi sonlandırıp Padişahın dostluğunu kazanacak zaman bırakılacaktır ya da tam tersi. Sonra bu kadar çeşitli görüşlerin olduğu ülkede siyaset aygıtını dengede tutmak için olağanüstü yetenekli olmak gerektiği için sadrazamın bu kadar ağır bir yükü taşımak için elinin çok güçsüz olduğunu hissettiği gün gelecektir. Hasımlarının sabırsızlıkla beklediği de işte o gündür.

Bir nazırın gözden düştüğü duyulur duyulmaz, bir gün önce dostları ve iş isteyenlerle dolup taşan konağı birden boşalır. Ardına kadar açık kapı artık kapalı kalır. Eğer eski önemli kişi gözden düşmüş kimselere uygun görülen yere, uzak bir vilayete gönderilmemişse ne mutlu ona!

İmparatorluğun iç bölgeleri(?) gözden düşmüş devlet görevlileri tarafından yönetilir. Yöneticilerin biraz çabayla zavallı çiftçilerden aldıkları haksız ödentilere şaşırması mı? Bir ülkenin gelişmesini kırgınlara emanet etmek her şeyin durması demektir. Türkiye'nin gerçek zenginliklerinin, gerçek umutlarının hepsi vilayetlerdedir. Vilayeti kötü yönetmek Konstantinopolis'e yoksulluğu ve kıtlığı getirmektir, tüm ülkenin ürettiklerini kendine alıp onlara çalışmaları karşılığında dürüst bir adalet ve düzenli bir yönetim vermeyen başkenti çökertmektir.

Ama henüz kimsenin çözemediği bir sorunun daha fazla ardına düşmeyelim. Bir Sultanın kocası olma konumunun başka her şeyden fazla nazırlık değişmelerinden uzak tuttuğu Mehmet Paşa'ya dönelim.

Mehmet Paşa, çalışma odasının en geniş koltuğuna rahatça yerleştikten, üstünde kalemlerinin ve mürekkep hokkasının bulunduğu küçük masayı önüne çektikten sonra özel uşağına, bir gün önce kâtibinin, Mehmet Paşa'nın okuması ve onaylaması gereken tüm belgeleri yerleştirdiği evrak çantasını getirmesini emretti. Belgeleri okuması bir saat sürdü. Son mektubun okunması bitince hoşnut bir biçimde göğüs geçirerek evrak çantasını halının üzerine attı, uyuşukluğunun geçmesi için odada şöyle bir dolaştı, bir bacağını altına alarak yeniden oturdu, salonda bekleyen çeşitli ziyaretçilerin adlarını aldıktan sonra görüşmelere başladı. Ağa önce, Paşanın yapacak hiçbir işi olmayan dostu üç paşayı içeri aldı, onların her biri uzun çubuklarıyla Mehmet'in çevresine yerleşti. Sonra istekte bulunanların birer birer art arda geçişi başladı. Bu ziyaretçiler Paşanın on adım uzağında sandalyelerinin ucuna oturmuş, gözleri yerde, giysileri çenelerine kadar iliklenmiş, kolları midelerinin düzeyinde kavuşturulmuş, öğretmenlerinin önündeki ilkokul öğrencileri gibi isteklerini dile getiriyorlardı. Üst düzeyde birisi tarafından kabul edilen tüm Türkler ve reaya için bu şekilde davranmak zorunludur. Sedirinin üzerine yayılmış, yeleğinin düğmeleri çözüktü, fesini arkaya atmış Mehmet Paşa, onlara mutlu bir biçimde gülümsüyordu. Onlar konuştuğu sırada yanındakine içtiği çubuğun fiyatını ya da terzisinin adını sormak için sözlerini kesiyor ve isteklileri kaçamak birkaç sözle nazıkçe gönderiyordu.

Alaturka saatle yedide yani öğleye doğru Mehmet Paşa'nın son ziyaretçisi de gittiğinde harem kapısından çıkan bir haremağası yanına gelip alçak sesle yaşlı bir kadının onunla birkaç dakika görüşmek istediğini haber verdi.

"Onu haremde beklet, ben namazımı kılacağım sonra da onun yanına gideceğim. O sırada bana yemeğimi getir. Valahi, korkunç acıktım, yaşlı bir kadın için kendimi sıkıntıya sokacağım söylenemez", diye ekledi geniş bir gülümsemeyle.

Haremağası yanıtı ziyaretçi hanıma bildirmeye gitti. Okuyucularımız yeşil ipekten feracesine ve kalın yaşmağına karşın kuşkusuz Fatma'yı tanıyacaktırlar.

Fatma on dakika önce bir çiftle kayıkla gelmişti.

Haremin kapısını çalmış, kapı açılınca karşısına çıkan bir haremağasına Aliye Sultan'ı görüp göremeyeceğini sormuştu.

“Sultanımız bu sabah yoklar,” diye yanıt verilmişti.

“O zaman cariyelerinden biriyle konuşabilir miyim?”

“Bütün cariyeler Sultan ile beraber gittiler.”

“Hepsi mi?”

“Hepsi.”

Fatma'nın biraz keyfi kaçtı; bu gidiş ona hayra alamet gibi görünmedi çünkü daha yazlık mevsimi gelmemişti ve soğuk da insanın içinde gezme isteği uyandırmıyordu. Hem sonra tüm kalfaları da beraberinde götürmesi, işte kadını özellikle şaşırtan buydu, çünkü haremde her zaman birkaçını bırakmak âdettendi.

“Eğer Sultanımıza söyleyeceğiniz çok önemli bir şey varsa saygıdeğer kadın,” dedi ona bu bilgileri veren haremağası, “size birkaç gün sonra gelmenizi öğütlerim ama isterseniz şimdi selamlıkta olan Sayın Mehmet Paşa ile görüşebilirsiniz.”

Fatma düşünmeye başladı: Sultan olmadığına göre Paşayı görmek, küçük Ayşe'ye onun ilgisini ve yardımını sağlamak için bu durum iyi bir fırsat olamaz mıydı? Mehmet Paşa çocuğuna gösterilen özeni, onu nasıl bir dikkatle Sultanın öfkesinden kaçırıldığını İkbale'ye gizlice ve Fatma'dan daha iyi anlamaz mıydı?

Fatma aldığı kararları hemen uygulamaya koyan bir kadın olduğu için:

“Oğlum,” dedi Arap'a, “Paşa hazretlerine onunla görüşmek istediğimi lütfen haber verebilir misiniz?”

“Elbette hanım, beni izleyin.”

Haremağası Fatma'yı şık mobilyalarla döşenmiş ama bomboş salonlardan geçirdikten sonra Paşanın kitaplığı denen bir salona soktu, burada bir kapı selamlığa açılıyordu. Giriş katında yer alan bu salon, sarayı Kabataş yolundan ayıran bir avluya bakıyordu. İnce tahtadan yapılmış hafif parmaklıklar gelip geçenlerin içeriyi görmesini engelleyen ama buna karşılık içerdekilerin görüşünü bozmayan pencereleri süslüyordu.

Kitaplığa bakılırsa Mehmet bilgili bir adam olmalıydı çünkü burada en iyi Fransız, İngiliz ve İtalyan yazarların yapıtları vardı ama Paşa aslında Dante'nin, Shakespeare'in ve Corneille'in yazdığı bu üç dilden tek sözcük bile bilmiyordu.

Türk âdetleri erkeklerin kadınlara göstermeleri gereken tüm nezaketi bir yana bırakır. Fatma içeri girdiğinde Mehmet Paşa ona sadece oturmasını işaret ederek şöylesine selam verirken Fatma onu büyük bir saygıyla selamladı. Bu selamda başvurulmuş önemli kişinin ayak bastığı tozu toplamak ister gibi sağ el yere kadar indiriliyor, sonra bu el ağza ve alına götürülüyor ve bu selam konuşmaya başlamadan önce iki, üç kez tekrarlanıyor.

Fatma üç kez selam verdikten sonra Mehmet elini fesinin kenarına koyarak yanıt verdi.

"Ne istiyorsunuz hanımefendi?" diye sordu ona bakmadan. Bu, kendi dininden olan kadınlara bir şey söyleyen Müslüman erkeklerin saygı belirtisidir.

"Önce size kim olduğumu söylemek istiyorum Paşa hazretleri, çünkü benim adım belki de size yabancı değildir: benim adım Fatma, Mısırlı Yusuf Paşa'nın kızı, Halepli Osman Bey'in karısıyım."

Bu sözler üzerine Mehmet kaygıyla başını kaldırdı ve soran bakışlarını yaşlı kadına çevirdi.

"Paşa hazretleri başka açıklama isterler mi? Son bayramda Tophane mahallesinde oturuyordum, evime..."

“Allah aşkına bu konuda tek söz daha etmeyin hanım, haremde olduğumuzu ve sizin burada olmanızın kuşkulara neden olabileceğini düşünün...” Sonra Fatma’ya yaklaşıp alçak sesle ekledi: “Bugün ne kadar düşüncesiz bir davranışta bulundunuz! Sultanın burada oturduğunu bile bile Salı Pazarına gelmek, nasıl söyleyeyim, İkbal’in güvenliğini tehlikeye atmadır, bunu biliyor musunuz?”

“Korkmayınız Paşa Efendi, İkbal’e karşı duyduğum dostluk onu asla tehlikeye atmaz. Sultanın kuşkusunu çekmeden ona ulaşmak için harika bir bahane bulmuştum ama Sultanımız yanındaki kadınlarla birlikte burada olmadığına göre bahanenin yararı yok.”

“Sultan burada yok ha! Ne diyorsunuz? Daha bu sabah onu gördüm, bana böyle bir tasarısı olduğundan söz etmedi.”

“Haremağalarınıza sorunuz Paşam çünkü ne yazık ki burada bir uğursuzluğun dolaşmasından korkuyorum.”

Paşa ürpererek ayağa kalktı, sabırsızlığı o kadar büyüktü ki hizmetkârlarını yanına getirtmek yerine kendisi onları sorguya çekmeye koştı. Ona okuyucularımızın daha önce bildiği şeyi yani Sultanın tüm cariyeleriyle arabaya binip gittiğini söylediler. Mehmet İkbal’in de onların içinde olup olmadığını sormaya cesaret edemedi ama Sultan nereye gitmişti? İmparatorluk sarayına, diye yanıt verildi ona.

Bu kez Mehmet gerçekten korktu. Aliye Sultan saraya giderek kendini güven altına almıştı; Kocasının öfkesinden mi korkuyordu?

Paşa kitaplığa o kadar solgun girdi ki telaşa kapılan Fatma ona ne olduğunu sordu.

“Sultan sarayda! Ah! Dün akşamki tatlılığının benden öğrenmek istediği bilgileri elde etmek için sadece bir oyun olmasından korkuyorum...”

“Ne diyorsunuz?” diye çılgılık attı Fatma. “Ayşe’nin doğduğunu ve onu götürdüğünüz evi açıkladınız mı?”

“Ne yazık ki öyle,” dedi Mehmet Paşa kendini bir koltuğa atarak.

“Nasıl olur! Çocuğunuzun başı için dün neler söylediğimizi açıklar mısınız Paşam?”

“Sarhoşluk gibi bir özüüm olmasaydı kendimi çok ayıplayacaktım; Sadrazamın evinde şişelerce Kıbrıs şarabı tükettiğimiz akşam yemeğinden döndüğümde Sultan bana sorular sordu. Evliliğimizin ilk günlerinde olduğu gibi çok iyi ve sevimliydi. Bu tatlılığa kandım ve ona hatamı itiraf ettim. Bana kurduğu tuzaktan kuşkulananmadan adınızı söylemiş olduğumu sanıyorum...”

“Ne ihtiyatsızlık!” dedi Fatma; “Sultanın bağışlayıcılığına pek güvenmiyorum. Yine söylüyorum, bu beklenmedik gidişi hayra alamet değil.”

“Bu konuda sizinle aynı düşüncedeyim,” dedi yeniden kaygıya düşen Mehmet, “beni tedirgin eden şey İkbâl’i de beraberinde götürmesi... Bu bir lütuf işareti mi? Yoksa bu zavallı kız için yeni bir talihsizlik mi? Sonuçta daha ihtiyatlı olmak için hanımefendi, İkbâl’in çocuğunu aramak için gelebileceği güne kadar size İstanbul’dan uzaklaşmanızı öğütlerim.”

“Allah vere de bu çok çabuk olsa!”

“Ben İkbâl’i tüm gücümle koruyacağım; o zamana kadar bana güvenin, sizin ve çocuğun hiçbir gereksinimi eksik olmayacak... Sahi çocuğa ne ad koydunuz?”

“Ona Ayşe adını vermekle iyi yaptığımı sanıyorum ama eğer Paşam ona başka bir ad vermek isterlerse...”

“Hayır, bunun benim için hiç önemi yok, Ayşe’yi ve onun için yaptığınız tüm iyilikleri unutmayacağım, bundan emin olun hanım.”

Paşa bu sözleri söylerken bir hizmetçi ona yemeğinin hazır olduğunu söylemeye geldi.

Fatma istemeyerek ayağa kalktı. Paşaya verilecek daha çok bilgi vardı ve İstanbul’dan ayrılışı ile ilgili daha kesin emir-

ler almak istiyordu ama kalmaya cesaret edemedi çünkü Mehmet'in görüşmeyi bitirmek istediğini fark etti ve ekledi:

“Şimdi biz Beykoz'dayız Paşa Efendi, Hünkâr İskeleyi Camii'nin mollası haremağanıza oturduğumuz mahalleyi tarif edebilir. Aliye Sultanın bizi izlettirmesi durumunda Sultanın araştırmalarından en iyi korunabileceğimize inandığınız kenti bize bildireceğiniz güne kadar emirlerinizi tüm çabamızla yerine getireceğimizden emin olun Paşam.”

“Ermenistan bana daha iyi gibi görünüyor. Tüm ulaşım-dan uzakta: örneğin Erzurum civarında bir köy?”

“Nasıl isterseniz Paşam; bizim için tüm Müslüman toprakları aynı derecede kutsal ve sevilen topraklardır.”

Sonra Mehmet Paşa'yı yerlere kadar selamlayarak, geri geri gidip, arkasında ağır Acem perdesini bırakarak çıkıp gitti.

Mehmet Paşa hemen yemek odasına gitti. Hizmetçiler üzerinde yaldızlı kapların bulunduğu büyük gümüş bir tepsi getirmişlerdi; Harem mutfağında hazırlanan yemeklerin Selamlığa getirilinceye kadar soğumalarını engellemek için Doğuda âdet olduğu gibi kapların hepsinin üzerinde birbirine benzeyen kapaklar vardı.

Paşa sedire oturdu, bir ağa işlemeli gümüş bir küvet getirdi ve Paşanın ellerine su döktü, bir başkası ona sim işlemeli bir havlu uzattı, sonra abanoz ağacından üzeri sedef kakmalı bir masayı Paşanın önüne itti ve üzeri birçok yemekle dolu tepsiyi masanın üstüne koydu.

Bir Osmanlı soylusunun tek başına akşam yemeği yemesine ender rastlanır. Konaklarda hep çok sayıda ziyaretçi vardır ve ziyaretçi demek davetli demektir. Türkiye'de ev sahipleri –tüm diğer ülkelerden daha fazla– sofrada konuk ağırlamanın şölenin neşesi olduğunu, hatta bunun hazmı kolaylaştırdığını bilir. Sohbet ederek ve gülerek yemek yiyen insan hayatımızın beslenmeye ayrılan bu zamanını neşeli bir eğlenceye çevirir.

Türklerin akşam yemekleri genellikle, en küçük konaklarda bile küçük miktarda getirilen birçok yemekten oluşur, her an tat ve biçim değiştirerek açlığı yavaş yavaş yatıştırır.

Okuyucularımıza bir Türk yemek listesini anlatmanın en iyi yolu kuşkusuz incelmış bir damak tadına sahip olduğu bilinen ve aşçılarına iyi para ödeyen Mehmet Paşa'nın sofrasında hazır bulunmaktır.

Sözünü ettiğimiz sabah Mehmet iradesi dışında garip bir biçimde, hizmetçilerin önünde art arda açtıkları yirmi çeşitten fazla yemeğin doldurduğu zengin yemek masasında yalnızdı.

Önce içi kuşüzümlü ve çamfistıklı pilavla doldurulmuş bir kuzu kızartması, sonra kızarmış bir hamurun içine sıcacık yerleştirilmiş küçük lezzetli balıklardan oluşmuş bir tabak. Biraz ötede zeytinyağlı patlıcan yemeği ve kabak dolması, koyun etiyle hazırlanmış taze fasulye, ulusal yemekleri olan yaprak sarması, tavukgöğsü, helva, kadayıf. Bunlar Türkiye'de çok bilinen yemeklerdir. Doğulu hanımların yapmakta çok usta oldukları dondurulmuş meyveler, yasemin şurupları, gül reçeli de vardı. Daha sonra küçük tabaklarda sunulan birçok meze geliyordu. Yemeği tamamlamak için bütün Türk evlerinde Osmanlılar tarafından sıkı sıkıya uyulan geleneklere aykırı düşmemek için her gün her yemekte domates suyu ve tereyağı ile hazırlanmış pilav yenir.

Zengin saraylarda Türklerin davetlileri arasında Avrupalılar olduğunda gümüş yemek takımları ve tabaklar alafranga usulde yerleştirilir ama genelde bu âdet Türklerin kolayca vazgeçtikleri ve kadınlarının küçümsedikleri can sıkıcı bir lüks-tür sadece. Parmaklarıyla yemek yeme alışkanlıkları öylesine kökleşmiştir ki yeme uygarlığı açısından herhangi bir düzelenin getirilmesi için daha uzun yıllar geçecektir. Uzun süre Avrupada yaşamış paşalar dışında örneğin Mehmet Paşa gibi başka yüksek orunlu kişiler çatalı gereksiz bulurlar, Tanrı'nın bize doğal bir çatal verdiğini düşünürler.

Bu akşam yemeklerinin en büyük eksikliği ieeğın hiç olmamasıdır. Masanın üzerinde ne şişe ne sürahi vardır, sadece yemeğın sonunda her davetliye bir bardak su getirilir. Doğulular yemek yerken iki içmezler, şarap Muhammed'in dininde yasaklanmıştır. Ancak gizlice ya da çok nitelikli akşam yemeklerinde Kıbrıs, Marsala ve Alicante şarapları sevilen ve yasak bir şeyin neredeyse her zaman verdiği zevkle şişelerce içilir.

Mehmet Paşa'nın Fatma'nın gelişi ve Sultanın gidiş haberi ile kısa bir süre kesilen iştahi nefis kokular yayan çeşitli yemeklerin görünüşü ile yeniden kolayca kabardı. Paşa yemeğe mezelerle başladı, hizmetçiler ortada sadece üstü kapaklı, en büyük ve diğerlerinden daha önemli görünen yemeği ortada bırakarak uzaklaştılar.

Haremağası Ali yemek odasına girdiğinde Mehmet bütün yemeklerden tatmıştı şimdi tüm meyveleri inceliyordu. Arap'ın gözlerinde korkunç bir zafer ifadesi vardı ve ağzı bir akalınki gibi beyaz ve sivri dişlerini ortaya çıkaran bir gülümsemeyle açılmıştı.

"Afiyet olsun Paşam!" dedi göstermek zorunda olduğundan daha az bir saygıyla efendisini selamlayarak, sesi öylesine alaycıydı ki Mehmet ürperdi ve Ali'ye ürkerek baktı.

Hiç kuşku yok ki Arap'ın yüzü Paşanın, karısının cömertliği konusundaki kuşkularını sadece haklı çıkarabilirdi. Ali, bu güçlü ve her zaman kaygılı, hayattan bezmiş iradeye kr krne boyun eğen, Aliye Sultan'ın durmadan Mehmet'ten kaçtığını görmekten çekinen ama başkalarının hayatını Sultanın kaprislerine seve seve feda eden bir araçtı. Cariyelerin yazları her sabah bol suyla yıkamak zorunda oldukları döşeme taşları üzerinde, kışları ayaklarının derisini bereleyip donduran, ince ekin sapından hasırların üzerinde çıplak ayakla yürümelerine örnek olmak için yalınayak ilk yürüyen Aliye Sultan olmuştu.

Bu zavallılar Ali'den ne çok korkarlardı! Sultanın en küçük bir kınaması üzerine onları cezalandırmaya hazır olan Ali, hanımının acımasızlığına kendi tüm kinini de ekliyordu. Haremağasının ağır eli, kırbacı durmadan kendi sevemeyeceği için nefret ettiği genç kızların omuzlarına iniyordu. Aslında haremağaları, doğanın garipliği ya, hiçbir gözün ulaşamayacağı, onların gözetimine bırakılmış kadınları onlar adına korur. Mehmet Paşa Ali'den emindi, çünkü haremini kaygılı bir özenle koruyordu kimi zaman da kızgınlığına, keyifsizliğine katlanıyordu.

Bununla birlikte bir yıldır yani Mehmet Paşa (haremin en güzel cariyesi) İkbâl'e göz diktiğinden bu yana Paşa ile Arap arasında gizli bir düşmanlık oluşmuştu. Eskiden İkbâl haremağası tarafından seviliyordu hatta haremağası ona her zamanki karakterinden çok farklı olarak sevecen bir tatlılıkla davranıyordu. Her sabah İkbâl'e tül peçesine takması için bahçenin en güzel gülünü getiriyordu. İkbâl gülümseyerek kabul ediyordu, Aliye Sultan da gülümseme lûtfunda bulunarak Ali'ye: "İkbâl benim yanımda görevini tamamladığında seni onunla evlendireceğim," diyordu. Ali bu düşünceyle neşe içinde ellerini ovuştururken genç kız bu güzel rüyanın gerçekleşmesine daha çok zaman olduğunu söyleyerek kaçıyordu. Tam bu sırada İkbâl hamile kaldı. O zaman haremağasının gizli öfkesi başladı: efendisinden intikam alamayan Ali onun yerine sabır ve beceriyle durumunu saklayan ve soylu hanımının gazabını hiçe sayan zavallı kızı Tanrı'nın yardımıyla çocuğunu yaşlı Fatma'nın ellerine bırakabildiği güne kadar durmadan kamçılardı.

Sultandan daha da kinci olan Ali, İkbâl'in oyununa kanmamıştı: Ahmet'i izlemeye koyuldu ama sonuç alamadı, okuyucularımız bunu zaten biliyorlar.

Bir yıldır Ali hep kaygı vericiydi, bu nedenle Mehmet Paşa haremağasının gülümsemesinden ürktü; bu kadar kin

güden bir insanın neşesi sadece utkudan kaynaklanabilirdi ve Arap'ın selamlığa çağrılmadan geldiğini gören Paşa hiç düşünmeden her zaman kapının eşiğinde durduklarından emin olmak için kendi ağalarına bir göz attı.

“Paşam beni görünce şaşırdılar mı?” diye sordu Ali, Mehmet'in düşündüklerini gözlerinden okumuş gibi.

“Hiç şaşırmadım,” dedi Paşa kaygısını saklamaya çalışarak, “hatta daha önce gelmeni bekliyordum...”

“Neden?” diye sordu Paşanın güvenine biraz şaşırان haremâğısı.

“Karımın Salı Pazarından bu kadar çabuk ayrılmaya karar vermesinin nedenini gelip bana söylemen gerekmiyor muydu?”

Ali, Mehmet'in Aliye Sultan'dan gerekli saygıyı göstermeden söz etmesini belirtmek ister gibi:

“İmparatorluk Sultanı Aliye Sultan saygıdeğer annesi tarafından imparatorluk haremine çağrıldığında sayın Paşamıza haber vermek gerektiğini düşünmediler, ben de küçük bir hizmetkâr olarak soylu hanımımın saklamak istediğı şeyi açıklayamazdım.”

“Öyleyse Sultanın hangi nedenle burada olmadığını biliyorsun öyle mi?”

“Evet Paşam.”

“Ve bunu bana söylemek istemiyorsun ha?”

“Üzgünüm Paşa Efendi.”

Mehmet öfkesinin beynine sıçradığını hissetti.

“Şimdi bu Arap köpekleri bile bana saygı göstermemeye cesaret edebiliyorlar,” diye haykırdı Mehmet, sesini hizmetkârların duyabileceğı biçimde yükselterek. “Vallahi bu böyle devam edemez, seni konuşmaya zorlayacağım, kara köpek!”

Ali, söylenenlerin anlamını kavramamış olacağını düşündüren bir soğukkanlılıkla bu söz fırtınasının geçmesini bekledi.

“Peki o zaman, bana yanıt ver hayvan. Neden geldin? Ne istiyorsun?”

“Sadece Paşama afiyet olsun demeye geldim,” dedi Ali sakin bir yumuşaklık ve sinirli bir gülümsemeyle, o sırada genişlemiş burun delikleri şişiyordu.

“Bunun için geldiysen geri dönebilirsin. İri kemikli yüzün iştahımı kaçırıyor.”

“Aslında Paşamızın şu nefis yemeği yemediğini fark ettim; belki de soylu eşinizin sizin için özenle hazırlattığı bu yemeği görmediğiniz içindir.”

Ali kolunu üstü kapalı kalmış yemeğe doğru uzattı, o sırada Mehmet şaşkın gözlerle onu izliyordu.

“Bu yeni yemek Sultanın gidişini benim yapabileceğimden çok daha iyi açıklayacaktır.”

Ali büyük kapağı kaldırıp onu kendinden uzağa fırlattı. Mehmet Paşa tüm ağalarını içeri koşturacak kadar korkunç bir çığlık attı ama ağalar da efendileri gibi gözlerinin önüne serilen korkunç görüntü karşısında şaşkınlıktan donmuş kalakaldılar.

Kıpkırmızı taze kan dolu bir tabağın üzerinde genç bir kadının başı duruyordu. Aralık gözleri ve yüzünün sakinliği dudaklarındaki gülümsemeyi silecek zamanı olmadan ölümün onu ansızın yakaladığını kanıtlıyordu. Örölmüş güzel kestane rengi saçları kesik başı üzerinde üç katlı bir taç gibi dolanıyor, koyu renkleriyle yanaklarına mermer görünüşü veren ölüm solgunluğunu ortaya çıkarıyordu.

“İmdat! Yetişin!” diye bağırdı Mehmet konuşabildiği anda.

Şaşırp kalmış ağalar divanın üzerinde kıvranarak hırıltılar çıkaran efendilerinin yardımına koşmaya cesaret edemedi yerlerine çakılıp kalmışlardı.

Ali soğukkanlılıkla bu beklenmedik olaya tanık olmuştu. Tek söz söylemeden ama hizmetkârlara Paşanın yanına gitmelerini işaret ederek selamlıktan ayrıldı.

O zaman Baş Ağa Ahmet, efendisine doğru koştu, onun ayağa kalkmasına ve bu lanetli odadan çıkmasına yardım etti, Mehmet gözdesinin kesilmiş başını bir kez daha görmek için başını çevirmeye cesaret edemedi.

Sadece odaya girip ona destek olan Ahmet ile yalnız kaldığında bir kadın gibi hıçkırarak ağlamaya başladı, bir yandan da şöyle mırıldanıyordu:

“Zavallı İkbâl, zavallı İkbâl! Seni savunmayı bilemedim... Allah izin verirse en azından çocuğumuzu kurtaracağım!”

Öndeyişin sonu

IV

ON ALTI YIL SONRA

On altı yıl gelip geçmişti. Bu süre içinde birçok siyasi olay olmuştu: Sultan Abdülmecit altı yıl önce ölmüştü. Erkek kardeşi Abdülaziz'in tahta çıkışı imparatorluğun hasta, sıkıntılı, kayıtsız bir hükümdarın ellerinde yönetildiğini kaygıyla izlemiş sadık Müslüman uyrukların tüm umutlarını gerçekleştireliyordu.

Aziz Efendi Sultan olduğu güne kadar imparatorluğun işleriyle ancak gidişata üzülecek kadar uğraşarak saraydan uzakta yaşamıştı. Küçük bir çiftlik kurduğu Beykoz yakınlarına çekilmiş orada bir çiftçi hayatı sürüyordu. Aziz Efendi'nin çiftliğinin yanındaki komşular onun nezaketini, basit ve sade yaşama biçimini, sultanların çalımından öylesine uzak alçakgönüllülüğünü övüyorlardı. Yarattığı sakin hayat Abdülmecit'in sarayıyla çarpıcı bir karşıtlık oluşturunuyordu.

Sarayda harem bu hercai gönüllü sultanın hoşuna gitmesi için Asya'nın tüm kentlerinden getirilmiş kadınları boğazlar-ken genç ve güçlü Aziz kendisine Çerkez bir eş seçmiş ve bunun rakibeleri olduğu duyulmamıştı. Abdülmecit her ay zar zor gittiği Heyet-i Vükelâda⁵ her seferinde uyuklarken genç prens Türkiye'de çok ihmal edilmiş, toprağının verimliliği ve ikliminin yumuşaklığı nedeniyle en büyük serveti olabilecek

5 Şimdiki Bakanlar Kurulu. Heyet-i Vekile de denirdi.

bir dalı, ülkesinin tarımını geliştirmek için canla başla çalışıyordu. Aziz İsviçre'den kendi parasıyla bilgili bir çiftçi ve çok yozlaşmış Asya ırklarıyla karıştırmak için en iyi sığır cinslerinden birçok çift getirtmişti. Şehzadenin çiftliği çok geçmeden örnek bir çiftlik olmuş, onun ilgisi ile komşu toprakların da daha verimli hale geldiği görülmüştü. Her taraftan yağmur gibi övgüler yağıyordu, sevgi kısa zamanda sadakate dönüştü ve Abdülaziz tahta çıktığında bu, tüm imparatorlukta sadece uzun süren sevinç çılgınlıklarıyla karşılandı.

Abdülaziz'in birçok dostu, ondan daha fazla da ateşli yandaşları vardı. Türkiye'nin büyük reformlara, akli başında ve aydın bir hükümete gereksinimi olduğunu düşünen genç ve zeki bir kuşak onu destekliyordu.

Egemenliğinin ilk yıllarında Abdülaziz ona bağlanan umutları boşa çıkarmadı. Geceleri Seraskerlikte Heyet-i Vükela toplantılarını başlatan, her seferinde orada hazır olma lûtfunda bulunan o oldu. Fenerler gece yarısından sonra saat ikilere üçlere kadar kulenin çatısını aydınlatıyor, böylece Türk halkına sultanının devlet işleriyle uğraştığını haber vermiş oluyordu ki bu durum, İslam tarihinde daha önceleri hiç görülmemiş bir şeydi. Her yıl ramazanın başlamasından birkaç gün önce Valide Sultan'ın tahttaki oğluna yeni bir eş sunması âdetlendi. Abdülaziz bu geleneği ortadan kaldırmak istedi. Bundan böyle her yıl genç karısına bir cariye verildi. Her caminin yanında parasız okullar yükseldi, Doğuda tümüyle dinsel olan eğitim mollalara bırakıldı, Rumlar Ermeniler ve Museviler için parasız okullar yaptırıldı ve bunlar devletten bol para yardımı elde ettiler. Eğitim herkes için zorunlu oldu. Gücsüzler yurdu, yardım sandıkları gibi hayır kurumları Abdülaziz'in kişiliğinde cömert bir koruyucu buldular. Abdülaziz yenilikçilik işlevinde kendisine yardım etmeleri için önlerinde Avrupa'nın büyük saygı duyduğu iki siyasi deha simgesi olarak kalmış zeki ve gayretli iki nazır seçmeyi bildi; bunlar Âli Paşa

ve Fuat Paşa'ydı. Yüzyılımızın çalışan erkeklerinin hareketli hayatları için çok rahatsız edici ve çok uygun olmayan eski Türk giysileri değiştirilmiş, Avrupalılarınkine olabildiğince benzer şekilde yeniden biçimlendirilmişti. Sadece Türk kadınları feracelerini ve yaşmaklarını kullanmayı sürdürmüşlerdi ama ferace sabahlığa oldukça benzeyen bir tür manto olarak modernleşirken, Müslüman kadınların yaşmağı da daha inceliyordu, Sultan hanımlar kalın muslini yüzlerini saklamadan güzelleştiren hafif bir maske gibi beyaz ipek tüllerle değiştirdiler. Hem saray arabaları, uşakların takımları, mobilyaları hem nazırlarınkiler Avrupa tarzında oluşturuldu. Avrupa kumaşlarını ve zevkini örnek alarak ağır Türk süslemeleri, ülkenin kaba kumaşları bir yana bırakıldı. Düş demeyelim de bir istek olan Avrupa'yı kopya etme eğilimi Sultanın önce Mısır'a, birkaç yıl sonra da Avrupa'nın belli başlı başkentlerine gitmek için Konstantinopolis'ten ayrılacağına öğrenilmesiyle en yüksek aşamasına ulaştı. Bu kez Türkiye, uygarlığın en yüksek noktasına eriştiğini sandı. Sultan, Müslümanların başının yönettiği ülkeden ayrılmasını yasaklayan eski âdetlerden vazgeçiyor, içinden sanayinin ve sanatın tüm harikalarının çıktığı çalışkan arı kovanını, evrenin zeki yöneticisi şu yaşlı Avrupa'yı kendi gözleriyle görmeye gidiyordu. Fuat Paşa Sultan ile birlikte gidiyordu; Padişah kılavuzunu iyi seçmişti: ince politikacı, zeki adam olan Fuat Paşa, Hariciye Nazırı olarak ilişkide olduğu tüm saraylarda saygı görüyordu. Üstelik Abdülaziz genç yeğenlerini, Abdülmecit'in oğullarını yani tahtın vârislerini de yanında götürüyordu. Halk burada hükümdarının öngörüsünün bir belirtisini gördü. Genel olarak şehzadeler hareme kapatılır, saray entrikalarından uzak, Devlet işlerinde cahil, bir gün yönetmek zorunda kalacakları saraydan bin fersah uzakta yetiştirilirlerdi. Şehzadeleri politikayla ve Avrupa âdetleriyle tanıştırmak yarar götmeyen bir yüce gönüllülük belirtisi değil miydi? Sultanın Paris'e gidişi genel olarak olumlu karşılandı. Soy ve yetenek olarak en seçkin gençlerden

oluşmuş kalabalık bir grup Çanakale Boğazı'na kadar Abdülaziz'e eşlik etti.

Akıllı bir biçimde Âli Paşa'ya emanet edilmiş imparatorluk hükümetine, bastırılacak birçok karışıklık, cezalandırılacak birçok suçlu kalmıştı çünkü yeni sultanı ve özellikle uygarlık reformlarını sevinç çığlıkları ile karşılayanların yanı sıra bunlara karşı olanlar ve düşmanlar da vardı. Bunlar doğrusu az sayıdaydı ve özellikle yaşlı bağınaz mollalar ve Abdülmecit'in eski memurları arasında ortaya çıkmıştı. Bu nedenle imparatorlukta ülkeyi gene bölen, belki de ancak sadece yılların ortadan kaldırılabileceği iki korkunç taraf oluştu: Yenilikçiler ve Tutucular. Çok fazla sayıda olan birincilerin hepsi yeni kuşaktandı. İlk anda Yenilikçilerin her zaman rakiplerine üstün gelmeleri gerekir gibi görünüyor. İkinci grup kadınlar tarafından desteklenmeseydi her şey bunu düşündürecekti oysa Türkiye'de kadınların, dünyanın tüm ülkelerinde olduğu gibi, göründüklerinden çok daha fazla ve engellenemez etkileri vardır. Haremin siyasi etkilerden uzak olduğunu sanan kişi çok kötü bilgilendirilmiştir.

Heyet-i Vükelâda Sultanın Avrupa'ya gitmesine karar verilmişken önemli görevlerde bulunan bazı mollalar onaylamadıklarını göstermek amacıyla istifa ettiler. Abdülaziz de bu istifaları kabul etti. Bu kez din partisi nazırlıklarda hakarete uğradıklarını düşündüler. Tüm genç mollalar, tüm softalar⁶ Sultanın gezisini büyük bir siyaset olayı gibi karşılarken yaşlı mollalar isyan ettiler ve Valide Sultanı, oğlunun ve kendisinin ahret mutluluğunun Yenilikçi Türklerin bir kaprisi uğruna geri dönülemez biçimde yok olacağını inandırmaya çalışarak bu gidişi engellemeye çalıştılar. Ama Sultan, annesine duyduğu derin sevgi ve saygıya karşın geziden vazgeçmek istemedi; sadece bir aydan fazla ülkesinden uzak kalmayacağına söz verdi ve bu sözünü de dürüstçe yerine getirdi.

6 Softa, orta düzeydeki medrese öğrencilerine verilen addır. Yüksek öğretim düzeyindeki medrese öğrencilerine "Danişmend" denir. (Ç.N.)

24 Temmuz 1867'de (Hicrî 1284), Varna'dan çekilmiş bir telgraf Âli Paşa'ya Sultanın ertesi gün sabah görkemli yatı Sultaniye ile Konstantinopolis'e geleceğini haber veriyordu. Bu haber üzerine Boğaz'da oturanlar hükümdarlarını karşılamak için Boğaz'ın Karadeniz'e açılan ağzına gitmek amacıyla Şirket-i Hayriye'nin buharlı gemilerine ya da kayıklara binmek, akşam için ışıklandırmalar hazırlamak için koşuştular. Valide Sultan ve Abdülaziz'in karısı Aziziye Sultan yanlarında tüm cariyeleri ve imparatorluk ailesinin sultanları ile birlikte Padişahı karşılamak ve ona hoş geldin diyebilmek için Pertev Piyale yatına bindiler.

Sıcak ve aydınlık bir temmuz güneşi altında, Rumeli Kavağı ve Anadolu Kavağı tabyalarından atılan yüz pare top atışının çıkardığı sesler arasında Padişah Boğaz'dan içeri girdi. Belli başlı büyükelçilerin oturduğu Avrupa yakasındaki Tarabya ve Büyükdere'de Rus, İngiliz, Fransız, İtalyan karakol gemilerinin çarmıklara tırmanmış denizcileri müthiş selam naraları atıyor, Asya yakasında Tarabya'nın karşısında bulunan Beykoz'a yerleşmiş kışlalardaki askerler "Yaşa Padişah" çığlıklarıyla onlara yanıt veriyor, Boğaz'ın her iki yakasından yankı gibi yinelenen bu selamlamalar Konstantinopolis'e kadar uzanıyordu.

Ne kadar görkemli bir girişti bu! Uyruklarının kendisini ne kadar sevdiğini, ondan umutlu olduklarını kanıtlayan bu gösterilerden Sultan ne kadar duygulanmış ve gururlanmıştır!

Göz kamaştırıcı Sultaniye yatı, Pertev Piyale'de bulunan Sultanları gemiye çıkarmak için durduktan sonra yavaş yavaş, görkemli bir biçimde, arkasında yirmiden fazla buharlı gemi ile yeniden yola koyuldu, gemiler geçtikten sonra Boğaz dalları içinde kaldı sanki.

Sultanlara kendi dairesine kadar eşlik ettikten sonra Abdülaziz, Âli Paşa'nın kendisini beklediği güverteye çıktı. İki si de, biri imparatorluktan haberler almak, öbürü de Avrupa

saraylarını görmenin hükümdarının düşüncelerine getirmiş olabileceği değişiklikleri saptamak için, birbirlerini hemen görmek istiyorlardı.

“Haşmetmeap gezilerinden memnun kalmıştır umarım,” dedi Âli Paşa, padişah gelip onunla konuştuktan sonra çünkü gelenekler sultan izin vermeden ona soru sormaya izin vermez.

“Çok memnun kaldım ama bizimkinden bu kadar uzak bu kadar kınanacak bir dine inanan Avrupalı krallar gibi kör olmadığımız için Allah’a şükrediyorum.”

“Haşmetmeap’a Avrupa âdetlerinden ona ilginç gelen, geçtiği kentlerde en çok hoşuna giden şeylerin neler olduğunu sorabilir miyim?”

“Avrupa kentleri iyi kurulmuş,” diye yanıt verdi Abdülaziz, “ama doğa ve manzaralar onları Konstantinopolis gibi güzelleştirmiyor. İnsanları sadece sanayi ve para kazanma yollarının heyecanlandırıldığını, onların da oraya yöneldiğini hissediyorsunuz. Kadınlar balolarda küstahça kolları ve yakaları açık giyiniyor, kocalarının kayıtsız bakışları önünde başka erkeklerin kollarında dolaşıyorlar. En çekici gülüşler dans eden kadınların ağızlarında, bakışları tatlı bir sarhoşluğa batmış, kavalieri tutkunun onlar için neredeyse çok yabancı olduğunu, eğitimin onları ne kadar baskı altında tuttuğunu kanıtlayan bir duyarsızlıkla sendeleyeni bu kadın bedenlerini düşmesinler diye tutuyorlar.”

“Haşmetmeap haklılar, uygarlık İslam dininin katı yandaşlarının gözlerinde hafif geleneklere sahip ama aynı kadınlar çalışkan, bilgili, iyi anne ve dürüst eşlerdir; sadece özsayıgıları onları güldürebilir ve onlarda güzel oldukları hissini uyandırabilir. Bizim Müslüman kadınlarımıza verdiğimiz eğitimden çok farklı bir eğitim nedeniyle erkeklerle sanki kendi cinsleriyle konuşuyorlarmış gibi görüşürler. Belki de doğuştan hoşla gitme isteği onları yalnız olmadıkları bir toplum içinde daha da çekici kılar ama ruhları bundan hiçbir leke almaz.”

“Londra gibi örneğin her kış yoksulluğun binlerce kurban verdiği bir ülkede uygarlık olduğunu kabul edebilir misin? Bu kadar çalışkan olan bu ülkelerde hapishanelerin ve çocuk ıslah evlerinin her zaman dolu olduğunu gösteren istatistikleri hiç okumadın mı?”

“Çünkü Avrupa’da bütün suçlar cezalandırılır Sultanım. Adalet en küçük serseriden en büyük caniyeye kadar kollarını uzatır. Konstantinopolis’te adalet tam değildir, insanlar cezalandırılmaz, kaçmasına göz yumulur.”

“İnsan Tanrı’nın adaletinden kaçamaz.”

“Padişahımızın seyahatten pek de heyecan duymadığını görüyorum.”

“Seyahat etmiş olmaktan çok mutluyum ama sana itiraf edeyim, Türkiye’ye geri dönmeye de can attım. Her saat yapılacak bir işin olduğu, bir kralın okul çocuğu gibi yasalara boyun eğdiği bu kadar hareketli bir hayat benim hoşuma gitmez. Orada kral halkın kölesi oysa bizde halk bizim kölemizdir.”

“Sultanım, Sultanım, ya sizi duyarlarsa,” diye mırıldandı Âli çevresine kaygıyla bakarak.

“Burada kendi evimde değil miyim? Duygularımı saklamak zorunda mıyım? Avrupa halkları havai. Sanatla, sanayi ile ticaretle, politikayla, bilimle, bunun gibi şeylerle uğraşıyorlar ve işlerinin en büyüğünü, en önemlisini, ahret mutluluğu ile uğraşmayı bir kenara bırakıyorlar.”

Âli Paşa içini çekti; ünlü nazır, efendisinin uygarca hareketli hayatın iyi yanlarını kavrayabileceğini sanmıştı oysa o bunun sadece zayıf yanlarını görmüştü.

“Ama olağanüstü şeyler de var,” dedi; “Sultanımız hayran olunacak müzelere, çok büyük buluşlara, aynı amaç için çalışan tüm bu insanların ortak çabalarına, ülkelerinin büyüklüğüne hayranlık duymuş olmalı.”

“Beni en çok etkileyen şeyin İmparatoriçe Eugénie ve İmparatoriçe Elisabeth dışında belli başlı Avrupa prenseslerinin

çirkinliği olduğunu size itiraf etmeliyim. Bir kral bir kadınla evleniyor: bu kadının en güzel kadın olması gerekmez mi? Hayır, kral bir prenses seçiyor, güzel olmasının pek önemi yok yeter ki bir kral kızı olsun. Bu, sözcüğün tam anlamıyla gülünç!”

Âli Paşa gözleriyle o sırada tahtın veliahdı, Abdülmecit’in büyük oğlu genç şehzade Murat ile ateşli bir biçimde konuşan Fuat Paşa’yı arıyor.

Abdülaziz küçük bir dürbün alıyor ve onunla Mısır kral naibinin mülkü olan Emirgan Sarayı’na bakıyor.

“Kral hazretlerinin Avrupa tarzı çok güzel bir bahçesi var,” diyor alaylı bir tonla; “bizi taklit ediyor gibi görünüyor.”

“Sultanımız bu konuda yanılıyorlar, İsmail Paşa bizi taklit etmiyor, Avrupa’yı taklit ediyor; bizi taklit etmek bir politika olurdu, oysa onda bu bir inanç.”

“Hristiyanlarda moda olan her şeyin doğuştan ince bir zevk ürünü olduğunu söylemek istiyorsun.”

“Padişahımız İsmail Paşa’nın büyük bir zekâ olduğunu yadsıyamazlar.”

“Öyle olsun, zekâyı kabul ediyorum ama onda olan tek şey bu.”

“Gerekli tek şey de bu,” diye düşündü Âli.

“Biliyor musun? Mısır’a yaptığım seyahat sırasında İsmail’in alaylarının benimkilerden daha giyimli olduğunu fark ettim.”

“Asker giysisi ile asker olunmaz, Sultanım; onları yöneten komutanlardır. Bir ordu ancak yetenekli paşaların ellerinde korkutucu olur.”

“Yarın sabah selamlığa gel sevgili vezir, ülkemizin geleceği için yaptığım güzel planları gör...”

“Tanrı Sultanımıza ışık tutsun, kararlarını kutsasın,” dedi Âli sevinçle.

“Fuat’ı da getir.”

“Başüstüne.”

Valide Sultan'ın bir haremağası Padişaha soylu annesinin onunla konuşmak istediğini haber vermek için geldi. Padişah hemen ayağa kalktı, imparatorluk işleriyle ilgili yapacaklarını ertesi güne erteledi. Halkın çıkarları konusunda Padişahın bu kadar az kaygı duyması, yakında Girit'te bir ayaklanma olacağını tahmin eden ve harekete geçmek isteyen büyük veziri üzdü.

Âli Paşa geminin güvertesinde yalnız kaldığında Fuat Paşa onun yanına çıktı, selam verdikten sonra doğrudan doğruya:

“Girit işi ne oldu,” diye sordu.

“Ah! İşte Sultanın ağzından duymak istediğim bir soru!” dedi Ali.

“Sultan,” diye yineledi Fuat büyük vezirin kulağına doğru eğilerek, “Sultan Hanımlar demek istiyorsunuz, çünkü iktidardan düşeceğimiz gün vay Türkiye'nin haline!”

“Siz Abdülaziz'in de eski padişahlar gibi olduğuna mı inanıyorsunuz?”

“Ne daha iyi ne daha kötü.”

“Avrupa ile ilgili düşüncelerini duydunuz mu?”

“Daha fazlasını duydum, bana “ben ziyaret ettiğim Fransızlardan, İngilizlerden ve Prusyalılardan daha uygarım. Onlardan öğrenecek hiçbir şeye ihtiyacım yok, Fransa'da hoşuma giden tek şey İmparatoriçe, İngiltere'de donanma oldu. Avusturya ve Prusya'ya gelince onların hiçbir şeyine imrenmedim ama padişah olmasaydım yemin ederim Eugénie'ye benzeyen genç bir kadın bulurdum ve İngiltere'de onlarınkinden çok daha iyi zırlılılar yaptırırdım” dedi.”

“Sultanın yaptığı seyahatten elde ettiklerinin hepsi bu işte!”

“Ne yazık ki öyle! Öyle olmasından korkuyorum ama kısa süre sonra ufukta genç Türkiye'nin tüm bakışlarını üzerine çekecek bir başka yıldız olacağına inanmaya başlıyorum.”

“Bu yeni yıldız hangisi?”

Fuat, Abdülaziz'in maiyetindeki başka yolcuların toplandığı, Sultaniye'nin biraz önce önünden geçmiş olduğu Küçük-su'yu büyük vezire göstermek ister gibi geminin arka tarafına şöyle bir doğru döndü.

"Bakın, bu gençlerin ortasında davranışlarındaki sadelik ve utangaç gülüşüyle bir gün onları yönetmeye çağrılacağını unutturmak isteyen kişiye bakın."

"Murat Efendi mi?" dedi Âli Paşa alçak sesle.

"Evet o, size şimdiden söylüyorum, Abdülaziz'in tahttan indirilişinin nedeni o olacak."

"Ölümünün nedeni mi demek istiyorsunuz? Çünkü bir Padişah ancak öldüğünde tahttan iner."

"Gelenekler yıllarla değişir" dedi birden güverteyi çıklatan ve iki bakanı ürperten neşeli ve gür bir ses çünkü bu haykırış istemeden de olsa Âli'nin kendi kendine sorduğu sorunun yanıtıydı.

Ağzından bu sözler çıkan yeni gelen kişi Âli Paşa'yı nazik bir biçimde selamladı, sonra gülümseyerek elini uzattı.

"Avrupalılar gibi, saygıdeğer Paşa Efendi! En azından komşularımızın geleneklerinden bir parça getiriyorum."

Türk teşrifatı sadece yere eğilerek selam vermeyi gerektirirken Sadrazamın elini teklifsizce sıkan kişi şeyhülislamdı. Bugün dinsel erkin en yüksek noktasında, bununla beraber Türk devriminin önemli kişilerini içine alan bu kadar küçük bir çerçeve içine onun portresini koymaktan korkmuyoruz. Hayrullah Efendi devrimci düşüncelerini bir an bile saklamadı, bu nedenle onun adını olduğu gibi, kısaltmadan yazabiliriz.

1867'de Hayrullah ya da daha doğrusu Hayri Efendi, çünkü ona böyle deniyordu, kırk, kırk iki yaşlarında olmalıydı ama ancak otuz beş gösteriyordu. İnce uzundu, Suriye tipi duru, düzgün yüzü, içten neşesi ile hoşgörülü bir ifade kazanıyordu. Beyaz molla sarığını ağırbaşlılıkla taşıyor, bu da onun zeki ve geniş alnında hayranlık uyandırıyor. Siyah ve parlak

gözleri, cildinin inceliği ve beyazlığı ile neredeyse tüm yüzünü kaplayan sakalının canlı sarı rengiyle çelişiyordu. Hayri Efendi Dolmabahçe imparatorluk camiinin emanet edildiği saygıdeğer bir molla'nın oğluydu. Canlı ve zeki karakteri nedeniyle Abdülaziz'in en ateşli yandaşlarından biri olmuştu ve devrimcilerin başında bulunuyordu. Tutucu din adamları arasında belki de düşmanları vardı ama o bundan pek kaygı duymuyordu. Fuat ve Âli gibi onun için de vatanının iyiliği dostluğun kanatlarının kırılması pahasına her şeyden önce geliyordu.

“İşte sevimli mollamız,” dedi Âli sevimli bir ifade ile. “Hoş geldiniz, güverteye çıkarken rastlantısal olarak ortaya attığınız bilmecenin ne anlama geldiğini bize söyler misiniz?”

“Rastlantısal olarak bile olsa ortaya bir bilmece atacak kadar zeki biri değilim,” dedi Hayri. “Söylediğim şey elinizi sıkarak yaptığım hareketin ilk açıklamasıydı.”

“Yaptığınıza bu kadar mı önem veriyorsunuz,” dedi Fuat her zamanki kuşkuculuğuyla.

“Evet, çünkü bu bir reformdur; size elimi uzatarak Türk âdetlerinin otuz yılını silip attım. Tam bir Avrupalı gibi bu selamlaşma Türkiye ile Bağlaşık Devletler arasında bundan sonra olması gereken güzel uyumun bir güvencesi değil midir? Bu hareketimle size ortak güvenlik ve refah için devletler arasında hüküm sürmesi gereken anlaşmayı doğru bulduğumu kanıtliyorum, yani gelenekler yıllarla değişir.”

“Ne yazık ki değişen sadece gelenekler değil,” dedi Fuat.

“Siz hiçbir zaman hoşnut değilsinizdir.”

“Sizin yaşınızda insan her şeyden hoşnut olur, benim yaşınızda artık öyle değildir.”

“Deneyimi satın almak gerekir.”

“Evet ama kötülük şuradadır, deneyimi satın aldığınız para çok fazla ortaya çıkar.”

Fuat Paşa bu sözleri söylerken saçında ve sakalında ağ gibi yayılmış beyaz telleri gösteriyordu.

“İnsan Paşam kadar zeki olduğunda zamanın bıraktığı izlere bu kadar önem vermemeli,” dedi Hayri.

“Yani ben seçimimi yaptım, bir toplulukta genç bir kadınla konuşursam o bana nazıkçe kulak verecek, söylediklerime gülümseyecek ama gözleri kalabalık içinde kendisine benden daha genç bir hayran arayacaktır. Sonuçta artık gönül çelmeye hakkım yok çünkü gönül gözlerle avlanır ve ben tüm güzel konuşmamla ancak dikkat çekebilirim.”

Paşaların konuşması, yanında çok sayıda yaveriyle güverteye çıkan Sultanın gelişiyile kesildi. Yaverler uzakta durdular, o sırada Padişah biraz önce dur emri veren kaptan K. Paşa'nın yanında kaptan köprüsüne dirseklerini dayamıştı çünkü Dolmabahçe Sarayı'nın önüne gelinmişti.

İmparatorluk kayığı, arkasında saraya ait başka birçok kayıkla Sultaniye'nin yanına yanaştı. O anda Tophane ve Üsküdar'daki batarya top gülleleri ile her tarafı titretti.

Konstantinopolis'te yaşamayan kayık adı verilen harika teknelerin ne olduğunu bilemez. Kalemimin bir fırça olmayışına öyle üzüliyorum ki! Midye kabuğuna benzeyen ince ve zarif biçimini, suyu başka hiçbir teknenin olmadığı kadar çabuk sıyrıp geçerek kayığı kaydırıp götüren küreklerini okuyucularıma çok daha iyi çizebilirdim. Padişahın büyük tören kayığı, yapım ve zenginlik açısından bir başyapıt. El değmemiş beyazlıkta, kıyısında pembe ve yaldızlı şerit olan bir kayık; on iki çift kürekle ilerliyor. Kayıkçılar beyaz ipekten gömlek, geniş beyaz pantolon ve kıpkırmızı fes giyorlar. Arkada parlak kırmızı kadifeden, üstü sırmalarla süslü dört yaldızlı sütunla desteklenmiş hafif bir yükselti; bu gölgeliğin altında Padişah için kadife bir sedir, önde yaverleri için iki küçük bank bulunuyor. Dümende ise sırma işlemeli kırmızı kadife giysili bir Arap var. Buna kanatlarını açmış, burundan biraz önce kayığın önünü süsleyen yaldızlı bir kuşu ekleyin, o zaman belki altın saçakların sıyrıp geçtiği mavi denize o kadar yakışan

zengin tekne hakkında küçük bir fikriniz olur. Onun kadar zengin ama gölgeliksiz olan arkadaki kayıklar onun izinde ilerliyorlar ve insanlar onları gördüklerinde büyülenmiş gözlerle onların hızla ilerleyişini izliyor ve bunu olağanüstü bir sihir gibi görüyorlar.

Sultan Abdülaziz Dolmabahçe Sarayı'nın merdivenlerini çıktığında yatını karşılamaya gelemeyen tüm devlet memurlarını salonda buldu. Bunlar arasında uzun beyaz cüppesini⁷ giymiş, altın şeritle süslü beyaz sarığı başında Şeyhülislam, Sultanın gelişini kutsamak için ellerini uzattı. Yeşil ya da mor uzun cüppelerini giymiş tüm diğer ulema sarayın büyük kapısından ilk selamlık salonuna kadar iki sıra oluşturmuştu.

7 Şeyhülislamların merasimlerde giydikleri kıyafete "Ferv-i Beyza" denirdi. Ak kürk anlamına gelir. (Ç.N.)

GELECEĞİN KAHRAMANLARI

Abdülaziz din adamlarının iltifatlarını ve dileklerini dinlerken okuyucularımızdan Ortaköy yolunda olabildiği kadar hızla at koşturan iki süvariye izlemelerini rica ediyoruz. Birincisi, yirmi iki yaşında ince bıyıklı, anlamlı gözleri olan güzel bir delikanlı, adı Selahattin Bey. Sultanın yaveri ve emekli bir paşanın oğlu. Neredeyse bir çocuk olan ikincisi Çerkez ve adı Hasan. Tüm ailesi olarak sadece Valide Sultan'ın imparatorluk haremünde yetiştirdiği bir kız kardeşi olan Hasan herkesin gönlünde çok değerli olan aile hayatını biraz yaşayabilmek için Selahattin ile birlikte.

Selahattin'in yaşlı babasının evi Ortaköy kasabasının tepelerinden biri üzerinde manzaraya hâkim bir terasla meyve ve sebze dolu bir bahçe arasında yükseliyordu. O sırada kayısı ve şeftali mevsimiydi; tüm ağaçlar meyve doluydu... İki yolcumuzun izlediği yolun iki kenarındaki gül ve yaseminlerden güzel kokular yayılıyordu. Selahattin bir sıçrayışta beklendiğinden emin bir çocuğun neşeli güveniyle konağın avlusuna girdi, atının dizginlerini bir hizmetkâra verirken hemen babasının sağlık durumu hakkında bilgi aldı bu sırada Hasan atından daha yavaş indi ve selamlığa doğru dostunu izledi.

Yaşlı Hamit Paşa oğluna sarıldı, oğlu onun elini öptü, Selahattin babasının ona sorduğu yolculukla ilgili soruları yanıtladıktan sonra Hasan'ı babasının yanında bırakarak annesini görmek üzere hareme gitti.

Nimet Hanım her zaman neşeli, pek bağınaz olmayan, eviyle bir Avrupalı kadının imreneceği kadar özenle ilgilenen şişman bir kadındı. Zaten genelde Türk kadınlarının özensizliği ve tembelliği konusunda çok yanlış düşünceler vardır. Neredeyse tüm hanımlar bunun tam tersine kusursuz ev kadınlarıdır: her halayığa günlük işlerini dağıtırlar, konaklarına büyük bir özen gösterir, onu temiz tutarlar. Müslüman kadınların tüm eğlenceleri sadece evleri olduğu için hayatlarının dörtte üçünü geçirdikleri yeri süslemekten ve bakımlı tutmaktan hoşlanırlar.

O gün Nimet Hanım ve halayıkları reçel yapmak için güllerin yapraklarını koparmakla meşguldüler; bu çok titiz ve çok dikkat isteyen çalışmaya Nimet Hanım pek aklını veremiyordu çünkü zaman zaman küçük bir halayığı Selahattin Bey'in gelip gelmediğini sorması için selamlığa gönderiyordu.

Selahattin, Hamit Paşa ve Nimet'in tek oğullarıydı; bu iki ihtiyarın tüm sevgisi haklı olarak gurur duydukları bu delikanlıda toplanmıştı. Viyana'nın en iyi kolejlerinden birinde yetişmiş olan Selahattin Almanların verdikleri ciddi eğitimi almıştı. Daha sonra Fransa'da Saint-Cyr askerî okulunda dört yıl geçirmiş, Alman eğitiminde ender bir araya gelen zarif davranışları ve ince zekâyı oradan almıştı. Ülkesini aklının tüm gücüyle ona hizmet etmeye çalışan onun için kanını vermeye hazır cesur bir yurtsever gibi seviyordu. Bağınazlığa kaçmadan, bununla birlikte geleneklere son derece bağlı onurlu bir aile içinde gördüğü gibi dininin gereklerini saygıyla yerine getiriyordu. Selahattin, kahramanları yaratan ama ne yazık ki yüzyılımızın yoksun olduğu cesur ve gururlu erkeklerin soyundandı. Duygularındaki dürüstlük, onun yaşında ender görülen karakter sağlamlığı onun 19. yüzyılın Müslüman'ının ve Ortaçağ Müslüman'ının gerçek görevlerinin farklılığının ayırıcısına varmasını sağlıyordu. Devrimcilerin ateşli yandaşı olan Selahattin, Sultan Abdülaziz'in Fransa seyahati sırasın-

da onun yaveri olma görevini kabul ettiyse bu hiç kuşkusuz saraydaki kadınların gözlerini kamaştırmak için değil Avru- pa'nın Sultanın üzerinde yapabileceği çeşitli etkileri Sultanın yüzünde gözlemlemek ve onda doğması gereken yeni duygu- ları anlayabilmek içindi.

Selahattin hareme girip heyecanlı annesinin kollarına atılınca tüm halayıklar giysisinin eteğini öpmek ve hoş geldin demek için ona doğru koşuştular. Bu kızlardan kuşkusuz bir- çoğu genç beyin yokluğunu günü gününe hesaplamışlardı ve belki de onun ani gelişiyile yürekleri daha hızlı çarpmaya baş- lamıştır. Ama genç adam onlara bakmadı, ancak iyi dilekleri için teşekkür etti ve sedire annesinin yanına oturarak sevdiği yolcuğu uzun süre bekleyenin yüreğini ferahlatan konuşma- lardan birine başladı.

İki saat geçmişti ve annesinin bilmek istediklerini anlat- mayı daha bitirememişti, o sırada babasının gönderdiği bir halayık geldi ve Hasan Bey'in onun konuğu olduğunu, Pa- şanın çevreye yapmak zorunda olduğu ziyaretler nedeniyle ondan selamlığa gelip Hasan Bey'e eşlik etmesini rica ettiğini haber verdi. O zaman Selahattin üzülerek kalktı ve sıkıntısını saklamak için nasıl davranacağını bilemeyerek salonun cam- larını parmaklarıyla tıkırdatan dostunun yanına geldi.

"Kabalığım nedeniyle beni affedebilir misiniz?" dedi ki- barca Selahattin, Çerkez dostunun elini sıkarken, "Ama bir yüzyıl gibi gelen bir ay boyunca insan annesinden uzak kalın- ca dönüşte ona en az bir saat ayırması gerekiyor."

"Yakınmayınız, sevilen bir aileye sahip olmak insan için mutluluktur," dedi acı bir biçimde Hasan. "Heyhat! Öksüz ye- tim olan ben gittiğim her yerde fazlalık olduğumu çok hisse- derim."

"Böyle bir şeyi nasıl söylersiniz Hasan? Dostlarınızın sizi sevdiğini, size saygı duyduklarını biliyorsunuz ve dostlar in- sanların kendi seçtikleri anne babalardır."

“Bir erkek kardeş seçebilseydim hemen sizi seçerdim,” dedi Hasan heyecanla.

“Sözlerinizi gerçekleştirmek için bir kız kardeşimin olmamasına üzülüyorum ama ben tek çocuğum bildiğiniz gibi,” dedi Selahattin gülümseyerek.

“Benim çok sevdiğim bir kız kardeşim var, bundan beş yıl önce onunla Kafkaslardan Konstantinopolis’e bir yolculuk yaptım. Bizi kervandaki hayvanlar gibi sürükleyip getirdiler. Şans eseri Valide Sultan kardeşimi sarayı için satın aldı ama onu istediğim kadar sık görme olanağı bulamıyorum sadece imparatorluk haremının bir bölümü yazlığa gittiğinde kız kardeşim Mihri de gidenlerin arasındaysa onu ziyaret etme şansım oluyor.”

“Ben de biraz önce Sultanın kızlar ağasının evdeki hemen hemen tüm genç kızların denize girmek için karşımızdaki Beylerbeyi Sarayı’na gittiklerini söylediğini duydum.”

“Sahi mi?” diye gerçek bir sevinç ifadesiyle çılgık attı Hasan; “Ah! Bundan emin olabilseydim...”

“Bundan emin olmak bizim için hiç de zor değil; bir kayığa binelim ve Beylerbeyi’ne gidelim. Görevli haremağasını çağırırsınız ve kız kardeşinizin sarayda olup olmadığını öğrenebilirsiniz. Sonuçta bu bize çeyrek saatlik bir deniz yolculuğuna ve güzel bir geziye mal olur.”

“Ne kadar nazıksınız! Sabırsızlıkla kabul ediyorum.”

“İki saat boyunca konuğumla ilgilenmeyip aile mutluluğunu zevkini çıkaran bir bencil olarak şimdi bunu telafi etmem gerekiyor.”

Deniz kenarında konuşmakta olan iki arkadaş kayığa bindiler ve Boğaz’ın öbür kıyısına geçtiler. On dakikadan daha kısa sürede Padişahın Asya yakasında deniz kenarında çok güzel bir saray yaptırdığı kasabaya, Beylerbeyi kıyısına çıkıyorlardı. İki arkadaş sarayın kapısına gittiler. Sultanın yaverinin üniforması her zamanki etkisini yaptı; haremağalarından

birini çağırıldılar, haremağası genç Çerkez'e gerçekten de kız kardeşinin sarayda olduğunu ve onu görebileceğini söyledi. Bu yanıt üzerine Hasan'ın içi neşeyle doldu ama sıkıntı ile Selahattin'e doğru döndü.

"Ne yapacağız," diye sordu saf saf.

"Bu da sorulur mu sevgili dostum? Ben sarayın parkı boyunca gidip Çamlıca'ya çıkan güzel yolda bir gezinti yapacağım sonra bu meydana döneceğim, siz de gelip beni oturduğum kahvede bulacaksınız. Ama zamanınızı boşa geçirmeyin," diye de ekledi; "bu görüşmeyi size sağlamış olmaktan öylesine mutluyum ki bu birkaç dakikalık beklemeye kolayca dayanabilirim, bunu unutmayın."

Hasan dostunun elini sıktıktan sonra sarayda haremağasının peşinden gitti, o sırada Selahattin yavaş yavaş Çamlıca tepesine çıkıyordu.

Tepenin doruğuna ulaştığında yan yana dizilmiş fındık ağaçlarının çevrelediği, duvarları iyice yüksek sarayın karşısında bulunan ve bulunduğu yerden ancak imparatorluk bahçesinin ağaçlarının tepesi görülebilen bir bostanın yakınında durdu. Birden yan bahçeden genç ve hoş bir ses duyuldu.

"Mihri Hanım, Mihri Hanım," diyordu bu ses, "gelin, ayaklarınıza doğru attığım erikleri toplayın!"

Bu sözler söylendiği sırada yaprakları rüzgârla sallanıyormuş gibi ses çıkaran bir ağacın güçlü bir biçimde silkelenip hışırdadığı duyuldu, aynı anda bir meyve yağmuru boğuk bir gürültüyle çimlerin üzerine düşüyordu.

Selahattin gözlerini sokağa doğru yarı eğilmiş ağaca doğru kaldırdı ve dalların arasına sincap gibi tırmanmış bir genç kız gördü; beyaz yeldirmesi aralıktı, pembe entarisi ve zarif bedeni görünüyordu. Başının üzerine gelişigüzel sarılmış peçesi uçuşuyor, sadece abanoz rengi saçlarını örtüyor, hoş renklerle canlanmış, iri parlak gözlerle aydınlanmış güzel yüzü genç adamın bakışlarından sadece erik ağacının yeşil yapraklarıyla saklanıyordu.

Genç Türk kızı kuşkusuz gezinen gencin dikkatini çekmek için arkadaşına seslenmişti ama bunu bu kadar iyi başarmayı beklemiyordu. Kendinden geçen Selahattin gözlerini, utanıp yeşilliğin arkasına olabildiğince saklanan genç kıza dikmiş kımıldamadan duruyordu.

“Ayşe Hanım,” diye seslendi ağacın altındaki ses, “artık erik atmıyorsunuz.”

“Atmıyorum çünkü artık olgunlaşmış olanları göremiyorum.”

“Bakın! Yoldaki dal erik dolu.”

Ayşe arkadaşının işaret ettiği dalı salladı, kadife gibi siyah erikler Selahattin’in çevresine düşmeye başladı. Delikanlı hemen erikleri toplamaya başladığında genç bir Türk kadını da erik toplamak için bahçe kapısını açıyordu. Ama kadın Selahattin’i görür görmez boğuk kısa bir çığlık attı ve toplayacaklarını bırakıp bahçeye girdi. Ayşe genç adamın eğilmesinden yararlanıp hızla ağaçtan indi. Sonra çitin arkasından bir fısıldama duyuldu; genç kızlar bir siperdeymiş gibi çitin arkasına gizleniyorlardı.

Selahattin olduğu yere çakılıp kalmıştı, taş kesilmişti sanki. O sırada birden bostanın karşısında bulunan imparatorluk bahçesinin kapısı sert bir biçimde açıldı, sarayın haremağalarından biri dışarı çıktı, subaya kuşkulu biçimde bir göz attı ve bahçeye girmek için yolun öbür tarafına geçti.

Ama genç kızlar kapıyı daha da büyük bir sakınımla kapamışlardı, haremağası parmaklıkların arasından uzun uzun konuşmak zorunda kaldı.

“Mihri Hanım, erkek kardeşiniz Hasan saraya geldi, sizinle konuşmak istiyor,” dedi.

“Geliyorum, geliyorum,” dedi aceleyle genç kız.

Selahattin nezaket gereği biraz uzaklaştı, biraz sonra cariye kapı eşiğinde göründü ve sarayın bahçesinde haremağasının ardından gitti. Ama bostanın kapısı genç beyin muzipçe gülen Ayşe’yi görebileceği kadar yavaş kapandı.

O zaman Selahattin gezintisine devam ediyormuş gibi yaptı ama başlangıçta düşündüğü gibi kasabaya doğru inmek yerine kuşku uyandırmayacak biçimde bostanın çevresini dolaşmak amacıyla tepeye doğru tırmandı. Gerçekten de taşıtların geçebileceği yoldan ayrılarak iki tarafına fındık ağaçlarının sıralandığı küçük bir patıkaya girdi, yoldan iyice uzaklaştıktan sonra ona gözlem yeri olabilecek ve onu bostan sakinlerinden gizleyecek iri ve tıkız beyaz bir dut ağacına çıktı.

Bir aşk romanı iki gencin kafasında çok çabuk şekillenir. Bunun için iki tatlı bakış, kalbi saran ve onu hızlı hızlı çarptıran sevgi yeterlidir.

Selahattin genç Türk kızını tanımak istiyordu; ilginç bir kitabın ilk sayfalarını çeviren birinin sabırsızlığını duyuyordu; belki de hayatında bu kadının kaderin yazdığı önemli bir rolü olduğunu hissediyordu. Doğal gözlem evinin tepesinden bahçenin yayılım alanını ve bu alanda bahar keleşi gibi tarhların arasında koşan beyaz bir yeldirmeyi görmeye çalışıyordu.

Ayşe yalnız değildi; köylerdeki Türk kadınlarının çok kullandıkları uzun beyaz çarşafıya sarınmış iki, üç kadın küçük bir derenin kıyısına oturmuş sakin sakin sigara içiyorlardı. Bahçenin dip tarafında küçük tahta bir ev öylesine aşağıda yapılmış, ağaçların arasında öylesine kaybolmuştu ki yoldan görülmesi olanaksızdı.

Selahattin zaman zaman yolu incelemek ya da çitin aralıklarından bakmak için ayaklarının ucunda yükselen genç kızı görüyordu. Kız araştırmak için her baktığında sabırsızlıktan kaşlarını çatıyor, dudaklarını büzüyordu. Selahattin bu hoşnutsuzluk belirtilerine gülümsüyordu çünkü genç kızın aradığının kim olabileceğini iyi biliyor ya da bildiğini sanıyordu. Kız koşarak, bir meyve ya da çiçek toplamak için durarak Türk kadınlarından oldukça uzakta tam da Selahattin'in saklandığı ağacın altına geldi. Delikanlı bu elverişli durumdan yararlandı ve güzel kız oradan geçerken bu kez o cebindeki

tüm erikleri genç kıza attı. Oysa erik taşıyan bir dut ağacı dikkati çekmek için son derece olağandışı bir şeydir. Bu nedenle Ayşe bu sıra dışı olaya şaşırıp başını yukarı kaldırdı ama ağacın içinde oturmuş Selahattin'i tanıyınca şaşkınlığı daha da büyüdü. Genç adamı ürperten bir korku ve sevinç çığlığı attı. Selahattin iki sıçrayışta çitin kenarına dayanmış tir tir titreyen Ayşe'nin yanına geldi.

"Bu ne küstahlık beyefendi," dedi Ayşe sonunda heyecanlı bir sesle, kızaran yüzünü peçesiyle örterken. "Yoldan geçen birine yapılmış küçük bir şaka nedeniyle ağaçlara çıkıp bostanımıza girmekte sakınca görmüyorsunuz. Gidiniz yoksa annemi çağırırım, o size Müslüman kadınlara saygının ne olduğunu iyi öğretir."

"Sözleriniz ne kadar sert, Hanım! Güzel bir ağzın bu kadar ağır sözler söylemesi mi gerekiyor? İyi de sizin güzelliğinize vurulmuş olamam mı? Sizi sevmemi yasaklayamazsınız," dedi Selahattin yerinden kalkarak, "sadece bir karşılık umut etmemi yasaklayabilirsiniz."

"Sizi anlamıyorum beyefendi, ben bir cariye değilim," dedi Ayşe gururla, "bir yabancının aşk ilanını kabul edemem."

"Doğru, haklısınız, ben deliyim! Beni affedin ama aklımı yitirdiysem bu konuda sadece güzelliğinizi suçlayınız. Benim adım Selahattin Bey, Ortaköy'de oturan Hamit Paşa'nın oğluyum. Benim hakkımda bilgi edinmek isterseniz dostunuz Mihri Hanım'ın erkek kardeşi bu konuda size başka bilgiler de verebilir çünkü sizi yeniden görmeyi umuyorum," diye ekledi Selahattin.

Ayşe yanıt vermedi ama bakışları biraz daha yumuşadı.

"Öyleyse hoşça kalın beyefendi," dedi Ayşe birkaç adım uzaklaşıp elini yarı selam verir gibi zarafetle alnına götürerek.

"Hoşça kalın Hanım!" Ve Selahattin çitin üstünden geçip bahçenin öbür tarafına atladı.

"Ne kadar sevimli," diye içini çekti Ayşe bahçedeki gezintisini sürdürerek.

“Ne kadar güzel!” diye düşündü genç kahramanımız Beylerbeyi’ne inerken.

Hasan Selahattin’in sandığı kadar uzun kalmadı ya da Selahattin’in kafası genç ve güzel Ayşe ile o kadar doluydu ki beklediği sürenin uzunluğunu fark edemedi. Çerkez delikanlı gelip Selahattin’i buldu ve ona gülerek:

“Kız kardeşim sizi görmüş,” dedi.

“Biliyorum, o bostandaydı, oradan ayaklarımın dibine erik attılar. Ama beni nasıl tanıyabildi?”

“Cebimde fotoğrafınız vardı; ona “Şimdi sahip olduğum nazik erkek kardeşime bak”, dedim. Bana erkek kardeşim olacağınızı söylememiş miydiniz?”

“Evet... Eğer size verecek bir kız kardeşim olsaydı.”

Hasan kendini daha iyi anlatmaya cesaret edemedi; ekledi:

“Sizi çok güzel buldu.”

“Kız kardeşiniz çok iyi.”

“Onu gördünüz mü?”

“Hayır, ona bakmaya cesaret edemedim; zaten kalın bir yaşmakla örtünmüştü.”

“Evet, Batının özgürlükçü düşüncelerinden yana olmayan Sultan böyle istiyor.”

“Padişah da aynı kanıda sanırım. Gezisinden, gidişinden daha zorba daha bağnaz döndü.”

Hasan yanıt vermedi çünkü vahşi kalbinin derinliklerinde tutucu partiden yanaydı ve ülkesinde egemen olacak yeni çağdan nefret ediyordu.

Okuyucularımıza onları içinden geçireceğimiz tüm sarayların güzelliklerini ayrıntılarıyla anlatmak gerekirse buna iki cilt yetmez çünkü iyi betimlemek isteyen uzun yazması gerekir. Bununla birlikte Padişahın oturduğu saraylar Avrupa’nın şatoları yanında çok gösterişsiz kalır. Altın, ipek ve mozaikler bu saraylarda çokça bulunsa da sanat yapıtları, zamanımızın Karun gibi zenginlerinin ve kralların aralarında

yaşadığı paha biçilmez başyapıtlar burada kesinlikle bilinmiyor. Sık sık Müslümanların konaklarını ve saraylarını yok eden yangınlar onların her yangından sonra yenilemeleri gereken lükse olanak tanımaz. Sultanlara gelince dinî lider oldukları için onların insanı betimleyen resim ya da heykellere sahip olmaları yasaktır. Onlar da Konstantinopolis'ten geçen ve kendi elçilerinin koruduğu yabancı ressamların yapıtları arasından birkaç manzara resmi satın alırlar. Osmanlı hükümdarlarının tablo galerisi bunlarla sınırlıdır. Resmi öncellerinden daha iyi biliyormuş gibi görünen Abdülaziz, oldukça usta Polonyalı bir ressamı hizmetine almıştı, bu ressama budalaca öğütler veriyordu ve bu öğütlere karşı gelinmiyordu. Satın aldığı tabloları düzelttiriyordu, ressam Padişahın emirlerine karşı gelmeye cesaret edemiyordu ve böylece rastlantısal olarak saraya düşmüş tüm başyapıtları içi yana yana bozuyordu. Dolmabahçe ve Beylerbeyi saraylarının salonları, onları yapanların tekrar gördüklerinde kesinlikle tanıyamayacakları tablolarla dolup taşıyor.

Dolmabahçe'den sonra Abdülaziz'in yaşamak istediği yer Beylerbeyi Sarayı'ydı. İlkbahar ve yaz mevsimlerinin dört ayını düzenli olarak orada geçiriyor, böylece devlet işlerini kimse'nin eleştirmeyi düşünemeyeceği biçimde ustaca başından atıyordu.

Padişahın dönüşünü izleyen her gün maliyeyi düzeltcek, ticarete, tarıma, ticaret filosuna, son drece durgun olan ve başka uygar ulusların düzeyi üzerinde olmasa da imparatorluğu onların düzeyine getirebilecek bu üç dala daha bir canlılık verecek birkaç değişiklik bekleniyordu. Ama bekleyiş boşa çıktı ve genel bir düş kırıklığı oldu. Padişah haremle birlikte Beylerbeyi'ne çekilmişti ve oradan kısa bir süre sonra çıkacağından söz etmiyordu. Bu sırada Âli Paşa tek başına Girit'te başkaldıranların aşırı öfkelerini bastırmaya çalışıyor, Hobart Paşa donanmasıyla Suriye'yi abluka altına alıyor, Fuat Paşa her

zamanki siyasetiyle büyükelçilerin isteklerine yanıt veriyordu. O sırada Tuna vilayetini yöneten Mithat Paşa Konstantinopolis'e çağırıldı ve Dar-ı Şura-ı Askeri⁸ adı verilen yeni meclisin başkanlığı ona verildi.

Kuşkusuz, hükümetin başında bulunan bu üç adamla Türkiye Sultana önem vermeyebilirdi ama Abdülaziz, sarayının derinliklerinden, bugüne kadar getirilmiş uygarlık reformlarının sadece onu alkışlayan coşkulu gençliği yatıştırmak ve uyruklarının güvenini kazanmak için uyguladığı bir politika olduğunu anlatarak zorbaca hükümdarlık etmeye başlıyordu.

1867 yılının eylül ayında bir sabah (hicri ... yılı şaban ayı) Abdülaziz alışkanlığı dışı erken kalkıp Beylerbeyi'nin tepelerinde dolaşmaya gitmek istediğini söyledi. Kendisi için bir Arap atını eyerletti, yaveriyle, yanına başka kimseyi almadan, dağa kadar kat kat yükselen asma bahçelerin arasında atla ilerlemeye başladı, çok geçmeden sokağa bakan parkın kapısına ulaştı ve bu çekingen yapılı insan tarafından anlaşılmaz bir kaprisle kapıyı açtırdı ve iki ay önce Selahattin Beyin bulunduğu yere geldi. Kararsız ve kaygılı Sultan bir yanı kasabaya inen öbür yanı Beylerbeyi'ne açılan büyük ıssız yola göz gezdirdi. İki sesin fısıldamasını duyunca başını karşısındaki güzel bostana çevirdi ama gürültü hemen kesildi ve her şey sessizliği gömülmüş gibi oldu. Kötü ve korkak Sultan varlığının kesintiye uğrattığı bu gizli konuşmanın nereden gelebileceğini sorup öğrenmek istemezmiş gibi parka girdi. Ama gözleri daha iyi görebilseydi ve yaprakları yarıp arkasına geçebilseydi çok güzel bir tabloyla karşı karşıya kalacaktı.

Biraz yüksek bir çimenliğin üstüne oturmuş olan Ayşe güzel başını Çerkez tipli, derin ve parlak bakışlı esmer genç bir kadının omzuna dayamıştı, yaşlı bir kadın da erik ağacının gölgesinde uyukluyordu.

8 Yüksek Askeri Şura. (Ç.N.)

“Evet,” diyordu Çerkez kadın içini çekerek, “Sultan beni büyüledi. Ona ancak göz ucuyla bakmaya cesaret edebiliyorum. Göründüğünde her tarafım ürperiyor. Bak Ayşe,” diye ekledi arkadaşının elini tutup kalbine götürerek, “nasıl çarptığını hissediyor musun? O kadar tembel olan Padişahın sabahın erken saatinde bu yörede olması beni şaşırtıyor.”

“Senin dışarı çıktığını bilebilir mi? Rastlantı bu ya seni arıyor olabilir mi?”

“Ne diyorsun küçük çılgın? Neden bana olmayacak bir umut veriyorsun? Sen genç erkeklerin en sevimlisi tarafından tapınırcasına sevildiğin için hırslı gözlerimi yükseklere dikmiş benim de aynı şansa sahip olduğumu mu sanıyorsun?”

“Sen benden daha güzel değil misin? Validenin haremindedeyiğün ve Padişahı her gün gördüğün için umut etmeye hakkın yok mu?”

“Evet, onu her gün görüyorum ama o bana bakıyor mu? Biz hepimiz genç ve güzel cariyeleriz. O hepimize özellikle de her bakışında titreyen bana karşı ilgisiz.”

“Ne kadar tutkulusun Mihri Hanım,” dedi Ayşe. “Daha iki ay önce Selahattin’e o kadar tutulmuştun ki, şimdi itiraf ediyorum, seni kıskanıyordum. Şimdi gönlünü Sultana kaptırdın: bu aşk kalıcı mı olacak?”

“Boşuna acı çekmeye mahkûm ve içinden taşan tüm duyguları sadece bir kişiye vermek isteyen bir kalbin sevgisini kınamamazsın. Bu kişi bu duygulara değer ya da değmez, bunu Allah bilir. Fatma Kadın’ın bize anlattığı annenin öyküsünü anımsa. Annenin hiç o yaşlı ve şişman, çirkin ve obur, hazımsızlıktan ölen o paşayı sevdiğine inanıyor musun?”

“Heyhat! Zavallı annem,” diye içini çekti düşüncelere dalan Ayşe, “benim doğumum onun hayatına mal oldu, sanırım bu nedenle asla mutlu olamayacağım.”

Ayşe daha sözlerini yeni bitirmişti ki arkadaşı Mihri kordandan bir çığlık attı. Yabangülü çitinin arkasından ona bakan

iki göz fark etmişti. Çerkez kızının çığlığı Fatma'yı uyandırdı. Kızın korkusunun nedeni öğrenilince Kadın saygısızca gezinenin kim olduğunu görmek için yola çıktı ama o küstah kaybolmuştu.

Genç kızlar şaşırıp kalmışlardı.

“Konuşmalarımızı duymuş olmalı!”

“O kim olabilir?”

“Ama ben size bu çitin yakınında asla yüksek sesle konuşmamanızı daha önce söylemiştim,” dedi Fatma, “çünkü tüm gelip geçen sizi duyabilir ve görebilirler. Hiç kuşkusuz bu bahçe insanlara çok fazla yakın, Çamlıca'da kırların ortasında kaybolmuş başka bir konak aramam gerekiyor.”

“Artık birbirimizi göremeyeceğiz,” diye haykırdı Mihri, “artık sevgili dostum Ayşe'ye sarılamayacağım. Haremden Valide Sultan'ın izni olmadan çıkılamayacağını biliyorsunuz, bu izni elde etmek de zor, üstelik baş kadın soylu hanımından daha sert yaşlı bir fanatik... Sevgili Fatma Hanım ev değiştirmek için en azından bizim Dolmabahçe'ye geri dönüşümüzü bekleyin! Benim tek mutluluğum sevgili dostumun yanında olmak.”

Ayşe, Mihri'nin ricalarına kendininkileri de ekledi ama onun bunda belki de dostluktan başka bir nedeni vardı. Selahattin her gün bu sevdiği sokaktan geçmiyor, bu çiçekli çitin, aşklarının kokulu engelinin üzerinden ona bir demet çiçek atmıyor muydu?

Fatma Kadın evlat edindiği kızın kalbinde doğmuş olan sevgiyi ya bilmiyordu ya da gençleri yüreklendirmek için bunu bilmezden geliyordu. Şurası kesin ki iki kadının oturduğu bu küçük evde erik olayıyla ilgili asla tek söz edilmemişti ve adına ilk aşk denen bu büyük sırrı tek bilen Çerkez kızı Mihri idi.

O kadar ağzı sıkı olmayan Selahattin onu Ayşe'ye bağlayan derin duyguları itiraf etmişti. En soylu hanımları tanıyan, Müslüman toplumun en seçkin haremlerine girip çıkan Ni-

met Hanım Ayşe'nin ailesinin kimler olduğunu bulmak için boşuna çabaladı.

Beylerbeyi'nde birçok konağı ziyaret etti; Selahattin'in annesi tarafından sorgulanan hanımlardan hiçbiri kasabada bu kadar güzel bir kızın olduğunu bilmiyordu. Türk hamamındaki kadınlar (ülkenin gerçek gazeteleri) bu Ayşe'den söz edildiğini hiç duymamışlardı, oysa bir Türk, Rum ya da Ermeni evinde güzel bir kız olduğunda hamamcı kadınlar bu kızın güzelliğinin niteliklerini ve kusurlarını, aynı zamanda adını ve yaşını son derece iyi bilirler. Öte yandan Selahattin, Hasan Bey'den Ayşe'nin ailesi ile ilgili biraz bilgi edinebilmek için kurnazca çaba gösterdi ama erkek kardeşinin sorular sorduğu Mihri onun neden söz ettiğini anlamıyormuş gibi yaptı ve ona hiç bilgi vermedi. O zaman Nimet Hanım doğrudan yaşlı Fatma'nın evine gitmeye karar verdi.

Herhangi bir bahaneyle bir gün Beylerbeyi'ndeki İmparatorluk sarayına gitti ve Valide Sultan'ın cariyelerinin baş kadınına sordu. Nimet'in yakın dostu olan baş kadın onu sevinç ve coşkuyla karşıladı. Nimet ona derdini anlattı ve Ayşe'nin evine giderken Mihri'nin de yanında olması için buraya özellikle geldiğini açıkladı.

Saat sabahın onuydu, namazdan sonra kahvaltı saati gelmişti.

“Bugünü burada geçirerek beni mutlu ediniz,” dedi baş kadın. “Belki Mihri'den bir şeyler öğrenebiliriz ve bu akşam bağları görmeye gitme bahanesiyle o küçük genç kızın bağına da gideriz.”

Şaban ayı üzüm ayıdır, Asya'nın en güzel meyvesi lezzetli Çavuş üzümü ayıdır. Avrupa'nın armutları, elmaları, erikleri ve kırmızı meyveleri daha iyidir ama Asya'nın da üzümle-ri vardır ve bunlar meyvelerin kralıdır. Her biri bir sarıerik büyüklüğünde üzüm-lerden oluşmuş bu yaldızlı salkımların-
dan hiç üzüm yediniz mi? Nefis tadının rakibi yoktur ve eş-

siz üzümleriyle ünlü, her yıl bunların olgunlaştıklarını gören Çamlıca tepeleri bağbozumu mevsiminde Baküs'ün güzel meyvesinin meraklısı bir kalabalığı kendine çeker. Her bağ her gün gölgesinde yemek yemek, kış mevsimi için ambarlarda saklamak amacıyla bol bol çavuş üzümü yedeklemek için gelen haremlemler dolar. Otların üzerindeki bu yemek Doğulu aileler için topluca yapılan zevkli bir iştir ama bunu sevip sevmediklerini Tanrı bilir.

Kâğıthane'de ilkbahar, Göksu'da, Rumeli Feneri'nde ya da Hünkâr İskeleyi'nde yaz, Çamlıca'da, Tarabya'da ve Belgrad ormanlarında sonbahar bir kır yemeğinin zevkini tatmak için giden neşeli Türk, Ermeni, Rum ya da reaya gruplarının dolaştığını görür. Ay ışığı yeğlenir çünkü Doğulu insanlar özdekçiliklerine karşın her zaman şiire meraklıdır.

Müslüman kadınlar onlara köleliklerini unutturan bu akşam yemeklerine tüm diğer kadınlardan daha düşkünlerdir. Götürülmesi gereken yemekleri öyle bir coşkuyla hazırlarlar ki! Harem şarkılarla cınlar ve bey bir çocuğunki kadar yapmacıksız bu neşeyi gülerek izler.

Büyük sepetlerin içinde yemekler vardır, bunları aileyi gitmek istedikleri kıra götürecek kayıklara ya da kağı ara-balarına yerleştirirler. Oraya vardıklarında en uygun yeri, en çiçekli çimenliği, gezmeye gelmiş öbür insanlardan en uzak alanları gözle dikkatle inceleyip seçerler. Sonra ağaçların gölgesine halılar sermeye başlarlar; çocuklar oraya bir salıncak kurar, yaşmaklarını çıkaran anneler yemeğe başlamak ve loş ışığı, ayın solgun parıltısını daha berraklaştıran küçük fenerleri ağaçlara asmak için ayın ufukta yükselmesini beklerken rahat rahat sigaralarını içerler.

Hiçbir şey bu kadınlara özgü eğlenceden daha neşeli değildir, daha eşsiz bir uyum içinde değildir. Bundan hem bir tanık hem bir konuk olarak söz ediyorum. Erkeklerin kadınların arkadaşlığından bu kadar kolayca vazgeçebildiğini görmek

sanki olanaksızdır ve bu kadınlar için de böyledir. Hanım, kadın dostlarıyla bir çınarın altındadır; yirmi adım uzakta kocası da kendi erkek arkadaşlarıyla birliktedir. Erkekler saygı gereği başlarını hareme doğru çevirmezler oysa kadınlar onları gözetler ve kuşkusuz namuslu geçinen bir Avrupalı kadını kulaklarına kadar kızartacak özgürce konuşmalarla aralarında gülüşürler.

Baş kadının Nimet Hanım'a sözünü ettiği işte bu kır eğlencelerinden biriydi ve Nimet Hanım daveti içtenlikle kabul etti çünkü hangi kadın, özellikle hangi Türk kadını böyle nesheli bir toplu eğlenceyi reddedebilir?

Valide Sultan'ın kır yemeği bu akşam Beylerbeyi Parkı'nın tepesinde, aralarından Ayın gümüş ışıklarının geçtiği büyük ağaçların altındaydı.

Tar çalmakta çok yetenekli, tatlı ve insanın içine işleyen bir sesi olan Çerkez cariyе Mihri akşamın kahramanlarından biri olmalıydı.

Nimet Hanım dışında imparatorluk haremine yabancı hiçbir kadın bu şenliğe davet edilmemişti. Böylece saray teşrifatinin dışına çıkılmıştı ve özgür cariyeler parkta gülerek eğleniyorlardı. Bir haremağası grubu Sultanlar tarafından seçilmiş çimenlere giden çeşitli yollarda nöbet tutuyorlardı.

Boğaz'da bundan daha güzel bir akşam görülmemiştir, bu aydınlık ve dingin akşamların ayrıcalığına sahip Doğu hakkında ne söylene azdır.

Akşamın sekizi olmuştu; Valide Sultan, Abdülaziz'in karısı Sultan, Padişahın teyzesi Aliye Sultan, Abdülmecit'in kızları ve Padişahın yeğenleri Aliye ve Osmaniye Sultanlar gümüşten büyük bir tepsinin çevresine oturmuşlar, sarayın ünlü aşçıları tarafından hazırlanmış leziz yemekleri yiyip bitiriyorlardı. Nimet Hanım'a gelince köle olmadıkları için Sultan Hanımların nedimleri gibi düşünülen baş kadınların arasında yer almıştı.

O sırada Mihri Hanım o zamanlar çok moda olan bir Türk şarkısını yeni bitirmişti ve sırayla ünlü konukların övgülerini dinliyordu. Selahattin'in annesine doğru geldiğinde Nimet Hanım fırsattan yararlanarak onun koluna girdi ve konuşarak onu Sultanların bulunduğu aydınlık halkanın dışına çıkardı.

Şakalar yaparak konuşmayı Mihri'nin dostu genç kıza getirdi. Ama o zamana dek yaşlı hanımın sorularına içtenlikle ve içini dökerek yanıt vermiş olan Mihri artık tek söz söylemedi.

"Neden bana acı veren bir sessizliğe gömülüyorsunuz Mihri," diye sordu Nimet. "Oğlumun bu kızı sevdiğini, onu karısı yapmak istediğini mutlaka biliyorsunuz ve bana onun hakkında hiçbir şey söylemek istemiyorsunuz. Neden? Bu iki kadının içinde yaşadıkları görünürdeki sakinlik altında ürkütücü bir sır mı saklı?"

"Evet," dedi cariyeye acıma duygusu gibi algılanabilecek bir içi çekişini bastırarak.

"Lütfen bunu bana söyleyin. Oğluma karşı ilgisiz olduğunuz doğru ve benim yakınmam sizi incitmez ama bir anne sizden anneniz adına bir ricada bulunduğunda ondan bu lûtfu esirgemeyin. Selahattin'in, dolayısıyla da benim mutluluğumun bağlı olduğu bu sırrı bana açıklayın."

"Ben annemi tanımadım, onun adına başvurmayınız. Başka insanlar olan biz kölelerin aile duyguları yoktur. Artık bana soru sormayınız, size yanıt veremem."

Acıyla söylenmiş bu sözler Nimet Hanım'ın üzerinde derin bir etki yaptı ve sezgisel olarak daha fazla üstelemedi. Buna karşılık konuşan Mihri oldu.

"Size çok garip görünmeliyim Hanımefendi ama Ayşe'yi kıskandığımı öğrendiğinizde belki de çok şaşıracaksınız."

Nimet Hanım şaşırıp kaldı; Mihri'nin siyah gözleri karanlık ışıklar saçıyordu.

"Ne! Siz oğlumu mu seviyorsunuz?" diye sordu Nimet Hanım.

“Onu sevdim ama artık sevmiyorum. Yüreğimde doğan bu ilk sevgiyi Ayşe’ye bıraktım. Beni küçük görmesini istemem, o benim hayatımdır, hayatımdan da fazlasıdır çünkü onun için bin kez hayatımı veririm.”

“Nasıl? Ayşe oğlumdan başkasını mı seviyor?”

“Ayşe o kişiyi sevmiyor ama o Ayşe’yi fark etti ve bu ben-de öfke uyandırmaya yetti çünkü Ayşe onu tanıdığında karşı koyabilecek mi?”

“Öyleyse sevdiğiniz erkek için bu kadar korkuyorsanız en emin yol Ayşe’nin oğlumla evlenmesidir; bir kez oğlumun karısı olduktan ve konağında yaşamaya başladıktan sonra neden korkacaksınız?”

“Bu birleşme Ayşe’nin mutluluğu için de benim mutluluğum için de geciktirilmelidir.”

“Bilmece gibi konuşuyorsunuz. Bunu kim engelleyecek?”

“Ben!”

Bu sözleri söylerken Mihri’nin yanakları öfkeden ateş gibi olmuştu.

“Bir köle olduğunuzu ve soylu bir hanımla konuştuğunuzu unutuyorsunuz,” dedi yüksek sesle Nimet Hanım Mihri’den uzaklaşarak. “Beni böyle tehdit etmeye cesaret ederek kader üzerinde nasıl bir etki yapabileceğinizi anlamıyorum. Siz delisiniz zavallı kızım.”

Nimet Hanım Mihri’nin yanından ayrıldı ve baş kadının yanına giderek olan biteni anlattı.

“İşte gözünüzü üstünden ayırmamanızı rica edeceğim bir kız,” diye ekledi, “çünkü bence bu kız Ayşe’den nefret ediyor ve ben Ayşe’yi tanımayı her zamankinden daha çok istiyorum. Oğlum tarafından sevilen kadın bende, birçok annede görmeye alıştığımız kıskançlık duygusunu uyandırmak bir yana, tam tersine o kadının insanların en kusursuzu olması gerektiğini düşündürüyor ve sevgilerin en büyüğü ile ona doğru çekildiğimi hissediyorum.”

“Hiç korkmayınız hanımefendi, Mihri küçük bir çılgındır, biz kolaylıkla onun aklını başına getiririz. Bana gelince, yanınızdaki hanımlardan birkaçıyla beraber yandaki bahçeye geçmek için kırdaki özgürlükten yararlanmanızı, istediğiniz ve sevdiğiniz annesine vermeyi reddedemeyeceği tüm bilgileri genç kızın kendisinden almanızı öğütüyorum.”

Nimet Hanım hemen dostunun öğüdünü yerine getirdi, arkasında halayıkları olduğu halde parkın kapısını açtırdı ve Ayşe'nin bahçesinin karşısına geldi. Kapı ardına kadar açıldı ve çok sayıda Türk kadını imparatorluk bahçesinden gelen müziği dinlemek için orada oturmuşlardı. Bunlardan bazıları çitin üstüne tırmanmış, bazıları çimlerin üzerine çömelmişti, diğerleri yolda ayakta duruyordu; hepsi de uzun beyaz pamukludan mantolar giymiş dörtlü, altılı, sekizli gruplar oluşturmuşlardı. Tüm bu hayalet toplulukları sanki gecenin ruhu çağırıştırmış gibi bu kadar aydınlık bir gecede yararsız bir önlem olarak elinde yanmış bir fener tutan ama düşsel görüntülerin yoldaşı bataklıklarda gece görünen parıltılara benzeyen bir hizmetçinin ya da bir çocuğun önünden gidiyordu.

Nimet Hanım bahçeye girdi ve bir zenci kadına bostanın sahibi hanımın hangisi olduğunu sordu.”

“Bunu size söyleyemem Hanım; biz içeri girdiğimizde bahçe açıldı; kimse bizi karşılamaya gelmedi.”

Nimet Hanım ağaçların altında biraz daha ilerledi ve ay ışığı ile beyaz bir renk almış küçük evi fark etti; doğru oraya yöneldi; belki de Ayşe'nin annesi dışarı çıkmamıştı ve onu haremde bulabilirdi ama parmaklıkların arkasında en ufak bir ışık görünmüyordu, ev sessizdi. Ama Nimet ne olursa olsun diyerek kapıyı çaldı, yanıt gelmedi. Yeniden kapıyı çaldı, hassas kulağına hiçbir gürültü gelmedi. Ev kesinlikle boştu çünkü içerde uyuyor olmaları için vakit henüz çok erkendi. Nimet iki kadının belki de gezmeye gittiklerini düşündü ama kapıyı neden açık bırakmışlardı?

Mihri'nin korkutucu sözlerinin uyandırdığı binbir gariplik olasılık hanımın aklını karıştırıyordu. Bir kez daha kadın gruplarının arasında dolaştı, içlerinden birinin bu bahçenin kiracısı olup olmadığını sordu ama olumsuz yanıt aldı. Uzun bir direnmeden sonra bıkip kapısı aralık kalmış imparatorluk parkına giderken elli yaşlarında iyi bir evin hizmetkârı gibi giyinmiş bir adam Nimet'e ne istediğini sordu.

"Ayşe Hanım'ı görmek istiyordum," dedi ona.

Hizmetçi kuşkulu bir biçimde hanıma baktı.

"Siz saraydan mısınız?" diye sordu ona.

"Hayır, ben sadece ziyaretçiyim, Ortaköy'de oturuyorum."

"Siz sakın..."

"Selahattin Bey'in annesiyim."

"Ben de size bunu soracaktım."

"Evet, ben Nimet Hanım'ım."

"Ayşe ile annesi bu sabah yoklar," dedi hizmetkâr, "ama on beş gün sonra dönecekler."

"Verdiğiniz bilgiler için teşekkür ederim."

"Beyefendiye de bu konuda bilgi vermenizi rica ederim."

"Söylerim yalnız iki hanımı bir süreliğine uzaklaştıran nedeni öğrenebilir miyim?"

"Bunu söyleme iznim yok," dedi sadece hizmetkâr selam verip çekilirken.

Nimet Hanım, yokluğunun fark edilmediği saraya kaygılı döndü, herkesin dikkati ellerinde kastanyetlerle kendilerini bin bir güzel adımla kapıp koyuvermiş Arap dansözlere yönelmişti.

O günün akşamı baş kadın, cariyelerin gece denetimini yaptığı sırada Mihri'nin yoklamada olmadığını ve yatağının arkadaşlarınınkinin yanında hazırlanmamış olduğunu gördü. Yüksek sesle bu konuda bilgi almak ve Çerkez kızı saray kural-larına aykırı davranmışsa onu sert bir biçimde azarlamak için giderken bir haremağası ona alçak sesle Mihri Hanım'ın onu çağır-mış olan Padişahın dairesinde olduğunu söyledi.

Bu beklenmedik lûtf bir günde Mihri'nin kaderini de-
ğiştirmişti. Bir gün önce arkadaşlarının arasında göze çarp-
mayan biriydi, ertesi gün onların hepsi emrine amadeydi.
Bu cariyelere özgü duygulara şaşırmamalıdır, cariyeye demek
korku demektir ve bu hoşa gitmeme korkusu onları, efendi-
lerinin konumlarında meydana gelen tüm değişikliklere göre
davranmaya iter: saygınsa saygı gösterirler, güçsüzse hiçe sa-
yarlar. Baş kadın bugün yarın anneliğin Sultan yapabileceği
yeni gözdeyi iltifatlara boğan ilk kişi oldu. Evi bomboş kalan
küçük Ayşe Hanım artık söz konusu değildi çünkü görünüşe
bakılırsa Mihri'nin zaferi dostunu kaçırmıştı.

VI

AYŞE HANIM

Âşık bir erkek sevdiği kadının nerede oturduğunu uzun süre öğrenmeden edemez. Ayşe'nin hizmetçisi tarafından bildirilen on beş gün henüz geçmemiştir ki hizmetkâr genç hanımının izniyle Selahattin'e hanımının artık Çamlıca'ya dönmeyeceğini, son derece ciddi rahatsızlanan annesiyle birlikte Beykoz'da oturacağını haber verdi. Adres, en büyük sırrı saklama gibi kesin bir sözle sabırsız âşığa verildi.

“Biliyorsunuz, yaşlı dostum Ahmet,” dedi Selahattin, “Ayşe Hanım'ın huzuru ve mutluluğu benim için kendimkinden daha önemlidir. Bu konuda size daha fazla bir şey sormayacağım, anneme bile sevgilimin oturduğu kasabayı açıklamayacağıma size söz veriyorum.”

“Beyefendi, bunların üzerinde bu kadar durmamı bağışlayın ama soylu babasının bana emanet ettiği bu zavallı sevgili çocuğun etrafında ne kadar düşmanı olduğunu bir bilerseniz...”

“Ne diyorsunuz? Ayşe'nin güçlü düşmanları olabilir mi? İnsanlardan bu kadar uzak gibi görünen bu kadar genç bir çocuk...”

“Ah beyefendi, bana soru sormayın... Keşke Ayşe'nin kocası olsaydınız! Görüyorsunuz titriyorum, Fatma'nın ölmesinden korkuyorum ama bir gün bu da olacak çünkü Fatma artık genç değil; ben de bir gün bu dünyaya veda edeceğim ve bu zavallı çocuğu zalimlerin elinde yapayalnız bırakacağız.”

“Bu konuda hiç endişeniz olmasın Ahmet. Çünkü, eğer kabul ederse Ayşe karım olacak ve ben onu adını vermek istemediğiniz kötü insanlara karşı savunmasını bileceğim.”

“Onlar o kadar önemli mevkilerdeler ki beyefendi! Adlarını alçak sesle mırıldandığınızda dudaklarınızı yakıyor.”

“Ama artık Sultan Mahmut’un acımasız günlerinde değiliz... Türkiye’de adalet var.”

“Tek adalet Tanrı’nın adaletidir.”

“Sen kuşkucu bir ihtiyarsın Ahmet.”

“Ve siz beyefendi, gençsiniz, her şeyi toz pembe görüyorsunuz çünkü sarayın duvarları İzmir halıları yerine Avrupa at-lasları ile kaplı ama görünüşe aldanmayınız, bu duvarlar ipek katları arasından sızan çığlıkların ya da boğulan solukların duyulamayacağı kadar kalındır.”

“Sen benim uydurma öykülerle korkutulan bir çocuk olduğumu sanıyorsun ama ben Avrup’da yetiştim sevgili Ahmet. Sarayın sırları konusundaki önyargılarınızın ne olduğunu biliyorum.”

“İşte tam da sizin gibi Avrup’da yetişmediğim ve hayatımı imparatorluk saraylarında paşaların terliklerini toplamakla geçirdiğim için size söylüyorum beyefendi: uygarlığımızda hâlâ barbarlık var; Osman’ın kanı efendilerimizin damarlarında akıyor ve Avrupalı giysileri bu barbarlığın etkisini azaltmıyor ancak izlerini saklayabiliyor.”

Bir hizmetkârın ağzından çıkan böyle sözler Selahattin’i son derece duyulandırdı... Ahmet’in bir Avrupalı hizmetkârdan çok farklı duygular hissetmiş olması gerektiği anlaşılıyordu. Bazı koşullar insanın karakterinde silinmez bir iz bırakır, işte Ahmet bu izleri taşıyordu. Saçları erken ağarmıştı. Bakışları ürkekti. Hep beklenen, hep yeniden doğan bir tehlikenin eli kulağında olmasından kuşkulananıy gibi. Böyle bir insanla görüşmek insanı elinde olmadan ürpertiordu.

Selahattin böyle bir etki altında kaldı.

“Sevgili Ayşe’nin üzerinde kaçınılmaz bir felâket mi dolaşıyor?” diye sordu genç adam kaygılı bir biçimde.

“Evet, dolaşıyor beyefendi ama Allah’a dua edelim, eskiden olduğu gibi felâketin bir kez daha bu masum alına dokunmasına izin vermesin...”

Ahmet can sıkıcı bir görüntüyle soluğu tıkanmış gibi durdu; başını başka tarafa çevirdi sonra karşısında Selahattin’in sessiz kaldığını görerek:

“Yine de sizi fazla üzmemem gerek,” dedi; “Fatma Hanım sizi görmek istiyor; Beykoz’a ne zaman geleceksiniz?”

“Bu akşam yatsı namazından sonra.”

“Çok iyi beyefendi; sizi buharlı gemi iskelesinde bekleyeceğim.”

Ahmet Ayşe’yi tehdit eden felâketin ne olabileceğini kendi kendine soran genç subayı düşünceli ve dalgın halde bırakıp gitti.

Aynı akşam randevusuna sadık, sade bir gri takım elbise giymiş Selahattin Bey (çünkü üniformasının dikkat çekeceğinden korkuyordu), Beykoz’un dar sokaklarında Ahmet’in ardı sıra gidiyordu. On dakika yürüdükten sonra Ahmet yüksek parmaklıklarla sınırlı kapalı basit ahşap bir evin önünde durdu, cebinden büyük bir anahtar çıkardıktan sonra selamlığın kapısını açtı ve genç subayı içeri soktu. Zamanın kararttığı bu eski ev merhum Mehmet Paşa’nın yardımları sayesinde Fatma Hanım’ın malı olmuştu; on altı yıl önce bu evde küçük Ayşe’yi saklayıp Aliye Sultan’ın intikâm için arayışlarından kurtarmıştı.

Selahattin sevgilisini barındıran eve girdiğinde tuhaf bir hüznün duygusu neşeyle birbirine karışıyordu. Uzun zamandır istediği mutluluğu elde etmeye yakın, yani Ayşe’nin annesi tarafından kabul edilmiş olmak Selahattin’de sevdiğine kavuşmadan önce daha üstesinden gelmesi gereken bin bir engel olduğu gibi belli belirsiz bir duygu uyandırıyordu.

Fatma Hanım genç beyi hareme aldırđı: sedirin bir köşesinde Hint pikesinden kalın bir örtüye sarınmış, başını çenesinin altında bağladığı beyaz bir örtüyle kapamış, sedirin bir köşesinde bağdaş kurmuş oturuyordu.

“Buyurun, buyurun beyefendi,” dedi zayıf bir sesle, Selahattin’in mahcup bir biçimde kapı eşiğinde durduğunu görerek. “Ben artık erkeklerle konuşmaktan korkmayan yaşlı bir kadını; sonuçta sizin büyükanneniz olabilirim. Eğer sizi buraya getirttiysem, sadece annelerin çocuklarının birleşmesi için kendi aralarında uğraş vermelerini isteyen Türk âdetlerine göre davranmadıysam, önce Nimet Hanım’a başvurmadıysam ve beni görmeye gelmeye tenezzül ederek gösterdiği yakınlaşmaya yanıt veremediysem bu, gördüğünüz gibi beyefendi, zamanın benim için çabuk geçiyor olmasındandır... Ölümümün yaklaştığını hissediyorum...” diye ekledi alçak sesle haremın kapılarını süsleyen duvar halılarından birine doğru arkasında saklanan biri tarafından duyulmuş olmaktan korkuyormuş gibi kaygılı bir biçimde bakarak.

Bu kadar uzun konuşma karşısında şaşırın Selahattin yaşlı kadına baktı ve bozulmuş yüzünde Ayşe ile bir benzerlik olup olmadığını boşuna aradı. Taptığı genç kızın annesi bu yaşlı Fatma mıydı? Bununla birlikte kısa sürede genç subayın keyfi yerine geldi; Ayşe’nin pek uzakta olmaması gerektiğini, belki de rüzgârın kaldırdığı halı kapılardan birinin arkasında gizlenmiş olabileceğini düşündü.

“Yaptığınız şey iyi olmuş Hanım,” dedi Selahattin saygıyla, “Tanrı’nın sizi kızınızın sevgisi için korumasını dilerim... Ayşe Hanım’a duyduğum tüm aşkı, tüm saygıyı, tüm bağlılığı size kanıtlamaya hazırım.”

“Bu çocuğu gerçekten bu kadar mı seviyorsunuz?” diye sordu Fatma inceden inceye yoklayan gözlerini genç adama dikerek.

“Yüreğimin tüm gücüyle,” diye yanıt verdi yanakları kıpkırmızı olan Selahattin.

“Ona sahip olmak için her şeye meydan okuyabilir misiniz?”

“Tüm dünyaya.”

“Demek ki bu bir kaprisin yönlendirdiği ve ilk engelde yok olacak bir duygu değil, gerçek bir sevgi öyle mi?”

“Hayır Hanım, bu gerçek bir aşk, derin bir tutku; bir gülümsemeden doğmuş olsa bile uzun yıllar süren aşklardan daha az sağlam, daha az dayanıklı değil.”

“Ayşe’nin kim olduğunu biliyor musunuz?”

“Ayşe güzel, sevimli, saf, benim seçtiğim eştir.”

“Basit bir aileye katılmaktan korkmuyor musunuz?”

“Ayşe’nin evi benim için bir şehzadenin sarayından daha değerlidir.”

“Pekâlâ Selahattin Bey! Yanıtlarınızdan hoşnut kaldım; sizin kim olduğunuzu biliyorum. Sözleriniz sıradan bir erkeğin sözleri değil; düşmanlarınızın sizi övdüğünü duydum. Bu size yapılmış en güzel övgüdür.”

Selahattin Fatma’nın karşısında eğildi.

“Ah! Siz bostanın çevresindeki gezintilerinizden, Ayşe ile masumane konuşmalarınızdan haberim olmadığını mı sanıyorsunuz çocuğum?” dedi yaşlı kadın bir an solgun yüzünü aydınlatan güzel bir gülümsemeyle. “Benden gizli hareket ettiğinizi sandınız ama bir annenin ya da daha çok yakın bir dostun yüreği için hiçbir şey gizli değildir çünkü size itiraf edeyim, ben Ayşe’nin annesi değilim.”

Selahattin yanıt vermedi çünkü bunu tahmin etmişti.

“Tüm felâketlerimizden sizi haberdar etmem gerekiyor,” diye devam etti yaşlı kadın üzüntülü bir hal alarak. “Sevdiğiniz bu hurinin hayatı ne kadar gözyaşı ve kana mal oldu!”

Ve kendinden geçen Fatma Selahattin’e İkbâl’in hazin öyküsünü anlattı. Genç subay cariyenin korkunç ölümünün öyküsünü duyduğunda ürperdi.

“Çağımızda bu kadar iğrenç cinayetlerin işlenmesi mümkün mü?” diye haykırdı Selahattin.

“Bir Müslüman’ın elinde intikâm korkunçtur ama hiçbir şeyin bunu durduramayacağı bilindiğinde bu daha da korkunçtur.”

“Bir gün Sultanların uyruklarından korkup korkmayacaklarını kim bilebilir?” dedi genç adam birdan aklına gelen bir düşünceyle.

“Avrupa’da değiliz; hükümdarın kötülüğüne karşı yasa yok; Allah böyle istemiş!”

“Hayır, Allah bunu isteyemez! Allah imparatorluğunun yıkılmasına izin veremez! Eğer iyi bir düzen getirilmezse, hükümet gene şeflere değil efendilere, ilerici insanlara değil de zorbalara bırakılırsa olacağı budur.”

“Beyefendi, Allah aşkına siyasete karışmayınız! Bırakın her şey gittiği yere kadar gitsin, insanlar istedikleri gibi hareket etsin: bu iyi bir Osmanlının görevidir. Ama özellikle, eğer Ayşe’nizin kocası olmak istiyorsanız Avrupa’dan yeni ve uygulanamaz düşüncelerle dönen genç Yenilikçilere katılmayın. İnsan ailesinden önce Tanrı’yı, ülkesinden önce ailesini sevmelidir.”

“Hanım,” diye bağırdı Selahattin, “ülkemin sevgisi! İşte beni asla döndüremeyeceğiniz bir inanç. Ama hiç korkmayın, ben kollarımla da yüreğimle de karımı savunmayı ve memleketimi kurtarmayı bileceğim.”

* * *

Selahattin Ortaköy’e döndüğünde saat neredeyse gece yarısıydı çünkü rüzgâr ters esiyordu, kayıkla gelmek için üç çeyrek saat harcamıştı ve Boğaz o gece biraz çalkantılıydı. Ama Hamit Paşa’nın selamlığında bütün pencereler hâlâ aydınlıktı; genç adam yokluğu sırasında beklenmedik bir ziyaretin olmuş olması gerektiğini düşündü.

Konağın giriş holüne geldiğinde bavullar taşıyan işi başından aşkın hizmetçilere çarptı; selamlık çarkından geçirilen çamaşırları, giysileri acele acele oraya yığıyorlardı.

“Hey! Yusuf, Hüseyin,” diye seslendi Selahattin hizmetçilere, “bu yolculuk hazırlıkları neden yapıyor?”

“Ama... Bunlar sizin için beyefendi.”

“Siz ne diyorsunuz?”

“Acele etmeliyiz çünkü gece yarısı birde gidiyorsunuz ve saat on ikiyi geçti,” diye ekledi Yusuf.

Bu tuhaf adamlar delirmiş, diye düşündü Selahattin ve salon kapısını itince içerde Hamit Paşa ve birkaç yakınıyla sohbet eden Hasan Bey’i buldu.

“Hah! Nihayet geldin,” diye bağırdı Paşa, oğlunu görünce

“İki saattir sizi bekliyorum beyefendi,” dedi Hasan, Selahattin’in elini sıkarken. “Padişahın bir emrini getirdim, Sultanımız bu akşam Marsilya’ya hareket edecek, oradan Paris’e geçecek ve gönderdiği iki çift Arap atını Fransız imparatoruna götürecektir K... Paşa ile birlikte gitmenizi buyurdular...”

“Çok iyi ama Padişahımızın bu seçimi yapmasını sağlayan ve size itiraf edeyim sevgili Hasan, üstelik tam bu sırada benim için hiç de hoş olmayan bir görevi verdirenin ne olduğunu biliyor musunuz?”

“Sizin gibi ben de bunu bilmiyorum,” dedi Çerkez delikanlı; “bu kadar acele bir gidişi neyin belirlediğini size söyleyemeyeceğim ama sonuçta yolculuğunuz çok uzun sürmeyecek.”

“Umarım öyledir!”

Hasan Bey konuşurken dostunu bir pencere aralığına götürdü.

“Bu küçük talihsizliğin Sultanın birkaç gün önce sizi Beylerbeyi yolunda bir Müslüman kızla sohbet ederken görmüş olmasından ileri geldiğini öğrendim,” dedi alçak sesle. “Padişahımızın gelenekler konusunda ne kadar katı olduğunu biliyorsunuz sevgili dostum.”

“Hay Allah! Ama o kız benim nişanlım; yakında karım olacak.”

“Bunlar Padişahımızın bilmediği ayrıntılar; sonra itiraf edin, bu ceza çok da zahmetli değil.”

Selahattin içini çekti. Ayşe’yi yeniden görmeden hemen gitmek zorundaydı. Kalbi çabuk dönme umuduyla sıkışıyor-du.

“Hasan, siz benim dostumsunuz,” dedi Selahattin biraz düşündükten sonra; “benim Ayşe’ye olan aşkımlı biliyorsunuz... Onu size emanet ediyorum... Onun güçlü düşmanları var... Ona ağabeylik ediniz.”

“Bana güvenin sevgili Selahattin,” dedi Çerkez delikanlı coşkuyla.

“Şimdi annemle vedalaşmaya gitmeliyim... Beni bekleyin; Konstantinopolis’e beraber gideriz.”

Selahattin Bey haremlige, Hasan da Hamit Paşa ve ziyaretçilerinin yanına gitti, onlar Hasanı çok içten karşıladılar. Genç subayın kız kardeşi baş hanım yani gözde olduğundan bu yana tüm yüksek orunlu kimseler onu yüzbaşı rütbesi için kutluyorlardı, bu kesinlikle Mihri’nin lutfuydu.

Aynı akşam K... Paşa ve Selahattin Bey görkemli Sultaniye gemisiyle Konstantinopolis limanından ayrılıyorlardı ve sekiz gün sonra dış işleri bakanı Marsilya’dan, K... Paşa’dan kısa ve özlü sözlerle yazılmış şu ünlü telgrafi aldı:

“Ben hayvan sağlıklı vardık.”

VII

NASIL SULTAN OLUNUR?

Okurlarımız kuşkusuz âşık Mihri'nin art arda gelen hangi bağlantılarla birden Abdülaziz'in gözdesi olduğunu öğrenmek isteyeceklerdir.

Rastlantının sevimli ve korkunç kaprisleri vardır, bu kaprisler insanlarda bazen hayranlık bazen de nefret uyandırır. Kimi zaman en güzel sevinçlerimizi ve en yürek parçalayan heyecanlarımızı, hayatlarımızla ve kalplerimizle canının istediği gibi oynayan o rastlantıya, o acımasız bilmeceye borçluyuz.

Mihri üstün gücünü görünürde bunu ona düşündürecek hiçbir neden olmaksızın elde etmiş olmalı.

Sultanların bir kır yemeği vermeleri gereken günün sabahı Abdülaziz Beylerbeyi Sarayı'nın bahçelerinin çeşitli yerlerinde inşa edilmiş birçok küçük köşkten birinde bulunuyordu. Burada manzara Boğaz'ın biçimlendirdiği uzun hareli şerit üzerinde rahatça gözler önüne serilir. Burası Çamlıca'ya giden yola ve ortasında berrak bir gölün bulunduğu parka bakar. İnsan buraya bakınca hayran kalır. Kuşkusuz çok mutlu ve gururlu olan ve bu manzarayı seyreden hükümdar şöyle haykırıyordu: "Bu ülke benim!"

Ama Abdülaziz o sırada ayaklarının altında uzanan güzel imparatorluğu düşünür gibi görünmüyordu. Bir ipek istorun yanına çömelmiş duran bir haremağasının arkasına saklanmış, kumların sararttığı, güneşin parlattığı yolu inceliyordu ama yolda hiçbir canlı görünmüyordu.

“Belki de henüz çok erken,” dedi haremağasına; “küçük kızlarımız güneş altında kalmak istemiyorlar.”

“Ağaçların gölgesine sığınırlarsa güneşten pek o kadar etkilenmezler; sonuçta geçen pazartesi çitin arkasına çekilmiş o güzel kumruları gördüğümde vakit daha erken değil miydi?”

“Onların güzel olduklarını ve beni sevdiklerini söylemiştin.”

“İkisi de güzel ama sadece biri padişahımıza olan aşkını itiraf etti.”

“Onun işitilmediğini sandığından emin misin?” diye sordu Sultan her zamanki kuşkuculuğu ile.

“İtirafını alçak sesle yapıyordu ve rüzgârdan daha hafif, öğle güneşinden daha yakıcı bu sözleri ancak benim Sudanlı kulaklarım duyabilirdi.”

“Senin yerinde olmak isterdim,” dedi Abdülaziz; “bana hep aşktan söz ederler ama hiç kimse bana kadınların yüksek sesle söylediklerinin sessizce düşündükleri şeyler olduklarını söylemedi.”

“Bu konuda kuşku duymamak gerek çünkü bu kız Sultanımızın değil saygıdeğer annenizin hareminden biri.”

“Onu fark etmemiş olmam garip...”

“Bunca cariyeye arasında bazen bir fazla güzelliği ayırt etmek zordur. Ama işte o!” diye bağırdı haremağası; “Kız arkadaşını görmeye gitmek için yolu geçiyor... Bakın, öbürü ona bostanın kapısını açmak için geliyor...”

Abdülaziz gerçekten de beyaz mantosuna sarınmış kapının eşliğinde Mihri’yi bekleyen Ayşe’yi gördü. İki genç kız kucaklaştılar, başlarındaki örtüler uyumlu bir biçimde birbirine karıştı, sonra beraber içeri girdiler.

“Bostana koşalım!” diye bağırdı Sultan her zamanki uyuşuk ve kendini beğenmiş doğasında ender rastlanan zorlamasız bir hareketle.

“Sultanımız bu sabah çok keyifliler,” dedi o sırada köşke giren ve Sultanı yerlere kadar eğilerek selamlayan bir haremağası.

“Aştan esinlendik sevgili Ali,” dedi Sultan.

Sonra kendi haremağasının kolunu tutarak yeni gelene döndü:

“Bizimle geliyor musun Ali?”

“Bir avda bir köpek asla fazla değildir; geliyorum.”

“Bu arada saygıdeğer teyzem nasıllar?”

“Saygıdeğer Aliye Sultan Padişahımızın ellerinden öperler, Allah’a şükür hanımım son derece sağlıklılar.”

Bu küçük konuşma sırasında Sultan kendisine muhafızlık eden iki zenci ile köşkün merdivenlerini inmiş parkın yukarı bölümüne doğru yürüyordu.

“Bu Abuşendi ne kadar çılgın!” dedi Abdülaziz; “sanki ben kadına ve aşka susamış basit bir öğrenciymişim gibi beni yeni bir huriye doğru sürüklüyor!”

“Kadın var, kadın var,” dedi arkadaşını desteklemek isteyen Ali; “Sultanımızın hangi kahraman kızı tanıma lûtfunda bulunacağını bilmiyorum ama onun çok güzel olduğundan eminim çünkü Abuşendi iyi bir uzmandır.”

“Göreceğiz, göreceğiz.” Ve Abdülaziz haremağalarına dayanarak, zaman zaman durarak ilerliyordu çünkü ağır bedeni daha hızlı bir yürüyüşe olanak vermiyordu.

Abdülaziz o sırada henüz güzel erkek demeye uygun görünümdeydi. Uzun boylu, güçlü, küçümseyen ve sert görünüşlüydü, siyah gözleri çok güzeldi, özellikle bir kadına baktığında çok sevecen oluyordu.

Üç gezginimiz Mihri’nin aralık bıraktığı bahçe kapısına geldiler ama Abdülaziz önden geçmeye hazırlandığı anda kapının kanadını yarıya kadar iterek kendini hızla dışarı attı.

“Ne oldu?” diye sordu iki kız ağası aynı anda.

“Avda yalnız değiliz, bakın.”

Araplar ihtiyatla ilerlediler ve kapı aralığından iki genç kızın hâlâ sarmaş dolaş olduğu bostanın kapısında Padişahın emir su-bayı üniforması içinde duran genç bir süvari gördüler. Selahattin'i gören Çerkez kızı Mihri çabucak dostunun kollarından sıyrıldı ve korkuyla bastırılmış bir sürpriz çılgılığı atacak zamanı olmadan şaşkın bir biçimde üç gezginimizin ortasına düştü.

Ama Padişah ne yapacağını bilmeyen, özgürken suçüstü yakalanmış olmaktan tir tir titreyen, heyecandan soluğu kesilmiş ve üzüntüyle bir kenara çekilmiş zavallı cariye için kaygı duymaya tenezzül etmedi.

Mihri acı bir kıskançlık içinde dostunun uyandırdığı ilgi-yi fark etti; gerçekten de Sultan hiçbir şeyden kuşkulandıktan dirseklerini Selahattin Bey'in atına öylesine dayayan, yüzünü açmış ve küçük ellerini âşığının öpücüklerine uzatmış, onunla göz göze, onun kulağına fısıldadığı sözleri büyük bir zevkle dinliyor görünen Ayşe'den gözlerini alamıyordu.

Acaba bu âşık çifti görmek mi Abdülaziz'i heyecanlandırmıştı, yoksa Ayşe'nin parlak güzelliği mi onu çarpmıştı? Mihri bu iki sorunun yanıtını almak için hayatını verirdi.

Ama Sultanın kendinden geçmesi zavallı kıskanç kıza beş asır gibi gelen beş dakikadan fazla sürmedi.

“Müslüman kızlarımız demek böyle yetiştiriliyor! Şu la-net olası özgürlük ve aşk gelenekleri onlara bizim Avrupâda yetiştirdiğimiz kimseler tarafından öğretiliyor. Onlar buna ilerleme adını veriyorlar,” diye ekledi Sultan uzaklaşarak... “Utanç veren ve kutsal yasalarımızın yasakladığı ilerleme...”

Mihri olduğu yerde kalakalmıştı çünkü haremağası Ali'ye bakar bakmaz çirkin kara suratında beliren ifadeden büyük bir korkuya kapılmıştı. Bu yüz taze kan kokusu alan vahşi bir hayvanın yüzü gibiydi. Kemikli yüz çizgilerine yayılan bu korkunç hoşnutluk ifadesi cariyenin tüm bedeninde bir ürper-meye neden oldu. Ali'nin yüzünün söylemek istediği her şeyi anlayacak kadar haremağalarının yüzünü okumaya alıştı.

“Bu küçük İkbâl’in dostu musun?” diye sordu zenci onun yürümesine yardımcı olmak için kolundan tutarak; korudukları cariyelere karşı haremağalarının çoğu zaman gösterdikleri bir nezaketti bu.

“İkbâl!..”

Mihri sarardı.

“Ne demek istediğinizi anlamıyorum,” diye ekledi.

“Bu kız ne zamandan beri Beylerbeyi’nde oturuyor?” diye sordu yeniden haremağası, Mihri’nin sarsıldığını fark etmemiş gibi görünerek.

“Gerçekten bilmiyorum...”

“O Selahattin Beyin nişanlısı mı?”

“Sanmıyorum.”

“Nasıl sanmıyorsun! Bu çocuğun sırdaşısın, dostusun ve bir çok şeyi bilmiyorsun öyle mi?”

Ve cariyeye sustuğu için:

“Senin gibi bir budalaya bu kadar soru sorduğum için ben iyi bir insanım. Her şeyi bildiğime göre senin yanıtlarının önemi yok.”

Mihri’nin kolunu bırakarak onun saraya doğru tek başına yola devam etmesine izin verdi.

O anda Çerkez kızının ruhunda birbirinden çok farklı iki duygu çarpışmaya başladı: Ayşe’ye karşı duyduğu dostluk ve kıskançlık; tek bir sözcük dostunu kurtarabilir ya da yok edebilirdi. Bereket versin iyi duygu baskın geldi ve hareme gider gitmez ona çok bağlı küçük bir köle kızı çağırıldı.

“Dinle, küçük Sahoş’um, beni çok seviyorsun değil mi?”

“Bana bunu neden soruyorsun?”

“Bana çok önemli bir hizmette bulunacaksın, anlıyor musun?”

“O zaman çabuk söyle...”

“Ama ağzını sıkı tutman gerek!”

“Bana güvenebilirsin.”

“Özellikle ihtiyatlı olmak gerek. Peçeni takacaksın, eline bir kuruş alacaksın, sana nereye gittiğini sorduklarında “şeker almaya gidiyorum” diyeceksin.”

-Peki sonra?

“Sonra koşarak Beylerbeyi yoluna, Çamlıca’ya doğru giden yola çıkacaksın ve Yaşlı Fatma Kadın’ın bostanında duracaksın.”

“Arkadaşın Ayşe’nin annesi mi?”

“Evet o; doğrudan ona gideceksin ve kulağına “haremağası Ali’nin sizin Beylerbeyi’nde olduğunuzu bildiğini söylemem için beni size Mihri gönderdi” diyeceksin.”

“Hepsi bu mu?”

“Evet; tüm bu tümceyi anımsayabilecek misin?”

“Elbette.”

“O zaman çabuk git küçük Sahoş’um. Ödül olarak al sana iki öpücük. Bir gün sultan olursam...”

“Evet?” dedi Sahoş duraklayarak.

“Benden bahşiş isteyeceksin küçük çılgın!”

Padişah günün geri kalanında surat astı. Ne haremağalarının kaba saba şakaları ne de nazırlarının önemli haberleri yüzünü güldürmedi. Bununla beraber akşama doğru Abdülaziz köşkün penceresine dirseklerini dayama lutfunda bulundu.

Söylediğimiz gibi, gece dingin, gökyüzü berraktı, ay tatlı ışıyla ağaçları aydınlatırken onları örten beyaz bir buğu yayıyordu. İnsanın kendini esrik ve bitkin hissettiği, binlerce güzel kokunun duyuları sarsıp yüreğini daha hızlı çarptırdığı akşamlardan biriydi. Doğu doğasının bu gece kokuları içinde, Avrupa’nın hiçbir esintisi ile kıyaslanamayan diriltici bir hava vardır. Dindar olan ya da olmayan insan tek bir duygu hisse-

der ama ikisinin duygusu birbirinden çok farklıdır: birincisi gözlerini sevdiği Tanrı'sına doğru kaldırır, bu harika doğa içinde ona şükreder ve saygısını dile getirir; ikincisi sevdiğinin adını mırıldanarak başını düşünceli bir biçimde yere eğer.

Abdülaziz bu güzel akşamın büyüsunü hissediyordu, pencerenin kenarına eğilmiş başı duyduğu heyecanın dünyasal olduğunu gösteriyordu. Birden ve sanki bu büyüleyici geceye bir çekicilik daha eklemek ister gibi tatlı ve güzel bir ses, kulağı okşayan bir şarkı Sultana kadar geldi ve onu ürpertti. Bu dokunaklı sesin meltemle gelen titreşimi dinleyicisine bir nota ya da bir sözcük eksiltmeden ulaşıyordu. Şarkı bir aşk yakınmasıydı, sanatçı şarkısını hem tutkulu hem yürek parçalayıcı bir ifadeyle söylüyordu. Bu kıskançlık romansıydı.

Abdülaziz neredeyse soluk almadan dinledi sonra en sevdiği kız haremağasını çağırdı:

“Abuşendi, gel, dinle; parkın yukarısında kim söylüyor bu şarkıyı?”

“Kuşkusuz Valide Sultan'ın bir cariyesi çünkü Validemiz bu akşam Teyzeleriniz sultanlara bir kır yemeği veriyor.”

“Git, bunun kim olduğunu gör ve bana getir, onu gene dinlemek istiyorum.”

Gerçekten de ses kesilmişti, haremağası yüce efendisinin emirlerini yerine getirmek için acele acele gitti.

Mihri'yi arkadaşlarının ortasında buldu; kızlar bu kadar güzel şarkı söylemiş olduğu için, ördükleri doğal çiçeklerden bir tacı teşekkür amacıyla Mihri'nin başının üzerine koyuyorlardı.

“Bakın, Abuşendi gelmiş!” diye bağırdı cariyeler. “Gel de Mihri'nin bize söyleyeceği ‘Âşık kadının gidişi’ şarkısını dinle!”

“Pöh! Şarkıyı şarkıcısının yanında dinlemek çok tatsız,” dedi Arap; “uzaktan dinleyince ne kadar etkileyici olduğunu bir bilseniz!”

“Yanlıyorsun, Mihri'nin sesi tatlıdır ve en usta müzisyenlerimiz gibi cırtlak sesler çıkarmadan kulağa hoş gelir.”

“Ben tam tersini iddia ediyorum; benimle gel,” diye ekledi Abuşendi ona şaşkın şaşkın bakan Mihri’nin kolunu sıkarak, “yandaki koruluklardan birine gideceğiz ve canlarım, şarkıların uzaktan daha iyi duyulup duyulmayacağını bana söyleyeceksiniz.”

“Haydi bakalım, gidin... Göreceğiz!”

Mihri ve Abuşendi köşke doğru giderlerken genç kızlar da çiçek özü toplayan beyaz kelebekler gibi çimlerin üzerine dağıldılar.

“Neden beni buraya getirdin?” diye sordu Arap’ın sekinin basamaklarına tırmanmasına yardım ettiği Çerkez kızı titreyerek.

“Padişahımız seni dinlemek istiyor ve sen iyi şarkı söylemek için elinden geleni yapacaksın umarım, öyle değil mi? İşte bülbül!” diye devam etti Abuşendi cariyeyi salona doğru eliyle iterken.

Sultan kapının eşiğinde görünen ve elinde uduyla utanmış ayakta duran güzel kıza hayranlıkla bakmaktan kendini alamadı.

“İçeri gir yavrum, korkma,” dedi hükümdar tatlı bir sesle.

“Haydi, otur, Padişahımız izin veriyor ve ona, görünüşe göre en başarılı şarkın olan ünlü “Âşık kadının gidişi”ni söyle.”

Bu sözleri söyleyen Abuşendi Mihri’ye kadife bir minder attı, kız da düşünmeden mindere çöktü.

Rengi atan zavallı Çerkez kızı udunu çalmak için zorunlu yüksükleri titreyerek parmaklarına göre ayarladı; çalgısını tıngırdattı ama şarkı söylemeye başladığı anda sesi kısıldı; hıçkırıklarla ağlamasına engel olamadı.

“Alah Allah! Kim bu kız? Bu ağlamak da ne demek oluyor?” diye sordu şaşırان Abdülaziz.

“Sultanım, bu kızın adı Mihri, bu sabah parkta gördüğümüz cariyeye... Size âşık olan kız,” dedi Arap alçak sesle.

Sultan köleye ilgiyle baktı. Biraz cesaret bulan zavallı kız şarkıya başladı ve çok güzel bir biçimde söyledi. Duygulanan Padişah küçük parmağını süsleyen harikulade bir elmas yüzüğü çıkardı ve Mihri'nin parmağına taktı, o sırada genç kız büyük bir saygıyla onun giysisinin eteğini öpüyordu.

* * *

“Nasıl sultan olunur bakın!” diyordu Abuşendi ertesi gün arkadaşlarından birine bu olayı anlatarak.

VIII

İMPARATORİÇE EUGENİE'NİN GELİŞİ

20 Eylül 1869 günüydü. Boğaz ve Konstantinopolis limanını Boğaz'ın her yönünden Sarayburnu'na doğru ilerleyen teknelerin ve sandalların, buharlı gemilerin ve kayıkların alışılmamış geliş gidişleriyle göz kamaştırıcı bir görünüme sahipti. Teknelerin, gemilerin hepsi bayraklarla donatılmıştı, hepsi öylesine insanlarla doluydu ki bordaları neredeyse suya değiyordu. Eski sarayın bahçesinde ve onun karşısındaki Üsküdar sahilinde, Dolmabahçe kıyılarında, Ortaköy Camii'nin önünde, Beylerbeyi'ne kadar Boğaz'ın kıyısındaki köylerin yalı boylarında geniş bir meraklı kalabalığı boğazın her iki yanında uzanan alacalı bir şerit oluşturuyordu. Haremelerin pencereleindeki kafesler kaldırılmıştı, ellerinde dürbünlerle Marmara Denizi mavi ufkunu araştıran hanımlar görülüyordu.

Tüm halkın bu bekleyişi, içinde tüm ulusları ve tüm mezhepleri birbirine karıştıran bu merak Fransız imparatoriçesinin gelişinden kaynaklanıyordu.

İlk kez bir Fransız hükümdarı Doğu'ya hem konuk hem dost olarak geliyordu, her zaman bir kadına özellikle de bir kraliçeye gösterilen saygı, Müslüman haremlerinin içine kadar parıltısını ulaştırıyordu. Bir kadına bu kadar onur verilmesi bu kadar saygı gösterilmesi teşrifat kurallarınca her zaman unutulmuş Türk kadınlarının yüreğine hoş geliyordu. Demek ki dünyanın bir bölümünde kadınlara da erkekler kadar önem veriliyordu.

Bu sevimli kraliçenin kendisinde uyandırdığı büyük sevgiyi saklamayan Abdülaziz, onu karşılamak için çok büyük hazırlıklar yapmıştı. Beylerbeyi Sarayı yeniden döşenmiş, İmparatoriçeye ayrılan oda tümüyle Tuileries Sarayı'ndaki odası örnek alınarak hazırlanmıştı. Özellikle kraliçe için göz kamaştırıcı bir kayık yaptırılmıştı. Bu kayığa hayran kaldık, altın ve oymaların kadife ve atlası daha da belirginleştirdiği bu olağanüstü güzel teknenin ne kadar baş döndürücü bir güzelliği olduğunu anlatamam.

Büyülü bir güneş, Doğuda her zaman görülen mavi ışııl gökyüzü bu karşılama törenine parlak ışıklarını gönderiyordu. Görkemli Aigle gemisi Üsküdar'dan, Dolmabahçe'den yapılan salvo atışlarının beyaz dumanları arasında limana girdi. Türk zırhlıları yarışırçasına atış yapıyorlardı. Çok sayıda buharlı gemi üç renkli hareli kumaştan bayrakların altın kelebekler gibi serpildiği imparatorluk gemisine eşlik ediyordu.

Aigle Beylerbeyi Sarayı'nın önüne gelince demir attı. O zaman kayıkla gelen Padişah kendi kayığından İmparatoriçe için hazırlanmış, Beylerbeyi'nde bekleyen kayığa geçti ve Aigle'in bordasına yanaştı. Beylerbeyi rıhtımına yerleştirilmiş Türk müziği topluluğunun çaldığı Aziziye Marşı yankılandı, Fransız gemisinin yüksek direğine alkışlar ve yaşa varol sesleri ile Türk bayrağı çekildi.

Birkaç dakika sonra Abdülaziz, müşir üniforması içinde imparatoriçeyi elinden tutmuş Aigle'in merdivenlerinden iniyordu, kraliçe kayıkta onun sağına oturdu.

İpekten zarif bir elbise giymiş, beyaz bir şapka takmış imparatoriçe bu karşılamadan, özellikle de göz kamaştırıcı manzaradan heyecana kapılmış gibi görünüyordu.

Kraliçeye takdim edilmesi gereken tüm elçiler ve seçkin insanlar Beylerbeyi Sarayı'nda toplanmıştı. Daha sonra Abdülaziz, konuğunun akşam yemeği için geleceği Dolmabahçe Sarayı'na geldi.

Sarayın salonlarını dolduran davetlilerin ortasında genç bir Çerkez teğmen kendisini Kraliçe'ye takdim ettirebilmek için ortada görünmeye çalışıyordu. Subayımız, alçak sesle sövüp sayarak ve horoz gibi kızarak yine de imparatoriçenin çevresinde oluşan sıkışık halkaya kadar ulaşmayı başardı ama burası nazik selam verenlerin iki büklüm omurgalarından oluşmuş bir duvardı. Genç Çerkez delikanlı eğilmiş başların üzerine umutsuzca bir göz attı; tanıdık bir sima gördü ve yüzü aydınlandı.

Gördüğü kişi de onu fark etmişti ve ona kibar bir dulun koltuğu ile bir diplomatın göbeği arasında bir yer açtı.

“Of!” dedi subayımız, bir pencere aralığına gelir gelmez. “Nasılınız Selahattin? Beni kurtardınız, az kalsın Kraliçe gelmeden soluğum kesilecekti.”

“İlk fırsatta sizi kraliçeye takdim edeceğim ama şu anda bu olanaksız: Avusturya ve Rusya elçileri İmparatoriçenin yanından hiç ayrılmıyorlar.”

“Zavallı Selahattin!” dedi Hasan Bey alnını kurularak; “birkaç günlüğüne gittiğiniz Paris elçiliğinde iki yıl kalacağınızı kim bilebilirdi?”

“Benimki tam bir talihsizlikti,” dedi acı acı genç adam; “beni rütbemi yükseltmek bahanesiyle buradan uzak tuttu; iyi ki her zaman bu zor ayrılığın acısını sabırla çekmemde bana yardımcı olan iyi haberler aldım. Size ne kadar teşekkür etsem azdır Hasan,” diye devam etti Selahattin, rengi kırmızıyken kıpkırmızı olan dostunun ellerini sıkarak; “Mektuplarınız bana ne kadar iyi geldi!”

“Daha fazlasını yapmak isterdim,” diye kekeledi, Selahattin’in minnettarlığının gözle görünür biçimde rahatsız ettiği Çerkez delikanlı. “Sanıyordum ki...”

“Size neler borçlu olduğumu biliyorum,” dedi genç adam, “ama gelin, Kraliçe'ye yaklaşmanın tam zamanı.”

İmparatoriçenin yaveri olan Selahattin Bey dostu Hasan Bey'i majestelerine takdim etti, Hasan Bey nazık bir biçimde karşılandı. Hasan Fransızca konuşamadığı için:

"Bana Türkçe yaptıkları iltifatlara yanıt veremediğim için yurttaşlarınızdan özür dilemem gerekiyor," dedi İmparatoriçe Selahattine, "ama iki dili de çok iyi bilen siz benim adıma onlara yanıt veriniz. Daha iyi bir çevirmen bulamam."

İki subay yerlere kadar eğilerek selam verdiler ve deniz kenarında sarayı çevreleyen küçük bahçeye çekildiler.

"Göreviniz sizi esir alıyor," dedi Hasan, "Ortaköy'e ne zaman gidebileceksiniz?"

"Doğrusu bir an önce buradan kurtulmam gerekecek... Bu sabah kalabalığın içinde babamın elini sıktım ne yazık ki anneme sarılamadım. Ama buradan tam da karşıda bizim konağı görüyorum... Bakın, orada, sağda, tepenin üzerinde..."

"Doğru... Çok iyi fark ediliyor..." Selahattin baba evini sevgiyle seyrederken Hasan Bey dostunun kesinlikle ona soracağı ve onun da ta içinden ona yanıt vermeyi istemeyeceği sorulardan kaçmak için bir bahane bulup bulamayacağını düşünüyordu.

"Nihayet! İşte Türkiye'deyim," dedi Selahattin. "Sanki bir düşten uyanıyor gibiyim. Şimdi burada kalacağım, istifamı verebilirim. Evlenmem gerekiyor."

"İyi edersiniz..." Hasan çevresine hep kaygıyla bakıyordu.

"10 Mart tarihli son mektubunuzda bana Fatma Hanım'la ilgili haberler vermediniz; O zamandan bu yana bana yazmadınız mı? Bu kadar uzun sessizlik neden?"

"Size iki kez yazdım... Mektuplarım size ulaşmadı mı?" dedi Çerkez delikanlı şaşırmış gibi.

"Ama Fatma Hanım, Ayşe... Bu sevgili adı söyledim, onlar nasıllar?"

"Ayşe Hanım çok iyi: Buna güvenebilirsiniz... Fatma'ya gelince, bildiğinizi sanıyordum, iki ay önce..."

“Ne?”

“O öldü.”

“Öldü mü? Aman Tanrım! O zaman Ayşe, Ahmet ile tek başına mı kaldı? Annem neden onu Ortaköy’e götürmedi? Ah! Zavallı çocuk! Beni ne kadar suçluyordur! Haklı da, bin kez haklı. Böyle yapayalnız kalmak ne kadar üzücü!”

“Sizden ayrılacağım için üzgünüm,” dedi Hasan, Selahattin’in yakınmalarını keserek, “ama Mihri Sultan’ın haremağasını görüyorum, bana gelmemi işaret ediyor.”

“Mihri Sultan mı?”

“Onun bir şehzadenin annesi olduğunu bilmiyor musunuz?”

“Padişahın bir oğlu olduğunu biliyordum ama kız kardeşinizin o çocuğun annesi olduğunu bilmiyordum.”

“Hoşça kalın sevgili beyefendi.”

Hasan zavallı Selahattin’i bu haberlerle şaşkına dönmüş ve bin bir üzüntülü düşünceyle tedirgin olmuş halde bırakarak kaçıp gitti. Nasıl! Fatma Hanım ölmüştü ve annesi Ayşe’yi yanına almamıştı. Bu olanaksızdı çünkü annesi bunu ona söz vermişti. Babası ona üzüntülü görünmüştü; nişanlısı hakkında tek söz etmemişti: Bu ne demek oluyordu? Ama Ayşe yaşıyordu, Hasan bu konuda ona güvence vermişti, hem sonra kalbinin hızlı atışlarından âşık olduğu kızın uzakta olmadığını hissediyordu... Şimdiden Beykoz’a koşmak istiyor ve onu İmparatoriçenin yanında tutan görevine lanet ediyordu. Havada ağır ağır uçan bir martının kanatlarına sahip olmak istiyor ve kendi kendine şöyle diyordu: “İnsan kendini gururundan demir kafese koyuyor ama şimdi bir kuşun özgürlüğüne imreniyor.”

Selahattin babasını saraydan ayrılmaya başlayan dağınık gruplar içinde olup olmadığını görmek amacıyla sadece resmî tören için ayrılmış giriş katına döndü ama Hamit oradan ilk ayrılanlardan biri olmuştu.

Zavallı yaver yakında yeniden görme umuduyla Ayşe'yi düşünerek kendini bir kanapeye attı. Eğer Ayşe onu ihmal etmekle suçlarsa kendini affettirecekti. Ona söyleyecek o kadar güzel sözleri, onu ikna edecek o kadar inandırıcı nedenleri vardı ki! Şimdiden bunları hazırlıyordu, ona söyleyecek o kadar çok şeyi vardı ki... Ama birden İmparatoriçeye Dolma-bahçe'ye kadar eşlik etmek zorunda olduğunu anımsadı, bu akşam Beykoz'a gitmesi olanaksızdı.

Kurtulmanın yolunu boşu boşuna ararken ipek bir elbisenin hışırtısı onu düşüncelerinin ortasında sıçratarak kendine getirdi. Dantellerle süslenmiş, elmaslar serpilmiş çok güzel bir tuvalet giymiş olan İmparatoriçe salona girmişti. Selahattin sıçrayarak ayağa kalktı ama yüzüne hemen bir gülümseme yerleştirecek zamanı olmadan İmparatoriçe onun geçirdiği sarsıntıyı fark etti.

"Boğaz'a gelişimizin sizi neşeye boğacağını sanıyordum oysa şimdi üzölmüş gibisiniz."

"Kraliçem, bazı aile sorunları..."

"Babanız bu sabah size iyi haberler vermedi mi? ... Ama düşünüyorum da, bir anneniz var ve onu yeniden görmek için sabırsızlanıyor olmalısınız."

Bu sözler üzerine Selahattin'in yüzünden bir neşe kıvılcımını geçince İmparatoriçe ekledi:

"Bu akşam için görevinizden affedildiniz Mösyö; yarın görüşürüz."

"Ah! Size ne kadar teşekkür etsem azdır Majesteleri!" diye haykırdı Selahattin coşkuyla, "size çok minnettarım!"

İmparatoriçe ona nazik bir biçimde selam verdi ve Selahattin'i plajda zorunlu kurallar boyunduruğundan bir an kurtulmuş bir kraldan daha mutlu halde bırakarak maiyetiyle birlikte uzaklaştı.

Ama Selahattin, annesinin bulunduğu konağa gitmeyi düşünmüyordu bu nedenle bir kayığa bindi ve Beykoz'a git-

mesini söyledi. Evladın duyduğu sevgi, aile çöktüğünde ve geriye artık sadece tükenmiş bir aşkın yanmış külleri kaldığında parıltısını daha sonra yeniden yakalama olasılığı da olsa tutkunun karşısında silinir.

Beylerbeyi'nden Asya kıyılarının Karadeniz'e açılan ağzında sonndan bir önceki kasaba olan Beykoz'a gitmek için bir saatten fazla zaman gerekir. Bu nedenle Selahattin pinti bir belediyenin oraya buraya diktiği birkaç sokak fenerinin hafifçe aydınlatığı küçük kasabaya yöneldiğinde gecenin karanlığı çökmüştü.

Selahattin önce yolunu bulmakta güçlük çekti; genç bey Beykoz'a sadece bir kez gelmişti ve o zaman yanında Ahmet vardı. Yolu anımsamaya çalıştı ama aradan iki yıl geçmişti ve yakın zamanda çıkmış bir yangın kasabanın deniz tarafının yarısını yok etmişti. Bir an Ayşe'nin evinin alevlerin kurbanı olmuş olabileceği düşüncesiyle ürperdi ama bir sokağın dönemecinde Fatma'nın gösterişsiz konağını tanıdı.

Selahattin titreyerek kapıyı çaldı; kapı neredeyse hemen açıldı ve elinde yağı eski bakır bir şamdana akan bir lamba tutmuş beyaz sakallı saygıdeğer bir molla görüldü.

"Afedersiniz molla efendi, Ahmet Efendi burada oturuyor mu?" diye sordu Selahattin.

"Hangi Ahmet Efendi? Yeni evlenen genç berber mi yaşlı derviş mi?"

"Ne o, ne öbürü; merhum Tunuslu Mehmet Paşa'nın hizmetkârı Ahmet Efendi. Burası Fatma Hanım'ın konağı değil mi?"

"Yaşlı kadın iki ay önce öldü... Bunu bilmiyor musunuz? Ama lütfen içeri buyrun, size bir kahve ya da bir sigara ikram etmekten onur duyarım."

Selahattin yüreği sıkışarak içeri girdi: Ayşe burada oturmuyor olmalıydı. Gerçekten de Fatma'nın ölümünden sonra ev satılmıştı ama ne Ayşe'den ne de Ahmet'den haber yoktu;

kesin olan her ikisinin de temmuz sonunda Beykoz'dan ayrılmış olmalarıydı. Selahattin verdiği bilgiler için yaşlı mollaya teşekkür etti ve koşarak kayığına geri döndü.

“Çabuk Ortaköy'e!” diye bağırды hafif kayığa atlayıp, kaf-tanlarına sarılmış uyuyan iki kayıkçıyı uyandırarak.

Kayıkçılar kürekleri yağladılar, minder yerine kullandıkları beyaz kuzu postu üzerine oturdular ve hızla Ortaköy'e doğru kürek çektiler.

“Ayşe annemin evinde,” dedi kendi kendine Selahattin, “bunu hemen düşünmem gerekirdi. Deliyim ben! Gidip aneme sarılacağıma beni nedensiz alt üst eden bir heyecana kapıldım. İyi ki beni Dolmabahçe'de sanıyorlar; Eve geç döndüğümü görerek kaygılanmayacaklar.”

Ve tüm kaygı ve tasalarından kurtulan Selahattin kayığın minderleri üzerine sere serpe uzandı, yüzünü kayığın tentesi gibi görünen yıldızlı gökyüzüne çevirdi, uzun yorgunluk ve şiddetli heyecanlardan sonra mutluluk limanına ulaşacağımız anda kimi zaman duygularımızı uyuşturan o tatlı gevşekliğe bıraktı kendini.

“Beyefendi, geldik”, diye bağırды Selahattin'in uyuduğunu sanan kayıkçılardan biri, o sırada öbürü uzun gemici kanca-sını Ortaköy'ün küçük tahta iskelesine takmaya çalışıyordu. Sonra genç adamın kıyıya çıkmasına yardım ederek ona iyi geceler diledi ama delikanlı hızla kasabanın ıssız sokaklarında yol almaya ve konağa giden yokuşu çıkmaya başlamıştı bile.

Hiç bir zaman yol ona bu kadar uzun görünmemişti; sonunda karanlıkta bostanı ve sağında yükselen konağın beyaz kitlesini fark etti.

“Ayşe uyuyor!” dedi kendi kendine, haremın hafif aydınlık pencerelerini görerek ve bunları söylerken kapının tokma-ğını vurdu.

“Hoş geldiniz Beyefendi,” diye haykırdı hizmetçiler genç efendilerini görür görmez. “Tanrı'ya şükür Beyefendi her za-

mankinden daha iyiler... Bu seyahat onu sadece daha güzelleştirmiş.”

“Babam nerede Yusuf?”

“Hareme çekildi.”

Selahattin hemen haremın kapısına koştu ve hızlı hızlı çaldı.

“Kim o?” diye sordu bir halayık.

“Aç, benim, Selahattin.”

“Beyefendi!” diye bağırđı neşeli sesler, “Beyefendi!” Henüz kapısı açılmamasına karşın Haremdede gürültü patırtı gideerek artıyordu ve Selahattin de kadınların Ayşe’yi uyandırabilecek gevezeliklerine minnettarlık duyuyordu.

“Oğlum, sevgili oğlum!” diyen Nimet’in sesi duyuldu ve hemen ardından kapı açıldı, Selahattin annesinin kollarına atıldı, annesi onu öpücöklere boğdu.

“Sonunda! İşte iki yıl sonra buradasın! Allahım, bu süre bana ne kadar uzun geldi ama senin Beylerbeyi’nde olduğun ve seni kucaklamaya gelemediğim bugüne göre daha kısa bir süreydi... Hayatımda ilk kez saraya girebilmek ve seni daha önce görebilmek için Avrupalı olmak istedim!”

Bu kadar çok söz ve sevgi gösterisi Selahattin’i şaşırttı, annesiyle birlikte sedire oturmaya gitti. Bir soru dudaklarını yakıyordu. Neredeyse bilinçsizce soru ağzından kaçtı:

“Ayşe?” dedi.

Nimet Hanım işitmemiş göründü ve öpmek için oğlunun başını elleri arasına aldı.

“Ayşe! O nerede?” diye yineledi Selahattin.

Bu kez Hanım ona derin bir merhamet duygusuyla karışık büyük bir şefkatle baktı; Selahattin bu bakışın ne demek olduğunu anladı ve yürek parçalayan bir sesle haykırdı:

“Anne, bana Ayşe’yi getirin!”

Başını elleri arasında saklayan Nimet’in yanıtı bir hıçkırık oldu.

“Ayşe öldü! Ayşe öldü!” diye bağırırdı Selahattin rengi atmış halde ayağa kalkarak ve halayıkları ürperten çılgın bir ifadeyle.

“Hayır, oğlum, ölmedi,” dedi büyük bir ciddiyetle o sırada içeri giren Hamit Paşa.

“Öyleyse evlendi mi?”

Hıçkırığa hıçkırığa ağlayan Nimet başıyla “Hayır” işareti yaptı.

“O zaman ne? Ölü de değil, evli de değil ve burada yok! Yoksa bana sadık kalmadı mı?”

“Oğlum, eğer Ayşe sana layık olmasaydı annen ağlamayacaktı, bir sözcükle senin aşkını yok edecekti; hayır, korkunç olaylar onu bizim gözetimimizden aldı.”

“Şimdi nerede?”

“İmparatorluk sarayında.”

Selahattin sustu; böyle bir heyecan ne gözyaşlarıyla ne öfkeyle anlatılabiliirdi; görünüşte duygusuz neredeyse sakin kaldı; sadece konuşurken dudakları sinirli bir biçimde kasılıyordu.

“Biraz ayrıntı öğrenebilir miyim?” diye sordu alay ederek.

“Sana her şeyi anlatacağım,” dedi Nimet Hanım gözyaşlarını silerek.

IX

İKİ ANALIK

“Sevgili çocuğum,” diye başladı Hanım, “üzülmemen gerek çünkü belki de hâlâ umut vardır: Allah büyük! Ayşe’yi senin karşına çıkarmak ve şöyle demek isterdim: İşte nişan-lın; benim dostluğumun koruması altında haremde yaşadı; tertemiz ve sevgi dolu... Senin istediğin gibi Fatma Hanım’a ve manevi kızına ani gidişini haber vermek için ertesi gün hemen Beykoz’a gittim... Ayşe’yi görmeyi çok istediğim için bu görevi seve seve yapıyordum. Güzelliğinin, davranışla-rındaki zarafetin (çünkü Fatma Hanım onu soylu bir hanım gibi yetiştirmişti), ne kadar hoşuma gittiğini sana söylememe gerek yok, özellikle de senin yokluğunu öğrenince kapıldığı umutsuzluk beni çok etkiledi; gözyaşları dinmek bilmiyordu. Beykoz’a her gidişimde sütanneni, ağzı sıkılığına güvendiğim benim sadık hizmetkârım Resminur’u da hep yanımda götürüyordum. Dostun Hasan Bey de yaşlı Ahmet’i ziyaret etmek için oraya gidiyordu ama ender olarak, ancak bir gün garip bir rastlantıyla selamlıkta Ayşe ile karşılaştı. Kız kaçtı ama Çerkez delikanlının yüreğinde yakıcı bir anı bırakmayacak kadar hızlı kaçmamıştı demek. Kuşkusuz Beykoz’a yaptığı sık ziyaretlerin ve Ahmet’e yardımcı olmaktaki acelesinin ya da genç kızın yanında olmasının açıklaması kız kardeşi Mihri Sultan’ın elçisi olmasıydı. Onun adına Ayşe’ye çiçekler, meyve-ler, mücevherler armağan ediyordu ama Fatma mücevherleri geri gönderdi ve Ayşe Çerkez delikanlının tebelleş olmasına karşı öyle aldırılmaz davrandı ki sonunda Hasan Bey Beykoz’a

artık gelemez oldu. Hastalığın her gün biraz daha zayıf düşürdüğü Fatma Hanım yakında sonunun geleceği kaygısıyla beni çağırttı. “Hiç olmazsa Selahattin Bey burada olsaydı,” diyordu sık sık.

“Geçen temmuz ayında bir sabah Ahmet ürkmüş bir halde bana geldi. “Fatma Hanım ölüyor, çabuk gelin,” dedi. Beykoz’a gittim; Hareme girdiğimde zavallı kadın son anlarını yaşıyordu. Benim içeri girdiğimi görünce uzanmış olduğu sedirden şaşkın halde doğruldu: “Ayşe,” dedi bana, “Ayşe’ye koruyun, Aliye Sultan’dan sakının!” Sevgili Ayşe ağlayarak manevi annesinin kollarına atıldı, Fatma Hanım da ona sarılmak için eğildi sonra hareketsiz düştü. Bu kucaklama onun son nefesi idi. Komşu kadınların çığlıkları, Ayşe’nin hıçkırıkları beni serseme çevirmişti. Resminur’u hemen genç kız için bir ferace ve bir peçe bulmakla görevlendirdim, Ayşe’yi beraberimde götürmeye hazırlanıyordum, tam o sırada kapının önünde bir araba durdu, bir haremağası iki gözü iki çeşme ağlayan komşu hanımlar kalabalığını kenara itip zarif bir biçimde giyinmiş yaşlı bir kadına yol açarak içeri girdi. “Saygıdeğer Aliye Sultan,” diye bağırıyordu haremağası.

“Bu korkutucu adı duyunca allak bullak oldum. Ayşe bana sokuldu, yaşlı Ahmet yardımcılarının arkasına saklandı.

“Fatma Hanım duyuyor musunuz? Sultanımız ziyaretiyle sizi onurlandırıyorlar.

“Fatma Hanım öldü,” dedi komşu hanımlar hep bir ağızdan, bir Pers halısıyla üstü örtülmüş kadınının vücudunu göstererek.

“Ali, beni nereye getirdin?” dedi Sultan iki adım gerileyerek... “Gel, gidelim buradan, bu ölü beni korkutuyor.”

“Ama haremağasının keyfi yerindeydi, akbabalar ceset kokusunu severler; İnceden inceye yoklayan gözlerle topluluğa baktı ve aralarında Ahmet’i buldu; bir sıçrayışta yanına gitti ve onu Sultana getirdi:

“İşte hain Ahmet,” dedi; “on altı yıl saçlarını ağartmış ama yüzünün çizgilerini değiştirmemiş. Sultanımız kendileri karar versinler.

“Ahmet ne diyeceğini bilmiyordu; başka zaman olsaydı tez kavrarlığı belki de uçup gitmeyecekti ama Aliye Sultanı görmesi, Fatma’nın ölümü, tüm bu heyecanların birarada oluşu ona çok fazla gelmişti. Başını eğdi.

“Doğru,” dedi Sultan, “bana ihanet etmek için efendisine yardımcı olan iğrenç hizmetkârı tanıyorum. Onu, Mehmet Paşa’nın çocuğunu ne yaptın? O nerede?”

“Ürperdim, Ayşe’nin eli de elimde titredi.

“O artık yok,” dedi Ahmet, bizi tehlikeye atma korkusuyla benden yana bakmadı bile.

“Ne! O genç Ayşe de mi öldü, o sağlık çiçeği, Selahattin Bey’in güzel nişanlısı! Bu olabilir mi?”

“Elbette olabilir Sultanım.

“Bu konuşmadan hiç bir şey anlamayan komşu kadınlar hiç ses çıkarmıyorlardı. Ali kalın yaşmak altında saklı yüzümüzü keşfetmeye çalışıyor, tüm kadınların yüzlerini gözleriyle araştırıyordu. Ama Ayşe’yi sadece bir kez görmüştü ve onun ağlamaktan nemlenmiş güzel gözleri o sırada canlı ifadesini yitirmişti. Bu nedenle Ali bizi tanıyamazdı ve Ahmet’in yalanının bizi kurtardığını zannederek rahat bir soluk almaya başlamıştık ama ne yazık ki alnımıza yazılardan kaçamayız, Tanrı’nın iradesine boyun eğmek zorundayız.

“Ali, Ahmet’e soru sormaktan bıkmıştı, o da kendine güvenini yeniden kazanmıştı, bu ölü odasında kendini rahatsız hisseden Sultan da merdivenlere yönelmişti, tam o sırada cehennemden gönderilmiş beklenmedik bir başka kişi odaya saldırır gibi girdi.

“Hasan Bey!” diye bağırdı yeni gelende kendine bir destek bulduğunu hisseden haremağası, ölünün bu evde neden olduğu çöküntüyü görmeye gelin.

“Fatma’nın öldüğünü biliyorum,” dedi Çerkez delikanlı, Sultanı büyük bir saygıyla selamladıktan sonra, nişanlısı ona bir şey söyleyemeceğine göre sevimli Ayşe Hanım’a bağlılığını ve yardımlarını sunmaya geldim.”

“Sefil!” diye bağırdı Selahattin annesinin anlattıklarını kesip tehdit edici yumruklarını sıkarak.

“Sonunu dinle oğlum; bir yarayı iyileştirmek için onun ne kadar derin olduğunu bilmek gerek.”

“Devam edin öyleyse,” dedi genç adam boyun eğdiğini gösteren bir iç çekişle.

“Hasan’ın sözlerini duyunca mahvoldüğümüzü hissettik; zavallı Ahmet bize umutsuzca şöyle bir baktı; Ali’nin gözleri parlıyordu; Sultan kapının eşiğinde durdu.

“Bu adam demek yalan söylüyordu,” dedi Ahmet’i göstererek; bizi Ayşe’nin öldüğüne inandırmaya çalışıyordu.

“Öldüğüne mi! Hayır, hayır,” diye bağırdı Hasan, “burada olmalı; çevrede çok iyi casuslarım vardı, bana daha dün onu gördüklerini söylediler.

“Görüyor musun sefil, görüyor musun yalancı, sen bir düzenbaz ve hainsin,” diyordu Ali zavallı hizmetkârı sarsarak.

“Ben sadece gerçeği söyledim.”

“Yalan söylüyorsun,” diye haykırdı Hasan, daha da öfkeleterek; “Ayşe’yi ne yaptın? Ayşe nerede? Onun nerede saklandığını söylemezsen seni zindana atarım ve orada köpek gibi çürür gidersin.”

“Beni hapsedin,” dedi Ahmet sakın bir biçimde, “Ayşe’nin nerede olduğunu bilmiyorum.”

“Bunu sensiz de öğreneceğiz,” dedi Çerkez Hasan. Merdivene doğru gitti, bir kadını çağırdı, kadın titreyerek geldi. Bir süre önce kovduğum bir halayık olan Saniye’yi görünce ne kadar öfkelen dim bilemezsin.

“Haydi,” dedi sert bir biçimde Hasan, “bu peçeli kadınlar arasında hanımının ve Ayşe’nin hangileri olduğunu bize söyle.

“Bu sözleri duyan komşu kadınların hepsi kaçtı; Ben yanıma Ayşe’yi de katarak onları hemen izlemeye çalışıyordum ki lanet olası Saniye eliyle bizi işaret etti.

“İşte, dedi, Nimet Hanım ve Ayşe Hanım.

“Bu kez öfkem haddini aştı, yolumuzu engellemek için kapının önünde duran Hasan Bey’e gururla dönerek:

“Ne istiyorsunuz? Hangi hakla soylu bir hanımın evine dönmesini engelliyorsunuz?

“Size engel olmak istemiyorum saygıdeğer hanım,” dedi Hasan sahte bir saygıyla, “sadece yanınızdaki genç hanımın gitmesine engel oluyorum.

“Bu kız çocuğu benim kızım, Selahattin Bey’in nişanlısı; benim gözetimim altındadır, ona dokunan pişman olur!

“Burada Aliye Sultan’ın olduğunu unutuyorsunuz,” dedi haremağası küstahça; “Ayşe, Sultanımızın bir cariyesi ile merhum Mehmet Paşa’nın kızıdır; bu nedenle iki kat ona aittir, hem carie olarak hem de üvey kızı olarak.

“Ama size onun benim oğlumun karısı olacağını söylüyorum.

“Onun karısı olacak ama henüz değil,” dedi Hasan alaylı bir biçimde. “Selahattin Bey geri döndüğünde onu oğlunuz için Sultandan istersiniz, o zaman Sultanımız onu size vermeye belki razı olur.

“Bu sultanla gitmek istemiyorum,” diye çığlık attı Ayşe; onun üstü annemin kanıyla kaplı.

“İhanet cezalandırılmalıdır,” dedi haremağası bilmiş bilmiş.

“Sizinki de cezalandırılacak,” diye bağırdım yüksek sesle; Ali, Hasan ve siz Sultan, işlediğiniz suçlar ve yaptığınız zulümler size pahalıya mal olacak.

“Öfke beni daha da yürekli yapıyordu ama biz iki erkeğe ve Sultanın bağırışlarımızı duyup yukarı çıkan iki hizmetkârına karşı yaşlı bir erkek ve iki kadındık.

“Tehditleriniz beni etkilemez,” dedi Sultan kendini be-

ğenmiş bir halde önümüzden geçerken; sonra hizmetkârlarına seslenerek: “Bu çocuğu alıp götürün,” dedi.

“Alçak hizmetkârlar bize doğru atıldılar; zavallı Ahmet bizi savunmaya çalıştı ama boşuna; çılgılık atmamız ve çabalamamız sonuç vermedi, Ahmet’in elini kolunu bağladılar, Ayşe’yi sımsıkı tutunduğu kollarımdan söküp aldılar. Alçaklar nişanlı ve onun zavallı savunucusunu götürürlerken ben bayılmışım... Uyandı-ğında kendimi ölüyle yapayalnız buldum. Bu görüntü beni ürpertti ve zorbalığın saldırdığı, dostluğun ihanet ettiği bu evden ayrılmak için bana yeterince güç verdi. Kayıkta öfkeden ağladım; güçsüzlüğüm umutsuzluğumu kamçılıyordu sadece.

“Ortaköye geldiğimde acıdan çılgına dönmüştüm. Baban, zavallı oğlum, hemen ertesi günü Padişah’tan bir görüşme istemek için saraya gitti ama randevu alamadı. Dostları ona bu serüveni herkese duyurmamasını ve sabırla senin dönüşünü beklemesini öğütlediler. Zaten kim Hasan’ı, Padişah’ın en gözde subayını, sevgili Mihri Sultan’ının erkek kardeşini şikâyet etmeye cesaret edebilirdi?

“Bununla birlikte Ayşe’nin bana yazmasına izin verdiler ama beni görmesi yasaktı. Ahmet’in Aksaray’da zindanda olduğunu, talihsiz hanımına sadakatinin cezasını böyle ödediğini bana o haber verdi, üstelik Ayşe’nin seni sevdiğini ve onu kurtarmayı beklediğini biliyorum. Düşmanlarımız cezalandırılmayacaklarından o kadar eminler ki mektuplarımızı okumaya tenezzül etmiyorlar. Görünüşe bakılırsa Hasan ihanetinin ödülü olarak Ayşe ile evlenecek... İşte felâketlerimizin tüm öyküsü işte bu Selahattin, işte bu gece nişanlı haremde bulamama nedenin bu.”

“Bu işin sonunun ne olacağını düşünüyorsun?” diye sordu Hamit Paşa oğluna.

“Kimi zaman tek bir damla suyun çok dolu bir bardağı taşıracığını, halkın adaletinin, kralların dişleri arasındaki pis zevk kadehini paramparça eden güçlü bir el olduğunu düşünüyorum,” dedi Selahattin.

X

ÇIRAĞAN

Arap biçeminde, pembe ve yeşil mermerden küçük sütunlu, beyaz mermere bir dantel saydamlığı veren doğuya özgü yontuları olan, deniz kenarında inşa edilmiş ve ondan sadece bir taş rampayla ayrılmış, dalgaların durmadan çarpıp yıkadığı bir saray düşünün. Altın yaldızlı demir parmaklıklar, duvarların üzerinde oyma ya da boyama bezekler, çeşmeler, galeriler, bu dünyadaki mutlu insanlar için bu kadar güzel yaratılmış tüm bu Arap biçemi; Çırağan Sarayı'nın basit bir taslağını görüyorsunuz. Bu büyük kapris için yüz elli milyon harcandığını, Avrupa'nın en usta halıcılarının ve en iyi bezekçilerinin buranın süslenmesine yardımcı olduğunu söylemek yeter.

Mihri Sultan Abdülaziz'in yüreğine egemen olduğundan bu yana ölçüsüz harcamalar devletin bütçesini ağır yükümler altında bırakıyordu. Bunlar otuz milyon gibi pahalıya mal olan yeni camiler, kışla gibi büyük evler, çeşmeler, çiftlikler, köşkler, harem için mücevherlerdi.

Bu sırada Âli, Fuat ve Mithat Paşalar devlet hazinesinin düzene sokulması, eyaletlerin gereksinimlerinin karşılanması, savaş araç gereçlerinin artırılması için boşuna Padişaha yalvarıyorlardı... Hiçbir şey fayda etmiyordu. Bu devlet adamlarının konuşmaları erkin çılgına çevirdiği bir gözdenin tatlı gevezelikleri karşısında başarısız oluyordu. Mihri yeni Sultanın eskisinden daha değerli olduğunu göstermek için Dolmabah-

çe Sarayı'nın yakınında ondan daha güzel bir saray yaptırmak istiyordu.

Valide Sultan'ın öğütleri göz önüne alınarak yavaş yavaş tüm devrimci memurlar görevden uzaklaştırıldı, onların yerine bağnaz kır saçlı yaşlılar getirildi. Yenilikçiler azar azar tüm görevlerden püskürtüldüklerini görüyorlardı. Tek destek üç nazırdan bekleniyordu, tek umut onlardı ama ne yazık ki kısa bir süre sonra bu iki nazırın ölümü nedeniyle imparatorluk onlardan yoksun kalacaktı.

Fransız imparatoriçesi Eugénie Mihri Sultan'ı ziyaret etmek için Çırağan Sarayı'na geldiği gün Mihri Sultan'ın üzerinde altı milyon değerinde inci ve elmaştan yapılmış bir takı vardı. Hizmetindeki kadınlar kraliçenin gözünü kamaştırmak için, sanki esaret zincirini saklayabilirmiş gibi, her taraflarına mücevherler takmışlardı. Bir Avrupalı kadın asla bir Müslüman kadına imrenmez, lüks için değerli özgürlüğünden asla vazgeçmez. Şu Macar dizelerini kim bilmez:

*Bana iki şey yaşamı sevdire
Özgürlük ve aşk.
Aşk için hayatımı veririm,
Ama özgürlük için aşkımdan vazgeçerim.*

İmparatoriçenin Dolmabahçe Sarayı'nda Valide Sultan'ı ve Padişah'ın ilk karısı ve büyük oğlu Yusuf İzzettin'in annesini ziyaret ettikten sonra Mihri Sultan'a gideceğini öğrenir öğrenmez Abdülmecit'in kızları olan Sultanlar ve öbür Sultanlar da gözdenin sarayının pırıltısını varlıklarıyla daha da artırmak için geldiler. Aliye Sultan da tüm maiyetiyle kendini gösterdi.

Mihri, Aliye Sultan'ın kadınlarının arasında Ayşe'yi görünce koşup ona sarıldı; tüm kendini beğenmişliğini bir yana bırakarak ona hangi talihsiz rastlantıyla kayınvalidesinin eline düştüğünü sordu.

Eski dostunu, özellikle de onun çevresindeki şaşaayı görünce duygulanan Ayşe şaşırıp kaldı ve bu soruyu yanıtsız bıraktı. Daha iki yıl önce, eskiden neredeyse birbirine benzeyen yazgıları şimdi ne kadar değişmişti! Ayşe umutsuzluğun ve korkunun tüm kaygılarını çekmiş, ruhunu yakıp kül eden bir aşkın gözyaşlarını silmişti; manevî annesinin kollarından korkunç bir hanımın kucağına düşmüştü oysa Mihri payına tüm mutluluklar düşmüştü: zafer, aşk ve erk. Cariye Mihri, sultan olmuştu, Ayşe Hanım ise cariyeye.

Gözdeyi gören genç kızı tedirgin eden bu düşünceler, söylediğimiz gibi, Mihri'nin aceleci sorularına yanıt vermesini engellemişti. Mihri belki de bunun nedenini tahmin etmişti çünkü eski dostunu küçük salona götürdü, onu yanına oturttu ve büyük bir merakla Ayşe'nin anlattıklarını dinledi.

“Hasan'ın sana karşı bu kadar kötü davranması mümkün mü? Senden haber sorduğumda neden sustuğu anlaşılıyor. Ah! Aşk kimi zaman alçaklıklar yaptırıyor; onu affetmek gerek Ayşe; kuşkusuz seni seviyor.”

“Selahattin'den başkasıyla evlenmeyeceğime yemin ettim Sultanım.”

“Onu bu kadar mı seviyorsun?”

“Sultanımın Padişahımızı sevebildiği kadar.”

“Sevgili çocuk! Tüm acılarını bilmediğimden emin ol yoksa seni kurtarmayı denerdim... Seni bir kez Ali'den kurtaran ben değil miyim? Neden beni görmeye çalışmadın?”

“O kadar önemli kişiler çevrenizi sarmış ki size ulaşmak olanaksızdı. Zavallı bir mahkûm size nasıl ulaşabilirdi? Sultanımızın bizi de beraberinde getirmeye karar vermesi için İmparatoriçenin ziyareti gibi olağanüstü bir fırsat gerekti.”

“Selahattin Bey burada; kuşkusuz Aliye Sultan'ı yumuşatmaya çalışacak... Ama hiç korkma Ayşe, benim gibi sadık ve güçlü bir dostun var... Selahattin ile evliliğinin olanaksız olduğunu Nimet Hanım'a önceden söylemiştim çünkü bu,

Aliye Sultan'ın sizin izinizi bulması olacaktı... Gerçekten de haremağası Ali nişanlının annesini casus gibi izledi; Nimet Hanım'da istemeden senin mutsuzluğunun nedeni oldu."

"Böyle söylemeyin Sultanım; Sevgili Nimet Hanım beni bir anne gibi seviyordu; alçaklara karşı, Aliye Sultan'ın hizmetkârlarına karşı beni savunurken kendini harap etti," diye ekledi Ayşe

"Sonunda Allah seni bugün yeniden görmeme izin verdi."

"Sultanım, Aliye Sultan'ı yumuşatmaya çalışın... Elinizi ayağınızı öpeyim, kurtarın beni, Hasan Bey ile evlenmeme izin vermeyin... Beni koruyun soylu Sultanım..."

Ayşe Mihri'nin dizlerine kapanmıştı; dudaklarını ipek entarisinin işlemelerine yapıştırmıştı.

Çerkez kızı dostunun ayaklarına kapandığını görmekten duyulanmıştı; onu yumuşak bir biçimde yerden kaldırdı ve ona tümüyle destek olacağına söz verdi.

Mihri Sultan'ın sözleriyle yüreğine su serpilen Ayşe, bildiğinden şaşmayan Aliye Sultan'ın bulunduğu salona daha gülümseyerek girdi, Aliye Sultan genç kızın geçici neşesini ona takılan mücevherleri taşımaktan duyduğu mutluluktan olabileceğini düşündü.

İmparatoriçenin kayığı Çırağan Sarayı'nın merdivenlerinin önünde durduğunda saat akşamın altısını vuruyordu. Tüm cariyeler soylu ziyaretçinin gelişini görmek için pencerelerde toplanmıştı, pencereleri süsleyen ince kafeslerin arkasına gizlenmiş olan Ayşe, Selahattin'i parlak üniforması içinde saray kadınlarının inmesine yardım ederken görebildi. Sevgilisini görünce genç kızın gözleri yaşlarla doldu; bir sürü engel onu Selahattin'den ayırırken zarif Hristiyan kadınlar onunla konuşabiliyor, onun ellerini tutabiliyordu! "Ah! Keşke Avrupalı olsaydım!" dedi kendi kendine alçak sesle.

İki göz kamaştırıcı masa farklı iki salona kurulmuştu; biri Avrupa tarzında yerleştirilmişti: Sevr sofrası takımları, Saxe ör-

tüleri, yaldızlı gümüş çatal bıçak takımları, Bohemya kristalleri. Yemek listesi de alafrangaydı. Diğer masa ise tam Türk tarzındaydı yani işlemeli gümüşten büyük bir tepsi, ince sim işlemeli beyaz ince Bursa ipeği ile çevrilmiş ve mazı ağacından sedefli bir ayağın üzerine oturtulmuştu. Firuze kakılmış yaldızlı gümüş tabaklar, çevresine kadife minderler serilmiş bu tepsinin üzerine bol bol yerleştirilmişti.

Mihri Sultan büyük bir nezaketle imparatoriçeye iki sofradan birini seçebileceğini söyledi ama imparatoriçe ev sahibine daha fazla saygı göstermek amacıyla alaturka sofrada oturmayı yeğledi ve tüm Müslüman kadınlar bu seçimden çok mutlu oldular. Fransız kadınlar Mihri'nin başköşede oturduğu masanın yanındaki minderlere yerleşirken Müslüman kadınların hepsi alafranga sofraya oturdular ve imparatoriçenin sağlığına şampanya içtiler. Sultanlar ilk kez Muhammet'in yasakladığı içkiyi içiyorlardı; genç kadınlar neşelendiler, yaşlılar pineklediler.

Dansçılar, şarkıcılar geceyi şenlendiriyorlardı; imparatoriçe kokulu sigaralar içiyordu, yanında çevirmen olarak iki güzel hanım vardı; Mısır kral naibinin yeğeni, çok iyi Fransızca konuşan Nazule Hanım ve imparatoriçeye resmen çevirmen olarak atanmış Madam Miran-Bey.

Aliye Sultan uyuyabilmek için boş salonlardan birine çekilmişti; daha özgür ve daha neşeli olan Ayşe diğer genç kızlarla birlikte bu bayram gününün onlara verdiği bu birazcık özgürlükten yararlanarak tüm galerileri, haremın merdivenlerini dolaşıyordu. Ayşe, Selahattin'in öbür subaylarla birlikte selamlıkta olduğunu biliyordu; o kendisiyle aynı çatı altındaydı; onu görmüştü, bu küçük sevinç iki yıldır neşeye hasret kalmış genç kızı mutlu etmişti.

Saat altıya doğru Padişahın geldiği haber verildi.

Sultanlar onu karşılamaya koştular, giysisinin eteklerini saygıyla öptüler; ne kadar Sultan olsalar da onlar Padişahın sadece cariyeleriydiler.

O akşam Abdülaziz'in keyfi yerindeydi, sarayı hakkında kraliyet konuğunun nezaketinin ondan esirgemediği biraz abartılı komplimanları zevkle dinliyordu.

"Saygıdeğer imparatoriçe Müslüman kadınlarının yüzünün en büyüleyici kadınlar olduğunu söylüyor," dedi çevirmen; "giysileri çok güzel, elmasları harikulade ama onların gözlerindeki parıltılarla yarışamazlar."

Padişah çevresinde toplanan genç güzellere hoşnutlukla bir göz gezdirdi, bunların arasında hepsinin en güzeli Mihri pırıl pırıl parlıyordu.

Gözdesinin tek niteliğinin yüzünün güzelliği olmadığını kanıtlamak için Abdülaziz Mihri'den şarkı söylemesini istedi. Mihri'yi alt üst eden İmparatoriçenin varlığı mıydı? Sesini bozan Fransız şarabı mıydı? Şurası kesin ki Mihri her zamanki kadar iyi şarkı söyleyemedi ve ulu padişahın buna çok canı sıkıldı.

Padişahın alnında dolaşan bulutları dağıtmak için Mihri Ayşe'yi çağırdı ve on iki küçük Mısırlı kızın oynadığı bir Arap dansının şarkısını söylemesi için ona yalvardı. Genç kız mutluluğunun bağlı olduğu ve onu korumaya söz vermiş birini reddetmeye cesaret edemedi ve bu kadar parlak bir dinleyici kitlesinin onda uyandırdığı heyecana karşın ahenkli ve titreyen bir sesle "Yassedi" şarkısını söyledi. Arap kızlarının sevimli dansı, pırıltılı giysileri ve Ayşe'nin berrak sesi harikaydı. Coşkuyla alkışlandı, dansçılardan ve ona eşlik edenlerden yinelemeleri istendi. Ayşe kendisine eşlik etmiş olan tefin arkasında yüzünü gizliyordu. Padişahın yüzü yeniden ışıldadı, Mihri yeniden dinginliğine kavuştu.

Danstan sonra cariyeler âdet olduğu üzere soylu ziyaretçilerin önlerinde bir dizlerini yere koyarak şerbet ve kahve ikram ettiler. Mihri'nin haremde olmamasına karşın Ayşe de Padişahın kahve fincanını getirmekle görevlendirilmişti; fincanı geri almak için Padişahın kahvesini bitirmesini büyük bir saygıyla bekledi.

Abdülaziz gözlerini Ayşe'ye dikmiş kahvesini yavaş yavaş içiyordu, Ayşe bu bakıştan tedirgin oldu. Padişah bu güzel yüzü daha önce nerede görmüş olduğunu anımsamaya çalışıyordu.

Mihri ve Aliye Sultan bu ilgiyi fark ettiler, birincisi öfkeyle, ikincisi hoşnutlukla. Sonunda Padişah boş fincanı diz çökmüş olan Ayşe'ye verdi ve görülmemiş bir şey oldu, ona "Teşekkür ederim," dedi.

"Ayşe'nin olabildiğince çabuk Selahattin ile evlenmesi ve Konstantinopolis'ten gitmesi gerek," dedi kendi kendine Mihri; "o Padişahın iki kez ilgisini çekti oysa ben sadece bir kez."

"Padişah Ayşe'yi kendi zevkine uygun buldu; işte intikamımı çıkarımla bağdaştırmanın yolu," diyordu bu sırada kendi kendine Aliye Sultan kötü bir gülümsemeyle.

Gecenin geri kalanında Abdülaziz dalgın göründü, sabırsız Mihri böyle bir azabın sonunu göremiyordu; birçok kez padişah kocasının bakışlarının Ayşe'ye çevrildiğini görerek şaşırırdı. Sonunda gece yarısı oldu, İmparatoriçe ev sahiplerinden izin istedi. Abdülaziz kayığına kadar ona eşlik etti sonra kendi kayığına bindi ve Mihri'ye veda etmeden Dolmabahçe'ye gitti.

"Biz, öbür sultanlar neyiz?" diye bağırdı Mihri kızgınlıkla; "hükümdarın oyuncağı, bir anlık geçici hevesiz, onların büyüklüğü karşısında bir gölge bile değiliz! Oysa bu özgür kadınlar, bu lanet olası Hıristiyan kadınlar hükümdarlık tacı taşıdıkları için bizim karşımızda küçümseyici başlarını gururla dikme hakkına sahipler..."

"Böyle düşünmekte haksızsınız kızım, sadık bir Müslüman kadını gibi konuşmuyorsunuz," dedi ona bu öfkeli haykırışı duyan Aliye Sultan: "Bir imparatoriçenin tacı bizim imparatorluk tacımız kadar eğretidir. Siz kaprisli bir kocaya bağlısınız oysa o tüm bir halkın kaprisleriyle karşı karşıyadır!"

Bu iç ferahlatıcı sözler, özellikle de Aliye Sultan tarafından söylendiği için Mihri'yi sakinleştiremiyordu; ünlü konukları çekildikten sonra erkek kardeşi Hasan'a bir mektup yazdı:

“Hasan, kız kardeşini seviyor, onun mutluluğunu ve gücünü kendi heveslerinin üzerinde tutuyor olmalısın; sana bunları söylüyorum çünkü sen belki de onarılmaz bir felakete, sevgili kardeşin Mihri’nin gözden düşmesine neden olacaksın. Bu akşam genç Ayşe, Padişahın dikkatini çekti; Padişahın onu bir daha görmemesi gerekiyor, anlıyor musun? Onun Selahattin ile evlenmesini istiyorum; Selahattin yarın uzak bir eyalete atanacak; her ikisi de olabildiğince çabuk buradan gidecekler: işte kız kardeşinin isteği ve emri budur.”

“MİHRİ-SULTAN”

Padişah Dolmabahçe’yle döner dönmez kendisine sadık haremağası Abuşendi’yi çağırttı:

“Bu akşam, daha önce Beylerbeyi’nde hayran kaldığım güzel kızı gördüm,” dedi ona... “Nasıl oluyor da o zaman nişanlıyken şimdi imparatorluk sarayında bulunuyor?”

“Bunlar saygıdeğer halanızın baş haremağası Ali’nin rol oynadığı beklenmedik olaylardır.”

“Nasıl? Bu kız Aliye Sultan’a mı ait?”

“Evet Sultanım.”

Abdülaziz düşüncelere daldı.

“Uykum yok,” dedi haremın kızlar ağasının içeri girdiğini görünce: “Abuşendi, haydi bana Arap şarkıları söyle; denize bakan şu pencereyi aç... Düş kurmak istiyorum, uyumak istemiyorum.”

XI

SELAHATTİN'İN DÜĞÜNLERİ

Şenlikler şenlikleri kovalıyordu ve Selahattin güleryüzle ama paramparça bir yürekle bunlarda hazır bulunmak zorundaydı. Sonunda 3 Ekimde Fransızların imparatoriçesi Süveyş Kanalı'nın açılışına gitmek için Konstantinopolis'ten ayrıldı ve zavallı emir subayımız da bir aylık tatil elde etti. Bu bir ayda ne yapacağını kendisi de bilmiyordu. En büyük isteği Hasan Bey'den, Ayşe'yi korkunç üvey annesine teslim eden bu hain dosttan intikâm almaktı. Ama bu, ailesini tümünden bir yıkıma sürüklemek ve nişanlısını sonsuza kadar yitirmek olurdu. Bu nedenle biraz daha beklemeye karar verdi; belki de aynı anda hem Ayşe'yi kurtarabilir hem de Hasan'ı cezalandırabilirdi. Zavallı Selahattin sevgilisinin başı üzerinde tüm diğerlerinden daha korkunç yeni bir tehlikenin dolaştığını bilmiyordu.

Ayşe Hanım Mihri Sultan'ın verdiği güzel sözü Nimet Hanım'a bildirmişti; Selahattin iki kadının kendilerini kaptırdıkları umudu paylaşmıyordu; Çerkez Hasan'ın kız kardeşi samimi olamazdı; erkek kardeşini böyle bir mutsuzluğa düşürmekte Mihri'nin nasıl bir çıkarı olabilirdi?

Bununla birlikte 6 Ekimde Nimet Hanım Ayşe'de yeni bir mektup aldı; zavallı küçük büyük bir neşe içindeydi. Mihri'nin yalvarıp yakarmalarına dayanamayan Aliye Sultan, Ayşe'nin gözdenin haremine gitmesine razı olmuştu. Hemen o gece Ayşe Çırağan'a gitmek üzere Salı pazarından ayrılıyordu ve hangi mutlu rastlantının Aliye Sultan'ın düşüncesini değiştirdiğini gerçekten bilmiyordu. Yazdığına göre belki de Padişah

ona Boyacıköy'de bir çiftlik armağan etmiş ve Hünkârın bu armağanı Aliye Sultanı Mihri'ye ödün vermek zorunda bırakmıştı.

“Bu habere sevinmemiz mi yoksa bundan korkmamız mı gerekiyor?” diyordu Selahattin annesine. “Mihri Ayşe'yi kendi sarayına alıp daha sonra Hasan'a vermeyi mi planlıyordu?”

“Ayşe ona Hasan ile asla evlenmeyeceğini söylemedi mi?” diye haykırdı Nimet Hanım. “Hayır, hayır, üzülmememiz gerekiyor. Yağmurdan sonra güneş açmaz mı? Mutluluk bir gün senin hayat yolunu aydınlatmayacak mı? Haydi! Kendine güven ve cesur ol. Ayşe mutlu: bu senin de şimdi mutlu olman için bir neden.”

Mutluluk söz konusu olduğunda insan her şeye çabuk inanır. Selahattin gülümsemeye başladı ve Hasan Bey'i'n görevli olarak Girit'e gönderildiğini ve en az altı ay Konstantinopolis'te olmayacağını öğrendiğinde mutluluğu tam oldu.

Daha sonra Ayşe'nin 10 Ekim tarihli başka bir mektubu âşık Selahattin'in umudunu destekledi.

“Saygıdeğer sevgili Hanım,” diye yazıyordu Nimet'e, “şimdi bana kendisine bağlı basit bir köle gibi değil bir dost gibi davranan eşsiz Mihri Sultan'ın yanındayım. Hasan Bey burada olmayacak, saygıdeğer hanımım yapabildiği anda (onun da bizim gibi aşması gereken güçlükler var gibi görünüyor) ben sonunda çok sevgili oğlunuzun karısı olacağım.

“Bu arada Mihri Sultan siz saygın ve sevgili hanımı beni görmeye gelmeniz için Çırağan'a davet ediyor, yani yakında size sarılabileceğim. Bu nedenle çok mutluyum.”

Ayşe.”

Biraz umut Ortaköy'deki evi canlandırırken okuyucularımızdan birkaç gün geriye gidip Aliye Sultan'ın haremağası Ali ile Abdülaziz'in haremağası Abuşendi arasında geçen bir konuşmaya kulak vermelerini rica edelim.

“Usta bir diplomat olan sen Mihri Sultan’ın erkek kardeşi-ne yazdığı mektubu ele geçirip sakladın,” diyordu Ali Dolma-bahçe’nin gölgeliklerinde dolaşırken.

“Elbette, çünkü gücü ele geçirmiş bu cariyelerin kıskanç-lıklarına uyarsan artık sarayda yaşama olanağı kalmaz.”

“Saygıdeğer Aliye Sultan’ım Hünkarımızın armağanın-dan çok etkilendi ama bunun nedenini hemen anladı.”

“Beni şaşırtan,” dedi Abuşendi, “Padişahımızın Ayşe ile ilgilendiğini bile bile Mihri’nin onu Çırağan’a almaya razı ol-ması.”

“Aramızda kalsın, gözünü Mihri Sultan’dan ayırma; Dün Ayşe’yi almaya geldiğinde hanımımla uzun uzun konuştu. Hızlı ve alçak sesle konuşuyorlardı. İpekten bir kapı perdesi-nin arkasına saklandığım için Mihri Sultan’ın söylediği sözler-den ancak birkaçını duyabildim: “Bu zehrin birinin hayatını tehlikeye sokmadan bedeninin biçimini değiştireceğinden emin misiniz Sultanım? İkincisinden eminim ama birincisin-den değil,” diye yanıt verdi saygıdeğer hanımım. “Güzel, bu bana yeter,” diye ekledi Mihri ama Ayşe’nin gelişi konuşmayı birden sona erdirdi.”

“İşte bu bilgi için sana teşekkür ederim,” dedi Abuşendi. “Ama Mihri’nin kendi koruduğu kıza zarar verebileceğini san-mıyorum.”

“Ama ya koruduğu kız rakibi olursa?”

“Doğrusu senin kadınlar hakkında çok kötü düşünceler-in var.”

“Var çünkü sürekli onların arasında yaşıyorum.”

“Güzel bir kompliman.”

“Ve onların neler yaptıklarını gördüm.”

“Senin Ayşe’den nefret ettiğini sanıyordum oysa şimdi bana onu Mihri Sultan’a karşı korumamı öğütölüyorsun.”

“Ben Ayşe’yi ne severim ne de ondan nefret ederim. Ha-nımımın onu bulmaya çalıştığı güne kadar ben ona avın izini

süren sadık bir köpek gibi yardım ediyordum... Artık Ayşe bizi ilgilendirmediginde, çoğul konuşuyorum, ben ilgisiz biri oldum, sana da çıkarsız bunu öğütlüyorum.”

“İşte gerçek bir Sudanlının sözleri! Tanrı yardımcın olsun! Elveda Ali.”

Ve haremağaları ayrıldılar.

Beş gün sonra Nimet Hanım Çırağan Sarayı'na buyur edildi. Ayşe büyük bir neşe içinde onu karşılamaya geldi. Yanakları biraz şişmişti ve güzel kızımızın biçimini biraz bozmuştu ama anne yüreği bunu pek fark etmedi, Nimet Hanım genç kızı şefkatle bağrına bastı. Mihri Sultan bir an görünme lûtfunda bulundu; desteği konusunda Nimet'e güvence verdi ve yakında olacak düğün için her şeyi hazırlamakla onu görevlendirdi.

Bir hafta geçti. Sabırsız Selahattin'in zorlamasıyla Nimet yeniden saraya gitti. Zavallı nişanlı kız hiç kuşkusuz şanssızdı: şişkinlik şiddetli bir göz ağrısı yapmıştı, geçici olduğu söylenen döküntü genç kızın bedenine ve yüzüne binlerce küçük sivilcelerle mermer görünüşü vermişti. Ayşe biraz acı çekiyordu ama özellikle bu kadar çirkin görüldüğü için üzülüyordu. Nimet bunların çabucak geçeceğini söyleyerek onu sakinleştirdi.

“Ama Selahattin'in beni böyle görmesini istemiyorum; onun üzerinde de dün Padişahımızın üzerinde yaptığım etkiyi yapacağım belki de...”

“Ne oldu?”

“Hünkârimız nargilesini getirmem için beni çağırma lûtfunda bulunmuştu. Ama beni görünce bir iğrenme hareketi yaptı ve kafasını çevirdi... İçimden ağlamak geldi. Mihri Sultan üzüntüme gülüyordu... Ama Hünkârimızın yerinde Selahattin olsaydı üzüntümden ölürdüm!”

“Pekâlâ, o zaman senin yeniden güzelleşmeni bekleriz, küçük cilveli!”

Mihri Sultan koruduğu kıza giderek daha ilgili ve iyi davranıyordu, özellikle de Abdülaziz'in zavallı genç kızdan iğrendiğini gösterdiği günden bu yana. Erkek kardeşinin ve Aliye Sultan'ın neden oldukları tüm kötülükleri tek başına düzeltmek ister gibiydi. Onun etkisiyle Selahattin Bey Selanik vilayetine mutasarrıf olarak atandı ve karısının çeyizi olarak bin altınlık bir ödenek çıkarıldı. Çok geçmeden genç yaverin yeni saygın işi duyuldu ve herkes onu saraylı bir kızla evleneceği için kutladı çünkü bu durum hükümdar tarafından gösterilen teveccühün simgesiydi.

Bununla birlikte hep acı çeken Ayşe o kadar çok istediği karşılaşmayı geciktirmekte inat ediyordu. Sevdğine kavuşma mutluluğuna inanamayan Selahattin genç kızın bu nazından hoşlanmıyordu, Nimet'i Ayşe'yi hareme getirmeye razı etti.

"Belki de Selanik'in havası size iyi gelecek," diyordu Nimet Hanım kaygılı nişanlı kıza, "hem bir kez bizim eve gidince kimse aşkınızı sizden alamayacaktır."

Ayşe içini çekiyordu ama yine de ancak iyileştikten sonra Selahattin'e görünme koşuluyla onların haremine gitmeyi kabul etti.

İmparatorluk sarayından ayrılmadan önce Ayşe, Mihri Sultan'a tüm kalbiyle teşekkür etti. Bu minnet gösterileri Mihri'yi derinden sarsmış gibi görünüyordu ve genç kız coşkuyla "Benim için yaptığınız her şeyi Allah size ve oğlunuza da kısmet etsin," diye haykırdığında Mihri Sultan bir çığlık attı ve hıçkıra hıçkıra ağlayarak kaçtı.

"Ne kadar iyi! Sizi ne kadar çok seviyor!" diye sadece övgüler düzüyordu Nimet Hanım.

Sonunda Ayşe artık dostlarının çatısı altındaydı. Ayşe'nin keyifsizliği onun kendini göstermemekte inat etmesinden daha az acı veriyordu Selahattin'e. Bir gün, kasım ayının sonunda Selahattin her zamankinden daha huzursuz halde anesinin yanına gitti ve fesini sedire atarak:

“Ayşe’nin hâlâ beni sevdiğinden emin misiniz Hanım,” diye sordu ona.

“Bu nasıl soru oğlum? Bundan kuşkun mu var?”

“Evet, bundan kuşku duymaya başlıyorum. Binlerce engelin daha önce çok fazla ertelediği, onun da bu kadar çok istediği bir evliliği çok fazla ileri tarihe attı. Daha ne bekliyor? Hasan’ın dönüşünü mü? Eğer evli olmazsak kesinlikle bize yeni acılar çektirecek... Hem sonra,” diye devam etti genç adam heyecanla, “Ayşe’ye bu kadar yakın olup, sesini duyup, onun benim için o kadar güzel yüzünü görmeden yaşayabilir miyim? Sabrım çok zor bir sınavdan geçiyor; bunu ona söyleyin anneciğim. Haremin kapalı kapısı ardından benimle konuşmaya razı olduğunda çılgına döndüğümü hissediyorum... Bir gün kutsal yasalarımızı çiğneyip, konukseverliği bir yana bırakıp o kapıyı kıracağım...”

“Ama Ayşe çok değişti,” dedi Nimet.

“Bundan bana ne? Bu hastalık geçici, tüm doktorlar bu konuda güven veriyorlar. Bu çocuk kaprisi yüzünden mi evliliğimizi daha uzun zaman ertelememiz gerekiyor? Ayşe’yi tüm kalbimle seviyorum, onu her zaman seveceğim. Ona bu konuda güven veriniz anneciğim. Tek bir şey sevgimi azaltabilir o da bu garip davranışını sürdürmesi. Ben kendini beğenmiş, budala biri değilim, birkaç fiziksel hastalık aşkıma etkilemez ama onun bana karşı duyduğu aşkın azaldığına inanabilirim.”

Oğlunun taşkınlığını gören Nimet Hanım, Ayşe’nin yanına gitti ve olan biteni ona anlattı.

Selahattin’in sevgisini yitirme korkusu Ayşe’nin verdiği karara baskın çıktı ve tüm düğün hazırlıkları yapıldı, Selahattin bundan büyük mutluluk duydu.

Artık ne politikanın, ne partilerin ne de vatanseverlikle ilgili iyileştirmelerin kahramanımız için önemi yoktu. Ayşe’yi ona geri verenler onda düşmanca duygular uyandırabilirler miydi?

Eh! Hayatının bazı anlarında kahramanımızla aynı düşüncede olmayan insan kim olabilirdi? Aşk ve kadın her zaman gençliği yönlendiren bir mıknatıs olacaktır. Bilge insanların gücüne gitmesin, insanın çoğu zaman isteyerek hayatını ve onurunu kurban edebileceği daha az soylu amaçlar vardır.

Selahattin'in düğün günü olan 15 Aralık'ta birçok Hanım haremliğin salonlarını doldurmuştu, oğlunun arkasından Selanik'e gelmiş olan Hamit Paşa onun selamlıkta konukları nezaketle kabul etmesine yardımcı oluyordu.

Âdetlere göre Ayşe işlemeli gelinliğini giydikten sonra sarı çiçekli menekşe renkli uzan bir duvakla başından aşağı örtülmüştü, nişanlısının onu onuruna hazırlanmış bir tahtın bulunduğu salona götürmesi gerekiyordu. Tüm pencereler açıktı çünkü güzel bir sonbahar güneşi konağın aşağı kısımlarına çarpan denizin üzerine düşüyordu, ışınları dalgaları altın gibi parlatıyordu. Hava en güzel mavi mantosunu giyerek şenliğe katılmış gibiydi.

Neşe ve heyecandan yüreği küt küt atan Selahattin saat ona doğru düğün odasına çağrıldı. Ayşe burada arasından zarif biçiminin fark edildiği duvağına sarınmıştı. Nişanlısı onu kolundan tuttu ve Müslümanlığın kuralları gereğince onur salonuna onu tek başına götürdü.

"Ayşe, sevgili Ayşe," diye kulağına fısıldadı Selahattin onun, "sonunda benimsiniz."

"Beni her zaman sevecek misiniz?" dedi nişanlı kız titreyerek.

"Hayatım boyunca. Aşkım!"

"O zaman, mademki Allah böyle istiyor, duvağımı açın."

Selahattin aceleyle uzun duvağı kaldırdı ama yüzünün biçimi bozulmuş Ayşe'yi görünce bir dehşet çığılığı atmaya engel olamadı ve elleri ile gözlerini kapadı.

"Zavallı Ayşe, sizi bana böyle mi veriyorlar?"

Genç kız birkaç saniye nişanlısına derin bir üzüntü ile baktı, bunda büyük bir şefkat da belli oluyordu.

“Size önceden haber vermemiş miydim?” dedi ona. Sonra birden Selahattin’e doğru cesaretle giderek:

“Öp beni,” dedi.

Selahattin istemeden geriye doğru bir hareket yaptı; Ayşe’nin damarlı yanakları bir âşığın dudaklarını kendine çekmekten uzaktı ama genç adam bu ilk iğrenme hareketini giderme zamanı bulamadı çünkü daha ona bir şey söyleyemeden Ayşe kendini bir pencereye doğru attı ve haykırdı:

“Aşkın olmadan asla senin olmam!”

Selahattin bir sıçrayışta pencereye ulaştığında Ayşe öbür tarafa atlamıştı bile, denize düşmüş, ağırlığı altında sular fışkırmıştı.

Selahattin’in attığı umutsuzluk ve öfke çılgılığı üzerine davetli kalabalığı salona koştı ve o tam nişanlısının arkasından atlamak için korkuluğu aşmak üzereyken onu tuttular. Annesinin ve akrabalarının kasılmış elleri arasında çırpınıyordu. Gözleri afallamış, ağzı büzülmüş, kendine yapışan, yürekler acısı feryat eden kadınları bir çılgın gibi itiyordu.

Bu çekişme bir dakika sürdü. Soluk soluğa kalmış kadınlardan kurtulan, onların gözyaşlarına duygusuz kalan Selahattin’in sonunda kendisini aşağı fırlatacağı anda demirden bir el onu tuttu: bu babasının eliydi.

“Selahattin, erkek ol,” dedi babası; “Ayşe senin için bitmiş; haremlerin ağır etki yapan zehri elmas tozu onun hayatını dalgalardan daha sert yok edecekti... Onun intikâmını almak için yaşaman gerek: Annen bunun için sana yalvarıyor ve Ayşe’nin ruhu senin çabalarına destek olacak.”

Selahattin başını eğdi: Acı, insanlara ulaştığında insanlar kasırğa karşısındaki mermer sütunlara benzerler: ya dayanırlar ya da kırılırlar. Selahattin intikâm almak için yaşamak zorundaydı.

XII

MAHMUT PAŞA

Âli Paşa'nın bu ardılının adı Türkiye'de ünlü olmalıydı ama bu ün ne yazık ki yerini almak için çağırıldığı üstün yetenekli kişinin ününe pek benzemiyordu. Merhum vezir gibi büyük bir politikacının, namuslu bir nazırın, gerçek bir yurtseverin yerini almak her zaman zordur. Bununla birlikte Mahmut Paşa üzerine düşen görevden ürkmeydi. Önce sadece kendi çıkarlarını, daha sonra da Padişahın kaprislerini düşünerek kendini imparatorluk sarayına sevdirdi, hükümdar zorba olduğu için geri kalanın onun için pek önemi yoktu. Zaten geri kalan, insanları gruplar halinde sürgüne gönderen, görüşlerini cesaretle dile getirmekte sakınca görmeyen memurları işten çıkaran vezirin yaptığı her haksızlıkta, aldığı her borçta, öfkeden tir tir titreyen Yenilikçi Türklerdi. Mahmut, tutumlu olma bahanesiyle, birçok ataşeyi nazırlıklardan kovdu ve kendisinin kiler dışında tüm maaşları azalttı.

Halkın tepkisinin ilk pırıltısı genç liberallerin yazılarında şimdiden görülüyordu; bu gazeteler kapatıldı. Konstantinopolis'te hoşnutsuzluk büyüktü ama hiçbir şey söylenmiyordu. Türkler düşüncelerini belli etmemeyi bilirler.

Sessiz öfke en korkuncudur: işte Abdülaziz'in ve gözde nazırının egemenliği sırasında belli edilmeden var olan öfke de böyleydi. Rus büyükelçisi, başka nazırların görüşlerinin tersine, Mahmut Paşa'nın Türkiye'ye uygun vezir olduğunu söyleyerek onu destekleyen tek kişiydi. Rus politikası ger-

çekten de Mahmut Paşa yönetiminin her yılının Türkiye'nin çöküşünü elli yıl daha yakınlaştırdığını sevinçle görüyordu. Daha dün uygar başkentlerle aynı düzeyde olan Konstantinopolis asla olmadığı kadar aşağı düşmüştü. Saygınlığı tehlikeye girmiş, bölgeleri harap olmuş ya da başkaldırmış, sonuçta fanatik ve ilgisiz bir hükümetin üzücü yapıtı 1877-78 yıllarının zavallı Türkiye'si. Yenilikçilerin başında bulunan Mithat Paşa, Padişahın gözünü açmaya çalıştı ama başaramadı. Savlarının doğruluğunu göstermesi için ona üç aylık yetki verildi. Mahmut'un neden olduğu yanlışları ve bütçe açığını düzeltmek için bu kısa süre yetersizdi. Sadece vezirin dürüstlüğüne karşı davalar açıldı, Mithat Paşa ülkesinde açılan yaralara neşter vurmuş ama iyi edememişti.

Seçilip hemen istifa eden birçok vezirden sonra Mahmut Paşa yeniden yönetime geldi; imparatorluk sarayının koruduğu bir kişiydi; Abdülaziz'in kız kardeşi olan bir Sultanla evlenmişti; sonunda saraya büyük ölçüde para sağlayan ve Rusya'nın Babı Âli'nin en iyi müttefiki olduğu güvenini veren oydu. Bu görüş belki de Mahmut Paşa devletin saygınlığına her yeni yara açtığında Rus büyükelçisinin ona gösterdiği yakınlığa dayanıyordu. Başka büyükelçiler tüm bu aşırılıklar konusunda açıklama istemek için Babı Âliye koşarken kurnaz Rus diplomatı küçümsemeyle omuz silkiyor ve vezire şöyle diyordu: "Bırakın istediklerini söylesinler... Onlar sizi değerinizi bilmiyorlar... Hünkârınız imparatorluğun iyiliği için gerekli olağanüstü ve yürekli bir davranışta bulundu!"

Bu sırada Türkiye her yandan yıpranıyordu: dışarıda saygınlığını ve güvenilirliğini yitiriyordu, içerde ayaklanma hazırlanıyordu.

Dört yıldır Padişah artık ancak cuma günleri sarayının karşısında bulunan Dolmabahçe Camii'nde namaz kılmak için ortaya çıkıyordu. Akşamları bazen yeni Çamlıca Köşkü'ne ya da İhlamur Köşkü'ne kendini Doğuluların gözde içkisi rakının tatlı sarhoşluğuna bırakmaya gidiyordu.

Bu akşamların birinde, 16 Nisan 1876 Cuma günü okuyucularımızı Ihlamur Köşkü'ne sokalım. Orada Sultanı veziriyle birlikte göreceğiz.

Abdülaziz çok fazla değişmişti; aşırı şişmandı, saçları ağarmıştı; ancak aşırı sıkıntılı ve güvensiz görünüşü duygusuz yüzüne biraz anlam veriyordu.

Şişmanlıkta padişahın hiç de geri kalmayan tıknaz Mahmut Paşa, sedirin kenarına zar zor oturabilmişti; ancak odanın bir köşesine çömelmiş haremağaları halkasının içinde yankı uyandırabilen kaba saba şakalarla Sultanı güldürmeye çalışıyordu. Padişah bir süredir artık gülmekten hoşlanmıyordu; eskiden rahatça seyrettiği tek gösteri olan horoz dövüşleri bile artık hoşuna gitmiyordu. Güzel kokulu ıhlamurların ortasına gömülmüş güzel zarif Ihlamur köşkünde geçirdiği zamanlar ona ünlü Yedikule zindanlarından daha hüzünlü görünüyordu.

“Hünkârımız halkı hakkında gerçekten hiç de iyi düşünmüyor,” diyordu Mahmut Paşa küçük rakı kadehlerini oburca boşaltarak. “Sadık Harbiye Nazırımız son günlerde sadece Rum denizcilerin birbirlerine dostça yaptığı şakalar sırasında olmuş bazı bıçaklamalar dışında can sıkıcı hiçbir şey saptamadı. Padişahımıza verdiğim tüm güvencelere karşın dışarıda görünmeye ancak cesaret ediyorlar ve Ihlamur Köşkü'ne geldiklerinde orman gerçek bir garnizonla sarılıyor ve bu sadece güzel Türk kadınlarını ürkütmeye yarıyor... Bakınız padişahım, gece ne kadar huzur dolu!” diye sözlerini sürdürüyordu sarhoşluğun ozanlaştırdığı şişman vezir; “Pırıl pırıl ay ağaçların üzerinde parlıyor... İçinde bulunduğumuz yer ne kadar büyüleyici! Çok güzel bir vadinin dibine çekilmişiz, sadece dağları ve onların oyuğunda biraz denizi görüyoruz... Ağaçların dalları arasından tüfeklerin namlularının parladığı görünmeseydi bu köşkün ıssızlığı gerçekten çok güzel olurdu...”

“Ama yine de bir saldırı durumunda hükümdarlarını savunanlar onlardır,” dedi Sultan.

“Hünkârım, neden böyle üzücü düşüncelere kapılıyorsunuz? Egemenliğiniz Ömer’in soyundan gelenlerin egemenliğinin en utkusu... Dostumuz Rusya bize elini uzatıyor; kutsal dinimiz gelişiyor, Konstantinopolis biçim değiştiriyor, Pera yeniden kuruluyor, Avrupa bize inanıyor... Daha ne istiyorsunuz Sultanım?”

Alnını soluk mavi atlastan koltuğunun arkalığına dayayan Abdülaziz birden başını kaldırdı.

“Sen iyi bir hizmetkârsın,” dedi Mahmut’a, “beni sakinleştirmek istiyorsun ama ben Yenilikçi Türklerin bana karşı olduklarını bilmiyor muyum? Benim yerime yeğenim Murat’ı tahta çıkarmak için sadece ölümümü beklediklerini bilmiyor muyum?”

“Yenilikçi Türkler henüz çocuk,” dedi Mahmut küçümser bir edayla. “Düşlerinin gerçekleştiğini görmek için daha çok zamana gereksinimleri var... Sonuçta ben vezir olarak kaldıkça bu serkeşlerden korkacak hiçbir şey olmayacağı konusunda Padişahımıza güvence verebilirim. Ama eğer bu görevden ayrılırsam... Padişahımızı bana karşı etkilerlerse örneğin, artık hiçbir şey yapamam... Hünkârımız kendi kendini düşmanlarının ellerine teslim etmiş olur.”

Abdülaziz elinde olmadan ürperdi ve ayağa kalktı; Mahmut da ayakları sarhoş ağırlığının altında titrese de onun gibi yapmak zorunda kaldı.

Sultan duvarlardaki atlas kaplamalara ve bir köşede Acem halıları üzerine sadık köpekler gibi uzanmış haremağalarına güvensiz bir göz atarak küçük salonu şöyle bir dolaştı. Sonra bahçenin açık ordugâha dönüşmüş bahçesini gözleriyle taradıktan sonra yeniden yerine oturabilmiş Mahmut Paşa’ya doğru geldi.

“Korkularımın tek nedeni Yenilikçi Türkler değil,” dedi Sultan alçak sesle; “birkaç zamandır Mihri Sultan’ı tedirgin eden üzücü önseziler...”

“Belki de Hünkârımızın içinde bulunduğu durum saygı-değer karımın bana sözünü ettiği bu tedirginliklere yol açıyordur...”

“Hayır, Mahmut, bu hastalıklı bir durum değil çünkü bildiğin gibi Mihri’nin karakteri boş inançları olan cariyelerin öykülerinden etkilenen ya da Rum kadınları gibi nazara inanan korkak kadınların karakterlerine benzemez. O her zaman çingenelerin korkunç kehanetleriyle, karabasanlarla ve bilicilikle alay etmiştir ama Mihri Sultan’ı çok fazla etkileyen ve onda bu zamana kadar bilmediği korku duygularını uyandıran şey, merakının gerçek nedeni teyzem Aliye Sultan’ın ölümü oldu. Ne yazık ki teyzem haremi ziyareti sırasında iyi bir akşam yemeğini yedikten sonra genç bir kadının yaptığı gibi sultanlarla şakalaşır gülerken birden karşısında on altı yıl arayla ölen ana kız iki cariyesini gördüğünü bağıra bağıra söylemiş. Sarsılmış ve rengi kaçmış olarak ayağa kalkmış onlara kendisinden uzaklaşmalarını emretmiş. Sultanlar ve cariyeler Aliye Sultan’ın delirdiğini düşünerek şaşkın şaşkın birbirlerine bakmışlar ama zavallı teyzem çığlıklarını ve dualarını yineliyormuş: “İkbal, Ayşe,” diyormuş, ölmüş iki cariyesi ile konuşarak, “bana yaklaşmayın Allah aşkına! Çekilin, üzeriniz kanla kaplı... Cariyeler, götürün bu iki kadını!” Zavallı sultanın gözleri yuvalarından fırlamış, saçları diken diken olmuş, alnı ter içinde kalmış ve alt üst olmuş yüz çizgileri bu korkunç sahnenin izleyicilerini dehşete düşürmüştü. “Bu sefillerin beni boğazladıklarını görmüyor musunuz?” diyormuş Sultan... “İmdat! Bu kadınlar beni mezara sürüklüyorlar!” Aliye kanepe-
penin üzerinde çırpınıyormuş.

“Kendinizse gelin Sultanım, toparlanın,” diyormuş Sultanlar onu sakinleştirmeye çalışarak; “burada sadece sizi se-

ven akrabalarınız ve size saygı duyan hizmetkârlarınız var; Allah aşkına kendinize gelin!” Onunla böyle konuşuyorlarmış ama Aliye onları duymuyor gibiymiş, kuşkusuz karmakarışık olmuş kafasına başka sesler geliyordu. Bir an taş gibi donakalmış Mihri Sultan’a doğru dönmüş: “Sen de kendine dikkat et,” demiş ona. Zavallı bir çılgının bu sözlerini duyan Mihri bayılmış. Aliye’nin can çekişmesi birkaç dakika sürmüştü; Azrail’in mezara götürmek için onun kafasında canlandırdığı iki lanetli cariyeyle şefaate dileyerek ruhunu teslim etmiş...”

“İşte çok garip bir ölüm,” dedi, Padişahın anlattıklarından istemeden etkilenmiş olan vezir.

“Hemen çağrılan doktorlar Aliye Sultan’ın daha önce beyne dolan kanın aniden bir beyin kanamasına yol açtığını ve bundan öldüğünü açıkladılar, teyzemin kendinden geçmesinin en doğal ve en mantıklı nedeni bu. İşte Mahmut, bu üzücü olaydan bu yana, yani üç aydır Mihri korkunç bir uykusuzluk çekiyor. Öyle görünüyor ki içinde bulunduğu acılı durumda bu üzücü olaya tanık olmak onun hastalığını artırdı. Durmadan korkunç görüntülerin baskısı altında asla odasında yalnız kalmak istemiyor. Onun biraz hava değiştirmesini, hatta Konstantinopolis’ten uzaklaşmasını istedim ama razı olmadı. “Tehlikeler sizi benden çok tehdit ediyor,” dedi, “sizi asla bırakıp gitmeyeceğim.”

“Kafası bu kadar karışmış biriyle sürekli bir arada olmanın Hünkârimız için zor olduğunu itiraf etmeliyim,” dedi Mahmut. “Merakın ona kapılanlar üzerinde kimi zaman ölümcül etkisi olduğunu biliyorsunuz Sultanım... Mihri Sultan örneğine bakınız... Bu sinir hastalığının sizi de etkilemesinden korkmuyor musunuz?”

“Evet, bundan kuşkulaniyorum Mahmut, bunun etkilerini sen de görüyorsun; saçma sapan binlerce tehlikeyle karşı karşıyayım...”

“Hünkârım, yılgınlığa kapılmayınız, bir süre için harem-den uzaklaşınız... Kendinize eğlenceler arayınız.”

“İşte bunun için kutsal peygamberimizin lanetlediği bu içkiyi içip unutmaya çalışıyorum,” dedi Abdülaziz bir kadeh içerken. Mahmut da onun gibi yaparken şöyle diyordu durmadan: “Lanetlenmiş, doğru, ama ne kadar lezzetli!”

O sırada Padişahın bir yaverinin geldiği haber verildi, hemen o anda Hasan Bey kapının eşiğinde göründü. O kadar solgun o kadar çökmüştü ki Sultan bu yeni gelenin yüzündeki ifadeyi kaygıyla fark etti.

“Pekâlâ Hasan, neden bu kadar sinirli görünüyorsun,” diye sordu. “Yoksa kız kardeşin daha mı hasta?”

“Allah’ım! Bu Çerkez ırkının yüzü insanı ürpertiyor,” diye düşündü Mahmut.

“Hünkârım, beni kaygılandıran sadece saygıdeğer kız kardeşimin sağlığı değil, Padişahımızın da huzuru. Gördüğünüz gibi az önce İstanbul’dan geldim... Orada Padişahımıza karşı suikast hazırlanıyor!”

“Görüyor musun?” dedi Abdülaziz sitem eder gibi vezirine doğru dönerek.

“Nasıl! Bu olanaksız!” dedi Mahmut kendine güvenerek.

“Ama biraz önce suikastçıların bir toplantısında hazır bulundum,” dedi Çerkez Hasan, “eğer rengim kaçmışsa öfkeden dir, yüzüm bozuksa yorgunluktandır.”

“Otur Hasan, benim yürekli Hasan’ım,” dedi nazırının soğukkanlılığını görerek kaşlarını çatan Padişah. “Haydi bakalım, bir kadeh rakı iç ve kısaca bildiklerini bize anlat.”

Çerkez genç güç verici içkiyi bir dikişte içti.

“Düşmanlarınızın sayısı çok fazla Sultanım. Her yerde, mason localarında, camilerde gizlice ve elbirliği ile suikastlar hazırlanıyor...”

“Camilerde mi,” diye çığlık attı yıldırımla vurulmuşa dönen Sultan.

“Evet, Hünkârım.”

“Bu gerçek dışı,” diye bağırdı Mahmut. “Masonların, me-

murların, softaların arasında çok iyi casuslarım var..”

“Casuslarınız belki de siz bilmeden Yenilikçi Türkler için casusluk yapıyorlar,” dedi sakin bir biçimde Hasan, “ve sizden para alıp onların hesabına çalışıyorlar.”

“Beyefendi! Benim Padişahımıza olan sadakatimden kuşku mu duyuyorsunuz...”

“Kes sesini Mahmut,” dedi Sultan, “bırak konuşsun.”

“Ayrıntılara girdiğim için Padişahım beni affetsinler. Ama bunlar anlattıklarımı aydınlatmak için gerekli... Saygıdeğer sadrazamımızın söyleyeceklerimden kuşkuya düşmemesini rica ediyorum...”

“Konuş Hasan, seni dinliyoruz.”

“Sultanım, bu akşam namaz kılmak için Şehzadebaşı Camii’ne gidiyordum. Kalabalık bir Müslüman grubu abdest almak için çeşmelerin çevresinde toplanmışlardı, ben de sıramı beklemek zorunda kaldım. Akşam olmasına karşın cami imamlarından birinin, çeşmeleri denetler gibi görünüp bazı Müslümanların koluna dokunduğunu, onların da imama bakmadan sol ellerini hafifçe kaldırarak ona yanıt verdiklerini açık açık fark ettim. İlk hareket dikkatimi çekmedi ama bunun birçok kez yinelendiğini görünce bunun bir işaret olduğunu anladım. İmam benim çeşmeye geldiğinde, sadece ellerimi yıkamaya çalışır gibi göründüm, bana belli etmeden hafifçe dokundu, ben de diğerlerinin yaptığını gördüğüm hareketi yaptım: “Bu akşam namazdan sonra,” dedi bana o zaman. İmamın diğer Müslümanlara da aynı hareketleri yapma yapma, aynı sözleri söyleye söyleye uzaklaştığını gördüm.

“Kalbim sıkışarak camiye girdim. Kutsal yer düşüncelere dalmış bir kalabalıkla doluydu. Küçük kandillerle zayıf bir biçimde aydınlanan avizelerin soluk ışıkları orada bulunanların üstüne düşüyordu. Fesim gözlerimin üzerine inmiş, bir sütu-na yaslanmış olarak kimsenin dikkatini çekmiyordum.

“Namaz bitince bazı Müslümanlar uzaklaştılar ama içlerinden çoğu orada kaldı. O zaman caminin kapıları kapandı, çok sayıda softa ve molla orada bulunanların arasına dağıldı, camide kalanlarla tam olarak anlayamadığım sözlerle konuştular. Sonra sırayla minbere çıktılar ve oradan Kurandan bazı ayetler okudular ama kutsal şeylere saygısızlık ettiler. Dinden kurallar gibi değil özgürlüğü destekliyormuş gibi söz ettiler. Basının, halkın ve geleneklerin özgürlüğünü salık verdiler. Abdülaziz’in Türkiye’nin iyiliği ve geleceği için ülkenin gereksinimlerini kabul etmesi gerekir, diyorlardı. Türkiye’nin, Avrupa ulusları arasındaki yeri ve mevkii almasının zamanıdır. Dünyanın dörtte üçü bizim topraklarımız içindedir. Tarım zenginliğimiz nedeniyle bizi Avrupa’nın ambarı olarak adlandırıyorlar. Lüks ve öykünülemez zenginliğimiz övünç kaynağımızdır. Beş denizimiz ve bize bağlı otuzdan fazla ırk var. Kutsal dinimiz yüzyılımızın yaratıcı atılımını izlememizi engelliyor mu? Hayır, kardeşlerim, dinimiz bizi bunun tam tersi için yükümlülük altına sokuyor... Neden geride kalalım? Biz zenginiz. Parasal olarak neden borç içindeyiz? Biz güçlüyüz. Saygınlığımız neden azalıyor? Demek ki Devletin yönetimini elinde tutan el bunları kullanmakta beceriksiz...

“Sultanım, bu sefillerin küstahlığına bakın,” diye anlattıklarına ara verdi Hasan. “Dinimizin temsilcisi ulu hakanımıza iftira atmaya cesaret ediyorlar... Kutsallığa saygısız bu konuşmaları dinlerken güçsüzlüğümü lanetledim. Bu sözleri heyecanlı naralarla karşıladılar. Bu rezil vatandaşlar tarafından ezilme pahasına az kalsın yirmi kez kızgınlığımı dışarı vurdum ama sakın ve soğukkanlı olmanın Sultanımıza hizmet için daha yararlı olabileceğini düşündüm. Bu toplantının sonunu beklerken sessiz kaldım. Orada birçok düşman gördüm, ama özellikle biri, en gözü dönmüşü...”

“Onun adı ne?” diye Hasan’ın sözünü kesti Mahmut. Cebinden küçük bir not defteri çıkarmış üzerine bir şeyler yazıyordu.

“Adını söyleyemem,” dedi Hasan bir an duraksadıktan sonra, “ama Hünkârımız onu bozguncuların başında görecekerinden emin olabilirler. Bunları cezalandırırken kesinlikle onu da cezalandırmış olacaksınız.”

“Nasıl! Hasan, bir düşmanın adını vermeyi ret mi ediyorsunuz?” dedi nazır sitemli bir sesle.

“Ah Padişahım, sadece o değil, bozguncular o kadar çok sayıda ki...”

“Bize söyleyeceklerinin hepsi bu mu?” diye sordu heyecandan soluk soluğa kalmış Sultan.

“Evet Sultanım. Tüm bu kutsallığa aykırı sözleri duyduktan sonra, kapılar açıldı ve ben kaçabildim. Adliye Nazırlığı’na koşmak istedim ama önce Padişahımıza anlatmayı yeğledim.”

“İşte Mahmut, senin güvenliğin ve sakınının beni nerelere getirdiğini görüyorsun,” diye bağırdı Abdülaziz nazırına doğru dönerek. “Casuslarının ne kadar iyi bilgi aldığını görüyorsun. İstanbul’da beni eleştirmeye cesaret ederlerken biz burada şiir yazıyoruz.”

“Hünkârım,” dedi vezir düşüncelerini toparlamak için kendisine gerekli kısa bir sessizlikten sonra, “imparatorluğun tüm sorumluluğunu üzerime aldım ve görevde kaldığım sürece Hünkârımıza korkacak hiçbir şeyi olmayacağı güvencesini verdim değil mi? Padişahımız sakın olsunlar, hemen bu gece bu kanı kaynayan Yenilikçi Türkleri cezalandırmam mı yoksa hoş görmem mi gerekeceğini öğreneceğim. Hiçbir şeyden korkmayınız Hünkârım,” diye devam etti vezirliği yitirme korkusuyla aklı başına gelen Mahmut. “İsyan etmiş Hersek, bu gözü dönmüş gençleri savaşa göndermek için bize iyi bir bahane olacaktır... Taburları suikastçılardan oluşturalım. Böylece onlar vatan için ölürlers biz de onlardan kurtuluruz.”

“Paşa haklı,” dedi bunlara inanan Sultan, sessiz ve düşünceli duran Hasan Bey’e dönerek.

Çerkez Hasan başını salladı ve mırıldandı:

“Ağır işleyen intikâm amacına ulaşmaz.”

Abdülaziz Hasan’a kaygılı gözlerle sorar gibi baktı.

“Hasan Bey genç, ırkının tüm gençleri gibi ateşli ve tutkulu,” dedi vezir kibirle. “Sabrın sonu selamettir, der bir Arap atasözü.”

“Ben de şunu eklemek istiyorum: Bir saldırının ertesi günü intikâm almak gerekir, böylece sonuç daha güvenli olur.”

“Doğrusu hemen böyle bir karar verilemez,” diye mırıldandı kararsız Sultan.

“Tüm düşmanlarımı elemeyi bildim,” diye ekledi Mahmut abartıyla. “Mayıs ayı faiz kuponlarını ödetmeme kararı verdiğimde Rus büyükelçisi bana daha dün tam bir diplomat olduğumu söyledi. Paşa Efendi, böylece büyük bir karar almış olacaksınız, dedi bana. Uzun vadeli borçları ödememek çok ustaca bir iş, harika bir düşünce, ben daha iyisini yapamazdım... Hiç kuşku yok, siz Türkiye’nin kurtarıcısısınız!”

“Tüm bunlar çok iyi,” dedi Abdülaziz “ama bu arada sarayın kapısındaki nöbetçi sayısını iki katına çıkarmak daha iyi olacak. Hasan Bey, sen büyük oğlumun başyaveri olacaksın ve yarın bir Mecidiye nişanı alacaksın... Sen bunu hak ettin...” Çerkez delikanlı Sultana saygıyla teşekkür edip eğilirken Sultan da aklından şunları geçiriyordu: “Mihri’nin saplantılarının gerçekleştiğine, geleceğimin koyu karanlıklar içinde olduğuna inanmaya başlıyorum.”

Tam o sırada Harbiye Nazırlığı’ndan bir ulak atının üzerinde hızla İhlamur’a giriyordu. Sultan onun bahçeyi ok gibi geçtiğini ve atının dizginlerini bir ağaya fırlatıp attığını gördü. Kısa bir süre sonra Harbiye Nazırı’nın yaverinin geldiği haber verildi: Sultan onun hemen içeri alınması emrini verdi, Hasan bu sırada habercinin sert gözleriyle karşılaşmamak için başını çeviriyordu.

“Bize ne haberler getiriyorsunuz Selahattin Bey?” diye sordu Abdülaziz yeni gelen gence.

“Derviş Paşadan bir telgraf,” dedi sadece subay, sadrazama katlanmış bir mektup uzatarak. Sadrazam da mektubu Sultana verdi.

“Bu kötü bir haber olmalı,” diye düşündü Hasan, “yoksa Selahattin kendisi hem de bu kadar acele getirmezdi.”

Gerçekten de mektubu okuyunca Sultanın kaşları çatıldı, mektubu vezire uzattı, onun da yüzü hemen karardı. Salounun girişinde hareketsiz duran Selahattin, arkasında fırtınalar kopan bu yüzlere kinden parlayan gözlerle bakıyordu. Sultan “Pekâlâ Efendi, gidebilirsiniz,” diyerek eliyle ona yol gösterdiğinde soluk dudaklarından neredeyse bir gülümseme geçti.

Büyük bir saygıyla selam verdi, üç kişiyi sessiz ve düşünceli bırakarak dışarı çıktı.

“İşte bana verdikleri ilk sevinç bu,” dedi subay kendi kendine sekinin basamaklarını inerken, “ama Allah büyük, bu sonuncu da olmayacak.”

Selahattin gidince bir pencere aralığında duran ve dalgın dalgın camdan dışarı bakan Hasan, ordu komutanı Derviş Paşa’nın gönderdiği mesajı okumak için ilerledi. Telgraf üç sattırdı:

“Mostar, 15 Nisan 76 (özel)

“Ayaklanan bölüklerle kuşatıldım, 600 asker ve 8 top yitirdikten sonra geri çekiliyorum. Düşmanın kayıpları önemsiz. Destek kuvveti, para ve yiyecek gönderiniz.”

“Derviş”

“Derviş Paşa destek kuvveti istiyor,” diye bağırdı Mahmut. “Pekâlâ! İsteği yerine getirilecek. Ona Yenilikçi Türklerin en seçkinlerini göndereceğiz. Savaşmakta da politika tartışmalarındaki kadar becerikli olup olmadıklarını göreceğiz...”

Ertesi gün Derviş Paşa'nın telgrafı tüm gazetelerde yayınlandı, tüm sokaklarda duvarlara asılıp ilan edildi. Okuyucularımızın da fark edecekleri gibi küçük bir değişikliğe uğramıştı. Telgraf şöyle düzenlenmişti:

Mostar, 15 Nisan 76.

“Ayaklananlara karşı savaşı kazandım, pek çok kayıptan sonra dağınık olarak geri çekiliyorlar. Altı asker yitirdik, birçok cephane ele geçirdik.”

“Derviş”

Bu zafer haberini okuyan saf Müslümanlar bağıryorlardı: “Yaşasın Padişah!” saf olmayan reaya ise kendi kendine soruyordu: “Zafer kazandık ve uzun vadeli borçlar azaldı!”

İşte savaşın tam olarak öyküsü denebilecek sözler!

XIII

BİR DEVRİMİN BAŞLANGICI

Ordu savaş haline geçip Bosna ve Hersek'te ayaklananlara karşı savaşmak için tüm bölgelerden gönüllüler başkente gönderilirken İstanbul'da halk toplantıları yapılıyordu ve bu toplantılar gece geç saatlere kadar uzuyordu. Suikastçılar şimdi sessizliğe ve işaretlere aldırıyorlardı. Konferanslar camilerde yüksek sesle yapılıyordu. Hristiyanlar Türklerin düşüncesine bu kadar aykırı olan savaşçıl davranışlardan kaygıya kapıldılar. Hersek'te Hristiyan ayaklanmasının ortaya çıkardığı hoşnutsuzluğun onlara zarar vermesinden korktular. Reayanın oturduğu mahalleler ve kasabalar karamsar, kaygı verici bir görünüm aldı. Evlerde geceleri uyumayıp nöbet bekliyor, silah satın alıyor, savunma yolları düşünüyorlardı. Kadınlar ise sadece kaçmak istiyorlardı. Ama softalar, hoşnutsuzların içinde yer alan gençler ne onlara ne de Sultana kızmadıklarını, hükümete kızdıklarını söyleyerek büyük korkuya kapılan Hristiyanları sakinleştirmeye çalışıyorlardı.

Yurttaşları gibi ürkmüş büyükelçiler Hristiyanlara karşı bir savaş yapıldığı sırada onlara kötü bir belirti gibi gelen bu toplanmalar hakkında açıklama istemek için her gün Babı Aliye gidiyorlardı. Ama kaygı duymaya başlayan sadrazam dışında nazırlar reaya softalar gibi yanıt veriyorlardı: "Hiç korkmayın, komplo sadece hükümeti ilgilendiriyor, size karşı değil!" Bu güven verici sözler yine de Avrupalıları sakinleştirmeye yetmiyordu. Bu nedenle mayıs ayının başlarına doğru kalabalık gruplar halinde göç etmeye başladılar.

Mahmut Paşa tehdit ediliyordu; artık ne onu ne de Şeyhülislamı istemiyorlardı. Nazırlar, patlamak üzere olduğunu hissettikleri bir devrimi önlemek amacıyla Padişah'tan gözde vezirinden vazgeçmesini rica ediyorlardı. Ama Mahmut Paşa'nın "Kendinizi düşmanlarınızın eline teslim etmeyiniz" sözleri ve varlığının her zaman Padişahın güvenliği ve Devletin kurtuluşu için gerekli olduğu güvencesi, Sultanı vezirine sınırsız yetki vermek konusunda her zamankinden daha fazla inatçı yapıyordu.

On yıllık gizliden gizliye ve yumuşak bir sabırla yürüttüğü politikanın meyvelerinin elinden kaçacağını gören Rus büyükelçisi tarafından desteklenmiş ve akıl verilmiş olmasaydı Mahmut Paşa belki de bu toplumsal karışıklığın ortasında bu kadar sakin kalamayacaktı. Ruslar sadece Müslümanlardan küçük bir ayaklanma, Hristiyanlara karşı bir katliam (bunu çok istiyorlardı) bekliyorlardı, sonunda bu, Rusya için, dostça ve dini koruma amacıyla silahlanıp dindaşlarının yardımına koşmak için uygun bir fırsat olacaktı. Bu bahaneyle Avrupa'nın gözünde Rusya'nın, onurunu yaralayan bir bozgunun otuz yıl sonra intikamını alması usa yatkın olacaktı. Rum çevrelerde de Yunanistan'da ordunun silahlandığı ve eğer bir engel çıkmazsa Ayasofya'nın kubbesine bayraklarını dikmek için gelmeye hazır olduğu biliniyordu.

Türkiye'nin kuzeyinde oluşturulan tüm bu komploların, birden yeni bir politika benimseyerek Osmanlı İmparatorluğu'nu kalkındırmayı amaçlayan Türk isyancılar tarafından engellendiği görülüyordu. Bu nedenle Rusya'nın çıkarı –yaşamsal çıkarı– Hristiyanların öfkesinin tüm dost ve çıkar ilişkilerini sona erdirmeden önce devrimin amacına ulaşmasını önlemektir. İşte Konstantinopolis'te (Mayıs 1876'da) birbirinden farklı iki kamp vardı: bir yanda Rusların, Hristiyanların, Mahmut Paşa ve yandaşlarının kampı, öte yanda durumdan memnun olmayan Yenilikçi Türkler, Mithat Paşa, Hüseyin

Avni Paşa, Redif Paşa gibi üstün yetenekli birkaç nazırın bulunduğu, amaçları sadece Türkiye'nin sürüklendiği uçuruma yuvarlanmasını engellemek isteyenlerin kampı.

Gitgide gerginleşen bu durumun nasıl aydınlığa kavuşacağı gerçekten bilinmiyordu. Asılsız söylentiler, olmayacak telgraflar günde bin kez çelişiyor ve işleri felce uğratarak, etkin Levanten tüccarları onları umutsuzluğa düşüren bir boşluğa iterek şaşkınlığı ve kuşkuyu daha da artırıyordu.

Ama bir gün, 7 Mayıs'ta korkunç ama ne yazık ki doğru bir haber Konstantinopolis'te büyük bir üzüntüye neden oldu: Selanik'te Fransa ve Prusya konsoloslarının öldürülmesi, Türk hükümetinin belki de karıştığı ya da hoş gördüğü gerçek bir katliam haberi idi bu. Herkes bu korkunç olayın nedenini kuşkusuz bilmek zorundaydı. Bulgar bir kadın Müslüman olmuştu ama harem hayatından usanmış olan kadın Rus konsolosluğunun koruması altına girmek için Selanik'e dönüyordu. Onun geliş saati bilindiği için birçok Yunan garda onu bekliyordu. Türk askerleri de onu bekliyordu. Kadın peçeli ve feraceli Müslüman giysileri içinde geldiğinde zaptiyeler onu hemen mollalara götürmeye hazırlandılar, orada kadının Türk giysilerini çıkaracaklardı. Yunanlar kadını muhafızların elinden aldılar ve ailesinden hem Amerikan hem Rus konsolosluğu yapan bir Bulgar'ın evine götürdüler. Bulgarlarla Türkler arasında meydana gelen kavgada birçok insan yaralandı, Selanik kenti o zamana kadar görülmemiş bu olay nedeniyle alt üst oldu.

Ertesi gün Müslümanlar galeyana geldi; Türk giysileri içinde olduğu sürece kendilerinin koruması altında olacağını, bir Hristiyan'ın evinde kalamayacağını söyleyerek Bulgar kadını geri istiyorlardı.

Çok seçkin iki kişi ve bacanak olan Fransa ve Prusya konsolosları gençler kentin en büyük camiinde toplanmış hoşnutsuzların arasına karışarak güzel sözlerle onları belki de

etkileyebileceklerini düşündüler. Selanik genel valisine haber verdiler ve onunla birlikte Yeni Cami'ye girdiler. Ama konsolosların görünmesi ayaklananları yatıştırarak yerde daha da öfkeliendirdi, silahlı güçleri çağırarak geciken valinin orada olmasına karşın zavallı konsoloslar öfkeden deliye dönmüş insanlar tarafından caminin pencerelerinden sökülmiş demir çubuklarla başlarına vurularak –korkunç bir biçimde– öldürüldüler.

Selanik katliamından birkaç gün sonra binlerce softanın temsilcisi olan bir heyet, Padişahın Cuma namazı için geleceğini umdukları Beşiktaş Camii'ne gitti. Ona bir dilekçe vermek istiyorlardı. Ama öğrenci kitlesi boşuna bekledi: Abdülaziz hayatını yitirmekten korkuyordu. Caminin çevresinde kalabalığın toplandığını öğrenmişti bu nedenle saraydan dışarı çıkmadı. Oysa o zamana kadar bir padişahın Peygamberin temsilcisi ve dini lider olarak resmî Cuma namazına gelmemesi Osmanlı hanedanının tarihinde örneğine rastlanmamış bir olaydı. Osmanlı kurallarına göre, yapılan bu yanlışlığı haklı göstermek için Padişahın hasta olduğu söylentisi yayıldı ama gerçek, haremın pencereleri arkasında tir tir titreyen Abdülaziz'in tüm krallar için bu kadar zor, bir padişah için bu kadar yeni, adına “bir devrimi bastırmak” denen soruna boşuna çözüm aramasıydı.

Softalar kendilerini yenilmiş saymadılar. Bir gün sonra ikili üçlü gruplar halinde Pera ve Galata'nın Avrupa mahallelerinde dolaştılar, silah satan dükkânlara girerek tabancalar satın aldılar. Silah mağazalarına her müşteri girdiğinde meraklı ve kaygılı bir yığın Hristiyan vitrinlerin önünde toplanıyordu, bozguncular çok yakında bu tehlikeli silahların hedeflerini bulacağını ileri sürüyorlardı. O gün inanılmayacak fiyatlara birçok silah satıldı, ertesi gece Pera'da çok az insan rahat uyuyabildi. Birçok büyükelçi bavullarını, çantalarını güvenlik önlemi olarak ilk silah patladığında motorları ça-

lıştırma emriyle limanda bekleyen karakol gemilerine göndermişlerdi ama gece sakin ve olaysız geçti. Sadece bekçiler demir sopalarıyla kentin kaldırımlarına çın çın vurarak sessiz saatleri bölüyordu. İmparatorluk sarayında Pera'dan daha da kötü uyuyorlardı. Haremin kapılarında nöbetçi sayısı iki katına çıkarılmıştı.

Sonunda gün ıdı ve Konstantinopolis gülümseyen, hareketli görünüşüne kavuştu. Sabah saat ona doğru aynı öğrenci heyeti İstanbul'dan geliyordu, Galata tarafına yöneldi ama orada durmadı, Hristiyanlar bundan büyük sevinç duydu, heyet Dolmabahçe'ye doğru yoluna devam etti.

Caminin tam karşısında bulunan imparatorluk sarayının şahane yüksek kapısının önüne gelince öğrenciler durdular. Sultanın büyük oğlunun yaveri gelip onlara ne istediklerini sordu.

“Sultanla konuşmak istiyoruz,” diye bağırdı öğrenciler hep bir ağızdan.

“Hünkârimız haremde ve biraz rahatsızlar. Sadık uyruklarından isteklerini bana anlatmalarını rica ediyorlar. Ben hemen gidip bu isteği Padişahımıza ileticeğim.”

“Hasan Bey,” diye bağırdılar yavere, “biz seni değil Padişahımız Abdülaziz'i istiyoruz.”

“Sultanımız sağlık durumu nedeniyle ne gelebilir ne de sizi kabul edebilir,” dedi Hasan sert bir sesle. “Ne istiyorsunuz?”

Softalar arasında bir an duraksama oldu, aralarında konuşular:

“Sadrazamın ve şeyhülislamın görevden alınmasını istiyoruz,” dediler heyecanla.

“Sultanımıza istekleriniz konusunda bilgi vereceğim ve emirlerini isteyeceğim,” diye yanıt verdi Hasan. Sonra heyeti selamlayarak saraya döndü.

Softalar sakin sakin beklediler; soğukkanlılık ve irade atbaşı gider.

Çeyrek saat sonra Hasan geri döndü.

“Efendiler,” dedi zoraki bir gülümsemeyle, “Hünkârımız ona gösterdiğiniz güvenden çok hoşnut. Bu kadar çok uyruğun isteği ona boşuna sunulmuyor. Padişahımız ulusunun istekleriyle her zaman ilgilenmiştir. Siz Babı Ali’ye gidin, فرمان arkanızdan gelecek.”

İsteklerinin bu kadar çabuk yerine getirildiğini görmeyi hiç beklemeyen softalar Sultanı coşkuyla alkışladılar ve umutla dolu olarak İstanbul’un yolunu tuttular.

Bu sırada imparatorluk haremindedir, düşüneneğiniz gibi, büyük bir heyecan vardı. Abdülaziz hasta olmasa bile en azından çok sinirliydi. Valide Sultan’ın salonlarından birinde dolaşarak, bazen ayaklarını yere vurup kaşlarını çatıyor, bazen de cesareti kırılmış olarak kendini bir sedire atıyordu.

Valide Sultan ve Mihri öğretleriyle Sultanın kararsız düşüncelerine yardımcı olmaya çalışıyorlardı.

“Hayır! Bu çılgınlara istediklerini veremezsiniz,” diye haykırıyordu Valide Sultan öfkeyle; “gözünüzü korkutmalarına izin vermeyiniz Sultanım! Sert olunuz, sizden öncekilerin hepsi böyleydi; zayıflığınız sonunuz olur.”

“Her yandan bana inatçılığımın felaketim olacağını söylüyorlar...”

“Hanedanınızın düşmanlarının söylediği sözleri dinlemeyin,” diyordu Mihri sert bir biçimde; “Sultanım, düşmanlarınızın öğütlerini asla dinlemeyeceksiniz değil mi?”

“Mahmut Paşa sizin en sadık nazırınızdır,” diyordu bir başka sultan; “o olmazsa Padişahımız ne yapar?”

“Vezirim uğruna tahtımı yitiremem! İç savaş bizi tehdit ediyor; bunun ne olduğunu biliyor musunuz hanımlar? Bir hükümdarın birkaç gün için halkına boyun eğmiş gibi görünmesi gereken anlar olur. Benim için o saat geldi.”

“Hasan Bey saygıyla Hükümdarımızın yanıtını bekliyor,” dedi bir haremağası içeri girip eğilerek selam vererek.

“Ona fermanımın bir saate kadar Babı Ali’de olacağını söyle!”

Gerçekten de Sultanların şiddetle direnmelerine karşın Abdülaziz bu kez sözünü tuttu ve softalar uzun süre beklemediler. Saraydan bir mabeyinci geldi ve nazırlara Mühr-i Hümayun’un⁹ Mehmet Rüştü Paşa’ya emanet edildiğini, Şeyhülislamlığın da çok zeki ve Müslüman uygarlığının büyük savunucusu Hayrullah Efendi’ye verilmiş bulunduğunu haber verdi.

Bu haber binlerce kez yinelenen “Yaşasın Padişahımız! Padişahım çok yaşa!” sözleri ve sevinç çığlıklarıyla karşılandı. Sultan tarafından atandığı bu yüksek görevden hemen haberdar edilen yeni vezir, yanında tüm softalarla hükümdara saygılarını sunmaya gitti, softalar ona Dolmabahçe Sarayı’na kadar eşlik ettiler.

Korku ya da daha çok kaygı kötü bir danışmandır: Abdülaziz binlerce öğrencinin, gençliğin ve ülkenin gelecek kuşaklarının teşekkürlerini kabul etmeye tenezzül etmedi, sadece Mehmet Rüştü Paşa ile görüştü, o da Sultanın bozuk yüz çizgilerinden atanmasının sadece olayların zorlaması ile ve Sultanın isteğine karşı yapıldığını kolayca anladı. İmparatorluk sarayına neşe ve minnet dolu gelmiş olan softalar ve vezir neşesiz ve keyifleri kaçmış halde oradan ayrıldılar.

Softalar İstanbul’a dönerken orada dükkânları olan Hıristiyanların neredeyse hepsinin oturduğu sokaktan geçtiler. Bunca olayla dolu bir günün tüm heyecanlarıyla yorgun ve soluk soluğa kalmış öğrenciler hızlı hızlı yürüyorlardı. Oralarda gezinen ya da daha çok dükkânlarının kapısında etrafları kolaçan eden küçük Ermeni ve Rum tüccarlar bu softa grubunun koşar adımlarla yürüdüklerini, giysilerinin tozla kaplı

9 Devlet Mührü. (Ç.N.)

olduğunu, alınlarından ter aktığını, gözlerinin hayal kırıklığı ile karardığını görünce korkuya kapıldılar. Bu çılgın takımının Galata'da oturan hemşerilerini boğazladıklarını, şimdi de aynı şeyi kendilerine yapacaklarını sandılar. Softalar sokağın sonunda birden görününce ortalık ana baba gününe döndü: dükkânları kapadılar, bitişik hanlara sığınıp barikatlar kurdular, o kadar çok Hristiyan kaygıyla bu hanlara doluşmuştu ki az kalsın boğuluyorlardı.

Öte yandan softalar önce bu kaçışın ne anlama geldiğini bilemediler; farkına varmadan adımlarını daha da hızlandırdılar ve zavallı reayanın korkusunu ikiye katladılar. Sonunda çok geçmeden Hristiyanların yanılmasını tahmin edip acıyarak gülümsediler ve biraz utanmış ama paniğe kapılmaktan heyecanlı tüccarları arkalarında bırakarak yollarına devam ettiler.

Abdülaziz softaların isteklerini yerine getirerek halkı hoşnut ettiğini sanmıştı. Hükümet sistemini daha fazla düzeltme kaygısı duymadı.

Mahmut Paşa'nın koruduğu tüm kişiler görevlerinde kaldılar. Vezir devrilmişti, yandaşları değil. Oysa Yenilikçi Türklerin ortadan kaldırmak istedikleri bu insanlardı, tüm çabalarına karşın eski vezirin adamlarının yerlerinde kaldıklarını görüyorlardı.

Üstelik Sultan durmadan yeni vezirinden para istiyordu. Ordunun aylıklarını ve savaş giderlerini ödemekte güçlük çeken vezir, kız kardeşlerinden birinin evliliğini şahane bir biçimde kutlamak, haremdeki tüm kadınlara vermek için mücevher ve gümüş sofra takımları satın almak isteyen efendisini hoşnut edemiyordu.

Mehmet Rüştü Paşa'nın bu istekleri reddetmesi Padişahın

hiç hoşuna gitmedi: sarayın harcamaları konusunda uyarılarda bulunmaya cesaret eden bir paşa ancak bir haddini bilmez olabiliirdi.

Hükümdarın düş kırıklığı sadrazama karşı küçümseyici sözlerle kendini gösterdi. Mehmet Rüştü Paşa Heyet-i Vükelâ'ya gitti ve istifa etmeye karar verdiğini bildirdi ama nazırlar ve Yenilikçi Türkler ondan görevinde kalmasını rica ettiler çünkü yeni bir vezir değişikliğinde iç savaş çıkmasından korkuyorlardı.

İnatçı hükümdara söz geçirmeyi uman nazırlar ve hatta vezir, 29 Mayıs günü Dolmabahçe Sarayı'na gittiler.

Padişah o gün keyifsiz kalkmıştı. Mihri Sultan korkunç bir gece geçirmişti: sonu gelmeyen karabasanlar onu büyük korkulara salmıştı ve soylu kocası aynı karamsar etkiler altında kalmıştı.

Sadrazam Rüştü Paşa, Redif Paşa ve Harbiye Nazırı Hüseyin Avni Paşa Sultan'ın bulunduğu salona girdiklerinde onu büyük bir koltuğa gömülmüş, gözleri kaygılı, ağzı kasılmış, kehribar taneciklerinden bir tespihi sinirli sinirli çekerken, zaman zaman tespihi koltuğun kenarlarına vururken buldular.

Nazırlar saray kurallarına göre üç kez yerlere kadar eğilerek Sultanı selamladılar, kollarını kavuşturarak, alçakgönüllü bir tavırla ve efendilerinden on adım uzakta sırtları yarı eğik ayakta durdular.

Abdülaziz onları kabul ederken bir hareket yapmadı sadece dudakları yarı gülümser biçimde küçümseyerek kasıldı.

Ağalar nazırlara sandalyeler uzattılar, onlar da alçakgönüllülükle sandalyelerin kıyısına iliştiler ve sorguya çekilmeyi beklediler.

“Ordudan ne haber?” dedi birden Sultan Harbiye Nazırı'na dönerek.

“Sultanım,” diye söze başladı serasker, “askerleriniz görülmemiş bir cesaret, kumandanları büyük bir basiret gösterdi-

ler ama Hersek söz geçirilemez bir ülke. Düşmanlarla sarılı dağlarda, dar yollarda kurulmuş pusulara karşı savaşmak gerekiyor. Yürekli askerlerimiz ölümün nereden geleceğini bilmeden hayatlarını kaybediyorlar.”

“Gavur köpekleri!”

“Ah! Keşke hepsinin kökünü kazıyacak gücüm olsaydı,” dedi Hüseyin Avni Paşa kin dolu bir sesle: “tüm felaketlerimizin tek nedeni onlar.”

“Savaşta korkacağımız başka ne gibi bir felaket var?” diye sordu Abdülaziz kibirle.

Bu soru kendisine sorulmuş gibi görünen sadrazam şaşkın gözlerini Sultana çevirdi.

“Nasıl! Bilmiyor musunuz Sultanım? Devlet hazinemiz Avrupa’nın en yoksul hazinesi, saygınlığımız tehlikeye giriyor, ticaretimiz zayıflayıp eridi, sefalet...”

“Bana bunları düşündürüyorsun,” diye onun sözünü kesti Abdülaziz, “şu anda ben, düzenli gelirim ödenmediğinden bu yana hükümdarlığımın en acınacak durumunda bulunuyorum... Bu hafta para beklemiyor musun sevgili vezir?”

“Evet, Hünkârım,” dedi zavallı paşa biraz duraksayarak. “İmparatorluğun en önemlileri olan Ankara ve Aydın vilayetleri bana vergilerini gönderecekler...”

“Umarım bu paradan benim gelirimi, on sekiz bin Türk lirasını bana ödersin, bu önemli bir şey değil. Hem zaten Mahmut geliri azaltan parasal anlaşmayı imzaladığında bana her zaman tam ödeme yapılacağı güvencesini vermişti.”

Rüştü Paşa yerinden sıçrayacağını hissetti ama kendini tuttu.

“Sultanım, bu tutar yüce Sultanımız için gerçekten çok azdır ama çok tehlikeli zamanlardayız. Altmış bin Türk lirası bekliyorum oysa altı yüz bin borcum var. Bu parayı Herseğe göndermem gerekiyor, orada ordularımızın hiçbir şeyi yok.”

“Benim paraya ihtiyacım var, vezir!”

“Sultanım, duydum ama ordu aç, yaralılarımız tedavi edilemedikleri için ölüyorlar. Daha ambulansları gönderemedik.”

“Bu ayrıntılar sadece bahane, sizin halefiniz hiçbir zaman böyle itirazlarda bulunmaya kalkışmayacaktı..”

“Hünkârımızın isteklerine boyun eğmediğim için üzgün olduğuma inanınız ama halkın hoşnutsuzluk içinde olduğu sırada önce ordunun gereksinimlerini karşılamak daha iyi olacaktır..”

“Oh!” dedi Sultan kibirle, “Eski vezire hep sıkıntı veren ülkemin kaprisleri değildi. Birkaç önemli kafa kesilir, işte taşkınlığa son vermek için yüzde yüz etkili yol.”

“Eskiden âdet buydu, günümüzde bu olanaksız,” diye mırıldandı Redif Paşa.

“Olanaksız mı! Ne zamandan beri uyruklarımın yaşamaları ve ölmeleri konusunda hak sahibi değilim?”

“Avrupa bizi uygar uluslar arasında saymaya başladığından beri Sultanım.”

“Vallahi, işte on mil öteden Yenilikçi Türkleri hissettiren sözler.”

Redif dudaklarını ısırdı.

“Hünkârım,” dedi Hüseyin Avni Paşa, gözleriyle meslektaşlarını yoklayarak, “bugün biz buraya çok önemli bir sorun için geldik...”

“İç savaş patlamak üzere,” diye onun sözünü kesti sadrazam; “yirmi binden fazla Müslüman istedikleri verilmediği durumda İstanbul’u kana bulamak için uygun zamanı bekliyorlar..”

“Yine mi! Benden daha ne bekliyorlar?” diye haykırdı Sultan koltuğundan kalkarak. Avucunda kehribar tespihini öyle bir sıktı ki tespih parçalandı ve taneleri İzmir halısının üzerine düştü.

Abdülaziz’in tehditkâr halini gören sadrazam sözlerine devam etmekte duraksadı ama Redif Paşa patlamak üzere olduğunu hissettiği fırtınaya göğüs gererek soğukkanlılıkla sözü aldı:

“Halk işte bu listedeki valilerin, mutasarrıfların ve devlet memurlarının azledilmelerini istiyor.”

Bunları söylerken göğsünden uzun bir yazı çıkardı ve onu saygılı bir biçimde Padişaha verdi.

Abdülaziz, Mahmut Paşa'nın koruduğu tüm kendine sadık kişilerin adların olan listeye öfkeli bir göz gezdirdi. Sultan bu insanların hanedanının tek destekçileri olduğuna inanıyordu.

“Hepsi bu mu?” diye sordu hükümdar kâğıdı katlarken alaylı bir biçimde.

“Eve hünkârım.”

“Pekâlâ! Bu kez Müslümanların istekleri yerine getirilmeyecek. Onlar gerçekten kendilerine boyun eğilmesine çok alıştılar. Bu listede yazılı görevlilerden birisi bile, bir teki bile, azledilmeyecek, anlıyor musunuz?”

Nazırlar renkleri kaçmış ve ürkmüş bir halde birbirlerine baktılar.

“Evet,” dedi Abdülaziz ayağa kalkarak, “imparatorluğumun hâlâ onuru olan bu sadık uyruklarımın adlarını içeren bu belgenin bende kalmasını istiyorum... Gerçekten bu halk inanılmaz; dostlarımı onlara kurban etmemi, gerçek yandaşlarımı onlara yem olarak vermemi istiyorlar. Hayır, hayır,” diye devam etti Sultan, “bunu yapmayacağım!”

Bu kadar heyecanlı bir konuşmadan soluk soluğa kalan Abdülaziz koltuğuna düşer gibi oturdu.

“Hünkârım,” diye haykırdı Hüseyin Avni Paşa, ellerini kavuşturarak, “bu aziller Devletin kurtuluşu için gerekli. Ne kadar üzücü bir durumda bulunduğumuza bakın! Düşmanlarımız er geç kendimizi savunacağımız yerde sürekli çatışmalarla zaman geçirerek onlara verdiğimiz avantajdan yararlanabilecekler...”

“Çünkü bu hükümet darbesi yeni, etkili, mutlu bir siyasi dönem olacak,” diye ekledi vezir.

“Vatanın kurtuluşu için gerekli,” diye sözü tamamladı Redif.

“Devam ediniz paşa efendiler,” diye bağırdı Abdülaziz güçlü ve öfkeli bir sesle; “Sultan öğütlerinizi dinliyor; ona verdiğiniz emirlerin sona ermesini bekliyor... Sabrımın sonsuz olduğunu mu sanıyorsunuz? Sizin tarafınızdan idare edilmeye katlanabileceğimi mi sanıyorsunuz?”

“Hükârım, bağışlayın, imparatorluğun iyiliği için bunları söylüyoruz...”

“İmparatorluk Ben'im, ona neyin uygun olduğunu bilme hakkı sadece bana aittir. İktidara gelmek için nifak tohumlarını eken sizsiniz. Artık başımıza gelen kötülüklere kimlerin neden olduğunu aramıyorum... Bugün tutkunuzun maskesi düştü... Halkı öne sürüyorsunuz... Halkın istediğini söylüyorsunuz. Ne zamandan beri Sultan uyruklarının emirlerine boyun eğiyor?”

“Zaman değişti Sultanım, durum tehlikeli...”

“Evet, tehlikeli çünkü daha önce gözlerim açılmamıştı: bu liste bana tüm komploların anahtarını veriyor. Dostlarınız benim adamlarımın yerine göreve getirilmek istiyorlar... Hayır, size bu zevki vermeyeceğim... Korkusuz Mahmut Paşa devletin dizginlerini yeniden ele alacak...”

Üç nazır öfkelerine zor hâkim olarak ayağa kalktılar. Sultan da ayağa kalktı ve yaverlerle dolu yan salonlardan duyulacak gök gürültüsü gibi bir sesle:

“Çıkın buradan hainler! Hayatta kalmak istiyorsanız bir daha asla gözüme görünmeyin!” dedi.

Ve bir el hareketiyle nazırları kovdu, onlar da geri geri giderek yavaşça dışarı çıktılar.

XIV

MURAT EFENDİ

Abdülaziz'in öfkesi ölüm sonucunu getirebilirdi. Dolma-
bahçe'den çıkarken öfkeden ve aşağılanmaktan hâlâ tir tir tit-
reyen üç nazır imparatorla görüşmelerinin sonucunu sabırsız-
lıkla bekleyen meslektaşlarının toplandığı Heyet-i Vükela'ya
gittiler. Ama arkadaşları Sultanın niyetini öğrenince iktidarın
bu kötüye kullanılmasına karşı öfkeden köpürüp çılgınlık at-
tılar. Zaten uzun zamandır kapalı bir biçimde Abdülaziz'in
tahttan indirilmesinden söz ediliyordu ama Şeyhülislam,
Mehmet Rüştü Paşa ve Hüseyin Paşa Müslüman geleneklerine
ve kurallara aykırı davranılmasına karşı çıkmışlardı. Sadece
ölüm Murat'ı tahta çıkarabilirdi ama hiç kimse Abdülaziz'in
ölümünü onaylamaya cesaret edemedi. Heyet-i Vükela dört
saate yakın tartıştıktan sonra Şeyhülislam Hayri Efendi'ye iki
dilekçe göndermeye karar verdi çünkü yasalara göre onun
imzası olmadan hükümdarların tahttan indirilmesinden söz
edilemezdi. Tüm nazırlar tarafından mühürlenmiş, güvenilir
bir yaver tarafından götürülmüş iki dilekçe şöyleydi:

“Bir Sultan zihinsel yetersizliği nedeniyle İmparatorluğu
yönetemediğinde tahttan indirilebilir mi?”

“Bir Sultan ülkesi için hiçbir yararı olmayan eğlenceler
için halkına çok büyük zararlar verir ve para kaynaklarını sa-
cıp savurursa tahttan indirilebilir mi?”

Nazırlar Hayrullah'ın yanıtını kaygıyla beklediler, bu da
uzun sürmedi: Yanıt şöyle düzenlenmiş ve ikisinin de altına
şunlar yazılmıştı:

“Allah’ın yardımıyla, Hicrî 29 Mayıs 1293.

“Evet, bir sultan çılgınca harcamaları ve inadı nedeniyle ülkesini mahvediyorsa tahttan indirilebilir çünkü bir sultan uyruklarının babası olmalıdır zorba değil. Allah onu affetsin! Allah büyük ve bağışlayıcıdır.”

İmza: Hayrullah.

Din işleri başkanından gelen bu izin ellerine geçer geçmez nazırlar tasarladıkları hükümet darbesinin başarıya ulaştırılması için gerekli emirleri verdiler, en küçük bir boşboğazlık tasarımı başarısızlığa uğratabilir ve binlerce isyancının ölümüne neden olabilirdi.

Mesajlar korkutucu bir hızla gidip geldi çünkü ertesi gün, 30 Mayıs’ta öğlen Sultanın hal edilmesi ve Murat’ın onun yerine geçirilmesi kararlaştırılmıştı. Ancak çabukluk ve gizlilik başarıya yardımcı olabiliyordu. Komplocular umutlanmaya cesaret edemiyorlardı.

Harbiye Nazırının yaveri olduğunu gördüğümüz Selahattin Bey (Ayşe’nin ölümünden sonra istifasını vermişti) Hüseyin Avni Paşa’nın yanında görev almıştı çünkü onun Abdülaziz’e karşı hazırlanan komplonun başı olduğunu biliyordu; ayrıca komplocuların en acar, en gözü pek, en atak kişisi olmuştu. İntikamdan sonra ölüm ona en tatlı kurtuluş yolu olarak görüldüğünden bu yana Selahattin büyük bir istekle tehlikeleri arıyor ve buruk bir neşeyle en tehlikeli görevleri almak istiyordu.

Hüseyin Avni Paşa yaverini harekete geçiren nedeni biliyor ve ona sadakatini ve cesaretini gösterecek tüm fırsatları veriyordu.

Selahattin Heyet-i Vükela toplantısında hazır bulundu. Abdülaziz’in öldürülmesi için yapılan tartışmaları heyecandan soluğu kesilerek ilgiyle izliyordu. Sonunda Murat Efen-

di'ye yakında tahta çıkacağı haberini vermekle görevlendirildi. Zorluğunu ondan gizlemedikleri bu görevi o çok ilginç buluyordu. Yedi yıldır zavallı sabırsız yüreğinin huzursuz atışlarıyla tüm gelişmelerini inceden inceye hesapladığı bu siyasi hareketi dikkatle gözlemliyordu. Her şeyin yüzüne gül-müş gibi görüldüğü bir hanedanın yıkılışını beklemek sonra birden zaferin arifesine gelindiğini görmek! Mutsuz biri için bu çok fazla bir mutluluktü; demek bu intikam rüyasının ger-çekleştüğünü görecekti! Selahattin Bey yine de bu gürültü pa-tırtının ortasında sakın görünmek zorundaydı: Çok sakın bir biçimde Pera'ya Murat'ın terzisine gitti. Şehzadenin yanına ulaşmak için bir bahane gerekiyordu, Selahattin bunu buldu-ğünü düşündü, çok doğal bir şekilde rolünü oynayarak terziye Murat'ın ısmarladığı son giysinin teslim edilip edilmediğini sordu.

"Efendi, giysi ancak teyellenip çatıldı," dedi terzi; "Şeh-zademiz başka giysiler de ısmarlayacaktı bu nedenle bunun dikilmesinde acele etmedik."

"Zararı yok," dedi bilmek istediğini öğrenmiş olan Sela-hattin; "Cuma için hazır olur olmaz..."

"Ah! Efendi, o günden önce bile bitmiş olabilir."

"Şehzademiz ince kumaşlarınızdan örnekler istiyordu... Birkaç tanesini fiyatlarıyla birlikte bana verebilir misiniz?"

"Elbette Efendi." Selahattin'i şehzadenin ağası zanneden terzi kumaş örneklerini acele hazırlamaya koyuldu çünkü genç yaver giysisini değiştirip gözlerine kadar inen geniş fes-i-nin altında yüzünün yarısını saklamaya özen göstermişti.

Selahattin, terzinin verdiği birkaç örneği ve küçük kumaşları cebine koyar koymaz, Murat için yapılmış ve amcası Sultanın onu gözaltında tuttuğu küçük köşkün olduğu Çırağana gitti.

1870 yılı Mısır'daki ayaklanma ve Süveyş Kanalı'nın açıl-ış sırasında kral naibinin küçük zaferi nedeniyle okuyucula-

rımızın unutacakları kadar uzak bir tarih değil. Avrupalıların hoşgörisünden, uyruklarının heyecanından, efendisi Babı Ali'nin ondan esirgemediği dostluktan yararlanan İsmail Paşa Hristiyan krallıklarının tahtı babadan oğula geçiren yasasını uygulamak için bir ailenin en büyüğünün tahta geçmesini isteyen Müslüman dininin önyargılarını bir yana bıraktı, erkek kardeşi Mustafa Fazıl Paşa'yı elindeki tüm haklardan yoksun bırakarak tek oğlunu mirasçısı olarak ilan etti.

Bu haber Avrupa'da büyük bir heyecan yarattı. "İşte bizi örnek alan ve yasalarımız uygulayan bir kral naibi; bu kesinlikle büyük bir adam, bağnaz olmayan gerçek bir hükümdar!" diyorlardı. Ama Türkiye'de bu haber büyük bir etki yaratmış olsa da hiç de hoşa gitmemişti. "İsmail Paşa kutsal âdetlerin tersine davranıyor, devlet reisi kötü örnek oluyor," diyorlardı her yandan. Abdülaziz'in kendisine bağlı büyük uyruğunu kutladığını ve merhum Abdülmecit'in büyük oğlu şehzade Murat'ın hakkını yiyerek o sırada on yaşında olan oğlu Yusuf İzzettin'i veliaht olarak ilan etmek istediğini duyan saf Müslümanların şaşkınlığı çok büyük oldu.

Bu hareketi sadece saray, diplomatlar ve hükümete bağlı basın alkışladı; halk sessiz kaldı, bu da kesinlikle hoşnutsuzluk işaretiydi çünkü halkın Sultanın buyruklarını onaylamama hakkı yoksa da en azından henüz onu alkışlamama özgürlüğü vardı. Mirastan yoksun bırakılanlara duyulan ilgi o zaman sayıları her gün artan hoşnut olmayanların umudu olarak Murat'a döndü, şehzade haklarından yoksun bırakıldığı oranda sevimli görünüyordu.

Abdülaziz'in Avrupa'ya gidinceye dek yeğenlerine tanıdığı özgürlük, dönüşünde birden ellerinden alınmıştı. Görünüşe bakılırsa Padişah yabancı saraylarda Sultan Abdülmecit'in oğullarına gösterilen kabul ve saygıyı görmekten tedirgin olmuştu ve onları elinden geldiğince toplumdan uzak tutmaya karar vermişti.

Murat Efendi'nin Büyükaada'da güzel bir evi vardı, yazlarını orada geçirmekten hoşlanıyordu; burası tam bir Avrupa kasabasıydı, Murat orada bir şehzadeden çok basit bir efendi gibi yaşıyor, böylece Sultanların tahtının tüm veliahtlarına örnek oluşturuyor, sade hayatı onların geleceklerinin debdebeleriyle çarpıcı bir aykırılık oluşturuyordu.

Murat komşusu Rumların evine teklifsizce girip çıkıyor, onlarla müzik yapıyor, nazik ve seçkin davranışları ile ev sahiplerini kendine hayran bırakıyordu.

Şehzade Yusuf İzzettin'in veliaht seçilmesi söz konusu olduğunda Murat Efendi'nin bundan böyle Adalara gitmesi yasaklandı; ona yazlık olarak büyük Üsküdar mezarlığı ile yapılmakta olan demir yolu hattı arasındaki çorak bir düzlük üzerine yapılmış küçük Haydar Paşa Köşkü bırakıldı. Şehzadenin dost çevresi olabildiğince küçüldü ya da daha çok amcası Sultanın dostları dışında arkadaş edinmesine izin verilmedi.

Murat'ın yaverleri, ondan yana, ona yürekten bağlı tüm gençler, Sultanın Murat hakkında günü gününe bilgi veren hizmetkârlarıyla değiştirildi. Murat Efendi müziği ve İtalyancayı çok seviyordu. Onu bu konularda eğiten bir öğretmeni vardı ama Dante'nin coşkuları ve Rossini'nin melodileri kuşkulu bulundu ve birden öğretmen, kitaplar ve notalar ondan alındı.

Dostlarından ve eğlencelerinden yoksun kalan şehzade yavaş yavaş neşeli ve doğal olarak kendine güvenen karakterini yitirdi. Korkudan doğan bir çekingenlik, yalnızlıktan gelen bir hüznün bunların yerini aldı. Karakter genellikle sadece eğitimin ve duyguların bir yansımasıdır. Murat hırçınlaşıyor ya da yaşam koşullarına göre iyileşiyordu.

Yazgının insan tutkusunun en yüksek basamağına çıkardığı Murat, gençliğinin acı içinde geçip gittiğini görüyordu. Sultanoğlu olduğu halde gözetlenen, hapsedilen, ispiyonlanan bir yaşam sürmek zorundaydı. İnsanın kendini yalancı dalkavukların gö-

zetimi altında, en gizli düşüncelerinin ispiyonlandığı ortamda hissetmesinden daha küçültücü bir şey var mıdır?

“Devrimci” partinin ayaklandığından ve İstanbul’da kompolar kurduğundan beri zavallı tutuklu gitgide daha çekilmez oluyordu. Yandaşlarını, ulusun kurtuluşu ile uğraşıp kendisini umutsuz ve habersiz bitki gibi yaşamaya bıraktıkları için lanetleyecek noktaya kadar vardıyordu işi.

29 Mayıs Pazartesi günü Murat Efendi her zamanki gibi haremdeki haremağalarından biriyle tavla partileri yaparak gününü geçiriyordu. Zarları dalgın ve canı sıkkın bir halde atıyor, yaptığı işten bambaşka şeyler düşünüyor, kimi zaman sayılarını işaret etmeyi unutuyordu.

İki molla geniş koltukların içine çömelmiş, Sultanın sarayında kopan fırtınaları bilmeyen şehzadenin önünde siyasetten söz etmemeye dikkat ederek uzun pipolarını tütürüyorlardı.

Murat hiç düşünmeden tavla oynarken giderek büyüyor gibi görünen karışık gürültülere kulak veriyordu. Kuşkusuz kendi bekleme odalarında birileri kavga ediyordu. Bir ses ona kadar geldi, bu ses tonu onun rengini kaçırdı. İyi ki mollalar da gürültüyü duymuşlardı, gözlerini kapıya çevirdikleri için şehzadenin heyecanını fark etmediler.

“Molla Efendi, ne olup bittiğine gidin bakın,” dedi Murat sert çıkarmaya çalıştığı bir sesle; “bana öyle geliyor ki tartışıyorlar.”

“Birkaç uşak zencilerinizi azarlıyor; kaygılanmayınız Şehzadem.”

“Sonuçta ne olup bittiğini bilemeyecek miyiz?” dedi Murat kendi haremağasına sabırsızlıkla bakarak.

Haremağası efendisinin isteğini anladı ve bu patırtının nereden geldiğini gidip öğrenmek için ayağa kalktı.

Birkaç dakika sonra gülerek ve arkasında bir Ermeni kadının gibi giyinmiş birisi ile geri geldi. Kadın beceriksiz bir biçimde önce mollaları sonra şehzadeyi selamladı.

“Şehzademizin terzisi Emazyan, bir giysi için ölçünüzü almaya ve kumaş örnekleri göstermeye gelmiş ama ağalar zavallının içeri girmesini istemiyorlardı o da umutsuzca el kol hareketleri yapıyor ve söyleniyordu.”

Mollalar gülmeye başladılar; Murat kaşlarını çattı:

“Kısa bir süre sonra artık kendime giysi yaptıramayacağım,” diye mırıldandı. Cesareti kırılmış halde kanepeye oturdu. “Bana kumaşları gösterin,” dedi haremağasına.

Ama acelecî terzi ilerledi ve kumaşları şehzadeye kendi gösterdi: göz göze geldiler. Murat Selahattin’i tanıdı ama sustu, kartonları ve kumaş örneklerini eline alarak ayağa kalktı, kumaşlar arasındaki küçük farkları incelemek istemiş gibi, aslında kumaşlar arasına gizlenmiş birkaç satırlık notu okumak için pencereye doğru gitti. Bu not, okuyucularımızın tahmin edeceği gibi, nazırların, Murat’ın bir gün sonra tahta çıkacağı-nı haber veren mektubundan başka bir şey değildi.

Bu beklenmedik haber genç şehzadeyi öylesine sarstı ki başı dönerek pencerenin kenarına yaslandı. O zaman Selahattin, efendisine bağlı olduğunu bildiği haremağasına döndü ve ona iki mollayı dışarı çıkarmasını işaret etti. Zenci bu isteği yineletmedi ve gülünç sevimliliğiyle yeni gelmiş bir tür karpuz hakkında mollalara abartılı şekilde bir şeyler söylemeye başladı ve sonunda onları bu güzel serinleticiden tatmak için kendisiyle birlikte dışarı sürükledi.

Mollalar odadan çıkar çıkmaz Selahattin fesini arkaya atıp şehzadeye doğru atıldı.

“Selahattin Bey, sevgili Selahattin, bana bu haberi getiren sensin ha! Ah! Hamdolsun! Kurtuluşum bu kadar yakın mı? Allah ve dostlarım sesimi duydu!”

“Evet, Şehzadem, yarın büyük bir gün olacak, herkes için intikam günü!”

“Sen de intikamını almış olacaksın! Ah! Zavallı dostum, sen hiç konuşmazsın ama senin başına gelen tüm felaketleri öğrendim... Senin ne kadar acı çektiğini biliyorum... Tüm

acıların çığlıkları bana ulaşır oysa sevinlerinki... Heyhat! Sevinlerin yankısı bile gelmez...”

Bu hüzünlü düşüncelerin ağırlığı altında Selahattin başını önüne eğdi ama her anın ne kadar değerli olduğunu biliyordu:

“Şehzadem,” dedi, “mutlu olun! Benim acılarımı düşünmeyin; ben artık yaşamıyorum, ben Azrail'im, ölüm ve intikam meleğiyim... Ama siz şehzadem, uzun mutluluk yıllarının tadını çıkarın... Geleceğe gülümseyin; gözyaşlarıyla ve felaketlerle dolu bir geçmiş güneşin kuruttuğu bir yaz yağmurlarına benzer. Artık özgür olacaksınız Şehzadem... Allah size gücün ve özgürlüğün verdiği bilgelikle hükümdarlık etmeyi bahşetsin!”

“Selahattin, bana böyle şeyler söyleme; bana öyle geliyor ki,” diye ekledi alçak sesle, “deli olacağım. Ya Sultan? Onu ne yapacaksınız?”

“O tahttan indirilecek ve sürgüne gönderilecek.”

“Hayır, onu sürgüne göndermemek gerek. Özellikle onun yaşam hakkına saygı gösteriniz, bunu sizden çok rica ediyorum; kanla lekelenmiş ya da gözyaşlarıyla ıslanmış bir taht istemiyorum... Bana yaptığı kötülükleri affediyorum; bunu ona söyleyiniz...”

Murat sözlerine devam edemedi çünkü iki molla haremağası ile birlikte içeri girdi. Selahattin fesini indirmeye ancak zaman bulabildi ve sonra çok vurgulu Ermeni aksanıyla konuşarak geri geri giderek uzaklaştı:

“Şehzademizin istedikleri en geç yarın hazır olacak; Şehzademiz sakın olsunlar, onu memnun etmek için her şeyi yapacağız.”

Bu yanıt artık soluğunu kesen heyecanı ne bastırmayı ne de saklamayı başaramayan Murat'ı hoşnut etti, sonra o da hareme gitti. Orada en azından sevincini dışarı vurmak ve on altı yıllık zincirlerini kıran Allah'a teşekkür etmekte daha özgürdü.

XV

30 Mayıs 1876 GECE Sİ

İstanbul'da çeşitli yönlerle hızla koşan birkaç posta eri dışında her şey sakin görünüyordu. Bir Sultanın kaprisi ya da bir nazırın emri için hızla koşan bu ulaklar sık sık görüldüğü için onların hızla geçişinden kimse kaygılanmadı.

Bununla birlikte talimatlar ve emirler her yönde karşılaşıyordu. Haliç'te, tersanenin karşısında demir atmış iki büyük nakliye gemisi akşam saat sekizde ışıklarını yakma ve harekete hazır olma emrini aldılar. Kumandana Marmara Denizi'nde ancak yirmi mil uzakta açılması emriyle kapalı bir mektup gönderildi. Güneş daha yeni batmıştı ve Asya yakasına ve dalgalara kızıl ışıkları düşerken akşam oldu. Doğuda zaten çok kısa olan alacakaranlık o gece gökyüzünü sanki komploya katılıyormuş gibi kapatmıştı.

Harbiye Nazırının, adamlarıyla birlikte tam donanımlı olarak hemen tersaneye gitmesini bildiren gizli ve acele emri imparatorluk muhafız birliğinin paşasına ulaştırıldı. Kala-fat tekneleri, askerleri ve subayları aldılar ve hiçbir açıklama yapmadan onları iki nakliye gemisinin bordasına götürdüler. Harbiye Nazırı sessizlik ve gizlilik emri vermişti. Serasker tarafından böylesi bir cesareti olanaksız gören paşa, Padişahın emirlerine uyduğunu sanıyordu. Akşam saat onda Haliç'teki iki köprü açıldı ve gemiler limandan çıktı.

İmparatorluk muhafız birliğinin uzaklaştırılması ayaklananların ilk başarısı oldu çünkü bu birliğin başında bulunan askerler tüm varlıklarıyla Abdülaziz'e bağlıydılar ve efendile-

rini savunmak için canlarını verirlerdi. Ama bu kadar hızla ve cesaretle düzenlenmiş bir komplodan nasıl kuşkulandır-
lerdi? O gece iki binden fazla kişinin hayatı cellâdın ellerinde son bulabilirdi. Tek sözcük, tek ihtiyatsızlık onların hayatları-
na mal olabilirdi.

Abdülaziz hâlâ sabahki olayın üzücü etkisi altındaydı; ya-
nında ona durmadan her zayıflık anının onu mahvına yaklaştırdığını yineleyen Mihri vardı; Padişah uyuyamıyordu.

Mihri uyukluyordu ama Sultan ertesi gün almayı düşündüğü kesin kararları düşünerek odasında tur dolaşıyordu.

“Evet,” diyordu, “tek bir örnek gerekiyor; ben de bir gecede beş yüz yeniçeriye boğduran babam gibi yapacağım; bir Padişahın gücünü göstermesi gerek; Mihri haklı; zayıflık yok olmak demektir.”

O anda büyük tonajlı çarklı bir geminin gürültüsü Abdülaziz’in dikkatini çekti. Bu saatte hangi gemi yola çıkabilirdi? Korkunç gürültüye bakılırsa bu ancak bir yük gemisi olabilirdi; hem zaten onların gece denize açılması yasaktı. Bu ne olabilirdi? Başka bir koşulda Sultan kesinlikle böyle bir ayrıntıyla ilgilenmezdi ama uykusuzluğu onu her şeyden hemen kuşkulanan biri yapmıştı. Pencereyi açtı ve dışarı baktı. Haliç’te olması gereken iki nakliye gemisini fark edince çok şaşırdı. Gözlerine inanamadı çünkü bu gemilerin çıkarılması için hiçbir emir vermemişti. Aklına ihanet düşüncesi geldi... Dışarı doğru eğildi, karanlığa karşın kırmızı fesleri borda fenerleriyle hafifçe aydınlanmış askerlerin pek de iyi seçilemeyen kalabalığını fark etti.

“Allah,” diye çığlık attı Abdülaziz, “ne zamandan beri askerlerim benim emrim olmadan Konstantinopolis’ten çıkıyorlar? Ah! Hüseyin, kuşkusuz sen bana ihanet ettin ama Muhammet aşkına yemin ederim ki yarın güneşin doğduğunu görmeyeceksin!”

Bu öfke içinde Sultan acele acele odasından çıktı, yaverlerin salonuna kadar koştu, sinirli bir sesle hemen Harbiye Nazırını almaya gitmelerini emretti.

Bir emir subayı sarayın bahçesinde her zaman eyerlenmiş bekleyen atlardan birine hemen atladı ve dörtlü seraskerliğe gitti.

Hüseyin Avni Paşa ve başka iki nazır orada toplanmışlardı. Tehlikeli işlerini tamamına erdirecek gibi görünen başarıları nedeniyle alçak sesle birbirlerini pohpohluyorlardı.

Abdülaziz'in ulaşımın gelişi güvenliklerini dehşete döndürdü ve serasker yavere kendisini izleyeceği güvencesini verdikten sonra onu dışarı çıkardı ve ayaklanmanın en önemli elebaşlarını çağırttı.

"Mahvolduk, efendiler," dedi nazır, soğukkanlı göstermeye çalıştığı bir sesle, "Padişah komplomuzu öğrenmiş, başarılı olmak için enerjik önlemler almazsak mahvolduk... Evet, efendiler, kuşkusuz bir hain bizi sattı..."

Uzun bir mırıltı seraskerin sözünü kesti. Serasker yeniden konuşmaya başladı:

"Sultanın ani öfkesini ve daha bu sabah girmemi yasakladığı saraya benim hemen gitmemi emretmesini nasıl açıklayabilirsiniz? Haberi bana ulaştırmak için gelen emir subayı da beni gelip almasını buyuran Sultanın korkunç görüntüsüne çok üzölmüştü... İhanet, ceza, komplo sözcükleri de ağzından kaçtı... Efendiler, zaman çok değerli; iyi bir karar, kesin gizlilik yarın kesinlikle omuzlarımızın üzerinde olamayacak gibi görünen başarılarımızı hâlâ kurtarabilir çünkü Sultanın niyeti sanırım..."

Hareketsiz kalan isyancıların tehlikeli bir durumdan çıkmak için bir yol aradıkları korkunç ve çok ciddi bir andı... Birden içlerinden biri ilerledi: Bu Mithat Paşa'ydı.

"Efendiler, ölkemizin geleceği ve Abdülaziz'in kaprisleri arasında bir an bile duraksama zamanı değil... Mücadelenin

yarısı şimdiden kazanılmış durumda: hâlâ her şeyi kurtarabiliriz ve bu sadece birkaç kişinin cesaretine bağlı.”

Mecliste bir kıpırdanma oldu, bütün kollar kabul anlamında yukarı kalktı.

“Söyleyin! Söyleyin!” diyorlardı.

“Yarın için saptadığımız komplonun hemen bu gece yapılması gerekiyor,” diye sözlerini sürdürdü usta devlet adamı... “Hemen. İşte müezzin son ezanı okuyor... Yarın... Sabah ezanını okumadan önce Abdülaziz artık Sultan olmamalı.”

Bu sözleri bir onaylama sessizliği karşıladı...

“Bunun için ne yapmak gerek efendim,” diye sordu tüm gözlerde derin kaygıyı, komplocuların duruşlarında enerji ve saygıyı okuyan Hüseyin Avni Paşa.

“Planın çok tehlikeli olduğunu itiraf ediyorum,” dedi Mithat, “ama ülkemizin kurtuluşu buna bağlı. Her birinizin bu cesaret isteyen komploda Türkiye’yi bir zorbadan kurtarma kararınıza ve cesaretinize uygun zor ve tehlikeli bir payı olacak.”

Bu sözleri bitirir bitirmez ünlü devlet adamı öbür nazırlarla birlikte verilecek emirleri çabucak hazırladı.

Hüseyin Avni Paşa gidip şehzade Murat’ı uyandırmak ve onu bir manga piyade askeri ile seraskerliğe getirmekle görevlendirildi. Rum ve Ermeni patrikliği yeni sultanı selamlamak için çok sayıda isyancıya katılan bir reaya topluluğu sağlamalıydı. Şeyhülislam ve diğer nazırlar da buyruğun okunmasında hazır bulunmalıydılar. Bu sırada Redif Paşa Dolmabahçe kıışlasına gitmeli ve serasker adına Abdülaziz’in hizmetindeki subayları ve paşaları zorla tutuklamalı, daha sonra tabur komutanlığını imparatorluk sarayını kuşatması emrini alan Selahattin Bey’e vermeliydi.

Bahriye Nazırı Dolmabahçe önlerinde demir atmış zırhlı gemiler için aynı önlemleri alıyordu; nöbetçi subayların yerini komploya katılanlar alacaktı.

Gece yarısına çeyrek kala, Redif Paşa ve Selahattin Bey arkalarında otuz kadar komplocuyla birlikte Dolmabahçe kışlasına girdiklerinde Hristiyan kiliselerinde çanlar çalıyordu.

Harbiye Nazırının yaverini gören nöbetçi subaylar hemen onları karşılamaya koştular. Paşa, gerçekten insanüstü bir soğukkanlılıkla paşaya Serasker Hüseyin Avni Paşa'nın emrini gösterdi.

N*** Paşa yatmıştı, daha ne olduğunu anlamadan Selahattin Bey'in arkadaşları arasından seçilmiş dört nöbetçi Paşanın kapısına dikilmişti. Görevli subayların yerini Harbiye Nazırının emir subayları almış, Selahattin tabur komutanı olmuştu. Taburun hemen silahlanması emrini verdi.

On dakika sonra askerî birlik daha yeni uyumuşken uyandırılmış olmaktan şaşkın halde kışlanın avlusunda toplanmıştı.

Selahattin, bir elinde tabanca bir elinde fener, arkasında gene tabancalı birkaç subayla tüm askerlerin yüzlerini birer birer gözden geçirdi, askerler bu bezdirici soruşturmanın ne olduğunu anlamaya çalışıyor ama başaramıyorlardı oysa bunun, askerler arasına ispiyonların karışıp karışmadığından emin olmaktan başka amacı yoktu. Genç subay denetiminden hoşnut kaldı. Gerçekten askerlerle birlikte iş yapacaktı, hainlerle değil.

"Bu silahları görüyorsunuz," dedi Selahattin askerlere seslenip kendisindeki ve arkadaşlarındaki silahları onlara göstererek... "Tek sözcük eden ölür... Sessiz kalmanız emrediliyor... Vatan böyle istiyor."

Askerler itaat edecekleri anlamında başlarını eğdiler; Redif Paşa bir elinde çıplak kılıcı, öbür elinde tabanca, ihtiyatla yürüyerek ve intikamının aracı olan tüm bu insanları gölge gibi arkasında sessizce yürüterek ilerledi.

Redif Paşa'nın ve Selahattin'in önderlik ettiği manga Dolmabahçe Sarayı'nın olduğu yerdeki kışlaya giden uzun yolu

indi; orada her şey uykuya dalmış gibiydi. İmparatorluk harem-inin pencerelerinde en ufak bir ışık yoktu. Redif hep kararlı bir biçimde ilerliyordu; böylece ana kapının parmaklıklarının önüne geldi. Nöbetçi ona seslendi: “Kim var orada?” ama subaylardan biri tabancayı boynuna dayadı ve kulağına parolayı söyledi. Neredeyse hemen arkasından nöbetçi değiştirildi ve taburun içine gönderildi, orada sessizliği koruma emrini ona alçak sesle bildirdiler. Aynı manevra sarayın üç kapısında da hiçbir güçlkle karşılaşmadan yinelen-di: içlerinden biri sihirliymiş gibi açıldı, askerler hemen Dolmabahçe’nin çevre-sinde tüm çıkışları kapatan kalın bir kordon oluşturdular.

Askerlerin o sırada bir ihanete hizmet ettiklerini bilmediklerini itiraf etmek gerekir. Onlar Abdülaziz’in emirlerine itaat ettiklerini sanıyorlardı.

Selahattin Bey en tehlikeli görevi üstlendi: birkaç askerle birlikte denize bakan harem-in kapısına yerleşti. Oraya gelir gelmez çıplak kılıcına dayandı, sarayın pencerelerine doğru baktı:

“Mihri Sultan,” diye mırıldandı şeytanca bir gülümse-meyle, “işte benim için çalan intikam saati!”

Biraz sonra tabur Dolmabahçe’nin çevresine yerleştiril-mişti, Redif Paşa haremağalarının salonuna giden merdivenin basamaklarını cesaretle çıktı; arkasında silahlı üç subay vardı.

Arkadaşlarına alçak sesle son emirleri verdikten sonra bir maymuncukla kapıyı açtı ve içeri girdi.

Redif’in kapıyı açarken çıkardığı gürültü üzerine Araplar sıçrayarak uyandılar çünkü ülkeleri Sudan’ın kaplanları gibi uykuları hafif ve kulakları çok hassastı.

“Ne istiyorsunuz? Kimsiniz?” diye sordu haremağaların-dan biri çömeldiği kanepeden sıçrayarak; kapısını kilitledikle-ri odaya bu kadar kolayca giren insanları görünce şaşırmıştı.

“Ben Redif Paşa’yım,” diye yanıt verdi paşa; “çok önem-li bir iş için Padişahla konuşmak istiyorum; git hemen kızlar

ağasına (haremağalarının başı) hemen aşağı inmesini ve beni padişaha götürmesini söyle.”

“Ama... Sayın nazırım... Bu saatte haremde herkes uyuyor...”

“Git diyorum sana; vatanın kurtuluşu söz konusu.”

Redif Paşa'nın bu sözleri söylerken takındığı saygı uyandıran görüntüsü haremağasını inandırdı, arkadaşlarına sorar gibi bir göz attıktan sonra emri yerine getirmek için dışarı çıktı.

Daha on dakika geçmemişti ki haremağası, dev gibi iri, iğrenç yüzlü, biçimsiz görünüşlü bir adam olan kızlar ağası ile geri döndü.

“Ah! Redif Paşa Efendi, Böyle gece yarısı beni neden uyandırdın,” diye sordu Arap saygısızca. “Vallahi eğer bu yüz-süz Ali bana önemli bir mesajın söz konusu olduğunu söylemeseydi aşağı inmeyecektim.”

“Gelmekle iyi ettin,” dedi paşa ona tepeden bakarak, “yoksa seni subaylarım ile uyandıracaktım. Rezil, git efendine beni hemen kabul etmek zorunda olduğunu söyle.”

“Ne? Sen delirdin herhalde zavallı paşa ya da beni uyandırdığın gibi Padişahımızı uyandırmak istediğine göre başın omuzlarına çok ağır geliyor olmalı.”

“Ah! Padişahımız uyuyor mu?”

“Daha yeni uyudu.”

“Pekâlâ! Bundan sonra Türkiye’de haremın egemenliğinin sürmeyeceğini öğren; bu 30 Mayıs gecesi zorbalığın son gecesi olacak... Eğer kendi gözlerinle bunu görmek istersen, eğer sözlerimden kuşku duyuyorsan gel ve bak!”

Bunu söyleyen Redif kapıyı açtı, merdivenlerin tepesinden parmağıyla, şaşkın haremağalarına, imparatorluk sarayını saran askeri birlikleri gösterdi.

Arapların korkudan ödü patladı; onlar küstah oldukları kadar korkaktılar.

“Mahvolduk! Allah! Allah!” diye kadınlar gibi titreyerek bağırmaya başladılar.

“Susun,” dedi birden Redif Paşa korkunç bir sesle ve arkasındaki kapıyı kapattı. “İlk çılgılığı atan kendini ölmüş bilsin.”

Haremağaları sustular. Kızlar Ağası şaşkınlıktan olduğu yere çakılıp kalmıştı.

“Ne dediğimi duymadın mı? Git Sultan’a Redif Paşa’nın kendisini görmek istediğini söyle.”

“Ah! Saygıdeğer nazırım, beni affedin ama Hünkârımızı uyandıramam. Böyle bir cesaret ölümle cezalandırılır!”

“Bana itaat edersen hiçbir şeyden korkmana gerek yok ama çabuk ol, seni izliyorum.”

Kızlar Ağası eline bir şamdan aldı ama şamdanın ışığı elinde öyle titreşiyordu ki Redif’in maiyetindeki subaylardan biri şamdanı ondan aldı.

“Sultanı öldürmeyeceksiniz değil mi?” diye sordu Kızlar Ağası dişleri birbirine vurarak.

“Ben kâtil değilim,” dedi paşa küçümsemeyle; “haydi bize yolu göster.”

Kızlar Ağası birinci kata çıkan geniş mermer merdiveni ağır ağır çıktı; Redif ve adamları onu izliyordu. Bir sürü bomboş salondan geçtiler ve sonunda Abdülaziz’in oda kapısının önüne geldiler.

Burada haremağası içeri girmeye cesaret edemedi; Redif’e doğru dönüp yalvardı:

“Acıyın banı sayın nazırım... Cesaret edemiyorum...” dedi.

Yanıt olarak paşa tabancasını kızlar ağasına doğrulttu, bu tehdit kapıyı açtırdı.

“En azından burada kalınız,” diye yalvardı kızlar ağası... “Hünkârımız yalnız değil...”

“Pekâlâ, bekliyoruz, çabuk ol.”

Kapı haremağasının arkasından kapandı ve Redif Paşa sarsılmaz bir soğukkanlılık içinde subaylarıyla yalnız kaldı,

cebinden kibritlerini çıkardı ve sakın bir biçimde salonun şamdanlarını yaktı.

Bu işi yeni bitirmişti ki Abdülaziz yarı giyinik halde ama hakarete uğramış bir Sultanın korkunç görünüşüyle kapısının eşğinde belirdi.

“Burada ne işin var Redif,” diye sordu kaşlarını çatarak.

“Hünkârimız seraskeri çağırtmışlar,” diye yanıt verdi paşa yerlere kadar eğilerek, “ama şu âna kadar Devlet işleriyle uğraştığı için emirlerinize uyup gelemedi...”

“Pekâlâ,” dedi Abdülaziz önemsemeyerek, “bana ne söyleyeceksiniz? Bu hödük sadece özür dilemeniz için mi hünkârını uyandırmaya cesaret etti?”

“Sadece seraskerin ömrünü iletmek için olsaydı kesinlikle Padişahımızı o kadar değerli uykusunda rahatsız etmezdim,” dedi Redif hemen hemen alaycılık kokan abartılı bir nezaketle, “ama çok daha önemli şeyler söz konusu ve geçen her dakika bunları tehlikeye sokuyor.”

“O zaman konuş, çabuk söyle,” dedi Sultan; sonra daha tatlı bir sesle: “bana karşı hazırlanmış yeni bir komplo mu söz konusu?”

“Sultanımız doğruca sonuca gidiyor: mesajları kendisine iletilmeden tahmin ediyor...”

“Böylece,” dedi Abdülaziz güvensiz ve kaygılı bir ses tonuyla, “böylece sen de bana ihanet etmek istediklerini haber vermeye geldin öyle mi?”

“Padişahımızın büyük bir kavrayışa sahip olduğunu mutlulukla görüyorum, yalnız ihanet edebilirler yerine açıkça ihanet ettiler denebilir.”

“Bana ihanet mi ettiler! Kim? Ne zaman? Nasıl?” diye bağırdı, paşanın soğuk görünüşü altında büyük bir öfke ve heyecan olduğunu sezen Sultan. “Vallahi! Ne zamandan beri benimle bilmece gibi konuşuluyor? Haydi Redif, anlat yoksa daha bu sabah seni huzurumdan nasıl kovduğumu sana anımsatırım...”

“Bunu unutmadım Hünkârım, ne ben unuttum ne de meslektaşlarım. Eğer Hünkârımızın karşısına çıkarak emirlerine aykırı davrandıysam itiraf ederim ki elimde tuttuğum bu saygıdeğer yeğeninizin mektubunu size getirme hakkını başka kimseye bırakmamak içindir.”

“Yeğenim mi!” diye bağırdı Abdülaziz kaşlarını çatarak ve Redif’in kötü bir gülümseme ve saygılı bir selamla ona uzattığı mektubu sertçe aldı.

Ama ilk satırları okur okumaz Sultanın rengi kaçtı; alaycı bir biçimde gülmeye çalıştı; kâğıt elinde titriyordu; sonra onu elinde buruşturarak Redif Paşa’ya ve arkadaşlarına öfke ve küçümseme dolu gözlerle bakarak ayağa kalktı.

“Alçaklar,” dedi, “bu boş tehditlerle beni korkutacağınızı mı sanıyorsunuz? Tahtı, imparatorluğu yeğenimi Padişah yapmak için bırakmamı söylemeye nasıl cesaret ediyorsunuz? Ne zamandan beri Türkiye’de benden başka bir hükümdar var?”

“Bıkmış halkın zorbalığının boyunduruğunu sarsmasından bu yana,” dedi Redif boğuk ve düşmanca bir sesle, “din adamları sizi başları olarak tanımadığından beri, dost ülkeler sizi müttefik olarak terk ettiklerinden beri, son olarak da Türkiye, Sultan olarak Murat’ı alkışlarla seçtiğinden beri yani bu gecedən beri.”

Paşa kaderin sesi gibi korkunç ve tehdit eder gibi Sultana yaklaşmıştı. Abdülaziz bunun bir düş oyunu olup olmadığı bilemeden yıldırımla vurulmuş gibi ona bakıyordu. Ama Redif, Dolmabahçe’nin bahçesine bakan pencerelere doğru kollarını uzatarak devam etti.

“Sözlerimden kuşku duyuyorsanız efendim, bu pencereden bakınız; saray cesur Selahattin’imizin kumanda ettiği tabur tarafından sarıldı; artık sayıları çok az olan yandaşlarınızın hepsi bizim emrimizde ve yardımınıza gelemeyecek durumda; zırhlılar bizim davamıza bağlı kaptanların kumandasında ve ünlü yeğeninizin emirlerine olabildiğince çabuk boyun eğmenizden başka çareniz yok efendim...”

Redif Paşa'nın şiddeti karşısında bir an gücünü yitiren Abdülaziz kuşkusuz ona kafa tutmayı sürdürecekti ama o sırada Pa-dışahın odasından yürek parçalayıcı bir çığlık yükseldi. Bu çığlık tahttan düşürülmesi haberinden daha fazla Abdülaziz'in rengini kaçırdı; aynı anda kapı açıldı, sarındığı ipek yeldirmeyle yarı ör-tülmüş halde genç bir kadın Sultanın dizlerine atıldı.

"Efendim! Efendim! Mahvolduk," diye bağırdı; "ölüm meleği merdivenimizin altında ayakta duruyor!"

"Sus kadın," dedi Abdülaziz onu yerden kaldırarak.

"Sultanımız Selahattin Bey'i ölüm meleği sanıyor," dedi paşa... "Hünkârım, karar vermenizi rica ediyorum; dakika-ların önemi var, en küçük direnişin yararı yok," diye ekledi her biri imparatorluk salonunun bir çıkışını tutmuş, ellerinde tabanca olan sessiz üç arkadaşını göstererek.

"Böylece," dedi Sultan, "yeğenimin emirlerine soğukkan-lılıkla uymalıyım öyle mi?"

"Böyle gerekiyor efendim."

"Alçaklık! İhanet!" diye hıçkırıyordu bir kanepeye çök-müş gözyaşlarından soluğu kesilmiş Mihri.

"Ama yardım isteyeceğim," diye bağırdı Abdülaziz öfkey-le; "tehditlerinizle beni bu alçakça pusuya düşürerek gözümü korkutmanıza izin veremem..."

"Eğer yardım çağırırsanız, efendim, eğer bağırırsanız Sulta-nım, geldiklerinde artık sadece ikinizin cesedini bulacaklardır."

"Bizi öldürecek misin, sefil?"

"Vatanımı ve dostlarımı kurtarmak gerekiyorsa, evet efendim."

"Tüm dostlarım bana ihanet mi etti?" diye sordu Sultan ürperek.

Redif yanıt vermedi.

"Ya muhafız birliğim! Sadık muhafız birliğim de mi beni terk etti?" diye bağırdı Abdülaziz kendini umutsuzluğa kaptı-rarak.

“Birlik bu gece Marmara’ya açıldı.”

“Demek geçişini gördüğüm onlardı... Allah! Mutluluğum da bu gemilerle birlikte gidiyormuş gibi gelmişti bana.”

“Gidelim efendim, dostlarımız sabırsızlanıyorlar; bu kadar geciktiğimi görünce belki de benim sadakatimden kuşku duyarlar... Bir kayık aşağıda bekliyor Sultanım...” Paşa Sultanın hâlâ duraksadığını görünce bahçeye bakan bir pencereyi açtı ve Sultanı oraya götürdü; Sultan eğilince sarayının askerî birliklerle sarıldığını gördü.

“Alçaklar!” dedi Sultan, “Bu sabah aylıklarını benden alıyorlardı, bu akşam bana ihanet ediyorlar!”

Sonra pencereye sırtını dönerek tiksintiyle şöyle dedi:

“Nankörlere egemen olmak! Buna üzülmeye değmez!”

Bununla birlikte hükümdarın sesi bu sözleri söylerken değişmişti.

“Hünkarım, beni izleme lûtfunda bulunur musunuz?” diye sordu Redif kararlı bir biçimde.

“Seni izliyorum ama korktuğum için sana itaat etmiyorum, bunca ihanetin ortasında yaşamayı küçümsediğim için bunu yapıyorum...”

Redif arkadaşlarından birine işaret etti, kaybolan adam arkasında Sultanın paltosunu ve ayakkabılarını tutan haremağası ile hemen geri döndü.

Abdülaziz, haremağası Abuşendi tahta tabanlı ayakkabılarını giydirirken ona yaslandı.

“Mihri Sultan sana emanet,” dedi alçak sesle.

Abuşendi o kadar titriyordu ki yanıt veremeden eğildi; Sultanın omuzlarına paltosunu koydu. Sultan kılıcını kınından çıkarmış Redif’i izlemeye hazırlanıyordu.

Mihri hiç sesini çıkarmadan, şaşkın gözlerle bu gerçekten acıklı sahnede hazır bulunmuştu; bir yayla fırlatılmış gibi ayağa kalktı ve paşanın karşısına dikildi.

“Nereye gidiyorsun alçak?” diye bağırdı; “Sultanı nereye götürüyorsun?”

“Eğer Sultanımız geçmeme izin vermezse bu tabancayla kendime bir yol açmak zorunda kalacağım,” dedi Redif Paşa.

Paşa bu sözleri söylerken silahını genç kadına doğrulttu.

“Bırak geçelim,” dedi Padişah, onunla konuşurken âdeti olmayan daha yumuşak bir sesle; “yapacağın en küçük direniş, atacağın en küçük çığlık benim ölümüm için bir bahane olacaktır... Kendimi savunmadığımı görüyorsun yavrum; sen de benim gibi yap; Allah hainleri cezalandıracaktır, bundan emin ol...”

Mihri sözünü dinleyeceğini belirtmek için eğildi ama kocası yanından geçerken onun giysisinin eteğine sertçe yapıştı ve kendinden geçercesine öptü.

“En azından yakında birbirimizi görecek miyiz?” diye sordu.

“Bir saat sonra hanımefendi,” diye yanıt verdi Redif’in maiyetindeki subayların içinde genç kadının acısından duyulan biri.

Mihri Sultan Padişah’ın aşağı inişini görmek amacıyla kapının pervazına yaslandı. Sarayın büyük kapısının iç karartıcı maiyet alayının arkasından kapandığını duyunca dizlerinin üstüne çöktü: kocasının hanedanı sonsuza kadar Osmanlı tahtından uzaklaştırılmış gibi geldi ona.

Omzuna konan bir el titreyerek onu ayağa kaldırdı.

“Ah! Sen miydin Abuşendi,” diye çığlık attı Arap’ı tanıyan Mihri.

“Sultanım, gereksiz üzüntülerle zaman yitirmeyin,” dedi Arap. “Hiç ses çıkarmadan, gürültü yapmadan hemen buradan gitmek için diğer sultanları da haberdar etmek gerek, çünkü güneş doğarken Dolmabahçe Sarayı yeni hükümdarını karşılamaya hazır olmalıdır.”

“Benimle böyle konuşan sen misin?” dedi Mihri sitemli bir sesle.

“İhtiyat ve ölçülülük sadece sizlerin ve şehzadelerin hayatlarınızı kurtarabilir. Size bağlı bir dost, sadık bir hizmetkâr olarak size bunları söylüyorum.”

“Ah! Tahttan düşürülüşümüzü görmeden, bu sabah ölseydim keşke!” diye içini çekti Mihri.

“Hanımefendi, şimdiye kadar bir padişahın başına gelmiş en büyük felaket sırasında efendimizin cesaretine destek vermek söz konusuyseniz siz ölümünden söz ediyorsunuz. Belki de anlık bir talihsizliği ancak sizin aşkınız hafifletebilir ve ona katlanma gücü verir... Sultanımızın üzüntülerini ve öfkesini yatıştırmak size düşer... Ölmekten söz ediyorsunuz... Redif Paşa'nın tabancası size yöneldiğinde Hünkârımızın renginin ne kadar kaçtığını görmediniz mi? Sadece sizin için, emin olun, onun için bu kadar değerli olan hayatınızı kurtarmak için Sultan hiçbir direnişte bulunmadı...”

“Abuşendi, Hünkârımızı nereye götürdüklerini biliyor musunuz?” diye sordu, haremağasının sözlerini duyunca tekrar canlanan Mihri.

“Hükümdarımıza kayığa binerken yardım ettiğim sırada Redif'in kayıkçılara Eski Saray'a doğru kürek çekmeleri emri ni verdiğini duydum. Hünkârımızla orada birlikte olabiliriz.”

“En azından ayrı kalmayacağız,” diye çılgık attı Mihri Sultan; “ama bir sultanı hapsedmek için Eski Saray'ı seçmiş olmak çok korkunç; oradan başkentine bakacak ve üzüntüleri sadece daha acı olacak! Allah! Allah!” diye aklından ekledi genç kadın, “en gizli hataları cezalandırmayı, kibirli alınları eğmeyi tam olarak bilen siz... Öfkeniz benim üzerimde kalsın çünkü size karşı günah işleyen sadece benim.”

Bu gecikmiş pişmanlıkların ağırlığı altında bunalan Mihri her zaman yavaş ama kaçınılmaz ilahi adaletin darbeleri altında titrerken yarı giyimli çok sayıda hanım ve cariye sarayın içinde oraya buraya koşuyorlardı. Onlar da efendileri gibi birden tatlı uyuklarından uyandırılmışlardı ve bu ani uyandırıl-

mayı sadece bir rüyanın devamı gibi görüyorlardı sanki. Ağlayıp yakınmalar, pek iyi anlaşılmayan mırıldanmalar, son olarak da sarayda bir devrimi izleyen betimlenemez gürültüler işitiliyordu. Sultanlar mücevherlerini ve en sevdikleri entarilerini karmakarışık istif ediyorlar, haremağaları hazırlanmış paketleri acele acele taşıyor, sarayın önünde bekleyen büyük kayıklara atıyorlardı: Boğaz'ın limanda sakin dalgalar üzerinde demir atmış binlerce tekneyi nasıl taşıdığını görünce insan hükümdarının düşüşünü de aynı kayıtsızlıkla karşılayacağından pek kuşku duymaz.

Komplocu subayların çalışmaları sayesinde kadınların hepsi düzenli bir biçimde ve fazla gürültü çıkarmadan kayıklara bindirildiler; korku onların çığlıklarını gözyaşlarına dönüştürmüştü.

Valide Sultan, Mihri ve öbür Sultanlar çocuklarıyla birlikte içlerine yataklar serilmiş büyük bir Pazar kayığına¹⁰ yerleştirilmişlerdi; bu kadar değerli bir ava göz kulak olma hakkını kimseye emanet edemeyen Selahattin Bey dümendeydi. Uzun bir gemici kancasına dayanarak tekneyi kıydan uzaklaştıran oydu; böylece Mihri'yi sonsuza kadar sultanların sarayından ayırıyordu. Ondandır gözlerini ayırmayan Mihri Sultan, kayıklar küreklerini suya değdirdiklerinde acıyla göğüs geçirdi ve bunu görmek genç adamı hafifçe gülümsetti.

Mihri bu sinirli gülümsemeyi gördü, bir utanma ya da öfke duygusu içinde, yüzünü düşmanın araştırmacı bakışlarından gizlemek amacıyla, feracesinin etek bölümü ile başını örttü.

Deniz yolculuğu hıçkırıklar ve bedduaların birbirine karıştığı kısa bir yolculuk oldu.

Sultanlar Dolmabahçe'nin merdivenli sekisinin önünde kayıklara kolayca bindirilmişlerdi ama Eski Saray'ın burnunda birbiriyle karşılaşan akıntılar nedeniyle çalkantılı ve dalgalı olan deniz, karaya çıkışı oldukça tehlikeli hale getiriyordu.

10 Osmanlı'da halkın kullandığı kayıklara Pazar kayığı deniliyordu. (Y. N.)

Selahattin dümeni denizcilerden birine verdi sonra sultanları birer birer alıp karaya çıkarmak istedi ama hanımlar ona hakaret etmeye başladılar ve boğulma tehlikesini göze alarak korkunç bir düzensizlik içinde kıyıya atladılar. En son Mihri geliyordu, halayıklarından birinin omzuna yaslanmak istedi ama sandalın hareketleri sonucu halayık dengesini yitirdi ve düştü, az kalsın Mihri Sultan'ı da beraberinde götürüyordu. Mihri bir çığlık attı ve o daha karşı koyamadan Selahattin onu kollarından yakaladı ve hemen karaya çıkardı.

“Allah bana yaptığınız tüm iyilikleri size de versin!” dedi Selahattin ona sadece. Bu dilekle ona çok saf bir kız olan Ayşe'nin ona yönelttiği son sözleri anımsatmış oluyordu.

Mihri Sultan yanıt vermedi ama bu kadar korkunç bir anda anımsatılmış bu dostun anısıyla ürperdi ve başını eğerek onları kabul etmek için çabucak hazırlanmış köşke doğru bahçelerden geçerek ilerleyen sultanları sessizce izledi.

Osmanlı Sultanlarının daha önceleri oturduğu Eski Saray'da artık sadece neredeyse terk edilmiş ek yapılar kalmıştı: bir cami, bir Türk hamamı, küçük bir köşk bir zamanlar büyük sarayı yıkıntı haline getiren yangından arta kalmış küçük bir köşk. Sarayın konumu dünyada tekti, yüksek çıkıntısından şöyle bir bakıldığında harikulade bir görüntü vardı. Eski Saray yarımada biçimindeydi ve Marmara'nın mavi dalgalarıyla yıkanan burun biçiminde denize uzanıyordu. Yüksek servi ağaçlarından, Osmanlıların çok sevdiği bu siyah ağaçlardan bir orman, çıkıntının doruğunda, camilerin beyaz minareleri ve Doğu çatılarının sivri çan kuleleri üzerinde karanlık bir tutam oluşturunuyordu; yangının yakıp yıktığı tepenin eteklerinde önemsiz bir İngiliz bahçesi bu kumlu toprağın çıplaklığının görülmesini engelleyemiyordu.

30 Mayıs sabahı güneş henüz tepelerin doruğunu kızartmadan, Ayasofya'nın kubbelerine altın sarısı rengi vermeden önce, yüz bir pare top atışı Türkiye'ye bir damla kan akıtılma-

dan, tek kurşun atılmadan, imparatorluk tarihinde görülmemiş biçimde Padişahın değiştiğini haber veriyordu. Kimse bu Devlet darbesini tahmin etmemişti.

Sadece bir gece süren bu devrim herkeste hayranlık uyandırdı; halk o zaman Abdülaziz'i ne kadar az sevdiğini anladı ve eski Padişahın oğlunu kendinden geçerek alkışladı. Murat'ın genç ve hapsedilmiş olduğunu söylemiştik; bu da onun sevilmesi için bir neden değil miydi? Üstelik iyi, namuslu ve zekiymi; aynı zamanda özgürlüğe ilk adımı olan bu çıkışı bu nedenle içtenlikle alkışlandı.

Seraskerlik ve Galata Kulesi de Türk donanması gibi hemen bayraklarla donandı; subayların, arabaların, atlıların gidiş gelişleri şaşırmış ve hayranlık içinde bir kalabalıkla dopdolu sokakların çın çın öten taşlarında yankılanıyordu. Halk kaygı verici bir terörün baskısı altında o kadar uzun zaman titremişti ki! Ve birden zaferde hazır bulunmak, sevincini göstermek, sonunda bu güzel günün şafağı kadar parlak bir refahtan (en azından buna inanıyordu) yararlanmak için uyanıyordu.

Murat'ın Dolmabahçe Sarayı'na gitmek için seraskerlikten ayrılması gerektiği çok çabuk öğrenildi. (Haberler yıldırım gibidir, hızlı yayılır.) Bir sıra asker Padişahın geçmesi gereken sokakların kenarına dizilmişti, bu üniformalıların arkasında dün birbirlerine güvensizlikle bakan bugün ise yurtseverlikle birbirine bağlanmış Hristiyanlar ve Müslümanlar bulunuyordu. Türkler, Arnavutlar, Rumlar, Yahudiler, Reaya ayrımcılığı unutmuş, sadece ulus olmak için bir araya gelmişti, Osmanlı uyruğu olmaktan mutlulardı.

Ne yazık ki bu sadece bir mutluluk ışığıydı; korkunç bir fırtına hazırlanıyordu.

Murat tören arabasıyla Seraskerliğin bahçesinden çıktığında saatler üçü gösteriyordu. Osmanlı kurallarına göre yalnızdı, yakası ve kol uçları işlemeli çok sade bir üniforma giymişti; göğsünde mecidiye nişanı parlıyordu; ellerinde gri

incili eldivenler vardı, onu görmek için toplanmış kalabalığı nezaket ve minnetle selamlıyordu.

İmparatorluk arabasını çok sayıda atlı yaver izliyordu; gecenin heyecanıyla yorulmuş alınlarında zaferin ısıltıları okunuyordu; bunların arasında Selahattin Bey Arap atını çalımla oynatıyordu; zavallı subay neredeyse gülümsüyordu.

Maiyet alayı binlerce kez yinelenen “Yaşa Padişah” çığlıkları ve geçtiği yollar üzerine dizilmiş askeri müziklerin arasında İstanbul’u geçti, çok sayıda Boğaz gemisinin yanaştığı iskelelerin yer aldığı Karaköy köprüsünü aştı; orada da onun tahta çıkışını alkışlamak için İstanbul’a gelen kıyı kasabaların sakinleri tarafından selamlandı. Daha sonra imparatorluk arabası zafer yürüyüşüne, kalabalık Galata, Tophane ve Kabataş mahallelerinde ilerlemeye devam etti, sonunda Sultan V. Murat Dolmabahçe Meydanı’na geldi, sarayın büyük kapısı onu karşılamak için açılmıştı.

Araba sarayın yaldızlı parmaklığında alınlık gibi duran oymalı kemerin altından geçerken Abdülaziz’in maiyetinden zaten Murat’ın da çok iyi tanıdığı bir genç subay kapıya doğru cesaretle ilerledi ve Murat’a kapalı bir mektup uzattı.

Genç Sultan hemen mektubu aldı, mektubu getiren Hasan Bey’di; mesaj sadece Abdülaziz’den olabilirdi.

Ama herkesin merakı çok geçmeden giderildi çünkü hemen o gece Sultan saraya girdiği sırada ansızın meydana gelen olayı aktaran gazeteler, kuşkusuz saygıdeğer öncelinin varlığını doğrulamak için onu halka duyurmayı arzu eden mektubun metnini yayınlıyorlardı.

Abdülaziz’in mektubu şöyle duyuruluyordu:

“Hünkârım,

Uyruklarınızın sonuncusunun size uzun bir hükümranlık ve utku dolu bir gelecek dileyen ilk kişi olmasına izin veriniz. Padişahımıza sadece bir ricada bulunmak istiyorum: bu benim

hayatımın ricasıdır, sizin için yaptırdığım Çırağan Köşkü'nde ailemle birlikte yaşamama izin vermenizi diliyorum.

“Allah’tan Hünkârımızın ruhunu yüksek bilgeliğiyle aydınlatmasını niyaz ediyorum. Size bir öğüt vermeme izin verirsiniz bu, ordunuza çok fazla güvenmemeniz olacaktır: Ben onun için her şeyimi feda ettim, o bana ihanet etti.

Uzun yaşayın, mutlu yaşayın Padişahım; Bu, saygı dolu uyruğunuzun en büyük isteğidir.”

“ İmza: Abdülaziz.”

Gazeteler, Sultan V. Murat’ın amcasının isteğini hemen yerine getirdiğini, Çırağan Sarayı’nın eski padişahın emrine verilmesini emrettiğini ekliyordardı.

Abdülaziz’in bu mektubu büyük bir şaşkınlığa neden oldu; yazgısına boyun eğmesi saygıyla karşılandı, Osmanlı sultanlarının katı yasaları halkı İmparatorluğun huzurunu sağlamak amacıyla tehlikeli görülen tüm adayların öldüğünü görmeye alıştırdığı için tahttan indirilerek zorunluluklarından kurtulan Abdülaziz’in neredeyse mutlu olduğunu düşündüler.

Aynı akşam ince bir yağmura karşın bütün Boğaz ve Konstantinopolis kenti aydınlatılmıştı; camiler minarelerinin şerefelerini göz açıp kapayıncaya kadar kıvılcımlardan bir kolyeye benzeyen ışıklarla süslemişlerdi; deniz kıyıları ve tepeler ışıklardan yapılmış resimlerle donatılmıştı; büyük tonajlı gemiler direklerini halatlarını lomberlerini Venedik fenerleriyle kaplamışlardı.

İmparatorluk sarayında resmî bir ziyafet vardı: yeni Sultan Hanım’lar hemen eskilerinin yerini almıştı. Abdülaziz’inden çok daha parıltılı saray erkânı haremın kaçan ev sahibelerinin kokularıyla hâlâ ılık salonlarına yığılmıştı.

Ama bu genel aydınlatmanın ortasında sadece Eski Saray’ın köşkü karanlıktı: topların her yeni zafer atışında, Sultan

Murat'ın zaferini gökyüzüne yazmak ister gibi görünen her şenlik fişeği atıldığında ne kadar acı çekiyor olmalılar! Bu küçük sarayda oturanlar şenliği seyretmek için en uygun yerlere geçmişlerdi; gemiler pencerelerinin altından sallanarak geçerken Türk müziği ezgilerini onlara kadar çıkarıyordu. Karanlık köşk! Her şeyi parlayan tabloya gerekli koyu siyah sen değil misin?

İnsan gücünün dayanıksızlığı bir zafer günü düşünebilseydi yenenin incelemesi gereken her zaman yenilenin yüzü olurdu.

XVI

ABDÜLAZİZ'İN ÖLÜMÜ

Abdülaziz'in yeğenine yazdığı mektup, söylediğimiz gibi, büyük bir heyecan yaratmıştı. Eski Sultan'ın yandaşları bundan çıkar sağlamak istediler çünkü onlara göre Abdülaziz'in boyun eğmesi aslında bir aldatmacaydı. Onun kısa sürede intikam alacağını umuyorlardı ama Abdülaziz kendini Çırağan Sarayı'nda bulduğunda, her zamanki yaverleri Murat'a bağlı subaylarla değiştirildiğinde artık tahta yeniden çıkma şansının olmadığını hissetti. O zaman çevresindekileri sitemler ve hakaretlerle bunalıttı, dostlarını yüksek sesle çağırıyor, zırlı gemilerini yitirdiği için ağlıyordu. Hal edildiği gün Sultan sadece yitirdiği şeyin ve artık yararlanmayı bilmediği gücün ne olduğunu anlamış gibiydi.

Ne bir annenin şefkatinin ne de karılarının sevgisinin sakinleştiremediği Sultanın umutsuzluğu zaten sarsılmış olan mantığı konusunda korku uyandırdı, hayatına son vermesini engellemek amacıyla onu yakından gözetim altında tuttular.

Abdülaziz'in bunalımı, kralların tahtlarından düşmelerinin ağırlığını soylu bir biçimde taşımalarına yardım eden büyük erdemlerden hiç birine sahip olmadığı için çok derindi.

Doğulu şehzadelerin düşünme biçimleri zayıftır; haremde aldıkları eğitim neredeyse yok gibidir. Hayatı ve başka insanları hırpalayan acıları bilmezler. Sözcüğün tam anlamıyla bencil olan şehzadeler sadece kendi duygularını göz önüne alırlar, tasarladıktan hemen sonra vazgeçecekleri bir kaprisi

erteleyen hafif engeller için üzülrler sadece. Yerleşmiş gururları, gerçek aşkları hiç yoktur; çocukları için baba şefkatleri yoktur.

Bu nedenle bir Sultan artık hükümdar olmadığına çekilmez hale gelir. Yeni Sultanın tahtın basamaklarını aşmadan önce kendisinden öncekinin cesedi üzerinden geçmesini isteyen barbar yasayı ortadan kaldırmaya çalıştılar: bir sultan yanılıya düşmez, sadece ölüm onu yenebilir.

Abdülaziz ta yüreğinden Çırağan'a iki adım uzakta bir sürgün hayatı sürdüremeyeceğini belki de anlıyordu. Yurdundan uzak sürgüne gitmek kuşkusuz çok korkunçtur; ama kendi sarayının kapılarında tutsak olmak daha da üzücüdür.

Beş gün daha geçti. Haziranın ilk Pazar günü, uğursuz 30 Mayıs gecesinden beri uykusuzluk çeken Abdülaziz sabah erkenden ellerini sırtında birleştirmiş gözleri donuk, alnı bembeyaz halde Çırağan Köşkü'nün küçük salonundaydı. Boğaz'ı beyazlara büründüren, sisin örtüsünü kaldıran, harika bir günü hazırlayan şafağın renklerini seyrediyordu. Valide Sultan bir sedire oturmuştu ve kaygılı gözlerle oğlunu izliyordu, bu sırada bir haftada on yaş ihtiyarlayan Mihri, kürklü mantosunun içinde soğuktan değil ama ateşten tir tir titriyordu.

Sultan salon boyunca ileri geri duraksaya duraksaya gezinmeye yeniden başladı; bacakları yorgunluktan bükülüyordu ama gözlerine uyku girmiyordu.

"Anne, anımsıyor musunuz," dedi yürürken boğuk bir sesle, "bu köşkü yaptırma emri verdiğimde mimar bana bu yerin kutsal bir dervişin mezarı olduğunu, bu mozolenin üzerine bir saray yaptırmanın bize uğursuzluk getireceğini söylemişti. Anımsıyor musunuz?"

"Evet," dedi Valide "ve o zamanlar sanrılar görmeyen ya da vicdan azabı çekmeyen Mihri kehanetlere acımasızca gül-müştü ve size çalışmalara devam etmenizi öğütlemişti..."

“Alnımıza ne yazılmışsa o olur,” diye bağırdı Mihri Sultan, “yazgı insanın gözünün yaşına bakmaz; eğer Hünkârımız burada tutsak olmasaydı kendi istediği gibi Eski Saray’da olacaktı. Benim öğütlerimin ona uğursuz geldiğine inanmıyorum...”

“Heyhat!” diye içini çekti Abdülaziz, genç kadının ona söyler gibi yaptığı bu dolaylı soruya başka türlü yanıt vermeden.

“Oğlum,” dedi Valide Sultan, “benim hatırım için bu karamsar halden çıkınız, bu titrek adımlarla yürümekten vazgeçiniz. Sizi bu durumda görmekten içim parçalanıyor. Artık sadece kendinizin gölgesi oldunuz...”

“Beni uzun süre direği kırılmış gelişigüzel dolaşan bir gemi gibi aylak aylak gezerken görmeyeceksiniz, Allah bana acıyacak; bana kesin bir karar alma cesareti verecek.”

“Dilerim böyle olur,” dedi Valide Sultan, soylu oğlunun sözlerindeki anlam konusunda yanılığa düşerek. “Evet, Allah büyüktür; hainlerin sonunu getirecek ve size yeniden hayat ve güç verecek.”

Abdülaziz başını salladı.

“Sonsuza kadar umutsuz! İşte gözden düşmüş şehzadelelerin sloganı. Halkı tarafından devrilmiş bir hükümdarın yeniden başa getirildiğini hiç duydunuz mu?”

“Ama bu halk değil... Siz iğrenç bir komplonun kurbanısınız,” diye bağırdı Mihri. “Bunu bana Hasan Bey söyledi, Konstantinopolis’te başka ayaklanmalar da olacak, taht üzerinde çok sağlam durduğunu sanan kişi orada çok fazla oturamayacak...”

“Şiş! Sus kadın! Suçlu olmayanlar hakkında büyük eleştirilerde bulunmayın, siz daha çok ruhunuzun kötülüğü ile ilgilenin.”

“Ah! Sultanım!” diye inledi Mihri iki gözü iki çeşme ağlayarak.

“Allah aşkına kesin ağlamayı; anne, onu teselli edin. Ah! Bunlar beni daha da alt üst ediyor... Artık komplolardan,

dostlardan ya da düşmanlardan söz edildiğini duymak istemiyorum... Artık hiçbir şey bilmek istemiyorum... Huzur istiyorum... Bıktım bu hayattan...” Sonra güçlükle kendine gelen Sultan neredeyse sakın bir sesle şöyle dedi: “En çok istediğim şey biraz yalnızlık: bunu elde edebilir miyim? Tek bir an bile yalnız değilim... Her zaman ya kuşkulu düşmanlarla ya da çok gayretli kadınlarla çevriliyim...”

“Hünkârım...”

“Oğlum...” diye bağırdı aynı anda hakarete uğramış Mihri ve Valide, ayağa kalkarak.

“İşte böyle. Hareme gidin,” dedi Padişah daha tatlı bir sesle; “dinlenmek için şu sedire uzanacağım.”

“Bir şeye ihtiyacınız olursa bizi çağırır mısınız?” diye sordu istemeyerek onun yanından ayrılan ve odaya kaygıyla şöyle bir bakan Mihri.

“Oğlum, özellikle sakın olun ve üzücü düşünceleri kafanızdan atın,” diye ekledi Valide istemeden de olsa geri geri çekilirken.

“Evet, evet, ikiniz de sakın olun; zaten sizin yerinize beni gözaltında tutan İsmail Bey yan odada... Beni göz önünden ayırmıyorlar, diye ekledi Sultan alaylı bir biçimde gülerек”, sonra ilgisiz bir sesle ekledi: “Mihri, sakallarımı düzeltmek için bana bir ayna ve makas gönderin.”

“Emredersiniz Sultanım, Allahaismarladık!”

“Elveda! Mihri!”

“Allahaismarladık oğlum,” dedi Valide.

“Elveda! Anne!”

İki sultan sinirli ve kalpleri çarpıntılı halde oradan uzaklaştılar. Abdülaziz çağırırsa daha iyi duymak için onun bulunduğu salonun bitişiğindeki odaya girdiler. Bir halayık Padişaha istediklerini götürdü.

“Padişahımız ne yapıyor?” diye sordu hep kaygılı olan Mihri, halayık odaya geldiğinde.

“Padişahımız pencerenin yanındaki sedire oturmuştu, o sakalını kesmeye çalışırken İsmail Bey de salonun öbür ucunda gazete okuyordu.”

“En azından yalnız değil,” dedi Mihri rahatlayıp içini çekerek.

“Ben de sizin gibi onu uzun süre karanlık düşüncelere dalmış halde bırakmaktan korkuyorum. Tüm silahları iyice sakladım.”

“Ama neden bizi yanından uzaklaştırdı?” diye sordu Mihri üzgün bir sesle; “Ne yazık! Varlığımız bile ona yük oluyor...”

“Kim bilir? Zamanla...”

Valide Sultan sözlerine devam edemedi; bir dövüşme gü-rültüsü, İsmail Bey’in attığı çığlıklar iki kadını da yerlerinden sıçrattı, salon kapısına doğru koştular ve kapıyı gürültüyle açtılar.

“Allah! Ne oluyor?” diye bağıldılar.

Gözlerinin önünde korkunç bir tablo vardı, dehşetten donup kaldılar.

Abdülaziz sedire uzanmıştı, kanlar içindeydi, İsmail mendiliyle boşuna kan akmasını önlemeye çalışıyordu ama kan Sultanın el bileklerinden, kollarından, ayak bileklerinden sel gibi akıyor, giysilerini ve halıyı kaplıyordu, başı şimdiden ölü gibi ve bembeyaz omuzları üzerinde sallanıyordu.

Sultanlar zavallı hükümdarın yanına koştular ama bir şey yapamayacaklarını görünce muhafız subayına seslendiler, çok geçmeden kalabalık bir kadın ve hizmetkâr topluluğu odaya doluştu. Bu korkunç anda, İslam dininin Müslüman kadınların yüzlerini göstermeyi yasaklayan son derece katı yasaları unutuldu, harem ve selamlık Sultanın yaralarını sargı ile sarmak ve kendine gelmesini sağlamak için toplandı.

Valide Sultan ve Mihri, Abdülaziz’in üstüne kapanmışlar, adını söyleye söyleye ağlıyorlardı. Öbür Sultanlar umutsuzluk içinde sarayın camlarını, pencerelerin parmaklıklarını kırıyor

ve “Cinayet var! İmdat!” diye bağıryorlardı; üzüntüden kendilerinden geçmiş, çığlıklarını sadece Boğaz’ın dalgalarının duyacağını, seslerini duyanlar oysa bile kimsenin imparatorluk haremının gizlerini ortaya çıkarmaya cesaret edemeyeceğini düşünemiyorlardı.

Çığlıklar ve inlemeler Çırağan Sarayı’nı iç karartıcı gü-rültülerle doldururken iki genç kölenin sürüklediği bir askerî doktor geldi. Doktor titreyerek efendisinin üstüne doğru eğildi: bütün gözler ona dikilmişti; sadece Valide Sultan’ın gözleri biraz umut ışığı arıyordu: anneler her zaman umut etmezler mi?

Doktor yaraları muayene ettikten sonra doğruldu; ölüme neden olan aleti arıyordu, o zamana kadar kanların ortasına diz çökmüş duran Mihri doktora küçük kanlı bir makas uzattı.

“Benim makasım, benim makasım!” dedi ve bayılarak yere yuvarlandı.

Etrafı hemen kuşkulu ve tehdit eden kadınlarla çevrilmiş İsmail Bey son derece heyecanlı bir halde Sultanın sessizce gerçekleştirdiği intiharı çok geç fark ettiğini açıklıyordu. Kol ve el damarlarını kesmiş olan Abdülaziz’e doğru bağırarak koşmuş, elinden ölüm silahını almak için birkaç dakika onunla mücadele etmişti ama kısa süre sonra Sultan artık kalkmamak üzere yere düşmüştü.

Subayın anlattığı işte buydu; ama inanmayan cariyeler “Cinayet!” diye bağıryorlardı, İsmail’i saraydan çıkarmak gerekti; dışarı çıktığında giysileri paramparça olmuştu.

Abdülaziz intihar mı etmişti? Bir cinayete mi kurban gitmişti? İşte tarihin yanıtını asla veremeyeceği bir soru.

Amcasının ölümünü öğrenen Sultan Murat hayatını tehlikeye sokan, daha sonra da aklını başından alan bir sinir krizi geçirdi.

Abdülaziz’in ölü bedeni bir şiltenin üzerine kondu, üzeri bir çarşafla örtüldü, Eski Sultan’ın intiharının saptanması için

muhafız alayı eşliğinde sağlık kurumlarının tüm doktorlarının çağırıldığı Çırağan'a götürüldü. Doktorların raporu tüm gazetelerde yayınlandı. Abdülaziz, babası Sultan Mahmut'un yanına gömüldü ama gösteriye fırsat vermemek için törene resmi bir görüntü verilmedi.

İntihar akşamı (5 Haziran) büyükelçiler ve Konstantinopolis sakinleri henüz eski Sultanın öldüğünü bilmiyorlardı, bunu ancak ertesi gün öğrendiler.

Abdülaziz'in intiharı üzücü bir etki uyandırdı, herkes o kadar duygulanmıştı ki bu duygu, en ateşli düşmanları olarak görünenlerin arasında bile tüm cinayet düşüncesini uzaklaştırdı.

On beş gün sonra gazeteler şu küçük haberi yayınlıyorlardı: "Şehzade ***'nın annesi olan Sultan, ikinci şehzadeyi dünyaya getirmek üzereyken öldü. Soylu kocasının ölümü sırasında geçirdiği korkunç heyecanlar ve bu acılı kaybın üzüntüleri birkaç günde bu genç ve güzel Sultanın ağır bir hastalığa yakalanmasına yol açmıştı. Mihri Sultan'ın cenaze töreni yarın Yeni Cami'de yapılacak."

Türklerde ölüyü toprağa verme, bir cenaze töreninden çok dostların ölene sonsuza kadar yatacağı yere kadar eşlik etmesidir: birkaç molla dualar okuyarak cenazenin önünde gider, birçok insan ölenin tabutunu omzunun üzerinde biraz taşıyabilmek için çevresine dolar. Tabutun elden ele geçtiği görülür çünkü herkes bir kez daha taşımak ister. Ölenin evinden camiye, camiden mezarlığa kadar giden yolda gelip geçenler de gelip tabutu taşımaya katılırlar, birkaç adım götürürler, sonra onların yerini yeni gelenler alır. Bu son veda, rasgele birinin ölene karşı yerine getirdiği bu son görev kardeşliğin bir kanıtı, hayatımızın önemsizliğine gösterilen bir saygı değil midir?

20 Haziranda çok sayıda din adamı, sedef işlemeli, üzeri güzel bir kaşmirle örtülü, taze ve kokulu güllerden bezek kordonlarıyla sarılmış tahtadan güzel bir tabutun önünde yürü-

yerek ilahiler söylüyorlardı. Çırağan'dan Yeni Cami'ye giden uzun yolu aştıktan sonra kısa bir süre camiye girdiler, sonra en üst düzeyde kutsal bir mezarlık bulunan Eyüp'e doğru yola devam ettiler. Birçok paşa, bey ve subaylar, haremağası ve ağalar, Mihri Sultan'ın cenazesi dedikleri konvoyu izliyorlardı. Tabutu taşıyanlar birçok kez değişti sadece bir kişi yerinde kalmakta ayak diredi: bu bir emir subayı, ölenin erkek kardeşi, kahramanımız Hasan Bey'di. Gözyaşlarının zaman zaman bulandırdığı gözleri çakmak çakmak, başı yukarda, yükün ağırlığını hissetmeyerek tabutun köşelerinden birini gururla tutuyordu. Genç adamın sinirli canlılığı dostlarında merhamet uyandırıyor ve onu biraz dinlendirmeye çalışıyorlardı. "Keşke biraz daha onun yanında olabilsem!" diyordu gözlerini tabuta çevirerek. Zavallı kardeşim! Anne olmak üzereyken, yirmi altı yaşında öldü!" diyordu Hasan gözyaşları tutarak.

Sonunda Eyüp'e varıldı; tepenin çiçekli dar yolları arasından geçildi; kuşlar servilerin arasında ötüyordu. Çok sayıda Müslüman kadın yüksek ağaçların gölgesinde, mezarlığın huzuru içinde güzel bir günden yararlanmak için gelmiş, mezarların üzerinde oturuyorlardı. Tepenin doruğunda, Kâğıthane'ye bakan çimenli bir tümsekte yeni kazılmış bir çukur vardı... Din adamları durdu, cenazeyi taşıyanlar ve kalabalık da durdu, mollalar yeni ilahiler ve yeni dualar okurken tabut da topraktan yatağına indiriliyordu. Hasan tabutun indirilmesine yardım etti; buna bir annenin uyuyan çocuğunu yatağına bırakırken yaptığı gibi bir özen gösteriyordu. "Mihri, Mihri," diyordu alçak sesle, "burada en azından huzurlu ve düşmanlarımızdan uzak olacaksınız; onların arasında ölmek, benim gibi onlarla yaşamaya mahkûm olmaktan iyidir."

Önce molla kürekle mezara ilk toprağı attı, sonra Hasan dışında tüm hazır bulunanlar sırayla gelip bir kürek toprak attılar. Hasan bir ağaca yaslanmış, gözlerini, yavaş yavaş dolan çukura dikmişti. Herkes Sultana son görevini yaptıktan sonra

uzaklaşıyordu, subay farkında olmadan hep aynı duruşuyla, kız kardeşi gibi terk edilmiş tek başına kaldı.

“İntikamını alacağıma yemin ediyorum Mihri,” diye bağırdı alçak sesle Çerkez delikanlı; “Yakında sana düşmanlarının cesetlerinin geçtiğini görme zevkini vereceğim. Onlar için ilahiler söylendiğini duyduğunda benim için dua et çünkü o zaman senin yanına gelmek üzere olacağım. Elveda kardeşim; çok beklemeyeceksin; Allah izin verirse ay yeniden doğmadan burada yeni çukurlar açılacak. Onları kazdıran ben olacağım!”

Daha sonra intikam düşüncesiyle güçlenen Hasan sert adımlarla mezarlığın dik yolunu indirdi. Onun geçtiğini görenler, kafasına takılan öldürme düşüncelerinden hiç kuşkulandırmadan acıyan gözlerle ona bakıyorlardı: onun kız kardeşini gururla taşıdığını görmüşlerdi, şimdi onun gözleri kurumuş başı havada geri döndüğünü görüyorlardı: “İşte gerçek Müslüman, diyorlardı; yazgıya boyun eğmeyi biliyor!”

XVII

HEMET-İ VÜKELÂ

Sultan Abdülaziz'in ölümü Murat'ı çok fazla üzdü; korkunç uykusuzluk, gizli bir ateş zekâsını felce uğrattı; doktorlar ona devlet işleriyle ilgilenmesini yasakladılar ve olabilecek her tür eğlenceyle oyalanmasını salık verdiler.

Sadrazam ve nazırlar artık sarayda toplantı yapamadıkları için bazen Babı Ali'de, bazen Seraskerlik'te ya da o sırada Şu-rayı Devlet Reisi Mithat Paşa'nın konağında toplanıyorlardı.

Ordunun önde gelenlerinin Abdülaziz'in oğlundan yana karışıklık çıkaracağını gören Hüseyin Avni Paşa, padişah yanlısı tüm liderleri Herseke sürgüne göndermeye karar verdi. Hasan Bey gitme emrini alanların başında geliyordu. Bağdat'taki garnizonda 6. kolordu komutanlığına terfi etti. Çerkez subay onu dostlarından ayıran, saygınlığına hakaret olan bu terfii kabul etmek istemedi. Kendisine verilen emre uymayı kesin bir biçimde reddetti. Hüseyin Avni Paşa onu tutuklattı; Hasan dört gün hapiste kaldıktan sonra yumuşamış gibi göründü ve yeni alayına gitmeye hazır olduğunu bildirdi. O zaman onu hemen serbest bıraktılar çünkü ertesi gün yola çıkması gerekiyordu.

Hasan Bey hapisten çıkar çıkmaz özenle giyindi, altına iki tabanca gizlediği kaftanına sarındı, bir kayığa bindi ve Eyüp mezarlığına gitti. Bu kez orada çok kalmadı... Sadece üzerinde yaldızlı harflerle kakılmış Kurandan ayetlerin parladığı beyaz bir mermerle örtülü mezarın üstüne doğru birkaç söz-

cük mırıldandı, mezarın başında zambak biçiminde yükselen mermer sütunu sevgiyle öptü, sonra hızla kıyıya dönerek kırıya kendisini Üsküdar'a götürmesini emretti.

Çok kalabalık bir kent olan Üsküdar, İstanbul'un karşısında Asyalı bir rakip gibi yükselir: kıyıları canlı renklerle boyanmış evlerle doludur, bunların ortasında yüzlerce beyaz minare yükselir. Uzun ve sık bir servi ormanı kıyı boyunca uzanır. Bu iç karartıcı ağaçların arasından hayaletlere benzeyen çok sayıda mezar taşı beyaz anıtlar gibi dik ya da yatık görülür. Eyüp'e ve Üsküdar'a zengin ve dindar Müslümanlar gömülür. Eyüp bir bahçeye benzer çünkü güneş ışıkları her yanını kaplar, orada çiçekler servilerle ve tarla otlarına karışarak büyür. Üsküdar hüznüldür, ciddi görünümlüdür; tüm kavşakların, sokakların, dar yolların ölümle dolduğu sık bir ormandır. Gümüşü yüksek ve gür yapraklar arasından zor geçer. Orada ot bitmez. Sadece yosunlar, yan yana, sık ve düzensiz, eski, sade ve çirkin bir karışım içinde uzanmış nemli mezarları birbirinden ayırır. Burada, ermiş bir mollanın mezarının kalıntılarının yanında genç bir cariyenin yaldızlı yazıları daha yeni yazılmış mezar taşı yükselir. Zamanla yeşil ya da kırmızı sarıklar yerlere düşmüş, tozların arasında kalmıştır çünkü Türklerin, uzun ve yüksek mezar taşlarının üzerine kırmızı bir fes ya da sarık koyma âdetleri vardır, özellikle geceleri uzaktan bakılınca Üsküdar ormanlarında kamp kurmuş beyaz bornozlarına sarınmış bir Arap ordusu bulunduğu sanılabilir.

Üsküdar Türklerin ilk ortaya çıktığı Asya'nın son sınırı; karışı konulamaz bir eğilim onları hâlâ buraya doğru çeker; binlerce soylu Müslüman'ın konağı buradadır, bunların arasında Hüseyin Avni Paşa'nın konağı en güzellerinden biridir. İşte Hasan'ın gelip kapısını çaldığı konak budur; Nazırın bu akşam Mithat Paşa'nın evinde toplanacak olan heyette hazır bulunmak için İstanbul'a gittiğini öğrenir. Hasan, yaveri selamlar –bu Selahattin Bey değildir– kayığına binerek Avrupa yakasında Sirkeci iskelesine yönelir.

Akşam olmuştu; Hasan sert adımlarla yürüyüp bir iblis gibi gülümseyerek karanlık sokakları (çünkü İstanbul gazla aydınlanmıyordu) izledi. Saatine baktı, saat sekizi gösteriyordu; toplantı başlamış olmalıydı; adımlarını hızlandırdı ve çok geçmeden Mithat Paşa'nın pırıl pırıl aydınlanmış konağına geldi.

Giriş katında iyi bir yemek yemiş olan ağalar yavaş yavaş kahvelerinin tadını çıkarıyor keyifle sigaralarını içiyorlardı: Tam bir rahatlığın bu benzersiz görünümü gerçekten sadece Türkiye'de anlaşılır.

Hasan Bey'i tanıyorlardı, ağalar onu selamladılar ve nereye gittiğini sormadan geçmesine izin verdiler: Doğuda böyle bir teklifsizlik ve konukseverlik vardır. Evin tanıdığı herhangi bir kimse ise konuk, neredeyse ev sahibi olur; içeri girer, yer içer bir şey ister, birkaç gün orada kalır, kendisi de evinde yokken gelen dostları da onun gibi yapabilir.

Salonlar bomboştu; sadece bir ağa, heyetin toplandığı salonun önündeki odanın bir ucunda oturmuş sıkılmış bir halde sigarasını içiyor ve zaman zaman kuşkusuz nöbetinin biteceği saati görmek için saatine bakıyordu.

Çerkez Hasan, ağaya doğru ilerledi, ağa onun geldiğini duymamıştı.

"Hasan Bey," diye bağırdı şaşkın bir halde; sonra onu hemen selamlayarak sordu: "Sizi buraya hangi güzel rastlantı getirdi?"

"Yarın Bağdat'a gidiyorum ve Harbiye Nazırı ile görüşmek istiyorum, onunla hemen paylaşmam gereken haberim var."

"Ama beyefendi nazırlar toplantısında," dedi ağa, ipek kapı perdesi indirilmiş kapılardan birini göstererek. "Şu hayırlı politik tartışmalarla toplantı kim bilir ne zaman sona erecek!"

O anda yan odadan kahkahalar duyuldu.

"Görüyorsunuz ülkenin geleceği konusunda nasıl tartışıyorlar," dedi ağa gülümseyerek: "bütün nazırlar bağılıyor; en güçlü ve en uzun zaman bağırın kazanacak."

Subay bıyıklarını burdu ve gülümsemeye de çalıştı ama dudakları da sinirli parmakları gibi kasıldı.

“Ama benim nazırla görüşmem gerekiyor,” dedi Hasan.

“Emir subayına geldiğinizi haber vermemi ister misiniz?”

“Kim o?” diye sordu hemen Hasan.

“Tevfik Bey.”

Çerkez genç daha rahat bir soluk aldı.

“Peki ya Selahattin Bey?” diye sordu duraksayarak.

“Sanırım biraz önce atıyla Babı Ali’ye gitti ama gidip Tevfik Bey’i bulayım; sadece toplantı odasından uzaklaşırsanız sevinirim, salonda bekleyiniz beyefendi.”

Ağa emir subayını aramak için merdivenleri indiği sırada Hasan belirtilen salonun açık pencerelerinden birine dirseklerini dayarmış gibi yaptı. Ama ağa kaybolur kaybolmaz ayak parmaklarının ucunda yürüyerek onu toplantı salonundan ayıran perdeye kadar geldi ve ipek perdenin bir ucunu hafifçe kaldırınca kâğıtlarla kaplı bir masanın çevresinde yan yana oturmuş nazırları gördü. Harbiye Nazırı Hüseyin Avni Paşa tam Hasan’ın karşısındaydı: bu altmış yaşlarında yaşlı bir adamdı, düzgün yüzünü beyaz bir sakal çevreliyordu, gözleri küçük ve siyahtı; kurnaz ve parlak gözlerini biraz kırıştırtıyordu; iri yarı yapısı gerçek bir Türk paşası olduğunu gösteriyordu. Onun yanında Maliye Nazırı şişkin göbeğini ve et gibi kırmızı yüzünü ortaya sermişti; kuşkusuz toplantıdan sonra yediği lezzetli bir akşam yemeğinden sonra daha rahat nefes alabilmek için giysisinin düğmelerini çözmüştü. Şurayı Devlet Nazırı¹¹ Sadrazam Mithat Paşa’nın ve Bahriye Nazırı Ahmet Paşa’nın arkası Hasan Bey’e dönüktü, Adliye Nazırı Rıza Paşa, Nafia ve Hariciye Nazırlarıyla hararetle bir tartışmaya girmişlerdi.

11 Günümüzde Danıştay başkanı. (Ç.N.)

Hasan, biraz önce adlarını saydığımız kişilere hızla bir göz atarak her birinde altı kurşun olan iki tabancasını kemerinden çekip çıkardı ve kapının örtüsünü hızla kaldırarak heyetin ortasına bir bomba gibi dalarak bağırdı: “Aşağılık, alçak Hüseyin, geber!” Aynı anda tabancasını Harbiye Nazırının üstüne boşalttı, nazır göğsünün tam ortasına kurşun yedi ama yine de ayağa kalkacak gücü buldu.

Hasan’ın bu saldırısı karşısında Reşit Paşa dışında tüm paşalar “İmdat!” diye bağırarak ayağa kalktılar ama sadece Hüseyin Avni Paşa’ya kızmış gibi görünen Çerkez Hasan onun üstüne atıldı ve tüm gücüyle sapladığı bir yatağan darbesiyle nazırın sonunu getirdi, Hüseyin Paşa cansız ayaklarının dibine düştü.

Bu beklenmedik saldırı karşısında soğukkanlılığını biraz korumuş tek kişi olan Mithat Paşa hareme açılan ve kendisinde anahtarı olan küçük bir kapıyı hemen açtı; arkadaşlarıyla birlikte oraya sığınacaktı ama kilidin çıkardığı sesi duyup çılgın gibi oraya doğru dönen Hasan nazırların kaçmasını engellemek için atıldı. Ahmet Paşa bir an deliye dönmüş Hasan’ı engellemeyi başardı ve onun tabancalarını elinden almaya çalıştı: omzuna aldığı bir kurşun ona tuttuğu tabancaları bıraktırdı ve o da öbür nazırlar gibi kurtuluş kapısının arkasına geçmeyi başardı. Çerkez delikanlı avının kaçtığını görünce bir çığlık attı. Sadece Reşit Paşa koltuğunda bayılıp kalmıştı. Öfkeden gözü dönen Hasan daha iyisini yapamayınca bahtsız paşanın üstüne atıldı ve namluyu kafasına dayayıp tabancasını ateşledi; Reşit’in eğik başı kımıldamadı bile, bu da onun baygınlıktan ölümüne geçtiğini gösterdi.

O sırada emir subayı Tevfik ve ağa bu patlamaların nereden geldiğini bilmeden koşarak geldiler. Hasan’ın iki ceset arasında ayakta durduğunu, deli gibi çığlıklar atarak tabancayla deldiği harem kapısını zorladığını şaşkınlıkla fark ettiler. Ağa yardım istemeye koştu, Tevfik Bey kılıcını kınından çıkararak Çerkez Hasan’ın üstüne atıldı.

Korkunç Hasan'dan bir çığlık ve bir kan seli fişkırdı, kendisini yaralayana dönen Hasan, "Kılıç kullanmayı daha iyi öğren, Tevfik!" dedi ve onun kafasına bir kurşun sıktı. Zavallı subay bir an olduğu yerde döndü sonra inleyerek parkenin üzerine devrildi.

"Bana sizin kanınız gerek!" diye haykırıyordu öfkeden çıldıran Çerkez hâlâ haremın kapısını açmaya çalışarak. Onun bağırıp çağırımlarına korkmuş kadınların çığlıkları ve yalvarmaları karışıyordu.

Sonunda tüm ağalar, kılıç, hançer ve tabancalarıyla silahlanmış olarak koştular. Hasan saldıranlara karşı koymak zorunda kaldı, önce kendisi ile onlar arasına yığıldığı atlas sandalyeler ve masalarla kendine bir siper yaptı; canını pahalıya satmaya karar vermişti ve sayıca çok ama Çerkez'i yanına yaklaşılmaz yapan insanüstü cesareti ve kan dökücülüğü olmayan bu gelenlerin saldırılarını inanılmaz bir beceriyle savuşturuyordu. Cesetler yerde onun çevresine yayılmıştı, yer kanla kaplıydı. Ama Hasan yaralanmıştı ve çok sayıda leke üniformasını kızıla boyamıştı.

"Bir darbe daha ve onun sonunu getireceğiz!" diye bağırdı ağalardan biri ve büyük bir yatağanla Çerkez'in üstüne atıldı. Hasan tabancalarından birini hazırlıyordu, tam o sırada bir ses silahların gürültüleri arasında yankılandı ve Hasan'ın üstünde yukarı kalkmış kol havada kaldı.

"Durun! Onu öldürmeyin! Onun cesur biri gibi ölmemesi gerek, ona işkence gerek; kılıçla değil asılarak ölmeli!"

Ve Selahattin Bey arkasında nazırları öldürenin gizlendiği mobilyalardan siperin ortasına koştu. Yaveri tanıyan, özellikle de son sözlerini işiten Hasan'ın benzi soldu. Selahattin iki sıçrayışta Hasan'ın yanına geldi ve önce elini onun kanlı giysilerinin üstüne koydu:

"Geri çekil, Selahattin!" diye haykırdı Çerkez Hasan, genç adamın kendisini kavrayan ellerinden kurtulmaya çalışarak. Bir anlık duraksama mahvolduğunu anlayan Çerkez'in çevresinin sarılmasına yetti.

“Evet, seni ben astıracağım, alçak kâtil!” diye alaylı bir biçimde güldü Selahattin; “Senin böyle ölmen gerektiğini biliyordum.”

Çerkez Hasan’ın bir eli hâlâ serbestti ve bu elinde bir tabanca tutuyordu. Onun elinden tabancayı alacak zaman kalmadan Hasan silahını genç yaverin göğsüne boşalttı.

“Bunu sen istedin,” dedi Hasan, “neden benim ölmemi engelledin?”

Selahattin Bey zayıf bir soluk aldı ve sonunda elini kolunu sıkı sıkıya bağladıkları Çerkez’i bıraktı.

“Bir doktor! Bir doktor!” diye bağırdı yaverin kollarına yığılıp kaldığı ağa.

“Hayır! Benim için değil... Bunun yararı yok,” dedi ölümcül yara aldığı hissedenden Selahattin, “ama onun için... Cezasını çekinceye kadar yaşamalı...”

“Evet,” dedi o sırada içeri giren Mithat Paşa, “bu adam adaletten kaçamayacak...”

“Yine mi!” diye mırıldandı son kez ateş ettikten sonra öfkesi geçmiş gibi görünen Hasan... Sonra divana uzanmış Selahattin’e dönerek: “Beni affediyor musun?” dedi.

“Sen benim en büyük isteğimi yerine getirdin,” dedi güç bela genç adam; “kız kardeşin Ayşe’yi öldürerek bir suç işledi; sen beni öldürerek iyi bir iş yaptın... Haydi... Seni affediyorum...”

Duygulanan Hasan, mücadelenin ortasında olduğundan daha fazla titreyerek kendini hırıltılar çıkaran Selahattin’in ayaklarına atmak istedi ama onu alıp götürdüler; onu tedavi edeceklerdi, cezasını çekmesi için yaşaması gerekiyordu; Selahattin’in isteği yerine getirilmeliydi.

Böyle bir suikastın Türkiye’yi içine attığı büyük acıyı kim dile getirebilir? Bu olay bahtsız Murat’a son darbe oldu; üzerinde aklını yitirdiği tahtını erkek kardeşine bıraktı.

Nazırların katledildiği akşam Selahattin Bey korkunç acılar içinde son nefesini verdi.

XVIII

CEZÂ

Bu uğursuz geceden iki gün sonra sabah saat beşte büyük bir kalabalık Seraskerlik meydanına doğru ilerliyordu.

Türk hanımlar sabah saatleri olmasına karşın zarif olmanın yolunu bulmuşlardı; beyaz yaşmaklarının üzerine sadece kaşmir bir eşarp atmışlardı: soğuk mevsimlerde çok yaygın bir giyim tarzıydı bu. Sabah nemine karşı bu koruyucu örtü belki de sadece peçelerinin altında parlayan mücevherlerini gizlemek için bir bahaneydi çünkü infazdan sonra gezmeye gideceklerdi ve böylece ilginç bir gün geçirmiş olacaktı. Bu sırada çocuklar bir dalına Çerkez Hasan'ın bir dalına asılacağı ağaçların altında gürültüyle oynuyorlardı, seyyar satıcılar sanki bir bayrammış gibi mallarını satmak için yerlerini almışlardı.

Saat beş buçukta Seraskerliğin kulesine Osmanlı bayrağı çekildi, uzun ve boğuk bir davul sesi kalabalıkta yeniden merak ve heyecan uyandırdı.

Seraskerlik hapishanesinin kapılarından birinin önünde ordunun küçük bir kamyonu duruyordu: birden kapı açıldı ve kapı girişinde birçok üniformalı belirdi, sonra ellerinde beyaz bir yük tutan iki adam arabaya doğru ilerledi ve zar zor arabaya bindi.

Bunu gören kalabalıkta bir hareket oldu, bir insan seli Seraskerliğin parmaklıklarına doğru gitti. “İşte! İşte!” dediler.

Gerçekten de araba yavaş yavaş ilerliyordu, muhafız ve subay birçok erkek arabayı yaya olarak izliyordu.

“Hasan nerede?” diye soruyordu binlerce ses kalabalığın içinden.

“Arabada ayakta duran bu subay!”

“Hayır, yanılıyorsunuz, dün rütbeleri söküldüğüne göre üniforma içinde olamaz.”

“Ya nerede? Onu göremiyorum.”

“İki zaptiye arasında hareket eden beyaz yük belki de odur.”

“Evet, öyle, onu taşıyorlar, yürüyemiyor gibi görünüyor.”

O sırada araba giriş kapısını gölgeleyen ağaçların altında durdu ve ayakta duramayacak kadar zayıf Hasan’ın iki zaptiye arasında aşağı indiği tam olarak görüldü.

Ayaklarına kadar inen uzun beyaz bir tunik giymişti, üzerinde birçok yerde kan lekeleri vardı. Hasan’ın başında fes yoktu: solgun yüzlü başı sağ omzuna düşmüştü.

Mahkûmun yanında giden zaptiye müfrezesi biraz önce anlattığımız yerde durdu, az önce o kadar gürültülü olan seyirci kalabalığına derin bir sessizlik çöktü. İkinci bir davul sesi yankılandı ve kadı yüksek sesle yargı kararını okudu. Hasan kımıldamadan duruyordu ve hiçbir şey görmüyor hiçbir şey duymuyor gibi görünüyordu. Küçük bir ağacın üzerinde duran cellât, sağlamlığından emin olmak için ipi çeken bir Arap’ın yardımıyla dalların dayanıklılığını ölçüyordu.

Kalabalığın içindekiler bu kadar zayıf bir adamın bir gün önceki eylemi yapabilmiş olmasına şaşırıyorlardı. Cezasını çekmesi için acılı yatağından kaldırılan Hasan Bey’in ölümü, çektiği işkencelerden kurtuluş olarak gördüğünü bilmiyorlardı.

Mahkûmiyet kararı bir kez okunduktan sonra bir molla Hasan’ın yanına geldi ve Kuranın bir ayetini öpmesi için ona verdi.

Sonra mahkûm boynuna dolanan uğursuz düğüme kadar yükseltildi. Daha sonra başına yüzünü örten gri bir başlık geçirildi ve ip çekildi.

Zavallının can çektiği birkaç saniye sırasında kalabalığın içinden acıma ya da hoşnutluk belirten boğuk bir mırıldanma yükseldi. Sonunda Hasan'ın bedeni sertleşti ve ayakları neredeyse toprağa değer gibi aşağı sarktı.

O zaman bir Arap ilerledi uzun bir pankart açarak ağaca çiviledi.

* * *

Hasan Bey'in asılmasından iki saat sonra Eski Kapıdan gelen kapalı bir araba Seraskerlik meydanından geçti; içinde yaşlı bir adam ve güzel kokulu servi ormanından yeni kesilen tahtalardan yapılmış bir tabut vardı. Yaşlı adam Mehmet Paşa'nın eski ağası, Ayşe Hanım'a bağlılığını yedi yıl ağır hapis cezası çekerek ödeyen sadık hizmetkâr Ahmet'ti. Tabutun içinde Selahattin'in ölüsü vardı, iyi yürekli Ahmet onu Selnik'e götürüyordu. Genç subayın sevgi dolu isteğine göre onu nişanlısının yanına gömdürecekti: yeryüzünde sadık bir âşık olan Selahattin sonunda sonsuza kadar Ayşe ile beraber olacaktı.

Arabanın kapısından dışarı doğru eğilen Ahmet önünde kalabalığın durduğu asılmış adamın hareketsiz bedenini fark etti ve kendini hızla arabanın içine atarak bağırdı: "Demek ki Allah kimi zaman insanların adaletinin kendisinininkinden önce gelmesine izin veriyor. Allah büyük ve bağışlayıcıdır."

Leila-Hanoum Konstantinopolis'te Bir Dram

Harem edebiyatı üzerine bir başyapıt. Aliye Sultan, kocasının güzel cariye İkbâl ile ilişkisini öğrendiğinde, intikam almak için harekete geçer. Komplolar, kin ve kan birbirini izler. Bir gün yoksul natır Fatma Hanım'ın kapısına saraydan gelen, içinde bebek olan bir sepet bırakılır. Ve ondan sonra Aliye Sultan'ın varlığı bir gölge gibi onları takip etmeye başlar.

Osmanlı padişahlarından Sultan Abdülmecit döneminin sonu... Hünkâr Abdülaziz'in hayatı ve reformları... Fransız-Osmanlı ilişkileri ve Abdülaziz'in intihar süsü verilmiş ölümü...

1879 yılında İstanbul'da saray eşrafla yaşayan, takma adı "Leyla hanım" olan Fransız bir kadın tarafından yazılan bu roman, bize heyecanlı bir hikâye içinde kendi karamsarlığını, hayal gücüyle destekleyerek, Osmanlı kadınıny oryantalist bir bakış açısıyla anlatıyor.

*Bir Zamanlar İstanbul
Koleksiyonu*

ISBN 978-675-8915-30-9

9 786758 915309

www.gitakitap.com

GiTa
yayınları